

Ambrus István

**Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés,
új megközelítésben**

Ambrus István

**EGYSÉG ÉS HALMAZAT –
RÉGI DOGMATIKAI KÉRDÉS,
ÚJ MEGKÖZELÍTÉSBEN**

2014

Kiadó:
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

Lektorok:
Prof. Dr. Tóth Mihály
egyetemi tanár
(PTE-ÁJK)
Dr. Sántha Ferenc
egyetemi docens
(ME-ÁJK)

ISBN 978-963-306-265-4

Nyomdai kivitelezés:
Generál Nyomda Kft.
Felelős vezető: Hunya Ágnes

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	9
ELŐSZÓ	11
BEVEZETÉS	14
A témaválasztás indokai	18
Célkitűzés, módszertan	23
 I. RÉSZ. A TERMÉSZETES EGYSÉG	27
 I. Fejezet. A természetes egység fogalma, elnevezése, annak indokoltsága	27
 II. Fejezet. A természetes egység kategóriái	32
1. (Szoros értelemben vett) egyszeres diszpozíciószerűség	34
2. Ugyanazon bűncselekmény különböző elkövetési magatartásainak tanúsítása	40
3. A törvény kifejezett rendelkezése folytán közömbös a sértettek száma ..	42
4. A veszélyeztetési bűncselekmények	43
5. A mulasztásos bűncselekmények	44
6. A gondatlanságból elkövetett bűncselekmények	44
7. A részcselekmények egységbe olvadása	46
8. A cselekményismétlődés	55
9. A tartós és állapot-bűncselekmények	58
10. A természetes egység egyéb esetei	65
 II. RÉSZ. A TÖRVÉNYI EGYSÉG	83
 I. Fejezet. A törvényi egység fogalma, általános ismérvei	83
 <i>Exkurzus I. A bírói (jogi) egység</i>	86
 II. Fejezet. A folytatólagos bűncselekmény	88
1. A folytatólagos bűncselekmény rendszerbeli helye	88
2. A jogintézmény kialakulásának és (hazai) fejlődésének rövid vázlata ...	90
3. A folytatólagos bűncselekmény ismérvei	94
3.1. Ugyanolyan bűncselekmény	94

3.2. Egységes (akarat)elhatározás	114
3.3. Azonos sértett sérelmére.....	130
3.4. Rövid időköz	140
3.5. Többszöri elkövetés.....	144
4. A folytatólagos bűncselekmény büntetése	145
5. A folytatólagos bűncselekmény elévülése	147
6. Egyéb felmerülő kérdések a folytatólagos bűncselekmény kapcsán	150
III. Fejezet. Az összetett bűncselekmény	153
1. Az összetett bűncselekmény fogalma, rendszerbeli helye, alapvető ismérvei.....	153
2. Az összetett bűncselekményt életre hívó okok	154
3. Az összetett bűncselekmény alkotórészei	158
4. Az összetett bűncselekmény felbomlása.....	160
IV. Fejezet. Az összefoglalt bűncselekmény.....	162
1. Az összefoglalt bűncselekmény fogalma, rendszerbeli helye	162
2. Az összefoglalt bűncselekmény megjelenése a magyar büntetőjogban	163
V. Fejezet. A törvényi egység különleges esete	168
1. A törvényi egység különleges esetének fogalma, jelentése	168
2. Példák a törvényi egység különleges esetére	170
VI. Fejezet. Az üzletszerűség.....	173
1. Az üzletszerűség fogalma, vizsgálatának lehetőségei.....	173
2. Az üzletszerűség mint büntetőjog-dogmatikai kategória	175
2.1. Az üzletszerűség fogalma, kategóriái, rendszerbeli helye	175
<i>Exkúrszus II. A kollektív bűncselekmény.....</i>	<i>179</i>
2.2. Az üzletszerűség jogtörténeti előzményei	181
2.3. Az üzletszerűség fogalmának elemzése, ítélkezési gyakorlata	183
3. Az üzletszerűség mint egység-halmazati kategória	195
3.1. Ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetése	195
3.2. Hasonló jellegű bűncselekmények üzletszerű elkövetése	201
3.3. Az üzletszerűség és a törvényi egység más releváns kategóriáinak viszonya.....	203
3.4. Az üzletszerűség megítélésének lehetséges irányai.....	204

<i>Exkurzus III. Az érték-egybefoglalás</i>	206
1. Az érték-egybefoglalás fogalma	206
2. Jogtörténeti előzmények	207
3. Az érték-egybefoglalás elhelyezése a büntetőjog rendszerében	210
4. Az érték-egybefoglalásra vonatkozó rendelkezések	211
5. Az érték-egybefoglalás szabályozásával kapcsolatos problémák	215
5.1. A szabályozás helye.....	215
5.2. Az érték-egybefoglalás és az üzletszerűség problematikája.....	217
5.3. Az érték-egybefoglalás és a folytatólágosság problematikája	219
6. A jogintézmény megszűnésének oka	220
VII. Fejezet. A szubszidiaritás	221
1. A szubszidiaritás rendszerbeli helye, fogalma	221
<i>Exkurzus IV. Az alternativitás</i>	223
2. A szubszidiaritás megjelenési formái	225
3. A (tágabb értelemben vett) szubszidiaritás egység-többség tani minősítésének változásai	227
III. RÉSZ. A LÁTSZÓLAGOS HALMAZAT	233
I. Fejezet. A látszólagos halmazat általános megközelítése	233
II. Fejezet. A látszólagos alaki halmazat	240
1. A specialitás	240
1.1. A specialitás fogalma.....	240
1.2. Az ún. szoros és tágabb értelemben használt specialitás	241
2. A konzumpció	245
2.1. A konzumpció fogalma.....	245
2.2. Az in abstracto szükségképpen és gyakori összefüggés jelentése	245
2.3. Példák a konzumpcióra	248
III. Fejezet. A látszólagos anyagi halmazat	255
1. Az önállótlan részcsелеkmény	255
1.1. Az önállótlan részcsелеkmény fogalma	255
1.2. Érvek a büntetlen előcsелеkmény elnevezéssel szemben	257
2. A beolvadás.....	259
2.1. A beolvadás fogalma	259

2.2. A beolvadás egyes gyakorlati esetei	259
2.3. A beolvadás egy atipikus formája.....	264
3. Az önállótlan eszközselekmény	267
3.1. Az önállótlan eszközselekmény fogalma.....	267
3.2. Az eszközselekmények értékelésének változásai	270
3.3. Példák az önállótlan eszközselekményre	271
4. Az önállótlan utóselekmény	279
4.1. Az önállótlan utóselekmény fogalma.....	279
4.2. A szükségképpen vagy gyakori befejező tevékenység esete	279
4.3. Az önfeljelentés veszélyét magában hordozó utóselekmény	281
4.4. Bűnkapcsolat mint önállótlan utóselekmény	284
4.5. A sérelmet fenntartó utóselekmény	286
5. Az önállótlan mellékselekmény	287
5.1. Az önállótlan mellékselekmény fogalma.....	287
5.2. Példák az önállótlan mellékselekményre	288
ÖSSZEGZÉS	291
Felhasznált irodalom.....	294
Felhasznált joganyagok jegyzéke	313
Melléklet	316

Rövidítések jegyzéke

- 1959. évi Ptk.** = a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
1961. évi Btk. = a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény
1968. évi Sztv. = a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény
1971. évi Bn. = a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet
1978. évi Btk. = a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
1999. évi Sztv. = a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény
2013. évi Ptk. = a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
I. Bn. = 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
II. Bn. = 1928. évi X. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról
AB = Alkotmánybíróság
Be. = a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
BH = Bírósági Határozatok
BHÖ = hatályos anyagi Büntetőjogi szabályok Hivatalos Összeállítása
BJD = Büntetőjogi Döntvénytár
BJE = Büntető Jogegységi Határozat
BJT = Büntető Jog Tára
BK = a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma
BKv = a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleménye
Bn. = büntető novella
Btá. = a büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény
Btk./2012. évi Btk./új Btk. = a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
Btké. = a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet
c. = című
CSEMEGI-kódex/CSEMEGI-Btk. = 1878 évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
Csjt. = a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
et al. = et aliena [és mások, és egyéb]
I. K. = Igazságügyi Közlöny
Jat. = a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény

k. = kötet

kb. = körülbelül

Kbtk. = 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról

Kir. Kúria = Királyi Kúria

ME = miniszterelnöki

LB = Legfelsőbb Bíróság

pl. = például

rb. = rendbeli

stb. = stb.

sz. = szám/számú

Sztv. = a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartásról szóló 2012. évi II. törvény

tc. = törvénycikk

ti. = tudniillik

tvr. = törvényerejű rendelet

ún. = úgynevezett

uo. = ugyanott

vö. = vesd össze

Ahol a munka Legfelsőbb Bíróságot, megyei bíróságot, illetve városi bíróságot említ, ez alatt 2012. január 1. napjától a **Kúriát**, a **törvényszékeket**, illetve a **járásbíróságokat** kell érteni.

A kézirat lezárási időpontja: 2013. október

Előszó

A bűncselekménytan körébe tartozó kötet szerzője, *Ambrus István* nem napjaink valamely hálásnak ígérkező vagy divatos témakörét választotta munkája témájául, hanem az egység és a halmazat kérdéskörét. E témakörben ismeretesen Földvári József professzornak 1962-ben jelent meg fontos és átfogó munkája. Így mintegy ötven évet kellett várni ennek a műnek a megszületésére, amely az egység és a halmazat tanára vonatkozó hazai dogmatikai gondolkodás alakulását, a jogszabályi/törvényi háttér, illetve a judikatúra változásait egy koherens rendszerben mutatja be több év folyamatos kutatómunkájának eredményeként.

Az egység és a halmazat témakörével *Ambrus István* 2008-ban, TDK-dolgozat készítésével kezdett foglalkozni. Már ekkor áttekintette a rendelkezésére álló hazai szakirodalom nagy részét, végül elsőként – az OTDK-dolgozatokra vonatkozó terjedelmi behatároltságra figyelemmel – a törvényi egység dogmatikai feldolgozását tűzte ki célul. Első tanulmánya még ez évben, a Jogelméleti Szemle 2008/4. számában jelent meg „A folytatólagos bűncselekményről” címmel. Az OTDK-dolgozat elkészítését követően a látszólagos anyagi halmazattal foglalkozott behatóbban. Az ELTE által 2009-ben szervezett OTDK-n a Büntetőjog Általános Rész Szekcióban I. helyezést ért el és díjazott lett a látszólagos halmazatról szóló dolgozatával a Legfőbb Ügyész által Kozma Sándor emlékére kiírt tudományos pályázaton is.

A szerző az SZTE ÁJTK Doktori Iskolájának PhD-hallgatójaként értekezésének elkészítése során a munkamódszere az volt, hogy egyrészt az egység-többség egyes részkérdéseit önálló, általános részi tanulmányokkal dolgozta fel (a folytatólagosság, az üzletszerűség, az érték-egybefoglalás, stb.), másrészt egyes különös részi bűncselekményi tényállások egység-halmazati kérdéseit is külön vizsgálta (pl. a magánlaksértés mint önállóan eszközcselekmény, a hivatalos személy elleni erőszak rendbelisége, stb.). Emellett foglalkozott a téma olyan aspektusaival is, amelyek a doktori értekezésnek végül nem váltak részévé (például a bűncselekményi egység egyes eljárásjogi vonatkozásai).

A 2009-2012 közötti időszakban pályamunkákat is készített, amelyek közül kiemelendő a folytatólagos bűncselekményről szóló összefoglaló tanulmány, amely a Kozma Sándor pályázatra benyújtott dolgozatként I. helyezést ért el.

E kötet szerzője – a doktori értekezését továbbfejlesztve – elsősorban mélyreható dogmatikai elemzést tűzött ki célul, emellett azt is felismerte,

hogy a téma feldolgozása nem lehet teljes, ha nem törekszik a joggyakorlat szintén alapos áttekintésére is. A rendelkezésre álló hazai szakirodalom talán teljesnek mondható feldolgozása mellett az alapvető német nyelvű általános részi tankönyvek vonatkozó részeit is felhasználta (recens szerzők közül például ROXIN, JESCHECK, WESSELS, a régi irodalomból BINDING, LISZT, BELING, stb.), a dolgozatnak azonban nincs külön külföldi büntetőjoggal foglalkozó vagy összehasonlító jogi része.

A szerző az ítélkezési gyakorlatot egészen a CSEMEGI-kódex időszakáig visszamenően igyekezett teljeskörűen bemutatni, éspedig elsősorban nem a jogtudomány által idézett, hanem primér forrásokban. Így a Büntető Jog Tára, a Büntetőjogi Döntvénytár, BH-k mellett számos nem publikált, de rendelkezésre álló, anonimizált bírósági ítéletet is feldolgozott alsó- és felsőbb bíróságoktól egyaránt. Több helyen az ügyészség által kibocsátott állásfoglalásokat, iránymutatásokat is felhasználta.

Ambrus István a tág értelemben értendő bűncselekményi egység átfogó rendszerezésére törekedett, álláspontokat ütköztetett és alapvető jelentőségű volt számára, hogy a saját véleményét is kifejtse egy-egy téma kapcsán. Több esetben a jogirodalomban megszokotthoz képest újszerű rendszerezést, elnevezést használt.

A természetes egység körében bevezette a szoros értelmű egyszeres diszpozíciószerűség kategóriáját, amely felöleli az egyetlen magatartással elkövetett, egyazon eredményre törekvő, okozatilag összefüggő, avagy egyazon célzattól vezérelt, továbbá egyazon elkövetési tárgyra irányított magatartásokat.

A szubszidiaritás hagyományosan látszólagos alaki halmazatnak tekintett esetét a törvényi egység körébe sorolta be, ezáltal juttatva kifejezésre, hogy a szubszidiaritási záradéknak a halmazati minősítést minden esetben indokolt lenne kizárnia. Az összeolvadást beolvadásként, a büntetlen eszköz-, utó- és mellékselekményeket önállótlán kitételrel jelölte meg.

A szerző az érték-egybefoglalást ismét történeti kategóriának tekinti. Ennek indokát egyrészt az egyik szabályozási háttérül szolgáló norma, a Btké. hatályvesztésében, másrészt a jogintézménynek az új Btk. bűncselekmény-fogalmával való összeegyeztethetetlenségében látja.

A monográfia többet ígér és valósít meg, mint a bűncselekményi egység feldolgozása, valamennyi esetben a többségtől való helyes elhatárolás is cél volt, hiszen az „egység” csak a „halmazat” mellett, azzal elválaszthatatlan kapcsolatban és összefüggésben értelmezhető, s vice versa. Épp erre is figyelemmel született ezen kötet címeiként „Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben”.

A kötet lektorai (Tóth Mihály és Sántha Ferenc) példamutatóan alaposnak, logikusnak, kiforrottnak és meggyőzőnek, ennek folytán publikálásra alkalmasnak és érdemesnek minősítették Ambrus István munkáját.

A fentiek alapján is reméljük, hogy *Ambrus István* monográfiája nem csupán a joghallgatók körében tarthat számot érdeklődésre, hanem a büntetőjoggal foglalkozó elméleti és gyakorló jogászok között is.

Szeged, 2013. október

Prof. Dr. Nagy Ferenc

Bevezetés

Amikor a jelen dolgozat témakörébe tartozó kérdéseket feldolgozó, időrendben az utolsó nagymonográfia – több mint fél évszázaddal ezelőtt – megjelent, a szerző könyve bevezetésében még úgy fogalmazhatott, hogy „a bűncselekmény-egység és a halmazat területe irodalomban igen gazdag.”¹ FÖLDVÁRI JÓZSEF professzor nem tévedett: a 19. század második felétől kezdődően az 1980-as évtizedig az egység és a halmazat kérdése egyike volt a büntető jogtudomány művelői által egyik leggyakrabban érintetteknek. Akár a külföldi, akár a hazai szakirodalmat vesszük szemügyre, a kutató úgyszólván dűskálhat(ott) mind a valamennyi vonatkozó kérdésre figyelmet fordítani törekvő, nagyszabású monográfiákban, mind a sokszor egészen aprólékos részkérdések tisztázását célul kitűző írásokban.

A teljesség igénye nélkül, csak a legjelentősebb hazai – FÖLDVÁRIT időben megelőző – munkákat kiemelve, elsőként megemlíthető az ifjú BALOGH JENŐ 1885-ben és a rákövetkező évben megjelent két dolgozata, melyek a folytatólagos bűncselekmény (a korabeli szóhasználat szerint „bűncselekmény”), illetve az üzletszerű és a szokásszerű bűncselekmények témakörében íródtak.² A maga korában jelentős munka volt EDVI ILLÉS KÁROLYNAK a bűnhalmazatról szóló tanulmánya, amely részletesen és kritikusan foglalkozott a CSEMEGI-kódexnek az alaki és anyagi halmazat között minősítési és jogkövetkezményi szinten – ma már tudjuk, indokolatlanul – differenciáló szabályozásával.³ Mérföldkö volt az egység-halmazati monográfiáját BALOGHHOZ hasonlóan, fiatalon jegyző FINKEY FERENC Sárospatakon, 1895-ben megjelent könyve, amely a magyar büntetőjogban elsőként és már ekkor egyedülálló színvonalon dolgozta fel az egység-többség témakörének egészét.⁴ Kifejezetten az egység-halmazati joggyakorlat bemutatására törekedett vonatkozó munkájában HEIL FAUSZTIN⁵ és ZÖLDY MIKLÓS.⁶ Emellett e korszakban még két további, nagyszabású dolgozat látott napvilágot a folytatólagos bűncselekményről. Az első 1912-ben, a nem sokkal később, az első világháborúban hősi halált halt DEGRÉ LAJOS, a második 1939-ben, a műve megírásakor királyi ügyész, később Pécssett eljárásjogász egyetemi

---

¹ FÖLDVÁRI 1962, 11.

² BALOGH J. 1885, 1886

³ EDVI 1887

⁴ FINKEY 1895

⁵ HEIL 1911, 228-326.

⁶ ZÖLDY 1931

tanár KOCSIS MIHÁLY tollából.⁷ Terjedelmében rövidebb, ám modern dogmatikai megközelítése miatt kiemelkedő munka SCHULTHEISZ EMIL szegedi professzor tanulmánya a látszólagos halmazatról.⁸

A nagyszabású munkák mellett pedig se szeri, se száma nem volt az egyes vonatkozó kérdéseket tárgyaló hosszabb-rövidebb írásoknak. Az a jóformán állandó, a CSEMEGI-kódex és az első államszocialista büntetőtörvények hatálya alatt is lényegében változatlan honi tendencia, hogy az egység-többség témája az anyagi büntetőjogi vizsgálódások homlokterében volt, nem változott a FÖLDVÁRI-monográfia megjelenését követő több mint két évtizedben sem. Különösen a még az 1950-es években útjára indított Magyar Jog, illetve az évszázados múltú visszatekintő Jogtudományi Közöny c. folyóiratok hasábjain bontakozott ki nagyon intenzív vita, az 1960-as és az 1970-es években a valóságos és a látszólagos halmazat elhatárolása, az 1980-as évek elején pedig az üzletszerűség egység-többség tani minősítése kapcsán. Emellett mindvégig, de különösen az 1978. évi Btk. megalkotását közvetlenül megelőző időkben élénken foglalkoztatta a jogtudomány képviselőit a folytatólagos bűncselekmény kérdése, megállapíthatóságának feltételrendszere, sor került továbbá a jogintézmény kodifikációjának szükségessége kérdésében történő állásfoglalásra, illetve javaslatok születtek a törvénybe foglalás mikéntjére. Külön kiemelési igényel, hogy ezekben a vitákban mind az elmélet, mind a gyakorlat képviselői egyaránt aktívan részt vettek, megfogalmazták álláspontjaikat.

A fent vázolt tendencia az 1980-as évek második felétől kezdődően azonban – mondhatjuk – gyökeres fordulatot vett: az egység-halmazat tanáról túlzás nélkül megállapítható, hogy lekerült a napirendről, napjainkban alig akad szerző, aki kifejezetten e témakörnek szentelne akár kisebb, akár nagyobb lélegzetű tanulmányt. Ha időnként sor is kerül egység-halmazati kérdések vizsgálatára, az többnyire különös részi dolgozatok keretében, úgyszólván mellékesen, sokszor érdemi állásfoglalás megfogalmazása nélkül történik, és a kommentár- és tankönyvirodalom is gyakran csupán a több évtizedes tételek mechanikus ismételtetésére szorítkozik. Szinte fehér hollónak tekinthetők az egység-halmazati kérdéseket tisztán általános részi szempontból boncolgató művek, amelyek többnyire rövid terjedelmük ellenére is értékes munkáknak tekinthetők.⁹ Szót kell továbbá ejteni azon örövendetes tényről is, hogy – bár különös részi tényállásokhoz kapcsolódóan –

---

⁷ DEGRÉ 1912, KOCSIS 1939

⁸ SCHULTHEISZ 1956

⁹ MADÁCSI 2002, 30-31., PALLAGI 2010, 132-144., GELLÉR 2011, 219-228. Részben eljárás-jogi kérdéseket érint MOLNÁR G. 2011, 411-422.

az utóbbi időben ismét születtek kifejezetten egyes bűncselekmények egység-többség tani problémáit elemző, színvonalas írások.¹⁰ Mindezekkel együtt is elmondható azonban, hogy az egység-többség kérdése napjainkban egyike az „elfeledett”, elhanyagolt témáknak. Ez a helyzet pedig csak részben tudható be annak az egyre általánosabbá váló körülménynek, hogy a jogirodalmi szerzők büntetőjog-dogmatikai kérdések helyett más, divatosabb-felkapottabb témákkal foglalkoznak¹¹, illetve a korábbiakban egyértelműen dogmatikai alapon kezelt témákhoz is pragmatikusabb szemlélettel fordulnak.¹² A dogmatikai elemzésekről egyébként elmondható, hogy számuk tendenciózus csökkenést mutat ugyan, mégis – szerencsére – akadnak napjainkban is szép példái a jogirodalomban a büntetőjog-dogmatikai gondolkodásnak.¹³

A téma háttérbe szorulásához – meglátásom szerint – az a körülmény is döntően hozzájárulhatott, hogy a bírósági döntésekben a halmazati minősítésnek sok esetben igazából nincs gyakorlati jelentősége az annak folyamánként megállapított büntetés mértéke szempontjából. Bíráink ritkán élnek a Btk. 81. § (3) bekezdésében biztosított, meghatározott feltételek fennállta esetén a halmazatban álló bűncselekmények közül a legsúlyosabbra irányadó büntetési tétel felső határa emelésének lehetőségével, hanem ugyanazon büntetési tételeken belül mozognak, legyen szó akár egy-, akár több száz rendbeli elkövetésről.¹⁴

Tovább degradálja az egység és halmazat kérdésében való döntés jelentőségét a jogalkalmazói berkekben sajnálatos módon meglehetősen elterjedtnek mondható azon felfogás, amely szerint jóformán nincs jelentősége annak, hogy adott esetben egy vagy több bűncselekményt állapít-e meg a bíróság az elkövető terhére, a büntetéskiszabás körében úgyis lesz lehetőség minden körülmény megfelelő figyelembevételére, s ekként – mondják – a

---

¹⁰ Így DEÁK 2010, 618-622. (korábban már hasonlóan DEÁK 2008, 51-57.), SZATHMÁRY 2010, 623-629.

¹¹ Így – a teljesség igénye nélkül – népszerűek a kriminálpolitikai, egyes szankciótani, illetve a nemzetközi büntetőjogra vonatkozó kérdések, továbbá a büntetőeljárás jog területén a hatóságok tehermentesítését célzó jogintézmények vizsgálata, stb.

¹² A jelenséghez lásd NAGY F. 1997, 333-337., NAGY F. 2009b, 18., FARKAS 2000, 103-118., továbbá ERDEI 2008, 516-522.

¹³ A doktori értekezések köréből példaként említhető MÉSZÁROS általános részi kérdéskört érintő, továbbá SZOMORA különös részi témakört feldolgozó dolgozata. Lásd MÉSZÁROS 2008 és SZOMORA 2009b

¹⁴ Kifejezetten utal az aszperáció intézményének kivételes jellegére GYÖRGYI 1984, 337-338. Emellett azonban hangsúlyozandó az a körülmény, hogy a halmazati minősítés gyakorta mozdítja el a bírói döntést súlyosabb szankció irányába, így pl. a halmazatra figyelemmel kerül sor büntetőjogi intézkedés alkalmazása helyett büntetés kiszabására.

törvénynek megfelelő döntés meghozatalára. Az a jogalkotói intenciónak – de hozzátehetjük, a köznapi felfogásnak és az elemi logikának úgyszintén – megfelelő sorrend tehát, amely a vád tárgyává tett cselekmények jogi minősítésére s ezt követően, ennek alapján a megfelelő büntetés kiszabására (avagy intézkedés alkalmazására) vonatkozik, megfordulni látszik. Napjaink jogalkalmazója, úgy tűnik, szívesebben dönt előbb a büntetés (vagy intézkedés) kérdésében, hogy azután megkeresse az általa eleve alkalmazni kívánt szankciót majdan megalapozó ítéletbeli minősítést.¹⁵ Az a kérdés, hogy ezen talán egyszerűbb és „kényelmesebb” felfogás kialakulásának melyek lehetnek a kiváltó okai, nem képezik jelen munka tárgyát; annyi bizonyosan le-
szögezhető, hogy kimutatható az összefüggés az igazságszolgáltatás leterheltsége és a gondos jogi minősítésekkel bajlódni egyre kevésbé hajlandó, egyszerű, gyors megoldásokra törekvő ítélkezési gyakorlat között.

Mindezek alapján tehát az a kép rajzolódik ki, hogy a 21. században már egyébként sem népszerű büntetőjog-dogmatikai kérdések közül is kifejezetten háttérbe szorult az egység-halmazat problémája, a fent vázolt körülmények folytán ugyanis a kutató joggal érezheti kevésbé gyümölcsözőnek az olyan, nehezen megválaszolható részletkérdések tisztázására irányuló törekvést és energia-befektetést, melynek hatása utóbb csak csekély mértékben, esetleg egyáltalán nem lesz kimutatható a joggyakorlat mindennapjaiban. Mindezek alapján legalább részben érthetővé válik, hogy *az egység-halmazat irodalma* – habár a múltban gyakran kutatott büntetőjogi kérdéskörnek számított – *napjainkban kifejezetten szegényes*. Hiányoznak az egyes vonatkozó kérdéseket megválaszolni igyekvő cikkek, jogirodalmi viták, a joggyakorlatot helyes irányba terelő bírálatok ugyanúgy, mint a témát, vagy annak egyes részterületeit átfogóbb jelleggel feldolgozó írások.

---

¹⁵ Teszi ezt a régen felismert, a büntetőjogi minősítés és büntetés összefüggésére vonatkozó tézis ellenére, amely szerint „soha nem a büntetés mértéke befolyásolja a minősítést, hanem a minősítés a büntetés mértékét”. Lásd FÖLDVÁRI 1970a, 388.

A témaválasztás indokai

1. A bevezetésben megfogalmazott azon felismerés, hogy napjaink bűncselekménytani irodalmából az egység-többség kérdését feldolgozó munka teljességgel hiányzik, s hogy arra idestova több mint 50 éve egyáltalán nem került sor, már önmagában megfelelő alapul szolgálhatna egy monográfia témaválasztásához. Emellett azonban ennek létjogosultságának igazolására számos további nyomós érv hozható.

Annak ellenére, hogy mint láttuk, a gyakorlatban egyre kisebb jelentőséget tulajdonítanak az egység-többség kérdésének, annak elvi szempontú és a törvényből fakadó kiemelt fontossága továbbra sem tagadható.

1.1. *Közvetlen jelentősége* van az egységekenti vagy halmazati minősítésnek a konkrét ügyben eljárás alá vont elkövető szemszögéből: halmazati büntetés kiszabására vele szemben csak abban az esetben van lehetősége a bíróságnak, ha cselekményét vagy cselekményeit valóságos halmazatként értékelte.¹⁶ A halmazat mellőzése, s így az egységi minősítés tehát – amelyre egyébként anyagi és eljárásjogi szabályok alapján egyaránt sor kerülhet – az egy bűncselekményre irányadó büntetési tételkereten belül történő büntetés kiszabását teszi a bíróság kötelezettségévé. Ez a szempont egyébként az 1978. évi Btk. legutóbbi időkben történt számos módosítása közül az egyik – TÓTH professzor által méltán vitatott¹⁷ – rendelkezés nyomán egészen kiemelt jelentőséghez is juthatott: ha ugyanis a bíróság az elkövetőnek például három személy elleni erőszakos bűncselekményét valóságos halmazatban értékelte, e törvény 85. § (4) bekezdése alapján a büntetési tétel felső határa nem a felével, hanem rögtön kétszeresére emelkedett. Ezzel szemben, ha a háromból egy vagy két bűncselekmény megállapítását mellőzik, e rendelkezés alkalmazására nem kerülhet sor. Sőt, az előbb citált törvényhely második mondata folytán kötelezően kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztés is elkerülhető volt a három bűncselekményt magában foglaló halmazati minősítés kétkomponensű halmazattá, avagy egységgé történő redukálásával. Megjegyezhető, hogy a 2012. évi Btk. vonatkozó rendelkezése a fenti – a közvéleményben „há-

---

¹⁶ A halmazati büntetés kiszabásának *lehetősége* tehát ezzel nyílik meg, de ez korántsem jelent mindig egyben *kötelezettséget* is: a törvény nem egy esetben feljogosítja a hatóságot, hogy az anyagi jogi többség ellenére is csupán egy bűncselekményben mondja ki az elkövetőt bűnösnek.

¹⁷ Vö. TÓTH 2010, 103-104.

rom csapásként” ismert – szabály alkalmazását csak korlátozott körben teszi lehetővé.¹⁸

További közvetlen jelentősége lehet az egységi vagy halmazati minősítésnek, ha az elkövető valamely bűncselekmény megvalósítását követően eleget tesz a törvényben írt azon kívánságnak, amely folytán vele szemben a büntetés korlátlan enyhítésének vagy mellőzésének lehet helye. Egységi minősítés esetén a jogalkotói kedvezmény alkalmazásával ilyenkor természetesen semmilyen akadálya nincs. Ha azonban a bíróság a bűncselekmény mellett ugyanazon határozatban más deliktumot is az elkövető terhére ír, amely viszonylatában ilyen büntethetőséget megszüntető vagy a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő ok nem következett be, a büntetést továbbra is az eredeti [és ha ennek feltételei fennállnak, a Btk. 81. § (3) bekezdésének megfelelően fel-emelt felső határú] büntetési tételkereten belül kell kiszabni, s a büntetés elengedésének egyáltalán nem, enyhítésének is csak legfeljebb a Btk. 82. § (1)-(2) bekezdése alapján és nem korlátlanul lehet helye.¹⁹

Az egységi vagy halmazati minősítésből fakadó eltérő konzekvenciák sora pedig folytatható, elegendő ha például azon jogintézményekre gondolunk, amelyek alkalmazhatóságához bűncselekmények (többes szám!) elkö-

---

¹⁸ Az új Btk. 81. § (4) bekezdésére figyelemmel ennek feltétele legalább három különböző időpontokban elkövetett, befejezett személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetése. Bár e módosítás tárgyja a bírói mérlegelés lehetőségét azáltal, hogy a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását a korábbiaknál szűkebb körben írja elő, elvi szinten problematikus, figyelemmel arra, hogy a jogkövetkezmények terén – a Csemegi-kódex megoldása után ismét – indokolatlan különbséget tesz alaki és anyagi halmazat között. Ehhez lásd AMBRUS – DEÁK 2013, 37.

¹⁹ Különösen instruktív például szolgálhat erre a helyzetre az alaki halmazat egyik konkrét esete. A *közlekedés biztonsága elleni bűncselekményt* (Btk. 232. §) például a közlekedési útvonallal megromlásával megvalósító elkövető büntetése a Btk. 232. § (5) bekezdés alapján korlátlanul enyhíthető, vagy kivételes esetben mellőzhető is, amennyiben a veszélyt, mielőtt abból káros következmény származott volna, önként megszünteti. Ha azonban ilyenkor – a mai bírói gyakorlattal egyezően (vö. például BH1981. 49.) – a *rongálást* (Btk. 371. §) is valóságos halmazatban felhívjuk a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény mellett, utóbbi viszonylatában hiába lenne helye a korlátlan büntetés-enyhítésnek vagy -mellőzésnek, az elkövető bűnbánó magatartását, s az ezt honoráló különös részi kedvezményt figyelmen kívül hagyva halmazati büntetést kell vele szemben kiszabni. A konkrét esetben anyagi halmazatban álló deliktumok kapcsán, de hasonlóképpen foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság, amikor kifejtette, hogy „a bűnhalmazat olyan eseteiben, amikor csak az egyik bűncselekmény vonatkozásában engedi meg a törvény a korlátlan enyhítést, a további bűncselekmény (bűncselekmények) büntetési tételének az alsó határa csak akkor törhető át, ha azon cselekmény tekintetében (más) enyhítő rendelkezés alkalmazhatónak mutatkozik. Ilyenkor a kiszabható halmazati büntetés alsó határa ehhez a másik cselekményhez kapcsolódóan a Btk. 87. §-ának (2) bekezdése, illetőleg a (3) bekezdése szerint alakul” (BH1997. 377. Az LB itt még természetesen az 1978. évi Btk. törvényhelyeit jelölte meg).

vetését követeli meg a törvény: a nyelvtani értelmezés alapján magától értetődik, hogy ezek alkalmazása, illetve megállapítása egységi értékelés esetében kizárt.²⁰

1.2. Szintén a konkrét elkövetőre vonatkozó, ám *közvetett módon* érvényesülő következménye is lehet az egységi vagy halmazati minősítésnek. Megtörténhet például, hogy az elkövető terhére egy olyan bűncselekményt állapítanak meg halmazatban az adott ítéletben, amely utóbb mint ugyanolyan vagy hasonló jellegű deliktum a különös visszaesői minőség [Btk. 459. § (1) bekezdés 31. a) pont] megállapításának alapjául szolgálhat. Ha ezt a bűncselekményt a korábbi határozatban – a halmazatot mellőzve – nem rótták volna az elkövető terhére, a későbbiekben nem lett volna ezen súlyosabb megítélés alá eső bűnismétlői kategória alá sorolható.

1.3. Végül általánosabb érvényű következménye is lehet annak, hogy a gyakorlat inkább az egységi, avagy inkább a halmazati minősítésekre törekszik. Az utóbbi felfogás nyomán a *bűnügyi statisztikákban* megjelenő bűncselekmények száma jelentősen növekedhet, ezáltal egyrészt azt a látszatot keltve, hogy a bűnüldöző hatóságok nem végzik rendesen a munkájukat, hiszen az elkövetett bűncselekmények száma gyarapszik, másrészt a jelenkor mindennapjait behálózó média közvetítése (s tegyük hozzá, gyakran a tények felnagyítása, eltorzítása és minden bűnügyi adat szenzációvá transzformálása) révén az állampolgárok bűnözéstől való félelmét is jelentősen növelheti.

2. A témaválasztást indokolhatja és annak aktualitást kölcsönözhet az a körülmény, hogy jóformán nincs még egy olyan területe a büntetőjognak, amely kapcsán ennyi eltérő vélemény, álláspont fogalmazódott volna meg, ennyi vitára került volna sor, éspedig a jogalkotás, a jogalkalmazás szintjén és az elmélet képviselői körében egyaránt. A sok múltbeli fáradozás ellenére is van „keresnivalója” a kutatónak a bűncselekménytan e szelete körében, miután az egység és a többség elhatárolásához irányt mutató, általános jelleggel eligazító, egységes elvi alap kialakítására sem a rég-, sem a közelmúltban, de napjainkban sem került sor, megválaszolandó kérdés tehát – mint látni fogjuk – bőven akad.²¹

---

²⁰ Így például a járművezetéstől eltiltás egyik esete [Btk. 55. § (1) bekezdés b) pont] vagy a bűnszövetség [Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pont] esetében. Ez utóbbi, társas bűnelkövetési alakzat kapcsán, a folytatólagos bűncselekmény vonatkozásában ellentétesen TOKAJI GÉZA. Lásd NAGY F. – TOKAJI 1996, 155.

²¹ Némileg elkoptatott, mégis napjainkban is igaznak mondható tehát az a CSEMEGI KÁROLYTÓL származó, és az egység-többség tani művekben egyébként rekordszámban idézett, közmondásos jellegű hasonlat, amely szerint, „mint a földrengés által hatalmasan megrázott és

2.1. Talán nincs még egy olyan bűncselekménnytani kérdés, amely kapcsán a jogalkotó – természetesen hosszú távon – ennyire különböző álláspontokra helyezkedett volna. A később még érintendő tendenciákat csupán felvillantásszerűen jelezve: a CSEMEGI-kódex az alaki és az anyagi halmazat eltérő elvi alapon történő kezelésével vitte sokszor tévútra a jogalkalmazót és váltott ki megannyi vitát a jogirodalomban. A Btá., s különösen annak miniszteri indokolása a halmazat indokolatlan tágitása, az 1961. évi Btk. kapcsán kinyilvánított jogalkotói szándék pedig a halmazat túlzott szűkítése irányába tolta el a joggyakorlatot. Az 1978. évi Btk. alapvetően a Btá. idején meghonosodott jogtárgyszemlélethez kívánt visszanyúlni, az 1950-es évekből ismert túlzások nélkül, ami elméleti szempontból akár kielégítő is lehetett volna, következetes jogalkotói álláspontról azonban e törvény vonatkozásában sem lehet beszélni. Az 1978. évi Btk. erényeként volt kiemelhető a folytatólagos bűncselekmény kodifikálása, hiányosságaként az, hogy az üzletszerűség egységet létesítő hatását kategorikusan nem mondta ki (erre csak a miniszteri indokolás utalt), ezzel utat nyitva a jogalkalmazói félreértések, és a kifogásolható gyakorlat megszilárdulása előtt.

Ami az időben ezt követő, témánkat érintő törvényalkotást illeti, az összességében inkább esetlegesnek, ötletszerűnek mondható, semmint egy jól átgondolt jogalkotói koncepció törvényszövegbe ültetésének. Jól példázza ezt az érték-egybefoglalás 1987. évi kiiktatása, 2010. évi, gyökeresen eltérő társadalmi viszonyok között, ám jóformán változatlan formában történő újjáélesztése, majd 2013 júliusával a törvényi egység esetei köréből ismételt kiesése (ehhez lásd a III. Exkurzust). Hasonlóan értékelhető a Különös Részben megannyi olyan új bűncselekmény-változat kreálása, amelyek kapcsán a jogalkotó az egység-többség kérdésében elfoglalt álláspontját részleteiben nem fejtette ki (például a miniszteri indokolásokban). Az Általános Rész vonatkozó törvényi szabályainak változatlanságára figyelemmel mindazonáltal vélelmezhető, hogy a jogalkotó a korábban képviselt álláspontját a 2012. évi Btk. hatályba lépését követően sem kívánja feladni.

2.2. Ha a jogalkotóról azt mondtuk, hogy az idők folyamán más és más álláspontot képviselt az egység-halmazat kérdésében, az ítélkezési gyakorlatra – természetesen részben a változó törvényhozói felfogás követésének kötelezettsége folytán is – ez hatványozottan igaz: jóformán megszámlálhatatlan ellentmondásos eseti döntés, az alsóbíróságokra kötelező élű határozat született, nemritkán a korábbi álláspontot teljesen feladó nézet vált uralko-

---

fölhányt tér szakadásai között: úgy érzi magát a jogász – valahányszor a halmazat dúlt területére lép”. CSEMEGI 1880, 494.

dóvá. Ez az – egyébként szintén az egységes elvi alap hiányával magyarázható – jelenség végigkísérte az elmúlt körülbelül másfél évszázad büntető jogalkalmazását, és miként jelen munkában kimutatni törekszem, napjainkban talán jellemzőbb, mint valaha. A joggyakorlat tehát meglehetősen ingadozó, sokszor következetlen. Részemről e körülmény folytán tartom témaválasztásomat leginkább aktuálisnak és igazoltnak.

2.3. Nem utolsósorban a jogirodalomról is elmondható, hogy jóformán nincs két olyan hazai büntetőjogi iskola, amely ugyanazon elvek mentén építette volna fel egység-halmazati felfogását. Ez a körülmény – amely természetesen összefügg a jogalkotói szándék és az ítélkezési gyakorlat heterogenitásával is – szintén nem teszi feleslegessé egy a témát érintő összefoglaló munka elkészítését.

3. Végül – amennyiben ennek egy szakmonográfia keretében helye lehet – a témaválasztásnak egy szubjektív indoka is idekíváncozik. Ez röviden úgy fogalmazható meg, hogy az egység-többség tana azért volt számomra a büntetőjog általános részi kérdései közül már másodéves joghallgató koromtól kezdődően a legkedvesebb, mert az itt felmerülő kérdések helyes megválaszolásához gyakorlatilag valamennyi ezt megelőző bűncselekménytani ismerettel – így a cselekménytán, a tényállásszerűség, a jogellenesség, a bűnösség, a büntethetőségi akadályok, a stádiumok vagy akár az elkövetők tanával – alaposan tisztában kell lenni.

Célkitűzés, módszertan

1. A témaválasztás indokait követően, a munka konkrét céljainak megfogalmazása előtt szükséges röviden rámutatni azokra az egyébként kapcsolódó kérdésekre, amelyekre a szerző nem tér ki, továbbá azon felmerülő forrásokra, amelyeket a dolgozat elkészítésénél nem értékesít, s mindezek kapcsán legalább rövid indokolási kötelessége is van.

1.1. Az elválaszthatatlan fogalmi páros – az egység és a többség – tagjai közül jelen monográfia részleteiben előbbivel foglalkozik és a dolgozat didaktikailag is a bűncselekményi egység kategóriáit tekinti át. Ez a megoldás egyrészt azért lehet megalapozott, mert az egység tulajdonképpen a halmazat kivételeként fogható fel, és a kivételes eset legtöbbször alaposabb indokolást és alátámasztást igényel a főszabállyal szemben. A halmazat kategóriáinak részletes tárgyalása elhagyhatónak mutatkozik KOC SIS azon idevágó fejtegetése alapján is, amely szerint az egység és a többség „annyira viszonylagos fogalmak, hogy egyiknek meghatározásával a másikat már a pusztá kirekesztés folytán is bizonyos ismeretekkel meghatároztuk, ezért *az egység körvonalai a többség körvonalaival is nagyban egyeznek*” (kiemelés tőlem: A. I.).²² Emellett azonban a munka nem marad adós az e témakörben jelentkező leginkább problematikus kérdések megválaszolásával sem. Sor kerül tehát az egység és a halmazat *elhatárolása* szempontjainak felvázolására, valamint a *határesetek* bemutatására.

1.2. Miután mellőzöm a halmazat részletes bemutatását, ennek következtében annak jogkövetkezménye, a halmazati büntetés kapcsán felmerülő kérdések vizsgálatát sem végeztem el. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a dolgozat teljesen mellőzné például bizonyos, az egységkénti értékeléshez kapcsolódó szankciótani következmények bemutatását (lásd például a folytatólagos bűncselekmény büntetéséről szóló fejezetet). A halmazati büntetéshez hasonlóan nem dolgoztam fel más, a témakörrel rokonítható jogintézményeket, mint az összbüntetést, vagy például a bűnismétlőkre (visszaesőkre) vonatkozó tanokat. Ennek indoka, hogy az egység-többség kérdéseihez csak lazábban kapcsolódó jogintézmények vizsgálatának mellőzése a dolgozat koherenciáját nem bontja meg, az továbbá a terjedelmi korlátokra figyelemmel is mellőzhetőnek látszik.

1.3. Miután a bűncselekményi egység és többség jogi természete nem írható körül helyesen anélkül, hogy tudnánk, mit értünk *bűncselekmény* alatt,

---

²² KOC SIS 1939, 54.

kézenfekvő lenne, ha a szerző saját bűncselekmény-fogalmának deklarálásával kezdené tanulmányát. Erre azonban több okból sem kerül sor. A terjedelmi korlátok útját állják annak, hogy e roppant komplex kérdéskör bemutatását egy olyan munka vállalja magára, amely maga is csupán a büntetőjog egy sokkal kisebb szeletére hivatott koncentrálni. Ha ezt megpróbálná, az a saját kutatási munka feldolgozottságának rovására menne, és egyébként is csak nehezen lehetne teljes értékű. A kérdés egyébként is kellőképpen feldolgozott a jogirodalomban ahhoz, hogy elegendő legyen utalás szintjén hivatkozni az egyes álláspontokra. Mindezekre tekintettel a bűncselekmény fogalmi kérdéseivel a maga részleteiben nem foglalkozom: ahol vonatkozó kérdés merül fel, ott többnyire a szegedi büntetőjogi iskola bűncselekménytanát, illetve a vonatkozó bűncselekménytani monográfiákat hívom segítségül.

1.4. Érdekes kérdésként merülhet fel az egység és a többség tana körében annak vizsgálata, hogy a jogtudomány fejlődése folyamán melyek voltak azok a tényállási, illetve bűncselekmény-fogalmi elemek, amelyeket az egyes szerzők az egység és a halmazat elhatárolásához fő eszközüül használtak. Tekintettel azonban arra, hogy ez a kérdéskör a régi jogirodalomban több helyütt kimerítően bemutatásra és feldolgozásra került, illetve hogy sok vonatkozó nézetnek napjainkban sokkal inkább jogtörténeti, semmint modern büntetőjog-dogmatikai jelentősége lehet, az egyes álláspontok részletes ismertetése hiányérzet nélkül mellőzhető. Arra azonban már itt szükség utalni, hogy azon kérdések kapcsán, ahol az egyes jelenben uralkodó álláspontok kritikai feldolgozásánál ez szükséges, a vonatkozó korábbi szerzők véleményére is történik majd hivatkozás.

1.5. Az egység és a halmazat kérdése alapvetően a *büntető anyagi jog* területére esik. Nem ritkán előfordul azonban, hogy valamely anyagi jogi kategória megállapításához eljárásjogi természetű feltételt is támaszt a jogalkotó. Így például a halmazat (s ebből következően az egység) megállapításának feltétele, hogy az elkövető több bűncselekményét egy eljárás keretében bírálják el. A folytatólagos bűncselekmény kizárólag azonos sértett – eljárásjogi kategória – sérelmére követhető el, stb. Arra is van példa egyébként – amit egy tanulmányomban ún. (büntető)eljárásjogi egységnek neveztem²³ – amikor kifejezetten eljárásjogi norma jut anyagi jogi jelentőséghez. Ahol az eljárásjogi kérdések anyagi jogi szempontból is jelentőséggel bírnak, ott ezekre is indokolt utalni. E munka azonban döntően a vonatkozó büntető anyagi jogi problémák feltárására és megoldására vállalkozik.

---

²³ E kategóriával részletesen foglalkoztam a CSÉKA professzor 90. születésnapjára megjelent ünnepi kötetben. Vö. AMBRUS 2012a, 21-23.

1.6. Ami a téma *kronológiai* megközelítését illeti: főszabály szerint a CSEMEGI-kódex hatályba lépését követő időszak jogirodalmát és -gyakorlatát dolgozom fel. Az 1880 előtti időkre tehát csak különösen indokolt esetekben nyúlok vissza, s akkor sem részletes bemutatás, hanem legfeljebb néhány jogirodalmi munkában megjelenő álláspont, illetve jogszabályi rendelkezés ismertetésének erejéig. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy a CSEMEGI-féle Btk.-t megelőző idők szokásjogi alapokon nyugvó gyakorlata nehezen lenne összevethető napjaink megoldásaival, és a dolgozat szándékom szerint sokkal inkább kíván a modern kívánalmaknak elméleti és gyakorlati szempontból is megfelelő támpontul szolgálni, semmint jogtörténeti áttekintést nyújtani. Ezen kívül a régi magyar büntetőjog megoldásai sokkal inkább a mai visszaesés, mintsem az egység-halmazat témakörével rokoníthatóak.²⁴

A munka kéziratának lezárásakor már hatályba lépett a – többször módosított – Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, a dolgozat erre figyelemmel az egyes törvényhelyek, bűncselekményi tényállások megadásánál már az új Btk. rendelkezéseire utal. Az 1978. évi és az ezt megelőző büntetőjogi normákra történő hivatkozásnál az adott jogszabály – a rövidítések jegyzékében jelölt formában – mindenkor feltüntetésre kerül.

1.7. A dolgozat alapvetően a magyar büntető jogirodalomra és gyakorlatra koncentrál, abban sem más országok vonatkozó szabályozásának részletes bemutatása, sem jog-összehasonlító elemzés nem kapott helyet. Ennek indoka szintén a terjedelmi behatároltság körében keresendő: az a joganyag, ami a kérdés kapcsán csak a hazai irodalomban fellelhető, önmagában olyan méretű, s oly sokrétű, hogy részletekbe menő feldolgozása önálló munka elkészítését igényli. Kiemelhető, hogy ahol a hazai jogirodalom egyes megállapításainak alátámasztása vagy éppen cáfolása érdekében erre szükséges volt, ott – nem külön fejezetben, hanem mindig a szövegbe ágyazottan, és nem a külhoni, hanem mindenkor a hazai joghelyzetre vetítve – külföldi (különösen német nyelvű) műveket is idéztem, éspedig mind régi, mind recens szerzők munkái köréből.

2. A negatív megközelítést követően az alábbiakban vázolom fel, hogy miről lesz szó az alábbiakban, s itt utalok az egyes témák egymáshoz és a dolgozat egészéhez való arányaira is.

2.1. Jelen munka alapvetően a bűncselekményi egység kategóriájába tartozó jogintézményekről, valamint az egység és a halmazat elhatárolásáról kíván átfogó feldolgozást nyújtani, a magyar büntetőjog adta keretek között.

---

²⁴ Vö. MEZEY 2007, 289.

Ez mindenekelőtt *dogmatikai elemzést* jelent, így minél teljesebben törekedtem a rendelkezésre álló szakirodalom feldolgozására, a különböző szerzők által felvonultatott nézetek, álláspontok ismertetésére, elemzésére, továbbá ha szükséges, ütköztetésére és cáfolására is.

2.2. A dolgozat tehát (büntetőjog)dogmatikai alapokon áll, azonban egy-szersmind kiemelten *gyakorlatorientált* is: egy (tételes és hatályos joggal foglalkozó) jogirodalmi munka ugyanis könnyen légüres térbe kerülhet, ha nem törekszik arra, hogy minden elméleti megállapításával valamely a joggyakorlatban felmerülő problémára, ott követett felfogásra reflektáljon. Erre figyelemmel a lehető legteljesebben próbáltam feldolgozni a rendelkezésre álló bírósági határozatokat. A régi időkből a Büntető Jog Tárában, a fél-múltban a Büntetőjogi Döntvénytár hasábjain, a legutóbbi évtizedek és napjaink ítélkezése kapcsán pedig a Bírósági Határozatokban közzétett döntéseket is elemzés tárgyává tettem. Emellett külön figyelmet fordítottam a BH-kban közzé nem tett bírósági döntésekre is, így több esetben nemcsak a legfelső bírói fórum ítéleteit, hanem táblabíróági és más alsóbíróágoktól származó határozatokat is a vizsgálódás körébe vontam.

2.3. Miután egy monográfiának nemcsak a különböző felfogások bemutatására, hanem szintéziskeresésre is kell törekednie, valamennyi felmerülő vitás jogértelmezési kérdésben igyekeztem állást foglalni, saját álláspont kialakítása révén, ami nemritkán eltérő a jogtudományban és a bírói gyakorlatban uralkodó nézetektől. Emellett egyes jogintézmények kapcsán nemcsak eltérő jogértelmezés kialakítására, hanem ahol a jelenlegi szabályozás tarthatatlanságát kimutathatónak találtam, ott *de lege ferenda* új, általam helyesebbnek vélt törvényi rendelkezések megalkotására is javaslatot tettem.

2.4. A dolgozat felépítéséről: a könyv három nagy részre tagolva tárgyalja a természetes egység, a törvényi egység, és a látszólagos halmazat kategóriáit.

Ami az egyes részek egymáshoz és a dolgozat egészéhez való arányát illeti: a természetes egység esetköreinek kategorizálását és bemutatását követően kiemelt figyelmet kap az ítélkezési gyakorlatban talán a legnagyobb jelentőséggel bíró, és mind a múltban, mind a jelenben problematikus megítélésű *folytatólagos bűncselekmény* és az *üzletszerű elkövetés* kérdése, utóbbit pedig nem csupán egység-többség tani, hanem általános büntetőjogdogmatikai szempontból is elemzés tárgyává tettem. A harmadik fő rész a magyar bűncselekménytan egyik legvitatottabb kérdéskörét, a *látszólagos halmazatot* vizsgálja, ahol a szerteágazó és sokszor ellentmondásos elméleti és gyakorlati állásfoglalások zürzavarában tettem kísérletet egységes elvi alapon álló és a gyakorlati igényeket is a lehető leginkább kielégítő saját felfogás kialakítására.

I. RÉSZ

A TERMÉSZETES EGYSÉG

I. Fejezet

A természetes egység fogalma, elnevezése, annak indokoltsága

1. A természetes egység fogalma kapcsán a recens hazai jogirodalmi szerzők felfogása jórészt egybevág. E szerint természetes egységről akkor beszélhetünk, ha adott jelenség az ún. természetes szemlélet is egy bűncselekményt valósít meg²⁵, amikor a dolog természetéből következik az egységi minősítés.²⁶ Röviden: természetes egység mindaz, amit a laikus is egynek lát.²⁷ Hasonlóképpen foglal állást a német kommentáriródlalom.²⁸

Némiképp vitatja a fenti nézetek helyességét napjainkban az a budapesti jegyzet, amely szerint a természetes egység valójában maga is jogi fogalmi kategória.²⁹ Ez utóbbi megjegyzéssel annyiban egyet lehet érteni, hogy a jogi nyelvezet az általa használt fogalmakat többnyire sajátos, a köznapi jelentéshez képest árnyaltabb jogi jelentéstartalommal ruházza fel. Ettől függetlenül azonban semmi akadálya annak, hogy a (büntető)jog egyes terminusai megalapozását a társadalmi valóságból merítse, s erre az adott jogintézmény elnevezésében is utaljon.

A definíció megfogalmazásánál részemről leghelyesebbnek az ún. *köz-felfogásra* való utalást tekintem. A közfelfogás alapul vétele röviden annyit jelent, hogy kívánatos, hogy a jogalkotó lehetőség szerint olyan magatartást vagy magatartásokat szabályozzon egy bűncselekmény törvényi tényállásának keretei között, amelyek az átlagember tudatában is egyértelműen egyetlen bűncselekményként jelennek meg.³⁰

Kiemelést igényel, hogy milyest valamely természetes szemlélet szerint egységet alkotó magatartást a jogalkotó pónalizál, a büntetőjogász számára

---

²⁵ Így NAGY F. 2008, 232. Korábban lényegében ugyanígy KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 612., napjaink kommentáriródlalmában VARGA 2009, 50.

²⁶ FÖLDVÁRI 2006, 215. Ugyanígy BALOGH Á. – KÖHALMI, 2007. 41.

²⁷ HORVÁTH 2007, 280.

²⁸ SCHÖNKE – SCHRÖDER 2006, 802.

²⁹ WIENER 2003b, 86. Ugyanígy BUSCH 2009, 251.

³⁰ Hasonlóképpen utalt a mindennapi életfelfogásra HACKER 1936, 239., SCHULTHEISZ 1948, 129. és az 1961. évi Btk. Kommentárjában HALÁSZ 1968, 365.

elsődleges vizsgálódási pontként a törvényi tényállás szövegének kell szolgálnia.³¹ Ennyiben van tehát létjogosultsága azon felfogásnak, amely a természetes egységekre mint jogi kategóriára tekint. A kérdéses, illetve határesekteknél azonban sok esetben a közfelfogás szerinti megítélés az, amihez a helyes minősítés esetében visszanyúlhatunk. Ma is igaznak tekinthető ugyanis az az évszázados, jogbölcseleti mélységű tanítás, amely szerint „a helyes jogalkalmazás [...] az írott jog alapeszméjét akkor fogja helyesen követni, ha az egyes eset individuális sajátosságait az *élet felfogásának megfelelően méltatja*; szóval a jogszabályokat oly módon értelmezi, a mely az *élet felfogásának megfelelő*”³² (kiemelések tőlem: A. I.).

2. A múltban nem tartották mindig ilyen magától értetődő „természetes-séggel” megválaszolható kérdésnek, hogy mit kell még a természetes bűncselekményi egység fogalmi körébe tartozó magatartásnak (vagy magatartásoknak) tekinteni, s mi az, ami ebbe a keretbe már nem fér bele. Ha pedig egyet is értettek azzal, hogy a természetes egység kategóriája a természetes szemléletben gyökerezik, hosszabb és általában szabatosabb megfogalmazás alkalmazásával próbálták megragadni a kérdés lényegét. Akadtak azonban olyanok is, akik definiálás helyett axiomatikusan írtak a természetes egységről.³³

2.1. A gondosabb definíciók köréből megemlíthető ANGYAL PÁLÉ, aki szerint „az életben a közönséges beszédmodor szerint egységes cselekményként” szereplő magatartások alkothatnak természetes egységet.³⁴ Máshol a szerző a természetes egység lényegét „a cselekménynek mint életfogalomnak” a „bűncselekménnyel mint törvényes fogalommal” való megegyezésében látta.³⁵ IRK ALBERT a „természetes észjárásra” utalt³⁶, míg ZÖLDY a logikailag „egyszerű, kézenfekvő és összefüggő” eseménysorozatra alapította a természetes egységet.³⁷ BURSICS ZOLTÁN álláspontja szerint „itt a jogalkotó a törvényes tényálladékba foglalás által csak deklarálja az egységet”.³⁸ HELLER ERIK pedig úgy foglalt állást, hogy „természetes egységet akkor alkot egy bűncselekmény, ha a tényálladéka olyan cselekvési kört fog át,

---

³¹ Mint DEGRÉ helyesen írta, „a bűncselekmény egysége és többsége az adott jogtól függ; ebben a jog omnipotens”. DEGRÉ 1912, 139.

³² KISS G. 1909, 81-82.

³³ Így FAYER 1895, 309. és VÁMBÉRY 1913, 264.

³⁴ ANGYAL 1909, 485.

³⁵ ANGYAL 1920, 481.

³⁶ IRK 1928, 209.

³⁷ ZÖLDY 1931, 13.

³⁸ BURSICS 1936, 196.

amely a jogon kívüli, tehát természetes szemléletnek is egyetlen cselekmény [...] és egyúttal *nem bontható fel önmagukban is egész bűncselekményi tényálladékokat alkotó elemekre*” (kiemelés tőlem: A. I.).³⁹ Utóbbi definíció azonban a természetes egység mai kategóriáinak ismeretében vitatható. A részcselekményekből egységbe olvadó természetes egységi kategóriáról ugyanis nem mondható el, hogy ne lenne felbontható önmagukban is az egész bűncselekményi tényállást kimerítő elemekre, ellenkezőleg, a természetes egység e fajának lényege éppen abban áll, hogy az elkövető minden egyes cselekménye a teljes tényállást megvalósítja. Ha például ugyanaz a sértett gyorsan, egymás után kap három pofont ugyanazon tettestől, mindhárom pofon külön-külön, önmagában szemlélve is befejezett alakzatát meríti a *tettleges becsületsértés* [Btk. 227. § (2) bekezdés] tényállásának. HELLER megfogalmazása tehát csupán e korrekcióval feleltethető meg a kérdés kapcsán napjainkban uralkodó álláspontnak.

2.2. A régi német jogirodalomban HÖPFNER igyekezett legsokoldalúbban alátámasztani a természetes egység kategóriáját a természetes szemlélethez kötő felfogást. Álláspontja szerint az egyazon eredményre vezető, az „érzések számára egységesként megjelenő”, továbbá az egymással időbeli közelségben és pszichikai összefüggésben álló részcselekményekből jöhet létre természetes egység.⁴⁰ Ez a megfogalmazás azért kiemelkedő, mert már az előző pontban tárgyalt, részcselekményekből egységbe olvadó természetes egységi kategóriára is alkalmazható.

2.3. A múlt század elején tevékenykedő hazai szerzők körében előfordult olyan vélemény, amely némileg elhibázottnak minősítette a természetes egység kifejezést. DEGRÉ szerint a természetes egység „terminus technicus nem egészen szabatos, mert hiszen itt nem a cselekmény valamely természettudományi szempontu egységéről, hanem mindössze az életfelfogás, a mindennapos élet egységi képzete szerinti cselekményegységről van szó”.⁴¹ Csatlakozott e felfogáshoz FINKEY is.⁴² Fenntartásaik ellenére azonban – „jobb híján” – mindketten fenntartandónak tekintették az elnevezést.

2.4. Tovább ment e vonatkozásban a sok kérdésben saját utakon járó KOCSIS, aki szerint „a természetes egység, mint ilyen, a büntetőjog számára gyakorlatilag sem jelent semmit sem: mert a törvényes tényálladékkal szemben semmi súlya sem lehet”. Elvi deklarációjának azonban mindössze annyi

---

³⁹ HELLER 1931, 318.

⁴⁰ HÖPFNER 1908, 207. Felfogásának helyességét megkérdőjelezte LISZT 1911, 238-240.

⁴¹ DEGRÉ 1912, 39.

⁴² FINKEY 1914, 244.

konzekvenciája volt, hogy a természetes egység helyett a „közönséges egység” kifejezést használta.⁴³

2.5. A múlt század második felében is akadtak a természetes egység kitétel létjogosultságát vitató nézetek. Így az egység-halmazati dolgozataival az 1960-as évek második felében jelentkező LUKÁCS TIBOR a természetes egység kategóriáját kifejezetten elvetendőnek tartotta, azzal az indokolással, hogy „minden cselekmény folyamat”, ezért a büntetőjogi értelemben vett cselekményegység nem más, mint logikai kategória. Álláspontja szerint tehát az sem „természetes” egység, amit a jogtudomány annak nevez, hanem csupán a cselekményfolyamatnak a valóságos életbeli történésekből a jogalkotó tetszése szerint kiragadott része.⁴⁴ Bár korábban még óvatosabban fogalmazott⁴⁵, később egy az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően megjelent tankönyvben már LUKÁCSHOZ hasonlóan foglalt állást BÉKÉS IMRE is. Ekkor kifejtett álláspontja szerint a természetes egység „fogalmi megjelölés tartalmilag nem indokolt”, azt „a téma megjelölésére csak azért használjuk, hogy megőrizzük a kapcsolatot a magyar büntetőjog tudományának (és a bírói gyakorlatnak) hagyományos fogalomrendszerével”.⁴⁶ A természetes egység kategória fenntartására ezek szerint egyetlen okként a hagyományörzés jelölhető meg.⁴⁷ E felfogás továbbélését jelzi, hogy BLASKÓ BÉLA szerint a természetes egység megállapítása „ma sem attól függ, hogy a laikus szemével egy cselekmény valósult meg”, vagy több.⁴⁸

3. Abban egyet lehet érteni a fenti álláspontokkal, hogy mihelyest egy életbeli tevékenységet a jogalkotó büntetőjogi tényállásba ültet, az szükségképpen jogi fogalommal transzformálódik, s ekként a jogi minősítésnél már ez és nem a természetes szemlélet értékelése lesz a döntő.⁴⁹ Minden jogi szabályozás azonban csupán az életbeli történésekre reagálhat, erre figyelemmel a természetes egység elnevezésnek nézetem szerint nemcsak formális, hanem *tartalmi szempontból is* van létjogosultsága. Mint láttuk ugyanis, a büntetendő magatartások köre kezdetben a laikusok körében is jól ismert, körülhatárolható cselekményeket (ha úgy tetszik, „cselekményegységeket”)

---

⁴³ KOC SIS 1939, 213. Ugyanígy HÁRS 1943, 34-35.

⁴⁴ LUKÁCS 1966, 668.

⁴⁵ Vö. BÉKÉS – SZALMA 1973, 304. Ekkor BÉKÉS még úgy foglalt állást, hogy „nem feltétele, de jellegzetessége a természetes egységnek, hogy [...] az egyes cselekmények a nem jogász szemlélő előtt is a magatartás egységességének az ismérveit viselik magukon”.

⁴⁶ BÉKÉS et al. 1980, 288.

⁴⁷ AMBRUS 2012b, 15.

⁴⁸ BLASKÓ 2002, 349.

⁴⁹ GYÖRGYI – WIENER 1996, 33.

foglalt magában, melyek kriminális jellege szokásjogilag rögzült, s a későbbiekben ezek kerültek a kódexekben bűncselekményként rögzítésre. Erre tekintettel – bár a társadalmi viszonyok és ennek nyomán a jogszabályok bonyolultabbá válása folytán mind gyakrabban válhat vitássá, hogy adott esetben egy vagy több bűncselekmény valósult-e meg – a törvényhozó általában úgy fogalmazza meg a bűncselekmények törvényi diszpozícióját, hogy abból a laikus szemlélő számára is kitűnjön, hogy annak egyszeri elkövetésekor egy deliktum valósul meg. A természetes egység körébe tartozik tehát mindaz, ami a közfelfogás szerint egy bűncselekmény megvalósulását jelenti, s erre a jogalkotásnál is mindenkor figyelemmel kell(ene) lenni.

4. Utalni kell végül arra, hogy a természetes egység kategóriájának fenntartása egyéb okból is indokolt lehet. Az ugyanis sok esetben *a törvényi egység építőeleméül szolgál*: a jogalkotó nem ritkán önmagukban természetes egységként minősülő cselekményekből hoz létre mesterséges egységi formákat azokban az esetekben, amikor valamilyen okból eltérést lát szükségesnek a természetes felfogáshoz képest, vagyis egységként akarja értékelni azt is, ami a közfelfogás szerint már többséget alkotna (a törvényi egység létesítésének okaira a megfelelő helyeken visszatérek). Mint FINKEY írta, a törvényi egység ebből a szemszögből nem más, mint „több természetes egységnek a törvény, vagy a jog által eszközölt összefoglalása egy tényálladékká”.⁵⁰ Megemlíthető, hogy fordított okfejtéssel operált DEGRÉ, aki szerint a törvényi egység esetében „nincsen szükség a „természetes egység” kiegészítő fogalmára az egység konstruálásához, mert annak alapját és kereteit a törvény *közvetlenül* megadja”.⁵¹ Részemről a FINKEY-féle felfogást tartom helyesebbnek, bizonyos, a fogalom-meghatározásba de lege lata beépítendő kiegészítésekkel. Álláspontomat e kérdés kapcsán részletesen a törvényi egységről szóló fejezetben fejtem ki.

---

⁵⁰ FINKEY 1895, 44.

⁵¹ DEGRÉ 1912, 136.

II. Fejezet

A természetes egység kategóriái

A természetes egység egyes esetkörei kapcsán a jogirodalom részletesebb áttekintése előtt az lehet a vélelmünk, hogy az e triviálisnak ható kérdésben elfoglalt álláspontok viszonylag közel esnek egymáshoz. A vizsgálódást követően azonban kimutatható, hogy nem csekély számban akadnak olyan csoportosítások is, amelyek egyes elemei kapcsán akár az is vitatható lehet, hogy azok egyáltalán természetes egységnek minősülnek-e, vagy ha a rendszerbeli elhelyezése kapcsán nem is merül fel probléma, az adott kategória külön tartása egyes esetekben nem feltétlenül indokolt, és egyszerűbb csoportosítás is kielégítő lehet. Emellett rá kell mutatni, hogy a bírói gyakorlatban a természetes és a törvényi egység (különösen a folytatólagos büncselekmény) elhatárolása vonatkozásában lassú elmozdulás tapasztalható, éspedig az előbbi javára, vagyis a bíróságok manapság több esetben természetes egység megvalósulásáról beszélnek olyankor is, amely esetekben régebben már folytatólagos egységet – sőt akár halmazatot! – állapítottak volna meg. Ez a gyakorlat többnyire nem kifogásolható, lévén *szokásjogi alapon* enyhíti az elkövető felelősségét azáltal, hogy egy a judikatúra szerint feltétlenül súlyosító körülményként értékelendő minőség (a folytatólagosság) megállapítását mellőzi a természetes egység javára.⁵² Máshol ugyanez az eljárás, mint látni fogjuk, felettebb problematikus és kifogásolható eredményekre vezethet.

Az I. Fejezetben írtakra is utalva, álláspontom előljáróban úgy foglalható össze, hogy részemről természetes egység alatt olyan *egyetlen törvényi tényállást* megvalósító magatartást vagy magatartásokat (akár magatartásösszetétel) értem, amely kereteit ugyan a törvényhozó alkotja meg, annak kimunkálásakor azonban elszakíthatatlan kapcsolatban áll a *közfelfogással*. Ahol tehát kicsit is vitássá válik, hogy az elkövető cselekménye vagy cse-

---

⁵² Azon kérdés részletes kifejtésébe ehelyütt nem bocsátkozhatok, hogy a *szokásjognak* lehet-e szerepe a büntetőjogi szabályok alakításában. Ez a komplex és bonyolult témakör külön feldolgozás tárgyát kell hogy képezze, ezért itt meg kell elégednünk azzal, hogy valamely felfogáshoz – részletesebb indokolás nélkül – csatlakozunk. Csak néhány álláspont felvillantásául jelezhető, hogy minden vonatkozásban tagadta a szokásjog büntetőjogbeli érvényesülését korábban például BALOGH J. 1901, 424. Vele szemben DEGRÉ még azt is lehetségesnek találta, hogy a szokásjog – a nullum crimen/nulla poena sine lege elvét áttörve – új (ti. a büntetőtörvény által nem szabályozott) büncselekményi tényállást létesítsen. Vö. DEGRÉ 1912, 262. Az újabb szerzők közül tagadja a büntetőjogban a szokásjog szerepét FÖLDVÁRI 1962, 276. Azt – a nullum crimen/nulla poena elvet áthágathatlan korlátként fenntartva – lehetségesnek tekinti és példákkal is alátámasztja NAGY F. 2008, 49-51.

lekményei a természetes egység „medrében” értékelhetők-e, a mindennapi közfelfogás az, ami fogódzóul szolgálhat a kérdés helyes megválaszolásához.

Ami pedig a közfelfogásnak az egységi gondolkodását illeti: az alapján mindenekelőtt természetes egységet képezhetnek azok a cselekmények, amelyek *időben* (és sokszor *térben*) egymást *szorosan* (kontinuitásban, nemritkán szakadatlanul) követik. Ha pedig az időbeli összefüggés lazább, az egyes cselekmények közös *kauzalitása*, illetve *célzata* hozhat létre természetes egységkénti minősítést eredményező kapcsolatot közöttük. Kiemelendő, hogy a fentiek hiánya sem vezet feltétlenül, minden esetben halmazati minősítésre, hiszen sok esetben például önmagukban teljesen önálló cselekményeket „minősít le” maga a törvény részecselekményekké (mint például az összetett vagy a folytatólagos bűncselekmény esetében), avagy amikor a bűnhalmazat megállapításáról jogértelmezés útján kimutatható, hogy az a kétszeres értékelés tilalmába ütközne (mint többnyire a látszólagos halmazati eseteknél).

A természetes egység kategóriáiként az alábbiakat indokolt önállónak elfogadni:

- (szoros értelemben vett) egyszeres diszpozíciószerűség (amely fellelhető az egyetlen magatartással elkövetett, egyazon eredményre törekvő, okozatilag összefüggő, avagy egyazon célzattól vezérelt, továbbá egyazon elkövetési tárgyra irányított magatartásokat),
- a részecselekmények egységbe olvadása,
- a cselekményismétlődés,
- a tartós vagy állapot-bűncselekmények,
- a fentiekbe tisztán nem besorolható, *egyéb* kategória.

Nem képeznek ezzel szemben – automatikusan – természetes egységet:

- az elkövető részéről ugyanazon bűncselekmény különböző elkövetési magatartásainak a tanúsítása,
- a veszélyeztetési bűncselekmények,
- a mulasztásos bűncselekmények,
- a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények.

Végül egyáltalában nincs szó természetes egységről:

- ha a törvény kifejezett rendelkezése folytán közömbös a sértettek száma (ez ugyanis, mint látni fogjuk, nem természetes, hanem törvényi egység),
- továbbá azon esetekben, amikor a joggyakorlat önkényesen, anélkül állapít meg többség helyett egységet, hogy erre a törvényhozó szava, vagy a büntetőjog-dogmatika és a jogértelmezés tételei feljogosítanak.

1. (Szoros értelemben vett) egyszeres diszpozíciószerűség

A szoros értelemben vett egyszeres diszpozíciószerűség a természetes egység körében egy olyan *gyűjtőkategóriát* jelöl, amelynek esetkörei vonatkozásában a természetes egységi jelleg rendszerint már abból következik, hogy a törvényi tényállás teljes kimerítésére csak egyetlen esetben kerül sor. Így előfordulhat, hogy az elkövetési magatartás, az eredmény, az elkövetési tárgy, az okozati összefüggés, illetve az elkövető célzata – a további tényállási elemek esetleges többszörössége ellenére – csupán egyszer valósul meg, s ezért természetes egység megállapításának van helye.

1.1. Vitathatatlanul természetes egységről beszélhetünk olyankor, amikor az elkövető *egyetlen magatartással* meríti ki egyetlen bűncselekmény törvényi tényállását⁵³ (a pécsi büntetőjogi iskola ezt az esetet, illetve az aktusok sorozatával megvalósuló, ugyanazon eredményt okozó részselekményekből álló bűncselekményt nevezi *egyszerű bűncselekménynek*).⁵⁴ A sértett egy lövéssel történő megölése, egyetlen életveszélyes fenyegetés elhangzása, egyetlen tárgy kilopása a sértett zsebéből: nem kétséges, hogy egyetlen, természetes egységként minősülő *emberölés* (Btk. 160. §), *zaklatás* [Btk. 222. § (2) bekezdés a) pont], *lopás* (Btk. 370. §) valósult meg. BÉKÉS⁵⁵ és NAGY FERENC ebbe a kategóriába sorolja továbbá a részmozgások sorozatával megvalósuló természetes egységet, mint például a falbontás útján megvalósuló dolog elleni erőszakkal elkövetett (betöréses) lopást [Btk. 370. § (2) bekezdés bc) pont].⁵⁶

1.2. Az egyetlen magatartással elkövetett bűncselekmény mellett több szerző a természetes egység elkülönülő esetköreiként említi azokat, amikor az elkövető több magatartása *ugyanazon eredmény* előidézésére irányul⁵⁷, illetve amikor az egyes részselekményeknek *ugyanaz az elkövetési tárgyuk*.⁵⁸ Előbbire a több késszúrással elkövetett emberölés, utóbbira az olyképpen megvalósuló *közokirat-hamisítás* szerepel példaként, amikor az elkövető ugyanazon okirat viszonylatában több, a Btk. 342. §-ában szabá-

---

⁵³ NAGY F. 2010, 235.

⁵⁴ FÖLDEVÁRI 2006, 215., BALOGH Á. – TÓTH 2010, 222.

⁵⁵ BÉKÉS – SZALMA 1973, 304.

⁵⁶ NAGY F. 2010, 235.

⁵⁷ A régi irodalomban DOMBOVÁRI nemcsak a természetes, hanem a folytatódó egységhez is megkövetelte „a létesített összeredmény egységes természetét”. DOMBOVÁRI 1888, 246-247.

⁵⁸ Külön esetkörként tartja fenn ezeket NAGY F. 2004, 321-322., 332. A 2010-ben kiadott pécsi általános részi tankönyv az egyazon eredményt okozó részselekményekből álló természetes egységet az *egyszerű bűncselekmény*, az ugyanazon elkövetési tárgyra irányuló tényállásszerű magatartásokat pedig a természetes egység *egyéb esetei* közé sorolja. Vö. BALOGH Á. – TÓTH 2010, 222-223.

lyozott magatartást is tanúsít. Bár gyakorlati jelentősége nincs, e két esetkör, továbbá az egy magatartással/magatartás-sorozattal megvalósított bűncselekmény külön tartása nem feltétlenül indokolt.

1.3. Feleslegesnek tekinthető ugyanis közöttük valamely objektív tényállási elem (akár az elkövetési tárgy, akár az eredmény) egyoldalú kiragadása révén differenciálni, ugyanis mindkét esetben mindössze arról van szó, hogy az elkövetési magatartás többszörössége ellenére az elkövető csak egyszer meríti ki adott bűncselekmény diszpozícióját, mivel akár az elkövetési tárgy, akár az eredmény csupán egyszeres. Megemlíthető, hogy stádiumtani különbség azért kimutatható a fenti két eset között. Amikor ugyanis az elkövető ugyanazon elkövetési tárgy vonatkozásában tanúsít többféle elkövetési magatartást, minden részselekménye önmagában is befejezett alakzatát meríthetné ki az adott bűncselekménynek. Ezzel szemben olyankor, amikor az egységes eredmény fűzi egybe a részselekményeket, azok – önmagukban szemlélve – csupán különálló kísérleteket [Btk. 10. § (1) bekezdés] képeznének. Mindez azonban irreleváns a végső minősítés szempontjából, így a külön kategóriába történő besorolás melletti érvelni nem szolgálhat.

1.4. Megjegyezhető, hogy abban az esetben, ha az egyes részselekmények egységes eredményt idéznek elő – az egyszeres diszpozíciószerűségre tekintettel – az időben viszonylagosan elkülönülő részselekmények is természetes egységet alkotnak.

1.4.1. Erre tekintettel helyesen mellőzte a folytatólágosság megállapítását az 1961. évi Btk. hatálya alatt a Kecskeméti Megyei Bíróság, amikor az elkövetők „bár több ízben tanúsítottak olyan magatartást, amely alkalmas volt a sértett vállalat tévedésbe ejtésére, mégis lényegében ugyanannak – az eredetileg 1971. május 12-ét megelőzően keletkezett – hiánynak a leplezését célozta. Tehát *kár csak egy ízben keletkezett*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁵⁹ Helyben hagyta a döntést a Legfelsőbb Bíróság is.⁶⁰

1.4.2. Tévesen állapított meg azonban napjainkban folytatólágosan elkövetett *csalást* (Btk. 373. §) a Zala Megyei Bíróság azon az alapon, hogy a sértettek különböző alkalmakkor, több ízben adtak át különböző pénzüsszegeket az elkövetők részére.⁶¹ A döntés korrigálásakor tehát helyesen mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság, hogy „mindazokban az esetekben [...], amikor az eredetileg létrejött szerződés keretei között eljárva a sértettek több ízben adtak át különböző pénzüsszegeket” az elkövetők részére, a „folytatólágosság megállapítására tévesen került sor. A kárösszeget képező *vételárrészletek*

⁵⁹ Kecskeméti Megyei Bíróság Bf.II.768/1973. sz.

⁶⁰ BJD 7180.

⁶¹ Zala Megyei Bíróság Bf. 139/2010/11. sz.

több alkalommal történő megfizetése ugyanis a természetes egység körébe tartozik” (kiemelés tőlem: A. I.).⁶²

1.4.3. Egyszerűbb megítélésű jogeset kapcsán, de ugyancsak hasonlóan foglalt állást továbbá a legfőbb bírói fórum, amikor kimondta, hogy „a család elkövetését nem teszi folytatólagossá, ha a vádlott egyszeri rendelkezése a – tévedésbe ejtett – sértett két részletben szállítja le a megrendelt árut”.⁶³

1.5. ANGYAL álláspontja szerint a hamis okirat elkészítése, majd felhasználása egységet képez.⁶⁴ Napjainkban ugyanez a felfogás érvényesül a 1/2000. BJE alapján, amely szerint „a közokirat-hamisítás különböző elkövetési magatartásait [...] megvalósító elkövető cselekményei, ha *ugyanarra az okiratra mint elkövetési tárgyra* vonatkoznak, természetes egységet alkotnak” (kiemelés tőlem: A. I.). A bíróságok gyakorlatában a közokirat-hamisítás kapcsán egység-halmazati probléma ugyanis többnyire akkor merül fel, ha az elkövető a közokirat (például vezetői engedély) meghamisítását [Btk. 342. § (1) bekezdés a) pont] követően azt fel is használta (például rendőri igazoltatáskor történő bemutatással), amely cselekménye a Btk. 342. § (1) bekezdés b) pontjába illeszkedett.⁶⁵ E két cselekmény realizálására tipikusan időben elkülönülten kerül sor, ez azonban a természetes egységkénti minősítést nem zárhatja ki. A jogegységi határozat is rámutat egyébként, hogy „a részcselekmények között eltelt idő tartama a minősítést nem érinti”, tehát folytatólagosság, vagy bűnhalmazat megállapítását nem eredményezheti. Ugyanezt a felfogást érvényesíti a bírói gyakorlat az *egyedi azonosító jel meghamisítása* (Btk. 347. §) kapcsán.⁶⁶

1.6. A részletesebb indokolást célszerűbb a folytatólagos bűncselekmény vizsgálatakor elvégezni, ám már itt szükséges utalni arra, hogy mindazon deliktum, amely kapcsán a folytatólagosság fogalmilag kizárt (mint például az emberölés esetében), a cselekménysorozat – az *egyéb feltételek fennforgása esetén* – természetes egységként minősülhet. Azon álláspont azonban meglátásom szerint feltétel nélkül nem helyeselhető, amely az ugyanazon személy sérelmére megvalósított ölési cselekményeket mindig a természetes egység körébe utalja. Egyes ilyen esetekben ugyanis – a körülményektől függően – a látszólagos (vagy akár a valóságos) halmazat megállapítása lehet a helyes.

---

⁶² LB Bfv.II.1093/2010/7. sz.

⁶³ BH2003. 47.

⁶⁴ ANGYAL 1929a, 40.

⁶⁵ Vö. például a Dunaiújvárosi Városi Bíróság Bf. 22/1997/2., illetve a Pesti Központi Kerületi Bíróság 18.B.XIV. 11354/1997/3. sz. határozatával.

⁶⁶ BH2008. 262. I.

1.6.1. E kérdés kapcsán két szempontra kell figyelemmel lenni: egyrészt – mint a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egység feltételei kapcsán látni fogjuk – a cselekmények közötti *szoros tér- és időbeli közelség* lehet a természetes egység létesülésének indoka. Emellett az egyes magatartások *kauzalitása* az, ami a közfelfogás szerint egységekénti minősítéshez vezethet, feltéve természetesen, hogy az elkövető egyes magatartásaival ugyanazon eredmény elérésére törekszik.⁶⁷

Példákkal megjelenítve: természetes egység forog fenn egyrészt olyankor, amikor az elkövető ugyanazon alkalommal, *szoros tér- és időbeli közelségben*, több cselekmény kifejtése révén próbálja megölni a sértettet, éspe-dig akkor is, ha ezek közül *nem minden magatartása kauzális*. Így például a kir. Kúria azon jogesetében, melyben a vádlott a sértett megölését kötéllel való megfojtás által kísérelte meg, azonban a köté elszakadt, ezért a szándékának megfelelő magatartást végül késsel való leszúrás révén hajtotta végre.⁶⁸ Ilyenkor a kötéllel megvalósított kísérlet önmagában nem kauzális, hiszen a köté elszakadván, a sértettnek ettől még „a haja szála sem görbült”, az tehát nem volt oka a halálos eredménynek. Tekintettel azonban arra, hogy az első próbálkozást követő leszúrára ugyanazon alkalommal, időbeli kontinuitásban került sor, indokolatlan lenne a természetes egységekénti minősítés tagadni ebben az esetben.

1.6.2. Természetes egységről van szó másrészt olyankor is, amikor *szoros tér- és időbeli közelségről nem beszélhetünk* ugyan, az egyes rész-cselekmények azonban az eredménnyel *okozati összefüggésben* állnak, tehát valamennyien *kauzálisak* (vagyis külön-külön, önmagukban szemlélve is – többnyire együtt hatásukban – okai az eredménynek). Ez a helyzet áll elő abban az esetben, ha az elkövető folyamatos, kis adagokban történő mérge-adagolás révén kíván végezni a sértettel. Ilyenkor a természetes egységekénti minősítésnek nem feltétele a szoros tér- és időbeli közelség: elképzelhető például, hogy az elkövető több hónapon keresztül, rendszeresen csempész a sértett teájába a mérgező szerből, egyenként mindig csak önmagában nem halálos adagot. Miután azonban valamennyi részcselekményről elmondható, hogy – nem önmagában ugyan, hanem kumulatív – oka a halálos eredménynek, így az ugyanazon eredmény okozására törekvés és az egyes cse-

---

⁶⁷ Az okozati összefüggés mint objektív tényállási elem az egység és a többség elhatárolásánál önmagában természetesen alapító jelentőséggel nem bírhat. Két olyan cselekmény egységbe vonására azonban, amelyek ugyanazon eredmény előidézésére irányultak ugyan, de valójában csak egyikük okozta azt ténylegesen, nincs sem törvényes, sem dogmatikai alap.

⁶⁸ 6023/1886. sz., amelyben egyébként a kir. Kúria is helyesen egységet állapított meg az elkövető terhére.

lekmények közötti okozati összefüggés természetes egységbe fűzi a rész-
lekményeket (a folytatólágosság megállapítása, mint majd az erről szóló
fejezetben látni fogjuk, ilyenkor kizártnak tekinthető).

1.6.3. Nem helyes azonban természetes egységről beszélni abban az
esetben, ha az elkövető több olyan cselekmény révén törekszik megölni a
sértettet, amelyek között sem szoros időbeli egymásutániség, sem okozati
összefüggés nem mutatható ki, vagyis önmagukban is önálló „ölési próbál-
kozásnak” tekinthetők. Egyebek mellett azért, mert a természetes egységi
minősítés ilyenkor a közfelfogással sem lenne összeegyeztethető. Mint
DEGRÉ írta, „az életfelfogással egymagában véve nem ellenkező itt többség-
ről, – kísérletről és ölésről, – szólni. Inkább az az állítás tetszik idegensze-
rűnek, (mondjuk: a józanul ítélő laikus előtt szokatlannak), hogy az egy hét
előtti kísérlet az utóbb bekövetkező ölésnek része, kiegészítő eleme. Itt nem
lehet az életfelfogás szerinti egységbe foglalásról szó”.⁶⁹ Életbeli példával
konkretizálva: az elkövető ölési szándékkal megszúrja a sértettet, ám az
életben marad, és kórházba szállítását követően állapota stabilizálódik. Az
elkövető azonban – kitartván eredeti elhatározása mellett – egy hét múlva
meglátogatja a sértettet a kórházban, ez alkalommal pedig őt párnájával
megfojtja. Ez esetben az első cselekmény (a lövés) nem kauzális a halál
szempontjából⁷⁰, ahhoz kizárólag a sértett megfojtása vezetett.

1.6.4. Helyeselhető-e ilyenkor is – az egységes eredményre és elhatáro-
zásra figyelemmel – a természetes egységi minősítés? Álláspontom szerint
nem. Emellett – a folytatólágosság lentebb kimutatandó fogalmi kizártsága
révén – törvényi egységről sem beszélhetünk. Mindezek ellenére általában
mégsem kell ilyenkor halmazati minősítéstől „tartani”. Az ilyen esetekben
megnyugtató megoldást nyújthat, mint látni fogjuk, a látszólagos anyagi
halmazat köréből az *önállótlan rész-cselekmény* jogintézménye: ha ugyanis
az elkövető ugyanazon bűncselekmény több stádiumát is kimerítve működik
közre ugyanabban a bűncselekményben, az egyazon jogtárgy sértésére és a
kétszeres értékelés tilalmára is figyelemmel – jogi szempontból – indokolat-
lan lenne terhére egyazon deliktum befejezett alakzata mellett annak kísérle-
tét is megállapítani. Ilyenkor azonban már nem természetes egységgel, ha-
nem látszólagos halmazattal állunk szemben.

1.6.5. A régi olasz jogirodalomban – amely a látszólagos halmazat fo-
galmát még nem ismerte – CARRARA foglalt úgy állást, hogy ha „valaki

---

⁶⁹ DEGRÉ 1912, 132.

⁷⁰ Hacsak – regressum in infinitum – nem tekintjük a szúrásokat az ölés okának azon körülmény-
nél fogva, hogy ezek nélkül a sértett kórházba sem került volna, így a megfojtásra sem kerülhetett
volna – akkor és úgy – sor.

előbb mérget kever, de miután nem sikerül áldozatát megölni, puskát használ, e tettek [...] két kísérlet gyanánt számíthatók be”. Ám a 19. századi büntetőjogász bölcsen hozzátette, hogy „vagy pedig a folytatás kegyes mentségének segítségével, fictió útján, egyesíthetők, a mennyiben a bűnös elhatározás egy, s a megtámadott jog azonos volt”.⁷¹ Ebből is kitűnik, hogy ilyenkor a laikus látásmód nem, de a helyes jogérzék adott esetben a halmazat mellőzésére vezethet.

1.6.6. Megjegyezhető még, hogy a természetes egység hatókörét kiterjesztve a fenti esetek kapcsán is megengedhetőnek tekintette annak megállapítását az 1961. évi Btk. Kommentárjában RÁCZ GYÖRGY.⁷² A német jogirodalomban pedig teljesen ellentétes álláspontot képviselt DOHNA⁷³, aki ilyenkor valóságos halmazat megállapítását tartotta indokoltnak, hivatkozva arra a DEGRÉ által is kiemelt indokra, hogy ez esetben a természetes szemlélettől sem lenne idegen az ölési kísérletről és egy befejezett ölésről beszélni.

1.6.7. A természetes egységbe foglaló felfogásra a szoros tér- és időbeli kapcsolat, illetve az okozatosság hiánya folytán nincs kellő alap, és – kizárólag ebben a tekintetben! – csatlakoznunk kell az előbb idézett német szerzőhöz: mint fentebb kimutatásra került ugyanis, a közfelfogástól ez esetben valóban nem lenne idegen két bűncselekményről beszélni. A büntetőjogász számára ezzel szemben a halmazati minősítés helytelensége is nyilvánvaló: annak kimutatásához elegendő a kétszeres értékelés tilalmára gondolnunk, azzal a megszorítással kiegészítve, hogy természetesen fogalmilag nem tekinthető kizártnak a halmazati minősítés ugyanazon sértett megölésére irányuló cselekmények viszonylatában. Abban az esetben ugyanis, ha az elkövető például 2008-ban fegyverrel kísérli meg a sértett megölését, aki ezt túléli, majd 2013-ben, a korábbiól teljesen elkülönülő elhatározástól vezérelve rágyújtja a házat, ami a sértett halálát okozza, az emberölés kísérlete és annak befejezett alakzata halmazatban aggálytalanul megállapítható.⁷⁴

1.7. Lényegileg ugyancsak az egyszeres diszpozíciószerűség kategóriájába sorolható azon – mindannyiszor ugyanazon tényállás keretei között maradó – magatartássorozat, amely révén az elkövető *ugyanannak a célnak az elérésére* törekszik.

---

⁷¹ CARRARA 1878, 344-345.

⁷² HALÁSZ 1968, 371.

⁷³ ASCHROTT – LISZT 1910, 407-410.

⁷⁴ A több ember sérelmére elkövetett emberölés [Btk. 160. § (2) bekezdés f) pont] megállapítása felfogásom szerint ilyenkor tévesnek tekinthető, miután ez esetben passzív alanyként nem több (tehát legalább kettő különböző), hanem mindvégig egyetlen emberről van szó.

1.7.1. Így például természetes egység a *fogolyszökés* (Btk. 283. §), ha az elkövető több napos munka – amelyet pihenéssel olykor megszakít – révén tud olyan méretű lyukat vájni a cella falába, hogy a szökése lehetővé válhasson. E példából kitűnik, hogy nemcsak objektív, hanem szubjektív tényállási elem (például a célzat) is megalapozhatja a természetes egységi minősítést. Hasonlóképpen ide sorolható a SÁNTHA által példaként említett *kényszervallatás* (Btk. 303. §) azon megvalósulási formája, amikor a hivatalos személy ugyanazon vallomás kikényszerítése céljából több alkalommal (egyébként akár a folytatólágosságra jellemző feltételek fennforgása mellett) alkalmaz erőszakot a sértettel szemben.⁷⁵

1.7.2. Bár csupán bűncselekményi és nem kifejezetten természetes egységről beszélt egy ítéletében a Legfelsőbb Bíróság, mégis lényegében az e pontban írtakkal egyezően foglalt állást a *hivatali visszaélés* (Btk. 305. §) kapcsán, amikor úgy fogalmazott, hogy „egyazon jogtalan előny (hátrány), vagyis egy következmény előidézése végett kifejtett elkövetési magatartás bűncselekményi egység”.⁷⁶ A régi gyakorlatból példaként említhető jogesetben pedig vélhetően szintén az egységes célzatra figyelemmel állapított meg a Legfelsőbb Bíróság egy rb. *pénzhamisítást* (Btk. 389. §) több kölcsönkötvény meghamisításakor.⁷⁷

1.7.3. Az egyazon célzat elérésére törekvés folytán állapított meg továbbá folytatólágosság helyett természetes egységet az éveken át elkövetett *pénzmosás* (Btk. 399-400. §) kapcsán a Szegedi Ítéltábla is.⁷⁸ Legújabban pedig a Kúria mondta ki, hogy a *zsarolás* (Btk. 367. §) esetében a jogtalan haszonszerzési célzat természetes egységbe vonja az elkövetési magatartások ismétlődését, halmozódását.⁷⁹

2. Ugyanazon bűncselekmény különböző elkövetési magatartásainak a tanúsítása

Főszabály szerint természetes egységként indokolt értékelni azt az esetet, ha az elkövető ugyanazon bűncselekménynek a törvény által értékelt

---

⁷⁵ HORVÁTH 2007, 280.

⁷⁶ LB Bhar.III.833/2008/5. sz.

⁷⁷ BJD 459. Ezzel szemben természetes egység helyett folytatólágosságot látott fennforogni a bíróság, amikor az elkövető pár napos különbséggel nemcsak meghamisította, hanem forgalomba is hozta (beváltotta) az általa gyártott hamis bankókat. Lásd BJD 462.

⁷⁸ Szegedi Ítéltábla Bf.I.249/2011/20. sz.

⁷⁹ BH2013. 238.

több különböző elkövetési magatartását is megvalósítja. Az ellenkező felfogás érvényre jutása ugyanis sok esetben ugyanazon körülmény többszörös értékelésére vezetne. Az azonban már vitatható, hogy ilyen esetben a természetes egység önálló esetköréről lehetne és kellene beszélni, továbbá e szabály alól a gyakorlat, mint látni fogjuk, kivételeket is ismer.

2.1. Nem indokolt például a *magánlaksértés* (Btk. 221. §) bent maradás-sal megvalósuló fordulata és a bemenetel mint elsődleges fordulat között létrejövő természetes egységről beszélni, lévén abban az esetben, ha már a bemenetel is a sértett akarata ellenére történik, a bent maradás mint szubszidiárius fordulat *tényállásszerűvé sem válhat*.⁸⁰ Hasonló a helyzet abban az esetben, amikor az elkövető a *szexuális erőszak*⁸¹ első ízben történő megvalósításakor erőszakot alkalmaz a sértettel szemben [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont], majd a második alkalommal erre már nincs szüksége, mert a támadás hatására a sértett védekezésre képtelenné vált. A 197. § (1) bekezdés b) pont I. fordulata szerinti bűncselekményi alakzat ilyenkor a tényállásszerűség szintjén sem foghat helyt, miután az elkövető maga helyezte védekezésre képtelen állapotba a sértettet. A végeredmény természetesen ilyenkor is egységkénti minősítést jelent.

2.2. Találkozhatunk azonban olyan esetekkel is, amikor az elkövető ugyanazon bűncselekmény több olyan elkövetési magatartását valósítja meg, amelyek közül egyik sem lép előtérbe a másikhoz képest, vagyis fogalmilag nem zárható ki a halmazati minősítés sem.

2.2.1. Az 1978. évi Btk. 282-283. §-aiban szabályozott *kábítószerrel visszaélés* bűncselekménye vonatkozásában a Legfelsőbb Bíróság a 5/1998. BJE 1. pontjában korábban úgy rendelkezett, hogy e deliktum „akár azonos, akár különböző elkövetési magatartásait megvalósító részcselekmények természetes egységet alkotnak”. A természetes egységi létből pedig azt vezette le a Legfelsőbb Bíróság, hogy „az azonos vagy különböző kábítószer-eknek a tiszta hatóanyag-tartalom alapulvételével kiszámított részmennyiségeit – amelyekre nézve a kábítószerrel visszaélésnek a *természetes egység keretébe tartozó részcselekményeit* elkövették – *összegezni kell*, és a bűncselekmény *minősítése* (a csekély vagy jelentős mennyiség megállapítása) szempontjából az *összmennyiség az irányadó*” (kiemelés tőlem: A. I.). A természetes egységkénti minősítés ugyanis – mint látni fogjuk, a törvényi egység eseteivel ebből a szempontból megegyezően – azzal a következő-ménnyel is jár, hogy valamennyi részcselekmény együttesen alkot egy bűn-

---

⁸⁰ Ellentétesen HORVÁTH 2007, 280.

⁸¹ Szabályozási elődei az 1978. évi Btk. 197. §-ában írt *erőszakos közösülés*, illetve 198. §-a szerinti *szemérem elleni erőszak*.

cselekményt, ezért a bűncselekmény elkövetési értéke (vagy például a kár, a vagyoni hátrány, s jelen esetben a kábítószer hatóanyag-mennyisége) az összesített értékhez igazodik.

2.2.2. A későbbiekben azonban – a kábítószerrel visszaélés tényállásának differenciáltabbá válása folytán – a Legfelsőbb Bíróság is árnyalta korábbi álláspontját.⁸² Így az 1/2007. BJE-ben már úgy foglalt állást, hogy természetes egységet a kábítószerrel visszaélés kapcsán csak az *azonos törvényi tényállásba ütköző magatartások* képezhetnek (e felfogás kialakítását természetesen az tette szükségessé, hogy a fogyasztói-kereskedői alakzatokat a jogalkotó immár külön tényállások keretében pönalizálta). A jogegységi határozat egyébként arra is utal, hogy a kábítószerrel visszaélés egyes elkövetési formái ugyanazon elkövető részéről történő megvalósításakor a halmazat megállapítása sem zárható ki, amivel elvi szinten egyet lehet érteni, ám mindenkor gondosan ügyelni kell(ene) arra, hogy minősítésünk ne ütközzön a kétszeres értékelés tilalmába. Az újabb jogegységi határozatban írtak egyébként a 2012. évi Btk. *kábítószer-kereskedelem* (Btk. 176-177. §) és *kábítószer birtoklása* (Btk. 178-180. §) bűncselekményei vonatkozásában is aggálytalanul alkalmazhatóak, azok valóságos halmazatba foglalása tehát nem kizárt.

3. A törvény kifejezett rendelkezése folytán közömbös a sértettek száma

Hangsúlyozottan helytelenítendő az a felfogás, amely természetes egységet lát azon bűncselekmények több sértett sérelmére történő megvalósításában, amelyeknél a jogalkotó a „más vagy mások”⁸³, illetve az „egy vagy több ember”⁸⁴ sérelmére való elkövetést tette tényállási elemmé.⁸⁵ Miután az ilyen irányú törvényhozói rendelkezés hiányában – s tegyük hozzá, a közfelfogás szerint is – e tényállások több személy sérelmére való megvalósítását feltétlenül halmazatban kellene értékelni, ezért itt *valójában törvényi* és nem természetes *egységgel* állunk szemben (részletesebben lásd a törvényi egység különleges eseténél). Megjegyezhető, hogy BÉKÉS azon felfogása, hogy az ilyen esetekben természetes egységet lát megvalósulni, összefüggésben

---

⁸² Vö. NAGY F. 2008, 233.

⁸³ Mint például a *foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés*nél (Btk. 165. §), vagy a *közúti veszélyeztetés* (Btk. 234. §) tényállásában.

⁸⁴ Így az 1978. évi Btk. 259. § (3) bekezdésében szabályozott minősített *közveszélyeztetés* esetében, mely megoldást azonban az új Btk. 322. § (3) bekezdése nem vette át.

⁸⁵ Így BÉKÉS et al. 1980, 289. és 293. Ugyanígy WIENER 2003b, 86.

áll a természetes egységgel kapcsolatos, a miénktől eltérő nézetével (ti. szerint a természetes egység nem más, mint jogi kategória, amelynek a természetes szemlélethez semmi köze, lásd fentebb).

4. A veszélyeztetési bűncselekmények

Az előbbi pontban ismertetett állásponthoz hasonlóan helytelen az a tankönyv- és kommentárirodalomban egyaránt megjelenő megállapítás, amely szerint a veszélyeztetési bűncselekmények – további követelmények teljesülésének hiányában is – természetes egységet képeznek.⁸⁶ Abban az esetben, ha az elkövetési magatartás – tipikusan a szabályszegés – folytán hosszabb ideig, folyamatosan fennálló veszélyhelyzet jön létre⁸⁷, az egyes részselekmények valóban természetes egységet alkotnak (bár itt sem az eredmény veszélyeztető jellege, hanem az elkövetési magatartás folyamatos volta miatt, ami azonban nem csupán a veszélyeztető bűncselekmények sajátja lehet⁸⁸).

Más esetekben ez ilyen egyértelműen már nem állítható. Szemben a KIS által szerkesztett kommentárban írtakkal⁸⁹, nemcsak természetes egységként, hanem adott esetben folytatólagosan is elkövethető a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. Például abban az esetben, amikor a vadász elhatározza, hogy az egyik, általa nem szívelt kísérőt az egyhetes vadászat folyamán mindennap, illetve minden alkalommal, amikor csak lehetősége adódik rá, ijesztgetni fogja a fegyverével, majd így is jár el. Ekkor valójában nem természetes egységbe olvadó, hanem a minden alkalommal, újra és újra,

---

⁸⁶ Minden további feltétel nélkül fogalmaz így a JAKUCS TAMÁS-féle kommentárban VASKUTI ANDRÁS. Vö. JAKUCS 2004, 64. Így a „kapcsoló kommentár” is. BERKES 2009, 37. Hasonlóképp az egyik budapesti tankönyv, lásd BUSCH 2009, 252. Habár az utóbbi szerző által említett példa esetében (tehát amikor az elkövetési magatartással összefüggésben hosszabb ideig fennálló veszélyhelyzet jön létre), valóban természetes egységről van szó, a példát megelőző „akkor is” kitétel azonban arra utal, hogy a szerző egyéb esetekben is természetes egységet lát a veszélyeztető bűncselekményekben. Helyesen és nem félreérthetően fogalmaz ezzel szemben a legújabb pécsi jegyzet, vö. BALOGH Á. – TÓTH 2010, 223.

⁸⁷ Mint például a Btk. 208. § (1) bekezdésében szabályozott *kiskorú veszélyeztetése* viszonylatában.

⁸⁸ Így az ún. áramlopás is folyamatosan elkövetett, s ekként természetes egységként értékelendő, holott a lopás immateriális bűncselekmény, tehát tényállásszerű veszélyt értelemszerűen nem teremt. Vö. BH1990.207., újabban ugyanígy Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa 6.Kbf.127/2010/4. sz. A gázlopást legújabban természetes egységként értékelte a BH2013. 177.

⁸⁹ KIS 2006b, 538.

külön-külön létrehozott veszélyhelyzetekre figyelemmel *folytatólagosan*, foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [Btk. 165. § (3) bekezdés, figyelemmel a (4) bekezdésre is] miatt kell marasztalni. Ugyancsak a folytatólagosan elkövetettkénti minősítés a törvényes a közúti veszélyeztetés vonatkozásában, ha a gépjárművel közlekedő elkövető mindazon reggelén, amikor a gyalogosan munkába induló haragosával az úton összetalálkozik, annak testi épségét veszélyeztető vezetési módot választ.

5. A mulasztásos bűncselekmények

Sajnálatosan több forgalomban lévő Btk.-kommentárban is megtalálható⁹⁰ – feltehetőleg BÉKÉS korábbi állásfoglalása nyomán⁹¹ – az a kitétel, hogy a mulasztásos bűncselekmények – kizárólag az elkövetési magatartás nemtevése jellege okán – természetes egységet képeznek, legyen szó akár tiszta, akár vegyes mulasztásos bűncselekményekről. Ennek a felfogásnak azonban dogmatikai megalapozottsága nincs, ilyesféle önkényes különbségtételre a tevéses és mulasztásos deliktumok között semelyik bűncselekménytani szabály nem ad alapot. Ebből következően mind a rendbeliség, mind a folytatólagosság az általános szabályok szerint kell, hogy alakuljon a mulasztásos bűncselekmények vonatkozásában is. Így ha az elkövető ugyanazon személynek több, feljelentés-kötelezettséggel terhelt bűncselekménye vonatkozásában mulasztja el a feljelentést, az alapbűncselekmények számának megfelelő rendbeli feljelentés elmulasztása miatt kell felelősségre vonni. Az az orvos pedig, aki a hozzá nap nap után panaszokkal forduló beteget mindannyiszor vizsgálat nélkül elküldi, és ezzel a beteg egészségét veszélyezteti, mulasztással, folytatólagosan, foglalkozás körében elkövetett (szándékos vagy gondatlan⁹²) veszélyeztetést valósít meg.

6. A gondatlanságból elkövetett bűncselekmények

Amennyire egyértelmű és magától értetődő lehetne az a tétel, hogy az egységi vagy többségi besorolásnál a bűnösség alakzatának semmiféle sze-

---

⁹⁰ GYÖRGYI – WIENER 1996, 33., JAKUCS 2004, 64., BERKES 2009, 37-38., VARGA 2009, 51.

⁹¹ Vö. BÉKÉS et al. 1980, 290.

⁹² Ti. a többségi felfogástól eltérő álláspontom szerint a folytatólagosság egysége gondatlan bűncselekmények vonatkozásában is felmerülhet. Nézetemet a folytatólagos bűncselekményről szóló fejezetben fejtem ki részletesen.

repe nincs, olyannyira meglepő, hogy az egyes szerzők véleménye e vonatkozásban a legszélesebb skálán helyezkedik el. Mint látni fogjuk azonban, mindkét véglet vitatható, és csak az az álláspont van összhangban a törvény-nyel, amely ebből a szempontból nem kezeli eltérően a szándékos (Btk. 7. §) és gondatlan (Btk. 8. §) bűncselekményeket.

6.1. Az egyik tábor fő képviselője, SCHULTHEISZ úgy foglalt állást, hogy gondatlanságból elkövetett cselekmények természetes egységbe nem olvadhatnak, és pedig sem más gondatlan, sem szándékos cselekményekkel.⁹³ 1953-ban megjelent tankönyvében ugyanezen álláspont olvasható KÁDÁR MIKLÓSNÁL is.⁹⁴ Ugyanerre jutott egyébként korábban már ZÖLDY is⁹⁵, ami azon – egyébként alapjaiban vitatható – felfogása ismeretében, hogy a természetes egység legfőbb létesítő oka az elkövető célzata, többé-kevésbé következetes álláspontnak tekinthető.⁹⁶

6.2. Később már a „ló túloldala” esett át KÁDÁR, amikor a KÁLMÁN GYÖRGGYEL közösen jegyzett általános részi monográfiájában a fenti, korábban általa és SCHULTHEISZ által is képviselt felfogást bíráló tárgyává tette. A szerzőpáros vonatkozó okfejtése addig helyeselhető, hogy „a több magatartásból álló természetes egység a gondatlan büntetveknél is előfordulhat”. Az a nézetük azonban már nem osztható, hogy gondatlan elkövetéskor „a tényállást külön-külön is megvalósító cselekmények” feltétlenül természetes egységbe olvadnak. Ezzel összhangban természetes egységnek tekintették a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést, ha annak elkövetője „az egymást [...] követő szabályszegéseivel újabb és újabb veszélyállapotot hoz létre”.⁹⁷ Napjainkban ezzel megegyező álláspontot foglal el a „kapcsos kommentár”, amely szerint a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények a szabályszegések és az eredmények számától függetlenül természetes egységet alkotnak.⁹⁸

6.3. A helyes felfogás mindezekkel szemben az, hogy a gondatlanságnak mint bűnösségi formában önmagában sem a természetes egység megállapítását kizáró, sem azt kötelező szabállyá konvertáló jelentősége nincs. A gondatlanságból elkövetett cselekmények tehát az általános szabályok sze-

---

⁹³ SCHULTHEISZ 1948, 130.

⁹⁴ KÁDÁR 1953, 227.

⁹⁵ ZÖLDY 1931, 13-14.

⁹⁶ Habár TOKAJI szerint fogalmilag nem zárható ki a *célzatos* és egyben *gondatlan* bűncselekmény esete sem, melyre a régebbi magyar büntetőjogban a gondatlan orgazdaság esete szolgálhatott például. Vö. TOKAJI 1984, 241-242. A célzatosságra figyelemmel a ZÖLDY-féle természetes egység-definíció elfogadása mellett is elképzelhető lett volna kivétel azon szabály alól, hogy a gondatlan cselekmények nem képezhetnek természetes egységet.

⁹⁷ Kádár – Kálmán 1966, 614.

⁹⁸ BERKES 2009, 37.

rint természetes egységet alkothatnak, ha arra a fenti pontokban, vagy alább írt valamely ok (például az elkövetési tárgy, az eredmény egysége, illetve a részcselekmények egységbe olvadása, stb.) lehetőséget biztosít. Mint azt a folytatólagos bűncselekményről szóló fejezetben részletesen kifejtem, álláspontom szerint nincs akadálya – a Btk. 6. § (2) bekezdésében írt feltételek teljesülése esetén – a folytatólagosság megállapításának gondatlan bűncselekmények esetében sem, feltéve, hogy az elkövetési magatartás többszörösségéhez például több eredmény is járul (bár ez kétségtelenül kivételes esetnek számít). Végül az általános szabályok szerint halmazatban kell a gondatlan bűncselekményeket értékelni, ha sem a természetes, sem a törvényi egységbe foglalás feltételei nem állnak fenn, például több személy gondatlanságból történő megölése esetében.

7. A részcselekmények egységbe olvadása

7.1. A később tárgyalandó folytatólagos bűncselekményhez áll közel a természetes egységnek azon válfaja, amely a részcselekmények egységbe olvadása révén jön létre. Legrövidebben úgy jellemezhető, hogy az egységbe olvadó egyes részcselekmények önmagukban is befejezett szakaszban kimerítik az adott bűncselekmény törvényi tényállását, szemben például azzal az esettel, ahol az egyes részcselekmények önmagukban csupán kísérletként minősülnének, s összehatásukban okozzák az egységes eredményt. A természetes egység e válfajának különlegessége abban áll, hogy miután itt nemcsak az elkövetési magatartás, hanem valamennyi tényállási elem – tehát röviden maga a tényállásszerűség – is többszörös, főszabály szerint anyagi halmazat vagy folytatólagosság megállapításának lehetne helye.

7.2. Például szolgálhat erre, ha az elkövető egymás után többször üti meg a sértettet, egymást követően többször közösen erőszakkal a sértettel, egyetlen lakás különböző pontjairól vagyontárgyak sokaságát tulajdonítja el, stb. A *testi sértés* (Btk. 164. §) példa kapcsán kiemelendő azonban, hogy esetében csak akkor beszélhetünk a részcselekmények egységbe oladásáról, ha az egyes magatartások által okozott sérülések összeadódva nem okoznak súlyosabb (pl. maradandó fogyatékossággént értékelhető) eredményt. Ilyenkor ugyanis a testi sértés minősítése egységesen e súlyosabb minősítéshez igazodik, ezért valójában nem a részcselekmények egységbe oladásáról, hanem az eredmény egységítő hatásáról lehet és kell beszélni.⁹⁹

---

⁹⁹ Vö. például BH1984. 334.

A természetes egység ezen esetköréről elmondható, hogy arról a régi jogirodalom nem, vagy nem a mai értelemben tett említést, s a jelenben sem azonosan foglalnak állást annak kapcsán az egyes szerzők.

7.3. Ami a recens szerzők e kérdés kapcsán elfoglalt álláspontját illeti, NAGY professzor tankönyve¹⁰⁰ és a BUSCH BÉLA által szerkesztett budapesti jegyzet¹⁰¹ kifejezetten, a természetes egység különálló formájaként formálzza ezt az esetet. Szintén ismeri a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egységet a BALOGH-KÓHALMI szerzőpáros, ők azonban nem külön esetkörként, hanem az egyszerű bűncselekmény válfajaként tartják azt számon.¹⁰² Nevesítés nélkül, csupán példákon keresztül jelenik meg az egységbe oladás esete FÖLDVÁRINÁL¹⁰³, továbbá a miskolci¹⁰⁴ és a legújabb pécsi jegyzetben.¹⁰⁵ Az álláspontok jelenbeli szóródására is tekintettel indokolt röviden áttekintni a korábbi jogirodalomban és a fejlődő gyakorlatban megjelent egyes felfogásokat.

7.4. A régi német jogirodalomban BURI törvényi¹⁰⁶, míg LISZT természetes egységként¹⁰⁷ értékelte például a több, egymást követő (ugyanazon sértett sérelmére megvalósított) erőszakos fajtalan cselekményt, illetve a több hamis pénzdarab forgalomba hozatalával megvalósított pénzhamisítást. A LISZT-féle állásponthoz csatlakozott nálunk BAUMGARTEN IZIDOR.¹⁰⁸ HACKER ERVIN pedig „több egybeolvadó tevékenységből” létrejövő egységről tett említést, de miután ennek példájaként a több késszúrás által elkövetett ölést említi, megállapítható, hogy még nem a mai értelemben használja e kifejezést¹⁰⁹ (habár az kétségtelen, hogy az önmagukban kísérletként minősülő részcselekmények is „egybeolvadnak” a szó nyelvtani értelmében, de mi itt már speciális jelentéstartalmat szeretnénk tulajdonítani e kitételnek).

7.5. Sajátos meghatározást alkalmazott ANGYAL, amikor *együttes bűncselekmény* elnevezés alatt tárgyalta azon deliktumokat, amelyek „tényálladéka több tevékenységből, esetleg több tevékenységi eredményből alakul össze, de ezeket már az életfogalom is együvéfoglalja, mit a törvény azzal honorál, hogy az életfogalom megjelölésére használt kifejezést veszi fel a

---

¹⁰⁰ NAGY F. 2010, 235.

¹⁰¹ BUSCH 2009, 252.

¹⁰² BALOGH Á. – KÓHALMI 2007, 41-42.

¹⁰³ FÖLDVÁRI 2006, 215-216.

¹⁰⁴ HORVÁTH 2007, 280.

¹⁰⁵ BALOGH Á. – TÓTH 2010, 222-223.

¹⁰⁶ BURI 1879, 39.

¹⁰⁷ LISZT 1911, 216.

¹⁰⁸ BAUMGARTEN 1907a, 214.

¹⁰⁹ HACKER 1936, 239.

meghatározásba”.¹¹⁰ E fogalom akár megfeleltethető lenne a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egység mai jelentésének is, és egy-szersmind arra is rámutat, hogy az életbeli felfogásnak igenis van szerepe a bűncselekményi tényállások jogalkotói megalkotásánál. Azon bűncselekményi példákban azonban, amelyeket ANGYAL hoz – testi sértés, szemérem elleni erőszak, pénzhamisítás – kitűnik, hogy még ő sem (csak) az általunk a részcselekményekből egybeolvadó természetes egység körébe sorolt bűncselekményeket tekintette együttes bűncselekményeknek. A szerző azon felfogása egyébként, hogy a természetes egység határait meglehetősen szűken vonta meg, abból tűnik ki, hogy nem természetes, hanem folytatólagos egységet látott abban, amikor „a betörő csak pénzt akart lopni, de megpillantva a másik szobában egy órát, azt is elveszi”.¹¹¹ Helyesebbnek tekinthető FINKEYNEK még a 19. századból származó azon nézete, amely szerint „aki egy idegen házban lopást követ el s az egyik szobából ékszereket, a másikból fehérneműt, harmadikból értékpapírokat vesz el, az nem folytatólagos cselekményt létesített, hanem csak egy természetes lopási cselekményt, mely azonban több tevékenységi mozzanatból álló cselekmény által lett realizálva”.¹¹² A FINKEY-féle álláspontot tette magáévá egyébként a Legfelsőbb Bíróság is, amikor természetes egységnek minősítette azon juhász foglalkozású elkövető cselekményeit, aki az éjjeli órákban, munkáltatója távollétét kihasználva, eltulajdonította a sátorban lévő élelmet, szeszes italt és ingóságot, azok egy részét a juhászgazda elzárt faládájának a feltörése útján. A cselekménysor ilyenkor egységesen dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásként minősül.¹¹³

7.6. Elsőként SCHULTHEISZNÉL körvonalazódtak¹¹⁴ a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egység megállapításának konkrét feltételei, ő azonban még általánosságban a természetes egység létrejötté feltételének tekintette azt, hogy az elkövető cselekményei „egy és ugyanazon tényálladékba illeszkedjenek, egységes akaratelhatározásból fakadjanak, időbeli és térbeli kapcsolatban álljanak egymással” és „olyan jogtárgyat támadjanak meg, amely [...] fokozatosan is megsérthető”.¹¹⁵ E feltételek közül dogmatikailag az egy és ugyanazon tényállásba illeszkedés és a foko-

---

¹¹⁰ ANGYAL 1920, 483.

¹¹¹ Uo. 488.

¹¹² FINKEY 1895, 81.

¹¹³ BH1984. 304. Ugyanígy FBK1994. 27. Vö. BKv 40. (volt BK 114.)

¹¹⁴ A rendelkezésemre álló 1945 előtti jogirodalmi munkák egyáltalán nem említették ezeket a feltételeket, és a SCHULTHEISZ-féle 1948-as debreceni tankönyvvel kortárs jegyzetekben sem található azokra utalás. Vö. például BALÁS 1947, 51-52. LOSONCZY 1951, 30-33.

¹¹⁵ SCHULTHEISZ 1948, 129.

zatosan sérthető jogi tárgy elleni támadás megkövetelése is kétségesnek tűnik.

7.6.1. Az „egy és ugyanazon” tényállást kimerítő részselekmények megkövetelése indokolatlanul leszűkíti a természetes egység hatókörét. Következtes érvényesítése ugyanis oda vezetne, hogy nem volna mód azon tolvaj részselekményeinek természetes egységbe olvadó lopásként való értékelésére, aki a kiszemelt lakásba jutva egyes értéktárgyakat egyszerűen leemel a polcról, míg például egy ékszer csak a polcon talált, zárt állapotban lévő doboz feltörése révén tud eltulajdonítani. Mivel ilyenkor egyes cselekményei a lopás különböző alakzatait valósítják meg, nem illenek egy és ugyanazon tényállásba, így a SCHULTHEISZ-i feltétel alapján halmazat (esetleg folytatóságosság) megállapításának lenne helye. Ez a megoldás azonban sem igazságérzetünknek, sem a törvény betűjének nem felel meg, miután halmazati (vagy törvényi egységekénti) minősítést erőltetne olyan esetben is, amikor a köznap felfogás szerint egyértelműen egyetlen bűncselekmény történt. Felfogással megegyező álláspontra helyezkedett egy friss határozatában a Legfelsőbb Bíróság is, amikor úgy foglalt állást, hogy „a lopás vétsége természetes egység, ha az elkövető a sértettől ugyanezen alkalommal eltulajdonítani kívánt kisebb értékű dolgoknak csak egy, a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó részét veszi el a dolog elleni erőszakkal”¹¹⁶ (az értékhatár a természetes egységi jelleg szempontjából egyébként közböbs, csak a minősítés kapcsán lehet jelentősége).

7.6.2. Kiemelhető, hogy túlterjeszkedik ugyanazon bűncselekmény kerekein, s ekként helytelen az a régi német jogirodalomban BINDINGNÉL megjelent felfogás, amely megállapíthatónak tartotta a természetes egységet, amikor ugyanazon „deliktum-fajt” több büntetőtörvénybeli rendelkezés foglalta magában. Így például természetes egység, ha „az egyszerű *lopás* átfordul betöréses lopássá, majd *rablásban folytatódik*”, illetve „az idegen dolog elsajátítása *kezdődhet a rablás alakjában, átfordulhat a zsarolás enyhébb alakjába*, azután esetleg az egyszerű lopás vagy sikkasztásába” (kiemelések tőlem: A. I.).¹¹⁷ A szerző által hozott példák esetében valójában – a konkrét életbeli helyzettől is függően – valóságos vagy látszólagos halmazat foroghat fenn.

7.6.3. Szintén tarthatatlan következményre vezetne a SCHULTHEISZNÉL szereplő másik kritérium, a fokozatosan sérthető jogtárgy feltételként való megkövetelése. Emiatt nem lehetne természetes egységnek minősíteni például

---

¹¹⁶ BH2010. 291.

¹¹⁷ BINDING 1885, 546.

dául a folyamatos méregadagolással elkövetett emberölést, miután az emberölés jogi tárgya – az élet – köztudomásúlag nem sérthető fokozatosan. A helyes felfogás szerint ezzel szemben ilyenkor éppen természetes egység (nem pedig folytatólágosság vagy halmazat) forog fenn.¹¹⁸ E kérdéssel a folytatólágosság fogalmi kizártságának esetei kapcsán részletesebben is foglalkozom.

7.7. KÁDÁR 1953-ban megjelent tankönyve továbbra is egy és ugyanazon tényállás kimerítéséről beszélt a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egység kapcsán, a jogi tárggyal kapcsolatos, szintén vitatható SCHULTHEISZ-féle feltételt azonban már elhagyta definíciójából, azt áthelyezve a folytatólágos bűncselekmény feltételei körébe.¹¹⁹ Mindkét problematikus kritériumot kiküszöbölve lépett előre a KÁDÁR-KÁLMÁN-féle általános részi monográfiában megjelenő nézet, amelyben a szerzőpáros már a napjainkban a szegedi büntetőjogi iskola által képviselt felfogáshoz közeli álláspontra helyezkedett a természetes egység e válfaja kapcsán. E szerint a több cselekményből összeolvadó természetes egység feltételei:

a) ugyanazon törvényi tényállásnak, *vagy legalább azonos bűncselekmény fogalmi körébe eső magatartásoknak* a megvalósítása,

b) egységes akaratelhatározás,

c) szoros időbeli és térbeli kapcsolat,

d) a magatartások egyébként se terjedjenek túl a bűncselekmény egyszeri megvalósításának határain (vagyis ha a sértettek számának jelentősége van, ne legyen több sértett).¹²⁰

7.8. NAGY professzor a fentieket akként pontosította és rövidítette, hogy *ugyanazon alaptényállásba illeszkedő* részcselekményeket követel meg a természetes egységbe olvadáshoz, ezáltal egyrészt kiküszöbölve a SCHULTHEISZ nézete kapcsán kimutatott minősítési problémát, másrészt „a legalább azonos bűncselekmény fogalmi körébe eső” magatartásokénál kevésbé nehézkes, mégis szabatos megfogalmazást alkotva. A d) pont kapcsán pedig kifejezetten a *sértett azonosságát* teszi a természetes egység e változatának feltételévé, azzal, hogy e kritérium tárgyaltalan, ha az adott bűncselekménynek nincs sértettje.¹²¹

7.9. Mint a fentiekből látható, az ugyanazon alaptényállásba ütközés, az egységes akarat-elhatározás és az azonos sértett sérelmére történő elkövetés nemcsak a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egységnek,

---

¹¹⁸ BH1986. 87.

¹¹⁹ KÁDÁR 1953, 227.

¹²⁰ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 613.

¹²¹ NAGY F. 2010, 235.

hanem a folytatólagos bűncselekménynek is ugyancsak feltételei. Figyelemmel azonban arra, hogy a folytatólagos bűncselekmény jelen munka egyik központi kérdését képezi, a két fogalomban megegyező ismérvek részletes elemzését nem itt, hanem a folytatólagosságról szóló fejezetben fogom elvégezni. Ezért itt csak a szoros idő- és térbeli kapcsolatról kell szólni.

7.9.1. A szoros időbeli kapcsolat röviden annyit jelent, hogy a cselekmények lényegében megszakítatlanul, vagy csak olyan lényegtelen – percekben, legfeljebb órákban mérhető – időintervallum által megszakítottan követik időben egymást, hogy ez a megszakítottság még nem sorolható a folytatólagos bűncselekmény megállapításához alapul szolgáló *rövid időköz* körébe. Amikor az elkövető a sértettet három ízben egymás után megpofozza, egymást követően kétszer közöstül erőszak útján ugyanazon sértettel, továbbá ha a besurranó tolvaj a lakás valamennyi szobáján végigpásztázva szedi össze az ott fellelhető értékeket, az egyes részselekmények közötti idő olyannyira rövid, hogy homlokegyenest szemben állna a közfelfogással, ha ilyenkor akár halmazatot, akár folytatólagosságot állapítanánk meg az elkövető terhére. Az átlagember is annyit konstatál ilyenkor, hogy „pofozkodás”, „nemi erőszak” illetve „betörés” történt, vagyis az egységes életbeli cselekmény a tudatban nem a részselekményekre szétdaraboltan jelentkezik. Erre pedig a büntetőjogi minősítéskor is mindenkor figyelemmel kell lenni, hogy az ne szakadjon el a valóságtól. Hasonlóképpen érvelt az 1961. évi Btk. Nagykommentárja is.¹²²

7.9.2. A szoros térbeli kapcsolat alatt azt kell érteni, hogy valamennyi részselekményre *ugyanazon a helyen* kell, hogy sor kerüljön, ami természetesen egzaktan nem meghatározható, viszonylagos feltétel. Ha az áruházi tolvaj a hipermarketben a műszaki cikkek részlegéről, a játékosztályról és a szeszes italok közül is magához vesz értékeket távozás előtt, a szoros térbeli kapcsolat akkor is megvan, ha az egyes polcok akár több száz méterre is esnek egymástól. E feltétel kapcsán annak van tehát jelentősége, hogy az egyes részselekmények elkövetési helye között ne legyen olyan nagy távolság, ami az egységbe olvadást a közfelfogás szerint már akadályozná. Így ha az elkövető ugyanazon áruházlánc például kecskeméti üzletében sikeresen kivitelezett lopás után vonatra száll, hogy ezt követően a szegedi boltot vegye célba, cselekményeinek helyes minősítése a folytatólagosan elkövetett lopás (feltéve természetesen, hogy ugyanaz a jogi személy a lopások sértettje, ehhez lásd a folytatólagos bűncselekménynél írtakat).

---

¹²² HALÁSZ 1968, 365.

7.9.3. A szoros idő- és térbeli kapcsolat általában azt is jelenti, hogy az elkövető *egységes tevékenységláncolatban, folyamatosan* viszi véghez az egyes részcselekményeket.¹²³ A korábbi bírói gyakorlatban ez akként nyert megfogalmazást, hogy az elkövető „egységes elhatározás mellett, egyetlen alkalom által motiváltan akként követi el a cselekményt, hogy a lényegében azonos tevékenységek térben és időben szoros közelségben és összefüggésben, láncolatosan követik egymást”.¹²⁴

Ez a helyzet például abban az esetben, amikor az elkövető a lakásban folyamatosan értékek után kutatva, minden szobában magához vesz valamit. Mint bírósági döntésekben is látni fogjuk, a korábbi gyakorlat általában ezt a kritériumot is megkövetelte a részcselekmények egységbe olvadásához, legújabban azonban a folyamatosság hiánya – önmagában – nem feltétlenül zárja ki a természetes egység megállapíthatóságát.

7.10. Az ítélkezési gyakorlatnak e kérdés kapcsán elfoglalt álláspontjáról elmondható, hogy az fokozatosan *a természetes egység kategóriája tágitásának irányába halad*.

7.10.1. A kir. Kúria gyakorlatában még előfordult olyan döntés, amely nemhogy természetes vagy folytatólagos egységként, hanem egyenesen anyagi halmazatnak minősítette azon elkövetők cselekményeit, akik „egy leánnyal 4 órai időtartam alatt kétszer-kétszer közösültek”.¹²⁵

7.10.2. A későbbiekben – különösen a Btá. és az 1961. évi Btk. hatálya alatt – állandósulni látszott azon gyakorlat, amely folytatólagos bűncselekményt állapított meg azon esetekben, amikor az egyes részcselekmények nem teljes folyamatossággal követték egymást. Jól szemlélteti ezt az alábbi jogeset: „A vádlott a sértett őrizetlenül hagyott kerékpártját elvette, ráült és elhajtott. A sértett kerékpárja keresésére indult, és azt egy zugkimérő falának támasztva meg is találta. A kerékpárt visszavette, és azon az ugyanabban az utcában lakó egyik rokonához ment. A kerékpárt ismét kint hagyta, és a vádlott azt másodszor is ellopta”. A bíróság konklúziója az eset kapcsán az volt, hogy az elkövető „ugyanannak a sértettnek a kárára rövid időközökben egymásután elkövetett, a cél és az akaratelhatározás egységénél fogva egymásbakapcsolódó két elvételi cselekménye egy rendbeli, folytatólagosan elkövetett lopás büntettét valósítja meg”.¹²⁶ Mai fogalmaink szerint az eset a részcselekményekből egységbe olvadó természetes egység tipikus példája lehetne.

---

¹²³ Így BH1981. 89.

¹²⁴ LB Bünt. koll. 129/IV-4. In MOLNÁR L. 1958, 343.

¹²⁵ Idézi és vitatja FINKEY 1895, 87.

¹²⁶ B. törv. V. 1923/1954. sz. In MOLNÁR L. 1958, 562.

7.10.3. Az 1950-es évekbeli felfogástól eltérően, természetes egységet látott megvalósulni a későbbiekben a Legfelsőbb Bíróság abban az esetben, amikor az elkövető a lopás helyszínét elhagyta, majd oda egy óra múlva ismét visszatérve újra lopást követett el.¹²⁷ Továbbá azon jogeset kapcsán is, amely szerint az elkövető a sértett bántalmazását követően őt a kamrába zárta. Ezt követően a sértettet a rendőrök szabadították ki főlórás fogságából, ám amikor ezt követően hazafelé tartott, az elkövetővel ismét összetalálkozott, aki ekkor már kapával támadt rá és azzal ismét többször megütötte. Az LB kiemelte, hogy „tévedett az elsőfokú bíróság, amikor a vádlott súlyos testi sérülést okozó cselekményét folytatólagosan elkövetettnek minősítette. Az elkövetett cselekmény több bántalmazási mozzanatból álló, de időben és helyileg folyamatos és nem folytatólagosan megvalósított magatartás: a vádlott cselekménye tehát természetes egységet alkot”.¹²⁸ Bár a legfőbb bírói fórum végső minősítésével egyet lehet érteni, az a megállapítás legalábbis vitatható, hogy az elkövető cselekménye folyamatos volt. A folyamatosság ugyanis *megszakítatlanságot* jelent, ami a főlórás fogság alatt – amely egyébként maga is önálló bűncselekmény, a *személyi szabadság megsértése* (Btk. 193. §) anyagi halmazatban való megállapítását is maga után vonja¹²⁹ – nyilvánvalóan nem állt fenn. A természetes egységkénti minősítés helyesebben tehát nem az ontológiai hiányzó szakadatlanúság hangsúlyozásával, hanem inkább a szoros tér- és időbeli kapcsolatra való utalással indokolható. Utóbbi fogalmába ugyanis rövid, jelentéktelen megszakítottság még „beleférhet”.

7.10.4. Egy 1973-ból származó döntésében¹³⁰ a Legfelsőbb Bíróság foglalkozás körében *folyatólagosan* elkövetett gondatlan veszélyeztetésnek¹³¹ minősítette azon elkövető cselekményét, aki gépjárművét ittasan, közúton vezetve, azzal felborult, ezt követően azonban a járművel továbbhaladt és összeütközött a szembe jövő tehergépkocsival.¹³² A törvényességi óvás foly-

---

¹²⁷ BH1988. 59.

¹²⁸ BH1984. 338.

¹²⁹ A korábbi erőszakos közöszlítés (ma: szexuális erőszak) és a személyi szabadság megsértése viszonylatában így BH1989. 263. és 1991. 97., a rablás kapcsán pedig pl. BH1994. 65., 2009. 199., legújabban 2013. 58. I. Részletesebben lásd a látszólagos halmazatról szóló fejezetben, vö. továbbá AMBRUS 2010a, 31-33. és AMBRUS 2011a, 294.

¹³⁰ BJD 5864.

¹³¹ Tekintettel arra, hogy az elkövetésre még az 1971. évi Bn. hatályba lépése előtt került sor, a cselekmény ekkor még nem közlekedési bűncselekményt, hanem – az 1961. évi Btk. 258. § (4) bekezdés I. fordulatára figyelemmel – foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést valósított meg, ti. ekkoriban e törvényhely alapján a járművek vezetésére vonatkozó közlekedési szabályokat is foglalkozási szabálynak kellett tekinteni.

¹³² Ez a döntés számunkra értékes és érdekes lesz majd a gondatlan bűncselekmények folytatólagos egységbe foglalhatóságáról történő állásfoglalás kapcsán is, itt azonban csak abból a szem-

tán eljáró Elnökségi Tanács a folytatólagosságot azonban csak a bűnösségi alakzat, s nem az elkövetés körülményei (a végrehajtás folyamatossága és nem rövid időközökbeni elkövetése) folytán kifogásolta, amiből implicite arra következtethetünk, hogy *egyébként* – szándékos elkövetés esetén – egyetértett volna a döntéssel.

7.10.5. A korábbi gyakorlattól eltérően a természetes egység javára döntött az első fokon megállapított folytatólagossággal szemben a *járművezetés ittas állapotban* vétsége (ma: Btk. 236. §) kapcsán a Vas Megyei Bíróság.¹³³ Itt az ittas segédmotoros, a rendőri igazoltatás és jogosítványának elvétele után – változatlanul a szeszes italból befolyásolt állapotban – a motorral továbbhajtott, amíg ismét ellenőrzés alá nem vonták. A bíróság – a fentebb írt testi sértéssel kapcsolatos jogesethez hasonlóan – itt is a bűncselekmény megvalósulásának folyamatos jellegére hivatkozott, ami a fentebb ismertetett döntéssel szemben ez esetben valóban fennállt, így helyeselhető. Miután ugyanis az ittasság az ittas járművezetés bűncselekménye kapcsán *tényállási elem*,¹³⁴ s az ittasság a jogesetben kétségtelenül folyamatosan fennállt, még az egységes tevékenységláncolatnak – a vezetésnek – az igazoltatás általi megszakítása ellenére is folyamatos elkövetésről lehet beszélni.¹³⁵ Hasonlóan helyes volt az LB azon döntése, amely szerint az azonos alkalommal, több mozzanattal megvalósuló minősített (közúti balesetet okozó) ittas járművezetés kapcsán több rendbeli bűncselekmény vagy folytatólagosság megállapítása kizárt.¹³⁶

E felfogásról egyébként elmondható, hogy állandósulni látszik a gyakorlatban, éspedig akkor is, ha a két járművezetési magatartás között ún. ráívás történik, feltéve, hogy az egyes alkoholfogyasztások időpontjai között nem telt el olyan hosszú idő, amely alatt az elkövető az ismételt vezetést megelőzően kijózanodhatott volna. Így változatlanul természetes egységként értékelte az LB az ittas elkövető azon cselekményét, hogy az igazoltatást és a vérévételt követően útközben fél deciliter konyakot fogyasztott, majd ismét felült a motorkerékpárra és indult.¹³⁷

---

pontból tettem vizsgálat tárgyává, hogy – a bűnösségi alakzattól eltekintve – a természetes vagy a folytatólagos egység megállapítása lehet-e helyes.

¹³³ Vas Megyei Bíróság Bf.385/1984. sz.

¹³⁴ Az új Btk. 240. § (3) bekezdésében írt értelmező rendelkezés alapján a szeszes italtól befolyásoltság már nem szükséges a bűncselekmény megállapíthatóságához.

¹³⁵ A megyei bíróság döntését változatlan formában fenntartotta a Legfelsőbb Bíróság is. Vö. BH1985. 332.

¹³⁶ BH1982. 83.

¹³⁷ BH1992. 155.

8. A cselekményismétlődés

Mára uralkodónak tekinthető a jogirodalomban az a felfogás, amely természetes egységnek tekinti az ún. *cselekményismétlődéssel* megvalósuló bűncselekményeket.¹³⁸

8.1. Az e körbe tartozó deliktumok dogmatikai sajátossága abban áll, hogy a cselekménysorozat egyes részcselekményei önmagukban még nem volnának tényállásszerűek, miután magának a diszpozíciónak a szövegezése olyan, hogy az csak többszörös, tehát ismételt elkövetés révén valósítható meg. Előfordul, hogy a bűncselekményi tényállás keretébe tartozó részcselekmény egyszeri megvalósítását más jogterület (többnyire a szabálysértési jog) szankcionálja, büntetőjogi eszközökkel történő fellépésre azonban csak az ismételt elkövetés révén nyílik lehetőség. E megoldásból következik, hogy az ilyen bűncselekmények vonatkozásában helyes megoldásként kizárólag a természetes egységkénti minősítés jöhet szóba: ha ugyanis az önmagukban nem büntendő részcselekményekből a jogalkotó – éppen az ismétlődésre tekintettel – bűncselekményt kreál, egyértelműen a *kétszeres értékelés tilalmába* ütközne, ha ezen felül még halmazatot is megállapítanánk az elkövető terhére. A folytatolagosság felhívás pedig azért lenne hibás, mert folytatolagos bűncselekmény megállapításának alapjául – de lege lata – kizárólag önmagukban is bűncselekményként értékelhető cselekmények szolgálhatnak.¹³⁹

8.2. Bár a végeredmény szempontjából közömbös (ti. mindenképpen természetes egységről van szó), de röviden rá lehet mutatni arra, hogy nem a cselekményismétlődés folytán létrejött természetes egységként, hanem lényegében az egységes célra figyelemmel az egyszeres diszpozíciószerűség körében kell értékelni azokat az ismétlődő magatartásokkal megvalósuló bűncselekményeket, amelyeknél a részcselekmény egyszeri megvalósítása maga is bűncselekmény, mint például a *prostitúció elősegítése* (Btk. 201. §) viszonylatában.¹⁴⁰

8.3. Cselekményismétlődéssel valósult meg korábban például a *vásárlók megkárosítása* (1978. évi Btk. 328. §), amely a vásárlókat megkárosító tevékenységet *folytatásával* volt elkövethető.¹⁴¹ Egyszeri hamis méréssel történt-

---

¹³⁸ NAGY F. 2010, 235-236., BUSCH 2006, 205., BALOGH Á. – KÖHALMI 2007, 42.

¹³⁹ Ehhez részletesebben lásd a folytatolagos bűncselekményről szóló fejezetet, továbbá vö. BKv 87. és AMBRUS 2010b, 280.

¹⁴⁰ Szabályozási előde, az üzletszerű kéjelgés elősegítése (1978. évi Btk. 205. §) kapcsán ellentétesen NAGY F. 2010, 235.

¹⁴¹ Az 1978. évi Btk. tényállásai köréből dekriminalizálta a 2012. évi CCXXIII. törvény 36. § (9) bekezdése, s büntetendőségét az új Btk. sem élesztette fel.

nő, vásárlót megkárosító magatartás tehát még nem valósított meg bűncselekményt. Hasonló például szolgálhat a háborús hírverés folytatásával is elkövethető *háborús uszítás* (Btk. 331. §). Az 1961. évi Btk.-ban szabályozott *üzérkedés* bűncselekménye [1961. évi Btk. 236. § (1) bekezdés b) pont] áruval gazdaságilag indokolatlan közbenső kereskedés *üzése* révén is megvalósítható volt. E körbe sorolhatók továbbá de lege lata a zaklatás 222. § (1) bekezdés szerinti alakzata, a *kuruzslás* (Btk. 187. §) és a *tiltott szerencsejáték szervezése* (Btk. 360. §), melyek kapcsán a *rendszeres* (vagy tartós) elkövetés büntetendő. Az előbbiektől eltérő jogi természete miatt a törvényi egység körében indokolt tárgyalni a rendszeres magatartással is elkövethető *kapcsolati erőszak* bűncselekményét (Btk. 212/A.).

8.4. A régi jogirodalomban a cselekménysimtlődéssel megvalósuló bűncselekmények megítélése kapcsán a maitól lényegesen eltérő véleményekkel is találkozhatunk.

8.4.1. BALOGH JENŐ például tagadta a cselekménysimtlődés bűncselekmény-konstituáló hatását, mert szerinte az, hogy „több nem tiltott cselekményből egy bünt. cselekmény alakíttassék, nemcsak a logikával, hanem a büntetőjogi beszámítás legelementárisabb elveivel is ellenkezik”.¹⁴² FINKEY álláspontja ezzel szemben az volt, hogy a törvényhozó jogosult lehet úgy dönteni, hogy valamely magatartás egyszeri megvalósítása még nem bűncselekmény, ha azonban a megítélése alapján az ilyen cselekmény többszöri elkövetése már büntetőjogi reagálást igénylő mértékű veszélyt jelent a jogrendre és a közérdekére, az minden további nélkül kriminalizálható.¹⁴³

8.4.2. A korábbi német szerzők közül BURI¹⁴⁴, nálunk EDVI¹⁴⁵ foglalt úgy állást, hogy a cselekménysimtlődéssel megvalósuló bűncselekmények nem természetes, hanem törvényi egységet képeznek. Később FÖLDVÁRI képviselte azt az álláspontot, amely szerint azon deliktumok, amelyek tényállásában a *rendszeres elkövetést* tette elkövetési magatartássá a jogalkotó, törvényi egységnek tekintendők.¹⁴⁶ Ez a felfogás az olyan bűncselekmények kapcsán képviselhető lehet, amelyek alapesete egyetlen magatartással is megvalósítható, és a rendszeres elkövetést csupán minősítő körülményként szabályozza a törvény. Az 1961. évi Btk.-ban ilyen formában került szabályozásra például a *kémkedés* [1961. évi Btk. 131. § (3) bekezdés b) pont I. fordulat], illetve a *durva bánásmód hadifogollyal szemben* [1961. évi Btk. 339. § (2) bekezdés a)

---

¹⁴² BALOGH J. 1886, 31.

¹⁴³ FINKEY 1895, 102-103.

¹⁴⁴ BURI 1879, 39.

¹⁴⁵ EDVI 1894, 349.

¹⁴⁶ FÖLDVÁRI 1962, 298-301.

pont]. Az alapesetben szabályozott, ám önmagukban bűncselekményként nem értékelhető részselekményekből¹⁴⁷ deliktumot konstruáló rendszerességet azonban helyesebb természetes és nem törvényi egységnek tekinteni, miután a köznapi felfogással is előbbi van inkább összhangban. Megjegyezhető, hogy utóbb a szerző is az uralkodó felfogáshoz csatlakozott és természetes egységként értékelte a cselekmények ismétlődésével megvalósuló deliktumokat, köztük a rendszeres elkövetést is.¹⁴⁸

FÖLDVÁRI korai nézetéhez hasonlóan foglalt állást ekkoriban WIENER A. IMRE¹⁴⁹ és a KÁDÁR-KÁLMÁN szerzőpáros¹⁵⁰, mégis azzal a különbséggel, hogy ők nemcsak a rendszeres elkövetést, hanem valamennyi, cselekményismétlődéssel megvalósuló bűncselekményt (mint például a „folytat” vagy „foglalkozik” kifejezést tartalmazó tényállásokat) törvényi egységnek tekintették. Ez az álláspont a fentiek alapján nem osztható.

8.5. A fentiekkel egyezően természetes egységnek tekintette a Legfelsőbb Bíróság a tiltott szerencsejáték szervezését, amikor az elkövető 4 hónapon keresztül, legfeljebb pár hetes időközönként különböző településeken „itt a piros, hol a piros” játékot szervezett.¹⁵¹ Kifejtette továbbá, hogy a folytatolagosság megállapítása e bűncselekmény vonatkozásában fogalmilag kizárt, és a halmazat is csupán akkor képzelhető el, ha az elkövető a „teljes törvényi tényállást (cselekménysorozatot) több ízben, külön-külön akaratlehatározással, jelentős időbeli különbséggel valósítja meg, és mindez egy eljárásban kerül elbírálásra”. Ezzel az okfejtéssel egyet lehet érteni, az a megfogalmazás azonban már dogmatikailag pontatlan és ezért vitatható, hogy „a tiltott szerencsejáték szervezése rendszeres, ha az elkövető a *tényállásszerű magatartást többször fejtí ki*” (kiemelés tőlem: A. I.). A rendszeres elkövetéssel megvalósuló bűncselekményeknél ugyanis nem arról van szó, hogy az elkövető a tényállásszerű magatartást tanúsítja több ízben, hanem arról, hogy a bűncselekmény éppen azáltal válik tényállásszerűvé, hogy több – önmagukban nem, hanem csak *együtthatásukban tényállásszerű!* – részselekmény elkövetésére kerül sor.

---

¹⁴⁷ Az új Btk. kapcsolati erőszak elnevezésű bűncselekménye egyik alapesetében önmagukban is bűncselekményként szabályozott magatartásokat foglal össze, rendszerbeli helye ezért a törvényi egység körében lesz.

¹⁴⁸ FÖLDVÁRI 1984, 204., majd FÖLDVÁRI 2006, 216.

¹⁴⁹ WIENER 1966, 351.

¹⁵⁰ Kádár – Kálmán 1966, 619.

¹⁵¹ BH1996. 11. II.

9. A tartós és állapot-bűncselekmények

A *tartós*, illetve az *állapot-bűncselekmények* kapcsán előrebozsátható, hogy azokat mind a korábbi, mind a recens jogirodalom képviselőinek túlnyomó többsége természetes egységnek tekintette és tekinti. Mielőtt azonban e kategóriák egység-többség tani megítélése kérdésének vizsgálatára rátérnénk, szükséges rögzíteni, hogy mit kell – bűncselekménytani szempontból – érteni e két fogalom alatt, ami ez esetben azért kiemelten fontos feladat, mert az egyes szerzők felfogásában lényeges eltérések mutatkoznak sokszor már a legalapvetőbb vonatkozó kérdések kapcsán is. Kiemelhető továbbá, hogy a gyakorlat is ingadozik mind a szóhasználat, mind a jelentés-tartalom kapcsán.

9.1. A szegedi büntetőjogi iskolában jelenleg érvényesülő felfogás¹⁵² szerint a tartós bűncselekményeknél „a deliktum a tényállás megvalósításával befejezett ugyan, de a jogi tárgy elleni támadás – általában az elkövető akaratától függően – megújulhat, folytatható, és oly hosszú ideig tart, míg az általa teremtett jogellenes helyzet, illetve állapot fennmarad”. Az állapot-bűncselekményeket emellett úgy jellemzi, hogy azok vonatkozásában „a jogellenes állapot létrehozásával már megvalósul a törvényi tényállás, azonban a jogellenes állapot fenntartására, megújítására a tettes részéről általában nincs szükség”.¹⁵³ E definíciók alapján megállapítható, hogy stádiumtani szempontból indokolt lehet ugyan különbséget tenni e két bűncselekményi kategória között, egység-többség tani nézőpontból azonban gyakorlatilag egyenlőségelet tehetünk a kettő közé. E vonatkozásban ugyanis közömbös, hogy az elkövető részéről szükség van-e aktív magatartásra az általa létesített jogellenes helyzet (állapot) fenntartására, amíg e helyzet meg nem szűnik, a bűncselekmény egy rendbeli, éspedig természetes egységnek tekinthető. A fogalmi pontosság érdekében azonban, annak ellenére, hogy az egység-halmazati minősítés szempontjából nincs különbség a tartós és állapot-bűncselekmények megítélésében, különartásuk indokoltnak tekinthető. Hasonlóképpen foglal állást ROXIN¹⁵⁴, továbbá a SCHÖNKE és SCHRÖDER nevével fémjelzett német kommentár.¹⁵⁵

---

¹⁵² Mint arról még lesz szó, TOKAJI az 1980-as években megjelent bűncselekménytani monográfiájában még az itt ismertetettől részben eltérő tartalommal határozta meg e két deliktum-kategóriát. Vö. TOKAJI 1984, 298.

¹⁵³ NAGY F. 2010, 205. Részletesen és példákkal lásd CZAKÓ 2012, 334-335.

¹⁵⁴ ROXIN 2003, 825.

¹⁵⁵ SCHÖNKE – SCHRÖDER 2006, 814.

9.2. A tartós bűncselekményekre például szolgálhat a személyi szabadság megsértése, illetve az *emberrablás* (Btk. 190. §) tényállása, közelebbről a sértett személyes szabadságától történő megfosztása (és értelemszerűen az ilyen helyzet fenntartása). Az állapot-bűncselekmény iskolapéldájaként pedig a *lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés* (Btk. 325. §) tényállása kapcsán a lőfegyver engedély nélküli tartása említhető.

9.3. A jelenlegi hazai jogirodalomról elmondható, hogy annak egy része a tartós és az állapot-bűncselekmények közötti dogmatikai eltérést is hangsúlyozva tartja fenn a kettő közötti különbségtételt.¹⁵⁶ Emellett nem kis számban fordul elő olyan felfogás is, amely – vélhetően részben-egészben a bírói gyakorlatot is követve – szinonimaként használja a két fogalmat.¹⁵⁷ Végül a pécsi büntetőjogi iskola legújabb – egyébként a jelenben sem töretlenül érvényesülő¹⁵⁸ – álláspontja emelhető ki, amely szerint a két kategória fenntartása felesleges, és ebben a körben elegendő az állapot-bűncselekményekről beszélni.¹⁵⁹

9.4. A korábbi jogtudományi álláspontokat áttekintve változatos nézetekkel találkozhatunk a tartós és állapot-bűncselekmények kapcsán. Az ekkoriban bevett szóhasználat tartós helyett gyakran még *folytonos* bűncselekményeket emlegetett¹⁶⁰, s az álláspontok meglehetősen eltérőek voltak abban a kérdésben, hogy melyik más büntetőjogi alakzathoz állnak közel az ide sorolt deliktumok, s hogy mit kell érteni alattuk. Szintén vitatott volt a korabeli hazai szerzők körében, hogy indokolt-e önálló dogmatikai kategóriaként elismerni a tartós és az állapot-bűncselekményeket, avagy a kettő közötti különbségtétel elhagyható.

9.4.1. Megkülönböztette ugyan a folytonos (tartós) és állapot-bűncselekményeket FAYER LÁSZLÓ, a maitól azonban lényegesen eltérő tartalmi meghatározás mellett. A folytonos bűncselekményt felfogása szerint az jellemezte, hogy „a cselekmény csak egy, de ezen cselekmény egy hosszabb ideig tartó oly állapotot hoz létre, mely egy bizonyos bűncselekmény tényál-

---

¹⁵⁶ HORVÁTH 2007, 280-281., BLASKÓ 2002, 351-352., VARGA 2009, 50.

¹⁵⁷ BUSCH 2009, 252., JAKUCS 2004, 64., WIENER 2003b, 86.

¹⁵⁸ Ti. az egyik, 2007-ben megjelent pécsi jegyzet külön említést tesz a tartós, illetve az állapot-bűncselekményekről. Vö. BALOGH Á. – KÖHALMI 2007, 42.

¹⁵⁹ FÖLDVÁRI 2006, 216. p., BALOGH Á. – TÓTH 2010, 222-223.

¹⁶⁰ BALOGH J. 1885, 7-9. p. Már FINKEYNÉL megjelent azonban a *tartós* bűncselekmény kifejezés. Vö. FINKEY 1895, 49-51. (habár a szerző későbbi munkájában már a tartós és állapot-bűncselekmények közötti különböztetés mellőzhetősége mellett foglalt állást, lásd FINKEY 1914, 246-247.). Megjegyezhető továbbá, hogy még az 1980-as években is megjelent olyan szakcikk, amely a régi szóhasználatot preferálva a folytonos bűncselekmények elnevezést szerepeltette. Vö. VISZOKAY 1983, 109.

ladékát állapítja meg”. Az állapot-bűncselekménynél „pedig magok a tettek törvényellenes állapotba helyezik magokat és ebben egy bizonyos ideig maradnak”.¹⁶¹ A tartós bűncselekményhez tehát nem követelte meg az elkövetői magatartás ismételt megújítását (vagy legalábbis ennek időnként viszsztatérő lehetőségét, illetve szükségességét), míg az állapot-bűncselekmények alatt lényegileg az elkövető személyéhez, illetve jogállásához kapcsolódó büntetendő cselekményeket értette.

9.4.2. ANGYAL 1920-as tankönyvében a tartós- és állapot-bűncselekmények fogalmát már a maihoz közel állóan határozta meg. Találó, sommás megfogalmazása szerint „ott” (ti. a tartós bűncselekményeknél) „az elkövetés a tartós, itt” (az állapot-bűncselekményeknél) pedig „az állapot”.¹⁶² Példái áttekintése révén azonban megállapítható, hogy a jogellenes állapot kitértelt a mainál tágabb körűen fogta fel, így állapot-bűncselekménynek tekintette például a kettős házasságot¹⁶³, illetve bizonyos körülmények között a testi sértést.¹⁶⁴ Hasonlóképpen fogta fel a két fenti kategóriát VÁMBÉRY RUSZTEM¹⁶⁵, HELLER¹⁶⁶, illetve HACKER.¹⁶⁷

9.4.3. Velük szemben BALOGH JENŐ 1885-ben még mind a hazai, mind a német irodalomban uralkodónak tekintette azt az álláspontot, amely szerint a folytonos (tartós) és állapot-bűncselekmények közötti megkülönböztetés „practicus jelentőséggel nem igen bír”.¹⁶⁸ FINKEY 1914-ben pedig már nemcsak processzuális, hanem elvi alapon is úgy foglalt állást, hogy „lényegileg az állapot-delictum a tartós cselekménnyel egy elbírálás alá esik s attól felesleges is megkülönböztetni”.¹⁶⁹

9.4.4. Az államszocialista korszakban LOSONCZY ISTVÁN és FÖLDVÁRI foglalkozott részletesebben a tartós és állapot-bűncselekmények kérdésköré-

---

¹⁶¹ FAYER 1895, 310.

¹⁶² ANGYAL 1920, 483.

¹⁶³ Megemlíthető, hogy a korabeli jogirodalomban élénk vita alakult ki e bűncselekmény kapcsán, egyrészt abban a kérdésben, hogy egyáltalán állapot-bűncselekménynek tekinthető-e, másrészt hogy büntethetőségének elévülése mely időponttól számítandó. A kérdés kapcsán álláspontját kifejtette – többek mellett – SCHNIERER ALADÁR, WERNER REZSŐ, KAUTZ GUSZTÁV és CSEMEGI. Álláspontjukat ismerteti BALOGH J. 1885, 15. Az uralkodó felfogással ellentétesen foglalt állást VÁMBÉRY 1913, 264-265. Mivel azonban a fenti kérdések nem tartoznak szorosan az állapot-bűncselekmények egység-halmazati megítéléséhez, a vita ismertetése mellőzhetőnek látszik.

¹⁶⁴ ANGYAL 1920, 483.

¹⁶⁵ VÁMBÉRY 1913, 264.

¹⁶⁶ HELLER 1931, 318.

¹⁶⁷ HACKER 1936, 239.

¹⁶⁸ BALOGH J. 1885, 8.

¹⁶⁹ FINKEY 1914, 246.

vel. Felfogásuk azonban nem a haladó ANGYAL-féle nézethez esett közel, sokkal inkább a FAYERNÉL látott meghatározásra emlékeztetett. Így a tartós bűncselekmény ismervéül LOSONCZY mindössze azt tette, hogy annak kapcsán „a törvényhozó a huzamosabb ideig fennálló helyzetet értékelte büntetést érdemlőnek”.¹⁷⁰ Az állapot-deliktumot ezzel szemben úgy jellemezték, hogy itt csak az elkövetési magatartást rendeli büntetni a jogalkotó, anélkül azonban, hogy bármilyen jogellenes helyzetre vagy állapotra utalást tartalmazna.¹⁷¹ E meghatározások mellett nem lehet csodálkozni azon, hogy a robbanóanyaggal, robbanószerrel, lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés (1961. évi Btk. 195. §) tényállását – a mai felfogással szemben – tartós bűncselekménynek tekintették, FÖLDVÁRI pedig ekkoriban egyenesen úgy foglalt állást, hogy az állapot-büntettek külön nevesítésére nincs is szükség.¹⁷² Még sarkosabban fogalmazott ez utóbbi szerző az 1974-es általános részi jegyzetében, amikor az állapot-bűncselekményeket „elméletileg teljesen elfogadhatatlannak” minősítette.¹⁷³ Érdekes fejlemény, hogy a 2000-es években a szerző – mint láttuk – már éppen fordítva jár el: a tartós bűncselekményeket elhagyva kizárólag az állapot-bűncselekményről beszél.¹⁷⁴

9.4.5. Magától értetődőnek tekintette a tartós és állapot-bűncselekmények megkülönböztetését az 1961. évi Btk. Kommentárja.¹⁷⁵ Óvatosan, bár megengedően foglalt állást később a kérdés kapcsán BÉKÉS, amikor úgy fogalmazott, hogy „amennyiben a tartós vagy folyamatos bűncselekményektől *elkülönítjük* az állapot bűncselekményeket”¹⁷⁶ (kiemelés tőlem: A. I.). Helyesen utalt azonban arra, hogy az 1978. évi Btk. már maga is megkövetelte az állapot-bűncselekmény dogmatikai természetének jogtudományi feltérképezését, miután a büntethetőség elévüléséről szóló rendelkezései között [1978. évi Btk. 34. § d) pont] – a korábbi, 1961. évi Btk.-tól eltérően¹⁷⁷ – kifejezetten nevesítette az állapot-bűncselekményt és az elévülés szempontjából önálló szabályt alkotott e kategóriára. Átvette e szabályt a 2012. évi Btk. is [Btk. 27. § d) pont].

Említésre tarthat még igényt TOKAJI felfogása, aki lényegileg már a szegedi büntetőjogi iskola mai álláspontjával egybehangzóan definiálta a tartós

---

¹⁷⁰ LOSONCZY 1960, 21.

¹⁷¹ FÖLDVÁRI 1962, 286.

¹⁷² Uo. 287.

¹⁷³ FÖLDVÁRI 1974, 174.

¹⁷⁴ FÖLDVÁRI 2006, 216.

¹⁷⁵ HALÁSZ 1968, 365.

¹⁷⁶ BÉKÉS 1980, 291.

¹⁷⁷ Vö. 1961. évi Btk. 32. §

és az állapot-bűncselekményeket, azonban a személyi szabadság megsértését érdekes módon nem tartós, hanem állapot-bűncselekménynek tekintette.¹⁷⁸

9.5. Az ítélkezési gyakorlat felfogása a tartós és állapot-bűncselekmények kapcsán meglehetősen egységesülő képet mutat ugyan, teljesen egységes gyakorlatról azonban még nem lehet beszélni. Megállapítható továbbá, hogy a bíróságok általában részletesebb indokolásába nem bocsátkozva beszélnek a tartós, illetve állapot-bűncselekményi jellegéről.

9.5.1. A lőfegyverrel visszaélést az egyes ítélkező fórumok jóformán egybehangzóan – és a jogirodalommal egyezően – állapot-bűncselekménynek tekintik.¹⁷⁹ A személyi szabadság megsértése kapcsán hasonló a helyzet, azt többnyire tartós bűncselekményként értékeli¹⁸⁰, bár a Fővárosi Ítéltábla és a Fővárosi Bíróság gyakorlatában e tekintetben ellentmondás fedezhető fel, a táblabíróság ugyanis az alsóbb budapesti bírói fórum szóhasználatával szemben egy ítéletében állapot-bűncselekménynek tekintette a személyi szabadság megsértését.¹⁸¹ Egységes a terminológia az emberrablás kapcsán is, amelyet a gyakorlat is tartós deliktumnak tekint.¹⁸²

9.5.2. Negatív megfogalmazásban ugyan, de részletesen foglalkozott, továbbá dogmatikailag pontosan és tudatosan operált e két kategóriával például a Szegedi Ítéltábla egy eseti döntésében, amikor a *fegyvercsempészet*¹⁸³ kapcsán rámutatott, hogy az „nem egy tartós vagy állapot-bűncselekmény”.¹⁸⁴ E megfogalmazásból implicite kitűnik, hogy ha nem tartaná eltérő jelentésű kategóriának a fenti kettőt a táblabíróság, nem érezte volna szükségesnek rámutatni arra, hogy a vád tárgyává tett bűncselekmény egyik fogalmi körébe sem sorolható. Pozitív megfogalmazásban, mégis éppen a fentivel ellenkező felfogásról tett tanúbizonyságot a Bács-Kiskun Megyei Bíróság, amikor a zaklatás kapcsán – amelyről egyébként korábban maga is megállapította, hogy e deliktum kizárólag folyamatos, illetve rendszeres

---

¹⁷⁸ TOKAJI 1984, 298. Annyiban igazat adhatunk a szerzőnek, hogy abban az esetben, ha a paszszív alany személyi szabadságtól megfosztott állapota nem tart huzamosabb ideig, az elkövető részéről nem feltétlenül van szükség a helyzet aktív magatartással történő fenntartására (például abban az esetben, ha csupán 1-2 órát tartja bezárva egy szobába az elkövető a sértettet). Ha azonban a fogva tartás hosszabb időn keresztül folyik, a tevételes magatartás tanúsítása előbb-utóbb elkerülhetlenné válik (ti. legalábbis táplálni kell az elkövetőnek sértettet, stb.).

¹⁷⁹ Vö. például Pécsi Ítéltábla Bf.I.156/2007/23. sz., Csongrád Megyei Bíróság 3.Bf.769/2008/3. sz., Pesti Központi Kerületi Bíróság 7.B.V.22.477/2006/4. sz., Esztergomi Városi Bíróság 2.B.80/2008/40. sz., Makói Városi Bíróság 1.B.335/2006/12. sz.

¹⁸⁰ Így például Bács-Kiskun Megyei Bíróság 8.B.809/2006/45. sz.

¹⁸¹ Vö. Fővárosi Bíróság 14.B.770/2006/151. sz. és Fővárosi Ítéltábla 1.Bf.114/2010/13. sz.

¹⁸² Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 2.B. 647/2007/70. sz.

¹⁸³ Szabályozási utóda a haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés (Btk. 329. §).

¹⁸⁴ Szegedi Ítéltábla Bf.II.240/2006/90. sz.

elkövetés esetén, de sohasem passzív magatartással válhat csupán tényállás-szerűvé – úgy fogalmazott, hogy az „lényegében egy állapot bűncselekmény”.¹⁸⁵ Ez az álláspont az állapot-bűncselekmények definíciója ismeretében nem osztható, s gyakorlatilag a két dogmatikai kategória szinonimaként használatára és egybeomlására utal.¹⁸⁶

9.5.3. A fentiekén túl egyéb bűncselekmények kapcsán a gyakorlat ritkán hivatkozik tartós vagy állapot-bűncselekményi jellegre. Kivételként említhető a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság egy ítélete, amelyben úgy foglalt állást, hogy a „*jogosulatlan pénzügyi tevékenység* állapot bűncselekmény, tehát a jogellenes állapot létesítésével kezdődik, és mindaddig tart, amíg ez az állapot fennáll” (kiemelés tőlem: A. I.).¹⁸⁷ A felülvizsgálati eljárásban azután a Legfelsőbb Bíróság a másodfokú bíróság álláspontjával szemben szerintem helyesen mutatott rá arra, hogy a jogosulatlan pénzügyi tevékenység (Btk. 408. §) „csak aktív magatartással valósulhat meg; márpedig aktív magatartással megvalósuló bűncselekmény fogalmilag nem lehet állapot-bűncselekmény”.¹⁸⁸ Emellett hozzátehetjük, hogy nemcsak állapot-, hanem tartós deliktumnak sem illik be a fenti gazdasági bűncselekmény. Miután annak elkövetési magatartása törvényben előírt engedély nélküli pénzügyi szolgáltatási, stb. tevékenység végzésében áll, több ilyen jellegű magatartás tanúsítása (például magánszemély részére történő engedély nélküli hitelfolyósítás) jogellenes helyzetet nem hoz létre, a természetes egységi minősítést legfeljebb a cselekmények egységes célzata és nem a tartós jelleg indokolhatná.

9.5.4. Képviselhetőbbnek tűnik a Szegedi Ítéltábla azon álláspontja, amely a *bélyeghamisítás* felhasználással megvalósuló fordulatát [Btk. 391. § (2) bekezdés II. fordulat] állapot-bűncselekménynek tekintette abban a jogesetben, amikor az elkövető lakása gázóráján hamis plombát helyezett el.¹⁸⁹ A felhasználás ugyanis ilyenkor lényegében olyan jogellenes helyzetet teremtett, ami a gázszolgáltatónak minden egyes óraállás-leolvasáskor újabb és újabb kárt okozott, éspedig anélkül, hogy ehhez az elkövetőnek újabb aktív magatartást kellett volna tanúsítania. Szintén alátámaszthatja az állapot-bűncselekményi minőséget az a praktikus következmény, amely a már említett befejezettség és bevégeztség szétválásával van összefüggésben. Ha ugyanis nem ismernénk el a fenti esetben elkövetett bélyeghamisítást álla-

---

¹⁸⁵ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 11.B.112/2009/70. sz.

¹⁸⁶ Így CZAÓ 2012, 337.

¹⁸⁷ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 3.Bf.221/2010/9. sz. (az elsőfokú döntéshez lásd Miskolci Városi Bíróság 15.B.1909/2009/25. sz.)

¹⁸⁸ LB Bfv.I.1296/2010/7. sz.

¹⁸⁹ Szegedi Ítéltábla Bf.I.341/2007/7. sz.

pot-bűncselekménynek, a büntethetőség elévülése a hamis plomba elhelyezésétől folya, így elképzelhető lenne, hogy az éveken át tartó szabálytalan gázvételezést követően lebukott elkövető elévülés címén nem lenne büntethető. Az állapot-bűncselekmény esetében azonban egyértelmű, hogy az elévülés nem az elkövetési magatartás kifejtésétől, hanem a jogellenes állapot megszűnésétől (vagyis a bevégeztségtől) számítandó.

9.6. Ami pedig most már a tartós és állapot-bűncselekmények egység-halmazati megítélését illeti, azok – mint már utaltam rá – *természetes egységet* alkotnak, feltéve természetesen, hogy a diszpozíció keretén az elkövetés nem terjed túl. Azaz nyilvánvalóan halmazatot kell megállapítani például abban az esetben, ha az elkövető két személy sérelmére követ el emberrablást. Ha azonban csak egyetlen passzív alany van, az elkövető cselekményei a fogva tartás időtartamától függetlenül – az ún. bevégeztséig – egyetlen természetes egységgé olvadnak össze.¹⁹⁰

9.6.1. A német jogirodalomban – szemben például BURIVAL¹⁹¹ – BINDING képviselte azt az álláspontot¹⁹², amelynek lényege szerint a folytonos (ma: tartós) bűncselekmények egység-többség tani szempontból természetes és nem törvényi egységet képeznek, mivel itt az elkövetési magatartás, illetve az általa létrehozott állapot megszakítatlan voltára figyelemmel nem létezik több cselekmény (vagy ha úgy tetszik: több természetes egység), amit a törvény erejével egységbe kellene vonni.

9.6.2. KAUTZ¹⁹³ és WERNER¹⁹⁴ a folytonos (tartós) és a folytatólagos bűncselekményt lényegileg azonos dogmatikai természetű jogintézménynek tekintette, tehát nem természetes, hanem jogi egységnek¹⁹⁵ tartották a tartós deliktumokat is. Velük szemben azonban BALOGH JENŐ¹⁹⁶ és FINKEY¹⁹⁷ azon állásfoglalása tekinthető helyesnek, amelyben rámutattak, hogy a folytonos bűncselekmény tényállása az elkövetési magatartás megkezdésétől a jogellenes helyzet megszűnéséig megszakítatlanul megvalósul, ezzel szemben a folytatólagos bűncselekmény lényege éppen abban áll, hogy az elkö-

---

¹⁹⁰ NAGY 2010, 206.

¹⁹¹ BURI 1879, 40.

¹⁹² BINDING 1885, 542-544.

¹⁹³ KAUTZ 1873, 387.

¹⁹⁴ WERNER 1898, 176.

¹⁹⁵ Mint látni fogjuk, egyes szerzők így (mások bírói egységnek) nevezték az 1978. évi Btk. hatályba lépése előtt legáldefinícióval nem rendelkező, ehelyett szokásjogi úton érvényesülő folytatólagos bűncselekményt.

¹⁹⁶ BALOGH J. 1885, 3-6.

¹⁹⁷ FINKEY 1895, 49-50.

vető több, időben megszakított cselekménye meríti ki mindannyiszor az adott bűncselekmény törvényi tényállását.

9.6.3. Első ránézésre helytelennek tűnhet az a bírósági döntés, amely egy rendbeli *folytatólagosan elkövetett* löfegyverrel és lőszerral visszaélés büntetéseben mondta ki a vádlottat bűnösnek.¹⁹⁸ A hivatkozott törvényhely és különösen a bírói indokolás fellapozása után azonban már helyeselhető a döntés. Tekintettel ugyanis arra, hogy a történeti tényállás szerint nem a löfegyver engedély nélkül tartása, hanem az engedéllyel tartott löfegyver engedéllyel nem rendelkezőnek történő *átadása* volt az elkövető terhére írható, melyet a folytatólagosságra jellemző feltételek mellett (egységes elhatározással, ugyanazon személy részére, rövid időközökben, többször) követett el, a törvényi egység megállapítását ez esetben mi sem akadályozta.

10. A természetes egység egyéb esetei

Vannak végül bűncselekmények, amelyek tisztán nem sorolhatók be a fenti kategóriák valamelyikébe, a jogalkalmazás bizonyos körülményeknél fogva mégis természetes egységnek tekinti azokat. Ezek körében találhatunk olyat, amely kapcsán helyeselhető a bírói gyakorlat, máshol a természetes egység megállapítása – kis túlzással – vadhajításnak tekinthető, mivel arra semmilyen dogmatikai indok nincs, ezért nem követendő.

10.1. A 3/1999. BJE-ben a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a *kitartottság* (Btk. 202. §) természetes egységként értékelendő, független attól, hogy az elkövető egy vagy több üzletszerű kéjelgést folytató személylyel tartatja ki magát, s rögtön hozzátehetjük, hogy az élösködő, kitartotti életmód időtartama is közömbös az egység-halmazati minősítés szempontjából. Látható, hogy ez az eset leginkább a cselekményismétlődés által létrehozott természetes egységgel rokonítható, attól azonban részben különbözik, jelesül azért, mert itt nem az egyes alkalmak ismétlését, hanem egy bizonyos társadalmilag elítélendő életmódra történő berendezkedést szabályoz elkövetési magatartásként a törvény. E felfogáshoz csatlakozok, esetleges kiemelését az a körülmény igényel, hogy itt a természetes egységi minősítés több kitartó esetében azért is helyes, mert a prostituáltak ennek a bűncselekménynek nem sértettjei, így számuknak a rendbeliség szempontjából jelentőséget tulajdonítani nem indokolt.¹⁹⁹

---

¹⁹⁸ Tatai Városi Bíróság 4.B.122/2006/23. sz.

¹⁹⁹ Vö. NAGY FERENC: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. Fejezet). In NAGY F. 2005a, 311. Azon felfogás mellett, hogy a prostituáltak nem sér-

10.2. Évszázados, büntetőkódexeken átívelő elvnek minősíthető a bírói gyakorlat azon felfogása, amely szerint az egységes hatósági eljárás keretében fellépő több hivatalos személy sérelmére elkövetett *hivatalos személy elleni erőszak* (Btk. 310. §) a hivatalos személyek számától függetlenül, bűnhalmazat helyett egy rendbeli bűncselekményként (természetes egység) értékelhető.²⁰⁰

10.2.1. A CSEMEGI-kódex eredeti 165. §-ának hatálya alatt a kir. Kúria a kérdés kapcsán úgy foglalt állást, hogy „két rendőr bántalmazása halmazatot nem képez, ha a cselekmény egy akaratelhatározásnak volt eredménye és egy és ugyanazon eljárás megghiúsítására volt irányozva”.²⁰¹ A CSEMEGI-Btk. vonatkozó rendelkezéseit kiegészítő/módosító 1914. évi XL. tc. hatályba lépését követő időszakból származik az a döntés, amely szerint „a járőr jogi egység, az azon ejtett sérelem is egységet alkot, és tehát a járőr tagjainak száma szerint részekre nem bontható”.²⁰² A fentieket követte az 1950-es években a Legfelsőbb Bíróság 77. számú Büntető Kollégiumi állásfoglalása²⁰³ is, amely szerint „ha a hivatalos személy elleni erőszakot [...] több hivatalos személy ellen, azoknak egységes eljárása keretében követik el, a cselekmény nem válik több büntetté. A konkrét hatósági eljárás egysége a bűnhalmazat megállapítását ilyen esetben kizárja, az egységet a bűnhalmazattól elválasztja”.²⁰⁴

10.2.2. A fenti megoldás – a korabeli törvényi szabályozás ismeretében – nem volt megalapozatlan. A CSEMEGI-kódex 165. §-ában szabályozott (majd a BHÖ 98. pontja alapján, kisebb módosításokkal egészen az 1961. évi Btk. életbe lépéséig hatályban volt) vonatkozó bűncselekményi tényállását, a *hatóság elleni erőszakot* ugyanis – többek között – az követte el, aki „valamely hatóságnak *küldöttségét, választmányát, bizottságát, hivatalnokát* vagy más közegét, vagy a *küldöttség, választmány, bizottság valamely tagját* vagy közegét” akadályozta, intézkedésre kényszerítette (kiemelés tőlem: A. I.). Ebből a szövegezésből egyértelműen kitűnik, hogy a hatóság elleni erőszak tényállásában – amely mint *a törvényi egység egy különleges esete* volt

---

tette e bűncselekménynek, a legjelentősebb argumentumnak azt tartom, hogy az üzletszerű kéjelgést folytató személy maga is – nem büntetőjogilag – tilalmazott magatartást tanúsít, továbbá a kitartásért cserébe a kitartottól – kvázi ellenszolgáltatásként – nem ritkán különböző, például védelmi szolgáltatásokat kap.

²⁰⁰ Az e pontban írtakat lásd AMBRUS 2013, 321-329.

²⁰¹ A döntést ismerteti FINKEY 1895, 46-47.

²⁰² BJT LXXIX. k. 1927. 180.

²⁰³ Megjelent: BH 1955/6. sz., továbbá BJD 448. Ugyanebben az időszakban fenntartotta a BK 386.

²⁰⁴ Lényegében ugyanígy BJD 453., BJD 463., továbbá BJD 691.

felfogható – a törvényhozó kifejezett döntésével közömbösnek nyilvánította a sértettek számát, miután a választmány, bizottság, stb. kitételek szükségképpen több passzív alanyt tételeznek fel²⁰⁵, ezeket a jogalkotó mégis az egyes személyekkel egy szinten említette. Helyesen írta tehát ekkoriban FINKEY, hogy „ha valaki egy alkalommal *hatóság elleni erőszakot* több hatósági közeg ellen követ el, itt csak egy hatóság elleni erőszak büntette vagy vétsége lesz megállapítandó, tehát törvényes egység, mert a törvény *egy rendelete* lett több személyen megsértve”.²⁰⁶

10.2.3. E szabályozás *alapjaiban változott meg* az 1961. évi Btk. hatályba lépésével. E törvénynek a hivatalos személy elleni erőszakról rendelkező 155. §-a ugyanis a bűncselekmény új elnevezésével az individuálisabb jogtárgy-szemlélet irányába mozdult el, ti. – a CSEMEGI-kódex-ből ismert szabályozással szemben – kifejezetten a hivatalos személyt jeleníti meg. Emellett a törvényi tényállás a szükségszerűen több sértettet feltételező „bizottság”, „választmány”, stb. helyett már kizárólag a hivatalos személyt említi passzív alanyként, s ezt a megoldást vette át az 1978. évi Btk. 229. §-a, illetve legújabban az új Btk. 310. §-a is.

10.2.4. Az ítélkezési gyakorlat – mondhatjuk, mintha tudomást sem vett volna az 1961. évi Btk. alapján megváltozott jogszabálysövegről – továbbra is a korábbiaknak megfelelően, egységként értékelte és értékeli a hivatalos személy elleni erőszakot, több hivatalos személy sérelmére történő elkövetés esetén is (feltéve, hogy azok egységes eljárás keretében lépnek fel).²⁰⁷ Ez a megoldás napjainkban a BKv 8. (volt BK 8.) alapján érvényesül, amely szerint „ha a hivatalos személy elleni erőszakot (1978. évi IV. törvény 229. §) több hivatalos vagy külföldi hivatalos személy ellen, azoknak egységes eljárása keretében követik el, a cselekmény nem válik több bűncselekménnyé. A konkrét hatósági eljárás egysége a bűnhalmazat megállapítását ilyen esetben kizárja” (látható tehát, hogy a 2007-ben is fenntartott kollégiumi

---

²⁰⁵ A Magyar Értelmező Kéziszótár vonatkozó definíciói szerint a *bizottság* „valamely feladatra (alkalmilag) választott vagy kiküldött kisebb testület”, a *választmány* pedig „valamely (nagyobb) testület tagjaiból választott, döntési joggal felruházott bizottság”. Vö. JUHÁSZ J. et al. 1978, 139. és 1459.

²⁰⁶ FINKEY 1895, 46. Hasonlóan BAUMGARTEN 1907b, 330.

²⁰⁷ Így pl. BH1999. 490., ahol az elkövető a házánál a foglалás foganatosítása érdekében megjelent végrehajtókra támadt. Lásd továbbá a Békés Megyei Bíróság 12.B.279/2007/74. számú ítéletét, amelynek történeti tényállása szerint az elkövető egyidejűleg több pénzügyőrt akadályozott, vagy a Tatabányai Városi Bíróság 3.B.690/2004/232. számú eseti döntését, melyben a vádlott előbb dulakodott egy rendőrrel, majd megbilincselése után a társa segítségére siető járőrt is megkarmolta. Ez utóbbi ítéletet másodfokon a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság helyben hagyta (2.Bf.451/2009/20. sz.).

vélemény szinte szóról szóra az 1955-ös állásfoglalást tükrözi). A joggyakorlatban ettől eltérő felfogással csak egészen kivételesen találkozhatunk.²⁰⁸

Emellett a Legfelsőbb Bíróság az 1980-as években e gyakorlatot a *közfeladatot ellátó személy elleni erőszak* (Btk. 311. §) viszonylatában is irányadónak tekintette, amikor a sorkatona elkövetők a korábbi verekedésük helyszínére kiérkezett mentőorvost, két mentőápolót és egy műtősegédet is megütöttek és megrúgtak.²⁰⁹ Egy ugyanebből az időszakból származó eseti döntés szerint pedig a hivatalos személy és annak *támogatója* ellen ugyanazon intézkedés során alkalmazott erőszak (Btk. 312. §) is egységet alkot.²¹⁰ Egység továbbá, „ha az erőszakos támadás az azonos alkalommal egységesen eljáró belföldi és külföldi hivatalos személyt [...] egyaránt érinti”.²¹¹

Végül kiemelhető, hogy a bírói gyakorlat korábban az 1978. évi Btk. 232. §-ában szabályozott – azóta a 36/1994. (VI. 24.) AB határozattal megsemmisített – *hivatalos személy megsértése* kapcsán is kizárta a halmazat megállapítását, amennyiben az elkövető a bűncselekményt több, együttesen intézkedő hivatalos személy sérelmére valósította meg²¹², valamint az egyik határőrt bántalmazó, a másik kettőt sértegető elkövető utóbbi (önmagában hivatalos személy megsértését megvalósító) cselekményét a hivatalos személy elleni erőszakba látszólagos halmazatban beolvadni látta.²¹³

Megjegyezhető azonban, hogy a tankönyv- és kommentárirodalom egy része kifejezetten kiemeli: ha az elkövető több hivatalos személyt nem azok eljárása alatt, hanem *emiatt* bántalmaz, a sértettek száma szerinti halmazat állapítandó meg.²¹⁴ Továbbá ha „a cselekményt egyazon alkalommal fellépő

---

²⁰⁸ Ilyen ritka kivételnek tekinthető a Debreceni Fellebbviteli Főügyészség Bf.132/2008/14-I. számú átiratából tükröződő azon álláspont, amely szerint az eljáró bíróságnak a kóros elmeállapotára figyelemmel nem büntethető vádlottat nem egy, hanem két rendbeli hivatalos személy elleni erőszak büntette miatt kellett volna felmentenie, tekintettel arra, hogy a vádlott a vele szemben intézkedő mindkét rendőrt megrúgta. A táblabíróság a BKv 8.-ra történő hivatkozással elutasította a vádhatóság indítványát. Lásd Debreceni Ítéletábla Bf.I.555/2009/6. sz.

²⁰⁹ BH1984. 213.

²¹⁰ BH1986. 2.

²¹¹ JUHÁSZ ZSUZSANNA – MARÁZ VILMOSNÉ – VIDA MIHÁLY: Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények (Btk. XV. Fejezet). In NAGY F. 2009a, 320.

²¹² BH1983. 387. Ugyanígy korábban BJD 2625.

²¹³ BJD 4821. Bár a döntés az 1961. évi Btk. hatálya alatt folytatott, kifejezetten halmazatszűkítő tendenciát mutató időszakból (1968-ból) származik, ellentétes tartalmú eseti határozat a későbbiekben sem született.

²¹⁴ Így BÓCZ ENDRE: XV. Fejezet. Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények. In LÁSZLÓ 1986, 675., SINKU PÁL: XV. Fejezet. Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények. In BELOVICS et al. 2008, 294. és VÁRADI ERIKA: XV. Fejezet. Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a köz-

hivatalos és közfeladatot ellátó személy sérelmére követik el, valódi bűnhalmazat létesül”.²¹⁵

10.2.5. A hivatalos személy elleni erőszak rendbelisége kapcsán érvényesülő joggyakorlati álláspont helyességét – jóllehet, már az idézett döntések körében is nem kevés, lentebb még érintendő ellentmondás fedezhető fel – a jogirodalom nemigen tette vita tárgyává és a szerzők többsége lényegében megelégszik a gyakorlat felfogásának rögzítésével.²¹⁶ A kérdéssel érdemben is foglalkozó szakirodalmi álláspontok alapvetően négy kategóriába sorolhatók be.

a) Némely, különösen a korábbi időszakból származó munka a *szoros tér- és időbeli összefüggésből* vezeti le az egységkénti értékelést. b) Egyesek a bűncselekmény *jogi tárgyát* tekintik a halmazatot kizáró tényezőnek, c) míg mások – sokszor ezzel egyidejűleg a jogi tárgyra is hivatkozva – amellett érvelnek, hogy a hivatalos személy a bűncselekménynek *nem sértettje*, így annak rendbelisége nem a hivatalos személyek számától függ, d) végül – elvértve – akadnak óvatosan *szeptikus álláspontra* helyezkedők is.

Ad a) A témakörben 1963-ban (tehát már az 1961. évi Btk. hatályba lépése után!) monográfiát jegyző BODROGI KÁROLY szerint „több hivatalos személy elleni erőszak csak akkor bűncselekményi többség, ha azok hely, idő és alkalom tekintetében elkülönülnek egymástól”.²¹⁷ Ez a felfogás lényegében egybevág a CSEMEGI-kódex idején érvényesített azon megoldással, amely egységet állapított meg, amikor az elkövető ugyanazon a helyen (például ugyanabban a ruhatárban) elhelyezett, ám különböző sértettek tulajdonában álló dolgokra, egy időben követte el a lopást. Hogy az alkalom egységének bűnhalmazatot kizáró jelentőség egyáltalán nem tulajdonítható, s az ismertetett eset a valóságos alaki halmazat egyik iskolapéldája lehet, napjaink ítélkezési gyakorlatának ismeretében egyértelmű²¹⁸, ezért a bűncselekményi egység megállapításának alapjául a hivatalos személy elleni erő-

---

élet tisztasága elleni bűncselekmények. V. Cím. A hivatalos személy elleni bűncselekmények. In HORVÁTH – LÉVAY 2009, 286.

²¹⁵ Így GYÖRGYI – WIENER 1996, 498.

²¹⁶ Így pl. BODROGI KÁROLY: Ötödik rész. Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények (Btk. XV. Fejezet). In BOGDÁL et al. 1981, 285., GELLÉR 2008, 264., legújabban SINKU PÁL: XV. Fejezet. Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények. In BELOVICS et al. 2012, 465.

²¹⁷ BODROGI 1963, 246.

²¹⁸ A BH1985. 307. szerint „a lopás többrendbelisége a sértettek számához igazodik, függetlenül attól, hogy az elkövető tudata átfogta-e a sértettek kilétét, illetőleg azt, hogy az eltulajdonított dolog hány sértett tulajdonában, illetőleg birtokában van”. Lényegében ugyanígy BH1981. 482., 1985. 1., továbbá BKv 43. (volt BK 128.). Az elkövetői tudattartalmat figyelmen kívül hagyó felfogás kritikájához lásd a folytatólagos bűncselekménynél írtakat.

szak vonatkozásában sem szolgálhat (a kérdésre a folytatólágosság kapcsán még visszatérünk).

Ad b) Figyelemre méltóbb azon szerzők véleménye, akik a hivatalos személy elleni erőszak jogi tárgyából vezetik az egységkénti értékelés helyességét.

FÖLDEVÁRI nézete szerint „*elvileg nem kifogásolható*” a joggyakorlat megoldása, mivel „a törvényhozó a szóban forgó törvényi tényállással a hatósági eljárás sikerét kívánta biztosítani”.²¹⁹ A HOLLÁN-KIS szerzőpáros „a védett jogi tárgyából (hivatalos személy jogszerű eljárása)” következtet arra, hogy „két vagy több hivatalos személy sérelmére, de egységes eljárásuk során elkövetett hivatalos személy elleni erőszak természetes egység”.²²⁰ VIDA MIHÁLY úgy fogalmaz, hogy „a védelem körében mögöttes jogi tárgyként a hivatalos személy élete, testi épsége és az emberi becsülete és méltósága, vagyoni érdekköre nem szerepel”.²²¹ A miskolci különös részi tankönyv szerint pedig „nem ezzel a tényállással védi” a törvény a „hivatalos személyek testi épségét”.²²²

BLASKÓ egy vonatkozó cikkében a bűncselekmény jogi tárgyának elsődlegesen magát a hivatalos eljárást tekinti és ebből fakadóan helyesli a bírói gyakorlat egység-halmazati megoldását.²²³ Érdekes ellentmondás, hogy a szerző az ekkoriban még hatályban volt hivatalos személy megsértésének bűncselekménye kapcsán azon véleményének adott hangot, hogy „*a jövőben a hivatalos személy egyre kevésbé húzódhat az őt foglalkoztató hatóság „háta mögé”, és hamissá válik az az illúzió, hogy az ő becsületének megsértése elsősorban nem is az ő érdekeit sérti*”.²²⁴ A hivatalos személy elleni erőszaknál tehát BLASKÓ a hivatalos személyt magát háttérbe helyezte, számának nem tulajdonítva jelentőséget a rendbeliség megállapításánál. A hivatalos személy megsértése vonatkozásában viszont éppen ellentétes következtetésre jutott – annak ellenére, hogy ugyanazon különös részi címben elhelyezett, egyazon jogi tárgyat fenyegető, lényegében csak elkövetési magatartásukban különböző deliktumokról volt szó.

A szerző 2002-ben megjelent tankönyvében emellett tételként fogalmazza meg, hogy „olyan tényállások esetén, amelyek jogi tárgya komplex,

---

²¹⁹ FÖLDEVÁRI 1970b, 647. A szerző álláspontja lényegében változatlan a 2002-ben megjelent pécsi különös részi tankönyvben. Lásd FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni bűncselekmények. In ERDŐSY – FÖLDEVÁRI – TÓTH 2002, 243.

²²⁰ HOLLÁN – KIS 2008, 335.

²²¹ NAGY F. 2009a, 311.

²²² HORVÁTH – LÉVAY 2009, 279.

²²³ BLASKÓ 1990, 17.

²²⁴ Uo. 19.

önmagában a sértettek száma nem eredményezi halmazat megállapítását, amennyiben a sértettek védelméhez fűződő társadalmi érdek pusztán másodlagos jogi tárgy”, példaként pedig éppen a hivatalos személy elleni erőszakot említi.²²⁵ A megállapítás azonban a joggyakorlatnak a komplex jogtárgyú bűncselekmények kapcsán egység-többség kérdésében elfogadott felfogására általánosságban egyáltalán nem vonatkoztatható, a hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségének megítélése inkább kivételnek, semmint főszabálynak tekinthető.

Ad c) Kézenfekvő megoldásnak tűnhet a hivatalos személy elleni erőszakot azon bűncselekményekkel összefüggésbe hozni, amelyek hagyományos értelemben vett *sértettel*²²⁶ nem rendelkeznek. Ilyen bűncselekmény például a kitarthatóság, a *garázdaság* (Btk. 339. §) vagy az *orgazdaság* (Btk. 379. §), s legújabbban – vitatható módon²²⁷ – a *hamis vád* (Btk. 268-270. §).²²⁸

LÁSZLÓ JENŐ az 1978. évi Btk. kodifikálása folyamán a hivatalos személy elleni erőszak kapcsán megfogalmazott nézete szerint „a bűncselekmény tényállása nem a hivatalos személy személyét, hanem a hivatalos eljárást védi”.²²⁹ STEFFLER SÁNDOR pedig úgy foglalt állást, hogy nincs helye halmazat megállapításának, ha „a bűncselekmény jellegénél fogva nem beszélhetünk sértettekről, bár több személyt is érint a bűncselekmény. Pl. hivatalos személy elleni erőszak” (kiemelés tőlem: A. I.).²³⁰

Ez az álláspont azonban – hasonlóan azokéhoz, akik szerint a hivatalos személy testi integritása nem tekinthető jogi tárgynak – nem osztható és valójában a *fordított okfejtés* gyanúját veti fel. Vagyis e szerzők feltételezhetően abból indultak ki, hogy miután a hivatalos személy elleni erőszak a gyakorlat szerint a hivatalos személyek számától függetlenül egységet képez, ebből az következik, hogy a hivatalos személy nem sértettje (valamint testi épségének sértetlenségéhez fűződő joga nem jogi tárgya) a bűncselekménynek, hiszen ha az lenne, az ő számuk szerint kellene a rendbeliség kérdésében dönten.

A hivatalos személy azonban a helyes felfogás szerint – a tényállás megszövegezése, de már a bűncselekmény elnevezése alapján is – egyértel-

---

²²⁵ BLASKÓ 2002, 364.

²²⁶ Az a körülmény, hogy a lényegében eljárásjogi jellegű sértett és a tényállástani szempontból az elkövetés tárgyával azonosítható passzív alany kategóriája egyes esetekben elválhat egymástól, témánk szempontjából közömbös.

²²⁷ BEJCZINÉ 2012, 302-307.

²²⁸ A sértett egység-többség tani jelentőségéhez és a vonatkozó bírói gyakorlathoz a folytatódó bűncselekményről szóló részben térünk vissza.

²²⁹ LÁSZLÓ 1977, 765.

²³⁰ STEFFLER 1981, 979.

műen a bűncselekmény passzív alanyának és sértettjének tekintendő, miután a hivatalos személyt a törvényi tényállás olyan személyként jelöli meg, akire az elkövetési magatartás (az akadályozás, az intézkedésre kényszerítés, illetve a bántalmazás) behatást gyakorol²³¹, továbbá a bűncselekmény a hivatalos személy testi épségéhez fűződő jogát is sérti [Be. 51. § (1) bekezdés]. Így LÁZÁR MIKLÓS helyesen írta, hogy a hivatalos személy elleni erőszak viszonylatában „az ilyen támadás sérti vagy veszélyezteteti az állami feladatokat ellátó szervek működésének zavartalanságát *is a hivatalos személyen, mint passzív alanyon keresztül*” (kiemelés *a szerző: A. I.*).²³² Lényegében ugyanezt az álláspontot fogadta el korábban ANGYAL²³³, BÉKÉS²³⁴ és WIENER is.²³⁵

A vitát mindenestre eldönteni látszik az új Btk. 310. §-ához fűzött Indokolás, amely szerint „A hivatalos személy elleni erőszak büntette *közvetlenül* a jogszerű eljárást teljesítő *hivatalos személyt sérti*, azonban ezen keresztül az államapparátus működését zavarja meg. *A bűncselekmény sértettje a hivatalos személy*” (kiemelés tőlem: A. I.).²³⁶

Ad d) Bár a kérdés részleteibe többnyire nem bocsátkoznak, a jogirodalomban elsősorban előfordulnak a gyakorlat álláspontját vitató nézetek is. Általános részi tankönyvében NAGY FERENC mutatott rá azon gyakorlat következtetlenségére, amely abból ered, hogy „a személyiséget is támadó deliktumoknál a sértettek többsége nem eredményez feltétlenül halmazatot”. Példája erre a hivatalos személy elleni erőszak.²³⁷ Hasonló vélemény hangzott el az 1978. évi Btk. előkészítő ülésein, ahol egy hozzászólás szerint „nem egyöntetű a gyakorlat abban a körben, ahol a jogi tárgy veszélyeztetése a törvényi tényállásban megjelölt személy érdekvizonyait is sérti a kiemelt társadalmi viszony mellett”.²³⁸ Végül a sértett-fogalomnak a főszabálytól eltérő értelmezése folytán hasonlóan vitathatónak tartja e felfogást a „kapcsos” kommentár is.²³⁹

10.2.6. Annak ellenére, hogy egy hosszú ideje töretlenül érvényesülő, és ráadásul olyan gyakorlatról van szó, amelynek érdemi bírálatára a jogiroda-

---

²³¹ NAGY F. 2010, 106.

²³² LÁZÁR 1963, 249.

²³³ ANGYAL 1930, 103-104.

²³⁴ BÉKÉS 1954, 1004.

²³⁵ WIENER 1968, 581.

²³⁶ A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása. Részletes Indokolás a 310. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

²³⁷ NAGY F. 2010, 233.

²³⁸ LÁSZLÓ 1984, 339.

²³⁹ BERKES 2009, 26.

lom nemigen vállalkozott, azzal szemben nézetem szerint nyomós *formai* és *tartalmi* érvek egyaránt felhozhatók, amelyek fényében kimutatható, hogy a kérdés kapcsán jelenleg uralkodó álláspont nemcsak *indokolatlan*, hanem *következetlen* is. Ebből fakadóan pedig az akár *jogalkalmazói*, akár *jogalkotói* változtatás szükségessége mellett indokolt állást foglalnunk.

A) Az első – formális – érv részletesebb indokolás nélkül is világos: amely deliktum kapcsán a jogalkotó ki kívánta zárni a halmazati értékelés lehetőségét, ott ezt már a jogszabály szövegezésénél megtette. Így a passzív alanyok számától függetlenül (törvényi) egységet képez például a fentebb már érintett foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés és a közúti veszélyeztetés. E bűncselekmények törvényi megfogalmazásával szemben a hivatalos személy elleni erőszak viszonylatában a törvény egyértelműen egyes szám első személyben fogalmaz, így az értelmezési módok közül elsődlegesnek tekintendő nyelvtani értelmezés alapján²⁴⁰ a bűncselekmény egysége-többsége kérdésének a hivatalos személyek száma szerint kellene alakulnia.

B) Ami a tartalmi érveket illeti, azok kapcsán elsőként rögzítendő, hogy a hivatalos személy a bűncselekmény sértettje. A személy elleni vagy a személyt is támadó bűncselekmények vonatkozásában pedig a gyakorlat egyik legősibb elve, hogy annyi bűncselekmény állapítandó meg, ahány személy sérelmet szenvedett²⁴¹, s a hatóság elleni erőszak csupán – mint láthattuk – a törvényi tényállás kifejezett egységet létesítő megfogalmazása miatt képezhetett ez alól kivételt.

C) Teljesen következtelen jogalkalmazásra vezethet az, hogy míg a hivatalos személy elleni erőszak *bántalmazással* megvalósuló fordulata kapcsán az eljárás *alatti* bántalmazás a hivatalos személyek számára tekintet nélkül egység, ezzel szemben a korábbi eljárás *miatti* elkövetés a sértettek száma szerinti halmazatot képez.²⁴² E felfogás következetes képviselője esetén, ha például a vádlott az ügyében eljáró két ügyészt a bírósági tárgyalás folyamán, egyidejűleg bántalmazza, egy bűncselekmény valósul meg. Ha azonban az ítélethirdetést követő napon az utcán, a vádképviselői tevékenységük miatti felháborodásában veri meg őket, két rendbeli hivatalos személy elleni erőszak lenne megállapítandó. Dogmatikailag szintén nem aggálytalan és akár bizonyítási problémákat is felvethet továbbá az, hogy amíg például egy hivatalos személy, illetve annak támogatója egyidejű bántalmazása egy-

---

²⁴⁰ NAGY F. 2010, 71.

²⁴¹ FINKEY 1895, 83.

²⁴² Egyetlen processzuális argumentumként a jelenlegi felfogás megtartása mellett a rendőrök *csapaterőben* való alkalmazása esetén a bizonyítási nehézségek említhetők. Lásd a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 58. §-át.

ség, addig egy hivatalos és egy közfeladatot ellátó személy sérelmére történő elkövetés halmazat.

D) Vizsgált kérdésünk kapcsán a logikai értelmezés révén szintén a halmazati megoldás helyességére enged következtetni az, ha a hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségével kapcsolatos gyakorlat mellett szemügyre vesszük: hogyan minősül azon elkövető cselekménye, aki *a hivatalos személy* (külföldi hivatalos személy, stb.) *sérelmére elkövetett emberölést* [Btk. 160. § (2) bekezdés e) pont] *több sértett ellen* valósítja (vagy kísérli) meg. A bírói gyakorlat ugyanis, amikor az elkövető szándéka legalább két hivatalos személy halálát átfogja, *kivétel nélkül a hivatalos személy ellen és több ember sérelmére elkövetett emberölés büntetett* állapítja meg (egymás mellett megállapítja tehát az emberölés mindkét minősítő körülményét).²⁴³

Az ellenmondás itt abból fakad, hogy a több ember sérelmére emberölés – mint lejjebb látni fogjuk – olyan törvényi egység (összefoglalt bűncselekmény) amelynek lényegi jogalkotói indoka az ez esetre túl enyhe halmazati büntetés szabályai helyett a kellően szigorú – akár életfogytig tartó – szabadságvesztés kiszabhatóságának lehetővé tétele. Az összefoglalt bűncselekmény tehát a halmazat helyébe léphet, s ha a jogalkotó ebben a formában nem szabályozná, több ember megölését minden további nélkül bűnhalmazatként kellene értékelnünk. Ha azonban a hivatalos személyek közös eljárása bűncselekményi egységet létesít, fel kellene-e a hívnia a bíróságnak az emberölés mindkét fenti minősítő körülményét olyan esetekben, amikor az elkövető több hivatalos személy életére tör? A BKv 8. felfogásának következetes képviselője esetén semmiképpen, hiszen ha az eljárás egységére figyelemmel eleve kizárt a halmazati minősítés, azt a több emberen elkövetett emberölés minősített esetének már szükségtelen még egyszer kizárnia. Ezzel azonban arra az eredményre jutnánk, akárhány hivatalos személy megölése egy rendbeli bűncselekmény, és pedig a több emberen elkövetett emberölés komplex bűncselekményi tényállásának hiányában is. E következtetés tarthatatlansága csak oly módon lenne korrigálható, ha az egység-halmazat szempontjából nem tennénk különbséget aszerint, hogy az elkövető megöli vagy „csupán” bántalmazza a hivatalos személyeket.

E) Hasonló következtetlenségre bukkanhatunk, ha megvizsgáljuk az elkövető *ténybeli tévedésének* [Btk. 20. § (1) bekezdés] egy releváns esetét. Tekintettel ugyanis arra, hogy a passzív alany hivatalos személyi mivolta (Btk. 459. § (1) bekezdés 1. po.) törvényi tényállás eleme, ezért a bűncse-

²⁴³ Így például BH1999. 489., BH2006. 75. (utóbbi esetben végül az ölési szándékot a Legfelsőbb Bíróság nem látta bizonyítottnak). Lásd továbbá a Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.69/2010/36., illetve a Fővárosi Bíróság 4.B.620/2003/259. és 9.B.829/2008/150. sz. döntéseit.

lekmény megállapíthatóságához a szándékosságnak ezt is át kell fognia.²⁴⁴ Ha tehát például az elkövető nem tudja, hogy a bántalmazott személy szolgálatot teljesítő rendőr, hivatalos személy elleni erőszak miatt nem vonható felelősségre.²⁴⁵

Tegyük fel, hogy az elkövető három, egységesen fellépő hivatalos személyt is bántalmazott, hivatalos minőségét azonban egyiküknek sem ismerte. Mi a helyes minősítés ilyenkor? Ha az elkövetőnek még könnyű testi sértés okozására irányuló szándéka sem volt és a bántalmazás következtében a hivatalos személyeken sérülés sem keletkezett²⁴⁶, a cselekmény – valószínűs homogén alaki halmazatban – *három rendbeli* (a hivatalos személy elleni erőszakba egyébként beolvadó²⁴⁷, ám annak „kiesése” folytán most előtérbe lépő!) *tettleges becsületsértésnek* [Btk. 227. § (2) bekezdés] minősül, mivel utóbbi deliktum rendbelisége vitán felül állóan a sértettek száma szerint alakul.²⁴⁸ Az a különös helyzet áll tehát elő, hogy ha az elkövető a tényekkel tisztában van, egy, ha téved, három bűncselekményt írunk a terhére.

F) LÁSZLÓ az 1978. évi Btk. kodifikálásakor – a bűncselekmény jogi tárgya kapcsán képviselt, fentebb már bírált álláspontjából – okszerűen jutott arra a következtetésre, hogy a hivatalos személy elleni erőszak tényállásával biztosított büntetőjogi védelmet nem indokolt kiterjeszteni arra az időszakra, amikor a hivatalos személy e minősége már megszűnt. Mint írta, „a hivatalos személy elleni erőszak vonatkozásában is azt kell tehát hivatalos személynek tekinteni, aki az Általános Részbe beiktatott értelmező rendelkezés szerint az elkövetés időpontjában hivatalos személy volt”.²⁴⁹ Végül a jogalkotó mégis úgy döntött, hogy hivatalos személy elleni erőszakot kell megállapítani akkor is, ha a bántalmazott a bűncselekmény elkövetésekor már nem hivatalos személy [1978. évi Btk. 229. § (5) bekezdés]. Átvette ezt a megoldást az új Btk. is [310. § (5) bekezdés]. Ebből a törvényhozói megoldásból arra lehet következtetni, hogy a tényállással biztosított védelem a hivatalos személy személyéhez „tapad”, a tényállás az ő védelmét is biztosíthatja, ennek egység-többség tani konzekvenciája azonban csak a rendbeliségnek a hivatalos személyek számához alakítása lehet.

---

²⁴⁴ VISKI 1959, 127., TOKAJI 1984, 218-219. NAGY F. 2010, 121.

²⁴⁵ Így BODROGI 1963, 232-235.

²⁴⁶ Ti. a jelenlegi gyakorlat a hivatalos személy elleni erőszakot és a könnyű testi sértést alaki bűnhalmazatban állapítja meg. Vö. BH1999. 437. E felfogás kritikájához lásd a konszumpciónál írtakat.

²⁴⁷ BH1988. 210.

²⁴⁸ NAGY FERENC – JUHÁSZ ZSUZSANNA – VIDA MIHÁLY: A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. Fejezet). In NAGY F. 2009a, 182.

²⁴⁹ LÁSZLÓ 1977, 765.

G) Szükséges végezetül összevetnünk a hivatalos személy elleni erőszak rendbelisége kapcsán érvényesülő felfogást *a) a hivatalos személlyel kapcsolatos egyéb bűncselekmény, b) a hasonló, kiemelten védett passzív alanyi körbe tartozó személyek sérelmére elkövethető, c) végül más, komplex jogi tárgyú deliktumok vonatkozásában érvényesülő egység-halmazati megoldással.*

Ad a) A korrupciós bűncselekmények közül az aktív *hivatali vesztegetés* (Btk. 293. §) *rendbelisége kifejezetten a hivatalos személyek száma szerint alakul.*²⁵⁰ Öt rendbeli vesztegetést állapított meg az elkövető terhére például a Debreceni Ítéltábla, amikor ugyanazon alkalommal, egységes eljárásban fellépő öt hivatalos személynek ígért előnyt.²⁵¹ Hasonlóképpen két rendbeli vesztegetésért marasztalandó a Pécsi Ítéltábla szerint az az elkövető, aki „a vele szemben közlekedési szabálysértés miatt intézkedő rendőröknek „kávéra” pénzt ajánl fel azért, hogy tekintsenek el a helyszíni bírság kiszabásától”.²⁵² A vizsgált bűncselekmények rendbeliségének eltérő alakulása még élesebben tetten érhető a Szegedi Ítéltábla azonban ítélete kapcsán, amelynek történeti tényállása szerint a vádlott két járőrnek ajánlott fel pénzt arra az esetre, ha ittas járművezetése ellenére feljelentés nélkül továbbengedik, majd ajánlata sikertelensége miatt érzett dühében mindkét rendőrt bántalmazta. A táblabíróság az elkövető terhére két rendbeli vesztegetést és egy rendbeli hivatalos személy elleni erőszakot állapított meg.²⁵³

Megjegyezhető, hogy a bírói gyakorlat annak ellenére jár el a fentieknek megfelelően, hogy a hivatali vesztegetésről – a hivatalos személy elleni erőszakhoz hasonlóan – ugyanúgy elmondható, hogy elsődleges jogi tárgya a hivatalos személyek szabályszerű működéséhez köthető.²⁵⁴

Ad b) A judikatúrának a hivatalos személy elleni erőszak rendbelisége kapcsán jelenleg is érvényesített felfogása álláspontom szerint még kevésbé védhető, ha azt összehasonlítjuk a Legfelsőbb Bíróságnak az *előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak* (Btk. 445. §) vonatkozásában folytatott gyakorlatával. A BKv 49. (volt BK 138.) szerint ugyanis „több előjáró vagy szolgálati közeg sérelmére elkövetett erőszak, illetve szolgálati tekintély megsértése *a sértettek számának megfelelően halmazatot valósít meg*” (kiemelés tőlem: A. I.).

A kollégiumi vélemény indokolásában az LB azzal okolja meg álláspontját, hogy ez „a magatartás az élet, a testi épség, az egészség, illetve az

---

²⁵⁰ NAGY F. 2009a, 362-363. p.

²⁵¹ Debreceni Ítéltábla Bf.II.433/2007/4. sz.

²⁵² Pécsi Ítéltábla Bf.I.282/2004. sz. (BH 2005.44.)

²⁵³ Szegedi Ítéltábla Bf.I.311/2007/4. sz.

²⁵⁴ NAGY F. 2009, 354.

emberi méltóság sérelme folytán a függelmet, tehát a fegyveres erők és a fegyveres szervek szolgálati rendjét és fegyelmét is támadja, miáltal nagyobb a társadalomra veszélyessége. A *közvetlen elkövetési tárgy* azonban az érintett előljáró, a szolgálatban levő feljebbvaló, őr vagy más szolgálati közeg személye, illetve emberi méltósága, következésképp *az érintett személyt a cselekmény sértettjének kell tekinteni*. Ebből eredően viszont a cselekményt – a *személy elleni bűncselekményekhez hasonlóan* – *annyi rendbelinek* kell minősíteni, *ahány sértett* ellen irányult” (kiemelések tőlem: A. I.).

A BKv sajnálatos módon még csak utalást sem tesz a hivatalos személy elleni erőszakkal kapcsolatos, homlokegyenest eltérő gyakorlatról, illetve arról, hogy annak milyen alapja van. Éspedig annak ellenére hallgat erről, hogy idézett okfejtése a hivatalos személy elleni erőszak tényállására is tökéletesen ráillik, a rendbeliséget determináló *közvetlen elkövetési tárgy* e bűncselekmény esetében is az a személy, aki ellen az erőszakos magatartást tanúsítja az elkövető (a sértett tehát maga a hivatalos személy).

Csak látszólag beszédesebb a fenti ellentmondás kapcsán egy korábbi jogeset indokolása, amelyben a jogerős döntést hozó bíróság két rendbeli bűncselekményt állapított meg azon sorkatona elkövető terhére, aki előbb egy alegységügyelet-es-helyettesi szolgálatban levő honvédot, majd rövidesen egy ugyanott szolgálatos tizedest is bántalmazott.²⁵⁵ Az első fokú döntés megváltoztatásakor – amely a bűncselekményt egy rendbeliként értékelte – az LB úgy fogalmazott, hogy az első fokon eljáró bíróság katonai tanácsa „tévedett [...], amikor arra a jogi álláspontra helyezkedve, hogy az egyidőben azonos szolgálati feladatot ellátó, a vádlott alegységéhez tartozó két sértett bántalmazása a sértettek számától függetlenül egységet alkot, a cselekményeket 1 rendbelinek minősítette”. Az indokolás a korabeli BK 138. sz. szerinti idézését követően érdemben annyit állapít még meg, hogy „a BK 8. és BK 138. sz. (KK 10. sz.) állásfoglalások iránymutatásai egymás mellett hosszabb ideje irányadóak a bírói gyakorlatban. A BK 138. sz. állásfoglalásból kitűnően *a katonai életviszonyok a polgári életviszonyoktól eltérő megítélést igényelnek*. Így a katonai függelmi viszonyok alá nem tartozó elkövetők tekintetében a BK 8. sz. állásfoglalásnak megfelelően kialakult bírói gyakorlat az előljáró elleni erőszak megítélésénél nem lehet irányadó” (kiemelés tőlem: A. I.).

Az, hogy a katonai és polgári életviszonyok állítólagos különbözősége semmilyen dogmatikai kihatással nem lehet két hasonló szövegezésű – és egyébként a különös visszaesés szempontjából is általában hasonló jellegű-

---

²⁵⁵ BH1994. 353.

nek tekintett²⁵⁶ – bűncselekményi tényállás halmazati megítélésére, úgy gondolom, részletesebb indokolást nem igényel. Erre tekintettel álláspontom szerint helyesebb és egységesebb gyakorlat kialakítására vezetne, ha minden olyan bűncselekmény kapcsán, amelynek természetes személy a sértettje, az a felfogás válna uralkodóvá, amely a passzív alanyok számától tenné függővé a rendbeliséget.

Ad c) A hamis vád bűncselekményéről a hivatalos személy elleni erőszakhoz hasonlóan elmondható, hogy jellegzetes jogi tárgya *nem* a passzív alanyok személyéhez, emberi méltóságához, stb. kötődik, a rendbeliség mégis ezen (a tényállás által csupán másodsorban védett) személyek számától függ. Így egy korábbi bírósági döntés három rendbeli hamis vádat állapított meg azon elkövető terhére, aki ugyanabban a feljelentésében három személyt vádolt meg hamisan büntett elkövetésével.²⁵⁷ A fellebbezési óvásban a járási ügyész azon álláspontjának adott hangot, hogy „ha az elkövető több személyt vádol hamisan, a minősítés attól függően lesz egység, illetve halmazat, hogy vádolás hány eljárás megindításának a lehetőségét teremti meg. Bűnhalmazat csak akkor jöhet szóba, ha több eljárás indult, vagy volt indítható”. A bíróság ezzel szemben úgy ítélte meg, hogy „minden egyes ártatlan személynek az el nem ítéltése, szabadsága, becsülete önálló érték, önállóan részesül jogi védelemben. [...] Ezek szerint pedig nem az indítható eljárások száma, hanem a vádolt személyek száma dönti el, hogy a hamis vád hány rendbeli büntettnek minősül”. A bíróság okfejtése fenntartás nélkül helyeselhető. Éppen ezt a gyakorlatot azonban a hivatalos személy elleni erőszak viszonylatában is alkalmazni kellene.

H) A fentiek alapján a hivatalos személy elleni erőszak kapcsán nem tartható egység-többség tani felfogást *jogalkalmazói* síkon röviden úgy lenne kívánatos megváltoztatni, hogy a bűncselekmény rendbeliségét az elkövetési magatartással ténylegesen érintett hivatalos személyek (sértettek) száma szerint kellene meghatározni. Ez az újszerű megközelítés következtesebbé tenné a jogalkalmazást, továbbá uralkodóvá válása esetén elmondhatnánk, hogy létezik legalább egy olyan egység-halmazati rendezőelve a bírói gyakorlatnak – az „ahány sértett, annyi bűncselekmény” –, amely lényegében kivételt nem tűrő módon érvényesül. Alátámasztja ezen elv helyességét az új Btk. 4. § (2) bekezdése is, amely – a *társadalomra veszélyességnek* az 1978. évi Btk. 10. § (2) bekezdésében foglalt definíciójában olvasható sorrendet felcserélve – a legkiemeltebben védeni rendelt jogi tár-

---

²⁵⁶ BH1981. 5.

²⁵⁷ BJD 4818.

gyaknak immár nem az ország állami, társadalmi, gazdasági érdekeit, hanem a *mások* (tehát az egyes állampolgárok) *személyét vagy jogait* tekinti, a rendbeliség meghatározása kapcsán tehát a lehető legindividuaisabb szemlélet irányába indokolt elmozdulni.

Elképzeltető azonban *jogalkotói* módosítás is: amennyiben a törvényhozó – feltéve, hogy a megszokott, bejáratott gyakorlati megoldások fenntartását tekinti jogpolitikailag indokoltnak – egy egyszerű jogszabály-módosítással átvághatná a gordiuszi csomót: ha a hivatalos személy elleni erőszak sértettjei a jövőben „hivatalos személy vagy személyek” lennének, a fenti ellenvetések a törvény erejénél fogva tárgytalanná válhatnának.

10.3. Szintén nem volt védhető az a bírói gyakorlatban a korábbiakban érvényesült, a későbbiekben azonban meghaladtá vált és helyesen feladott nézet, amely egy rendbeli *iffúság elleni büntettet* (1961. évi Btk. 274. § (1) bekezdés)²⁵⁸ állapított meg abban az esetben, amikor az elkövető két kiskorú gyermekét hagyta heteken át hosszú időre őrizetlenül egy csőszkunyhóban, meleg étel nélkül.²⁵⁹ Az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően azután a Legfelsőbb Bíróság kialakította azt a napjainkig alkalmazott felfogását, amely szerint a kiskorú veszélyeztetése annyi rendbeli bűncselekmény, ahány kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését az elkövető veszélyezteti.²⁶⁰

10.4. Hasonlóan aggályos lehet, hogy a bírói gyakorlat a *segítségnyújtás elmulasztásának* (Btk. 166. §) rendbeliségét nem a sérült/közvetlen veszélybe került személyek számához, hanem a segítségnyújtási kötelezettséggel érintett helyzetek számához igazítja. E felfogás a személyi elleni bűncselekmények kapcsán egyébként érvényes megoldással összeegyeztethetetlen, „mentségére” pedig legfeljebb az hozható fel, hogy a segítségnyújtás elmulasztása tipikusan olyan közlekedési bűncselekményeket [így közúti veszélyeztetést vagy *közúti baleset okozását* (Btk. 235. §)] szokott követni, amelyeknél a sértettek száma a törvény erejénél fogva közömbös.²⁶¹

10.5. Nem tartom mindenben követhetőnek az ítélkezési gyakorlatban érvényesülő azon felfogást sem, amely egyes, igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmények körében a természetes egység hatókörét indokolatlanul kiterjeszti, a folytatatlanság terhére.²⁶²

---

²⁵⁸ Szabályozási utóda a kiskorú veszélyeztetése, amelynek szövegezése a rendbeliség szempontjából nem mutat különbséget a korábbi törvényhez képest.

²⁵⁹ BJD 3754., 5865.

²⁶⁰ BH1981.174. II.

²⁶¹ NAGY F. 2010, 233.

²⁶² A kérdéshez részletesen lásd BELOVICS 2012, 13.

10.5.1. Így korábban a Székesfehérvári Megyei Bíróság úgy foglalt állást, hogy a „büntetőeljárás különböző szakáiban megismételt hamis vallomás egyrendbeli hamis tanúzás és nem minősíthető folytatólagosan elkövetettnek”.²⁶³ A bíróság érvelése szerint a *hamis tanúzás* törvényi tényállása (1961. évi Btk. 176. §, Btk. 272. §) csak egyetlen „ügyet említ, következőleg egy folyamatban levő ügyben a hamis tanúzás csak egyszeresen követhető el”. Ez az érvelés számomra már csak azért sem tűnik meggyőzőnek, mert abból némiképpen elnagyolt analógia útján annak kellene következnie, hogy például a testi sértést sem lehetne folytatólagos követetni, mivel annak tényállása *más* (egyreszám!) testi épségét vagy egészségét szabályozza elkövetési tárgyként.

A bíróság imént idézett ítéletének érvrendszerén továbbhaladva, az sem elfogadható indok a hamis tanúzás természetes egységbe foglalása mellett, hogy „a nem kívánatos, az igazságszolgáltatást sértő téves eredmény csupán egyszer – az „ügy” befejeztekor – jelentkezik a hamis vallomás következtében”. Eltekintve a bíróság dogmatikailag pontatlan megfogalmazásától (ti. a hamis tanúzásnak mint immateriális bűncselekménynek nincsen bűncselekménytani értelemben vett *eredménye*), nem állítható, hogy e bűncselekmény „eredménye” (ehelyütt értsd: hátrányos következménye) csupán az ügy befejezésekor keletkezne a hamisan megvádoltra nézve. Elképzelhető ugyanis például, hogy a hamis vallomás első ízben történő előadásakor a megvádoltat gyanúsítottként hallgatják ki, a vallomás másodszori ismétlése folytán előzetes letartóztatásba helyezik, és csak a tárgyaláson előadott hamis vallomás eredményezi a perbe fogott jogerős elítélését. A fenti hátrányos következmények pedig nem valamennyien az ügy befejezésekor, hanem tipikusan már azt időben megelőzően előállnak. Továbbá, a megvádoltat érő hátrányok mellett az igazságszolgáltatás gépezetét érintő költségek, hátrányok sem csupán az eljárás lezárásakor, hanem már korábban jelentkeznek (nem kevés az állam által előlegezett költséggel jár például, hogy fölöslegesen kell a hatóságnak hamis tényállást felderítenie, az ártatlanul megvádolt terhelt előzetes fogva tartása, őrzése is pénzbe kerül, stb.).

Használhatóbb érv lenne a természetes egységkénti minősítés mellett, ha az e felfogást képviselők például az egyes részselekmények egységes célzatára utalnának, ám feltétel nélkül még ez sem létesít természetes egységet, mert a célzat sem minden esetben azonos a sokszor éveken át elhúzódó ügyek folyamán. Emellett sem szoros tér-, időbeli és sokszor még kauzális kapcsolat sem mutatható ki az egyes hamis vallomások között. Például ab-

---

²⁶³ Székesfehérvári Megyei Bíróság Bf. 672/1968. sz. Ugyanígy BJD 4824.I. és 4960.

ban az esetben, ha az elkövető az ügy kezdetén haragjában terhelőt mond a megvádoltra, az eljárás egy későbbi szakaszában pedig, vele kibékülve, már a történetek kozmetikázásával tesz valótlan vallomást.

A fentiek alapján nézetem szerint az ugyanazon ügy különböző eljárási szakaszaiban, ugyanazon személy vonatkozásában elkövetett hamis tanúzás némelykor természetes egységként, tipikusan azonban folytatólagosan elkövetésként minősíthető (természetesen csakis akkor, ha ennek további törvényi feltételei is fennállnak, melyekről lejjebb részletesen lesz szó). Megjegyezhető, hogy a németeknél olyan tekintélyes jogtudósok helyezkedtek korábban az általam kifejtett álláspontra, mint LISZT és BINDING, nálunk pedig ANGYAL²⁶⁴ és FÖLDVÁRI.²⁶⁵

10.5.2. Az egyazon célzatra figyelemmel adott esetben helyesebb lehet a természetes egységkénti minősítés a hamis vád kapcsán, amennyiben az elkövető ugyanazon cselekmény miatt, ugyanazon személy ellen, ugyanabban az eljárásban többször is előadja eredeti hamis vallomását.²⁶⁶ Megemlíthető azonban, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy döntésében nem természetes, hanem törvényi egységként minősítette az ugyanazon cselekmény miatt, ugyanazon eljárásban előadott hamis vádat.²⁶⁷ Utóbbi megoldásra állásponantom szerint csupán abban az esetben lenne alap, ha nem a különös részi tényállás szövegezésében keresnénk a törvényes egységalkító tényezőt (mint tette a Legfelsőbb Bíróság), hanem a folytatólagosság törvényi egységet állapítanánk meg. Erre azonban a gyakorlatban többnyire nem kerülhet sor, lévén az egységes célzat esetleges megszakadása többnyire magával vonja a folytatólagos bűncselekmény megállapításához megkövetelt egységes elhatározás megszűnését is, ez esetben pedig már nem mellőzhető a halmazati minősítés.

Indokolt azonban felhívni a figyelmet azon körülményre, hogy fogalmilag nem kizárt a folytatólagosság megállapítása a hamis vád viszonylatában. Arra tipikusan akkor kerülhet sor, ha az elkövető nem ugyanazon, hanem különböző bűncselekmények elkövetésével vádolja sorozatban ugyanazon személyt, például az iránta érzett ellenszenv miatt.²⁶⁸

10.5.3. Leginkább helyeselhető a természetes egységkénti minősítés a *hamis tanúzásra felhívás* (Btk. 276. §) vonatkozásában, feltéve, hogy az elkövető egyazon vallomás megtételére törekszik rábírní a tanút. Erre a he-

---

²⁶⁴ A német szerzők álláspontját ismerteti, ahhoz csatlakozik ANGYAL 1940, 174.

²⁶⁵ FÖLDVÁRI 1965, 263.

²⁶⁶ BH2001. 97. A jogirodalomban így BALOGH Á. – TÓTH 2010, 223.

²⁶⁷ BH1997. 377.

²⁶⁸ Vö. KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 617. Ellentétesen BÉKÉS et al. 1980 293.

lyes álláspontra helyezkedett egyébként a Legfelsőbb Bíróság is.²⁶⁹ Ez esetben ugyanis többnyire ugyanazon célzattól vezérelve kísérli meg több ízben rávenni az elkövető a majdani tanút a hamis tanúskodásra. Ha azonban nem ugyanazon, hanem különböző vallomások megtételére vonatkozik a rábírt törekvés, a további feltételek együttes fennforgása esetén a folytatólagos elkövetés is aggálytalanul megállapítható.

---

²⁶⁹ BH1994. 524.

II. RÉSZ

A TÖRVÉNYI EGYSÉG

I. Fejezet

A törvényi egység fogalma, általános ismérvei

1. Mint az első fejezetben láthattuk, a természetes egység kategóriája, habár törvényhozói tényállásalkotás eredménye, alapvetően a közfelfogásban gyökerezik, és a jogértelmezésnél mindenkor erre figyelemmel kell eljárunk. Más már a helyzet a törvényi egység viszonylatában: a törvényi egység – elnevezésének²⁷⁰ megfelelően – a jog, a *törvény produktuma*: a jogalkotó belátása szerint hozhat létre törvényi egységet, amikor ezt valamilyen okból kívánatosnak tekinti.²⁷¹ Ebben a körben az egység-halmazati minősítésben a közfelfogásnak főszabályként már egyáltalán nincs szerepe (de például az összetett bűncselekménynél előfordulhat, hogy a törvényi egységi kategória egyben a közfelfogás szerint is egységet képezne, lásd lejjebb). Abban a tekintetben ugyanis – mint HELLER írja – „hogy mikor forog fenn egy, mikor több bűncselekmény, a tételesjog teljesen szuverén”.²⁷² Ez a kompetencia a büntető jogalkotás terén pedig leginkább a törvényi egység esetköreiben csúcsosodik ki, hiszen ebben a körben a jogalkotó akként is eljárhat, hogy a közfelfogás számára egyértelműen több bűncselekménynek (halmazatnak) tekintett esetre is egységkénti értékelést kíván meg. Kiemelendő, hogy az új Btk. a korábbiakhoz képest a Különös Részen több törvényi egységként értékelhető tényállást ismer.

2. Az általánosan elfogadott álláspont szerint a törvényi egységet több természetes egységből hozza létre a jogalkotó (lásd később). Kérdésként merülhet fel azonban, hogy ezeknek a „természetes egységnek” tekinthető részecselekményeknek *önmagukban* milyen megítélés alá kell esniük ahhoz, hogy törvényi egységről lehessen szó. Így BÉKÉS álláspontja szerint törvényi egységről akkor beszélünk, „ha a jogalkotó két vagy több, *külön-külön is bűncselekménynek tekintett* magatartást azok együttes megvalósítása esetére egy másik (harmadik) törvényi tényállásban összefoglal és önálló bűncselekménynek

---

²⁷⁰ ANGAL a törvényi egységet *normatív* egységnek nevezte, ami szabatos terminológiának tekinthető. Vö. ANGAL 1920, 481.

²⁷¹ FINKEY 1895, 43.

²⁷² HELLER 1931, 317.

minősít”²⁷³ (kiemelés tőlem: A. I.). Ez a definíció azonban nem illik rá a törvényi egység valamennyi esetére: több válfajánál előfordulhat (s tegyük hozzá, már a BÉKÉS-féle fogalom meghatározás születésekor előfordult) ugyanis az, hogy a jogalkotó nem bűncselekményként, hanem önmagukban csupán szabálysértésként büntetendő cselekményekből hoz(ott) létre törvényi egységet.

Ilyen kivételekkel találkozhatunk például az ún. kettős alakzatú cselekmények körében. Így a jogirodalomban a – később elemzendő – összetett bűncselekmény eseteként emlegetett²⁷⁴ dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás akkor is törvényi egységként minősül, ha annak egyes alkotóelemei viszonylatában az elkövetési érték, illetve a kár mértéke a szabálysértési értékhátaron belül marad.²⁷⁵ Szintén a BÉKÉS-i definíció kivételeként említendő törvényi egységi kategória volt a később részletesebben is érintendő, 2010. január 1-jén a magyar büntetőjogba ismét bevezetett, ám kérészetűnek bizonyult *érték-egybefoglalás*, amely *kizárólag szabálysértésekből* jöhetett létre. Továbbá az alapeseti üzletszerűség esetében is önmagában bűncselekményként nem értékelhető cselekményekből jön létre törvényi egység.

A helyes felfogás szerint tehát törvényi egység nemcsak bűncselekményekből, hanem kivételes jelleggel *szabálysértésekből* szintén létrejöhet. Ennek indokát abban látom, hogy a szabálysértés – a bűncselekményhez hasonlóan – diszpozíciószerű, illetve az Sztv. 1. § (1) bekezdése értelmében társadalomra veszélyes (materiálisan jogellenes) cselekmény, mely önmagában is (nem büntetőjogi) joghátránnyal fenyegetett. Továbbá a büntetőeljárásban is bírhat önálló léttel a szabálysértés, a Be. 337. § alapján ugyanis a bíróság a szabálysértést is elbírálhatja, így a törvény egységi tényállás kizárja annak lehetőségét, hogy az elkövető terhére egy bűncselekmény mellett egy szabálysértés is megállapításra kerüljön, helyette a törvényi egységnek megfelelő egy bűncselekmény valósul meg.

3. Már itt indokolt utalni arra, hogy a korábbi jogirodalomban, mint látni fogjuk, előfordult olyan álláspont, amely akkor is törvényi egységet látott fennforogni, amikor adott bűncselekmény több olyan rész-cselekmény együttes elkövetése révén valósult meg, amelyek közül – önmagukban szemlélve – csak az egyik valósított volna meg bűncselekményt, a másik büntetőjogilag irrelevant volt (ehhez részletesebben lásd az összetett bűncselekménynél írtakat).

4. Összefoglalásul: a törvényi egység körébe felfogásom szerint azon bűncselekményi tényállások sorolhatók, melyeket a jogalkotó kifejezetten a halmazati minősítés kizárása érdekében hoz létre több bűncselekményből

---

²⁷³ BÉKÉS – SZALMA 1973, 307. Ma az összetett bűncselekmény kapcsán hasonlóan BUSCH 2009, 253.

²⁷⁴ NAGY F. 2008, 235. p. Ugyanígy FÖLDVÁRI 2006, 217.

²⁷⁵ Vö. Btk. 462. § (2) bekezdés

vagy szabálysértésből. Törvényi egység, mint látni fogjuk, mind ugyanazon tényállás keretei közé illő egy vagy több cselekményből, mind különböző tényállások keretei közé illeszkedő egy vagy több cselekményből is létrejöhet.

Mivel a törvényi egységi konstrukció törvényhozói megalkotása a halmazatot kizárja, így a törvényi egység ebből következő releváns tulajdonságának az tekinthető, hogy annak valamennyi esetköre egységet, *egy bűncselekményt* képez, ezért e körülménynek valamennyi lehetséges konzekvenciáját figyelembe kell venni. E triviálisnak ható tétel – mint egyes kérdések kapcsán látni fogjuk – a jogelméletben és -gyakorlatban korántsem érvényesül feltétel nélkül.

5. Indokolt utalni arra, hogy a jogalkotó hol, milyen törvényszerkesztési technika alkalmazása révén létesíthet törvényi egységet. Hatályos jogunk szerint erre mind a Btk. Általános, mind annak Különös Részében sor kerülhet. Így például a folytatólagos bűncselekmény fogalmát az Általános Rész kifejezetten szabályozza a Btk. 6. § (2) bekezdésében. Más kategóriák – mint például az összetett és összefoglalt bűncselekményi tényállások – a Különös Részben kaptak helyet. Végül megemlíthető, hogy a törvényi egységnek a közelmúltig olyan kategóriája is létezett, amelyet a jogalkotó a büntetőtörvényben egyáltalán nem jelenített meg, mint például a részben a Btké., részben az Sztv. keretei között szabályozott érték-egybefoglalás. Az ilyen, jogforrási és alkotmányos szempontból is aggályos megoldásokat álláspontom szerint kívánatos lenne mielőbb kiküszöbölnie a jogalkotónak, s a törvényi egység viszonylatában általános kíváncsalomnak tekintem, hogy annak – valamennyi, vagy legalábbis számos bűncselekményt érintő kategóriái kapcsán – a Btk. Általános Részében történő elhelyezés váljon uralkodóvá (erről az egyes törvényi egységi kategóriák kapcsán részletesebben is szólnok).

6. Ami a törvényi egység esetköreit illeti, részemről a szegedi büntetőjogi iskola felosztását követem, ide sorolva a folytatólagos bűncselekményt, az összetett bűncselekményt, az összefoglalt bűncselekményt, a törvényi egység különleges esetét és az (alapeseti) üzletszerűséget.²⁷⁶ Részemről azonban az uralkodó felfogás szerint a látszólagos alaki halmazat körébe sorolt²⁷⁷ *szubszidiaritást* is törvényi egységnek tekintem. Ennek indokait az erről szóló pontban fejtem ki részletesen.

Az álláspontom szerint 2013. június 30. napjával megszűnt érték-egybefoglalás intézményével Exkurzusban foglalkozom.²⁷⁸

---

²⁷⁶ NAGY F. 2010, 236.

²⁷⁷ A kommentárok közül így például LÁSZLÓ 1986, 43., a tankönyvirodalomban BUSCH 2009, 261.

²⁷⁸ Sajnálatos, hogy a Kúria az új Btk. hatálybalépését követően a jogintézményt fenntartani látszik. Lásd Kúriai döntések. BH 2013/Különszám

Exkurzus I.

A bírói (jogi) egység

A bírói egység kategóriáját a büntetőjogi szakírók többsége a vonatkozó legáldefiníció 1978. évi megalkotásáig a folytatólagos bűncselekménnyel azonosította.²⁷⁹ Mások nem bírói, hanem *jogi* egységről beszéltek, de ugyancsak a folytatólagos egységet értették ez alatt.²⁸⁰ Előfordult még – BAUMGARTENNÉL – a *praktikus* egység elnevezés, amely a szerző szerint is jogalkalmazói egységalkotást jelentett, mivel ez esetben „a bíró gyakorlott szeme, habár őt erre a törvény kifejezetten föl nem hatalmazza, a bűnösség, a ténykedés, az eredmény egyneműsége folytán, nem halmazatot, hanem csak egy megszakított ténykedési mozzanatokban lefolyó delictumot lát”.²⁸¹

Ma már kizárólag jogtörténeti kérdés ugyan, a fenti elnevezések közül a folytatólagos bűncselekmény korabeli rendszerbeli besorolásaként legszabatosabbnak talán a bírói egység volt tekinthető, a jogi egység megnevezésből ugyanis nem tűnik, hogy itt a jogalkalmazó alkotott egységet (a „jogi” ugyanis inkább a „törvényi” egységnek lenne nyelvtanilag és tartalmilag megfeleltethető, a praktikum pedig önmagában nem bírhat egységalkotó erővel).

A bírói egység kitételről elmondható, hogy a folytatólagos bűncselekmény törvényi egységgé válása óta üres, elhagyható fogalmi kategóriának tekinthető, éspedig annak ellenére is, hogy szörványosan előfordult a jogirodalomban olyan felfogás, amely a folytatólagosság mellett más eseteket is bírói egységnek tekintett. Így az 1961. évi Btk. kommentárja bírói egységként értékelte – bár utalt rá, hogy a természetes egységi minősítés sem lenne helytelen – a jelen munka rendszerében önállóan részecselekménynek tekintett látszólagos anyagi halmazati kategóriát, utalva arra, hogy „nyilvánvalóan – helyesen – nem a bűnhalmazat látszólagosságának, hanem a bírói egységnek a problematikájába tartozik mindaz az eset, amikor az elkövető ugyanazt a büntettet más-más szakaszban, illetve vetületben valósítja meg”.²⁸² Annak alátámasztásával, hogy ilyenkor miért ne lehetne látszólagos halmazatról szó, a szerző sajnos adós maradt. Részemről e felfogással egyetérteni azért nem tudok, mert az önállóan részecselekmény viszonylatában nem arról van szó, hogy kifejezetten a bíróság kompetenciája lenne az

---

²⁷⁹ SCHULTHEISZ 1948, 130., FÖLDVÁRI 1962, 246., KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 614., HALÁSZ 1968, 368.

²⁸⁰ FINKEY 1895, 42., IRK 1928, 223., BURSICS 1936, 196., HÁRS 1943, 49.

²⁸¹ BAUMGARTEN 1907a, 218.

²⁸² HALÁSZ 1968, 371.

egyébként irányadó halmazati értékelés helyett egységként értékelni az elkövető cselekményeit, hanem arról, hogy bizonyos, később ismertetendő feltételek fennállása esetén a több cselekmény olyan viszonyban áll egymással, hogy jogértelmezés útján egyértelművé válik, hogy – a kétszeres értékelés elkerülése érdekében – helyesen csupán egyikük megállapításának lehet helye. A bíróság tehát csupán deklarálhatja a bűncselekmény-egységet, nem ő alkotja meg azt.

Megemlíthető még WIENER 1966-ból származó azon álláspontja, amely az 1960-as években jellemző, halmazatszűkítő felfogást akként jellemezte, hogy azon esetekben, amikor a bíróság *in concreto* szükségképpen összefüggéseknek halmazatot kizáró jelentőséget tulajdonított, ezzel – a valóság hívebb kifejezésére – lényegében szokásjogi alapon egy újfajta bírói egységi formát hívott életre.²⁸³ E kérdésről részletesebben a látszólagos halmazatról szóló fejezetben lesz szó.

---

²⁸³ WIENER 1966, 352.

II. Fejezet

A folytatólagos bűncselekmény

1. A folytatólagos bűncselekmény rendszerbeli helye

1.1. A folytatólagos bűncselekmény (*delictum continuatum*) mint a törvényi egység egyik válfaja, az 1978. évi Btk. terméke. Ezt megelőzően e halmozati minősítést kizáró jelentőségű bűncselekmény-egységi kategória hazánkban törvényi deklarálásra nem került: mint az exkurzusban láthattuk, egyes szerzők műveiben bírói egység, másoknál jogi egység volt a kijelölt rendszerbeli helye, utalva ezzel arra, hogy a bíróságok joggyakorlatában e jogintézmény a kifejezett törvényi szabályozás hiánya ellenére, a 19. század óta – az uralkodó felfogás szerint szokásjogi alapon – folyamatosan jelen volt.

1.2. A jogintézmény jelenlegi rendszerbeli helyeként tehát – a törvényi deklaráció nyomán – a *törvényi egység* jelölhető meg. Ebben a körben azonban azt a kérdést is indokolt vizsgálni, hogy milyen viszonyban áll a folytatólagosság a természetes egység létjogosultságát adó közfelfogással, vagyis: a laikus tudatában egyetlen, vagy több bűncselekményként jelentkezik-e a folytatólagos bűncselekmény.

Álláspontom szerint a közfelfogás a folytatólagos bűncselekményben általában egyértelműen többséget lát, ezért csakis jogi (törvényi vagy szokásjogi) fogalomalkotás útján beszélhetünk itt egy bűncselekményről.

1.2.1. LUKÁTS ADOLF, aki ilyen irányú törvényi rendelkezés hiányában kifejezetten tagadta a folytatólagos bűncselekmény létjogosultságát, úgy foglalt állást, hogy a folytatólagosság „mint a jogérzéssel csúfot űző s a logika elemi szabályaival ellentétes oly fictio jelentkezik, mely el akarja hitetni a józan ésszel azt, hogy 2, 3, 4, 5 nem 2, 3, 4, 5, hanem egy”.²⁸⁴ Az előbb Kolozsvárott, később Szegeden egyetemi tanár LUKÁTS – bár a folytatólagosság létét kétségbe vonó felfogása nem osztható – arra helyesen mutatott rá, hogy a laikus számára ilyenkor az egységi értékelést mi sem indokolja. LUKÁTSHOZ hasonlóan többségnek tekintette egyébként a folytatólagos bűncselekményt LOSONCZY.²⁸⁵

---

²⁸⁴ LUKÁTS 1896, 68. A szerző később is úgy fogalmazott, hogy „minthogy a törvényhozó a mi büntetőjogunkban sehol, egy helyen sem tesz említést folytatólagos *delictumokról*, a bíróságok ekkor a midőn a *delictumokat* egységesítik s *folytat. delictumot* állapítanak meg: *határozottan törvényellenesen járnak el*”. LUKÁTS 1914, 125.

²⁸⁵ LOSONCZY 1951, 184.

1.2.2. Ellentétesen foglalt állást a kérdésben FÖLDVÁRI, szerinte a folytatólagosság eseteiben „a laikusok számára teljesen érthetetlen lenne a többségi minősítés”.²⁸⁶ Egy közelmúltban megjelent cikk szerint pedig „a bírói gyakorlat azért alakította ki a folytatólagosság jogintézményét, mert az így elkövetett cselekmény mindenki – a sértett, az elkövető és a társadalom – számára valójában egy cselekménynek tekinthető, így *érthetetlen lenne mindenki számára, hogy miért több bűncselekmény elkövetése miatt kerül felelősségre vonásra az elkövető*” (kiemelés tőlem: A. I.).²⁸⁷ Nézetem szerint az ilyen felfogást képviselő szerzők álláspontjuk megfogalmazásakor – képletesen kifejezve – „fent felejtették jogászai szemüvegüket”, s nem az átlag-, hanem a szakember fejével gondolkodtak. Avagy ki az a laikus, aki egyetlen lopást állapítana meg olyankor, ha a bolti tolvaj ugyanazon áruházláncnak márciusban a szegedi, áprilisban a kecskeméti, majd májusban például a budaörsi áruházában követi el lopási cselekményeit? Márpedig a helyes jogi minősítés ilyenkor – az azonos (jogi személy) sértett sérelmére történő elkövetés miatt – az egy rendbeli, folytatólagosan elkövetett lopás. Mindezekre figyelemmel a folytatólagosság eseteiről – főszabály szerint – egyáltalán nem mondható el, hogy a természletes egységhez hasonlóan, a közgondolkodás is egy bűncselekményt látna annak eseteiben, a törvényi egységlétesítő szabályra tehát szükség van.

Kivételesen előfordulhat azonban a folytatólagos bűncselekménynek olyan megjelenési formája is, amely az átlagember számára is egy bűncselekményként lenne értékelendő. Ez az eset akkor állhat elő, ha a tolvaj például már az első elkövetést megelőzően is pontosan tudja, hogy mekkora összegű pénzre van szüksége, és a lelepleződés elkerülése érdekében ezt az összeget több részletben veszi el.

1.2.3. Hangsúlyozottan helytelenítendő továbbá az a Fővárosi Ítéletábra egy indokolásában előfordult nézet, amely szerint a folytatólagosság esetén a részcselekmények „ugyanannak a bűncselekménynek a keretein belül helyezkednek el, ezért a *látszólagos halmazat* esete forog fenn” (kiemelés tőlem: A. I.).²⁸⁸ Szemben a látszólagos halmazati esetkörökkel ugyanis – melyek a büntetőtörvény összefüggéseinek gondos elemzése révén, jogértelmezéssel mutathatók ki – a folytatólagosságot a Btk. Általános Rész expressis verbis tartalmazza, ami értelemszerűen elsőbbséget élvez a rendszertani besorolásnál is.

---

²⁸⁶ FÖLDVÁRI 2006, 218.

²⁸⁷ KÉMENDI 2011, 9.

²⁸⁸ Fővárosi Ítéletábra 3.Bf.235/2008/11. sz.

A folytatólagos bűncselekmény egységi létét tehát nem a közfelfogásból nyeri, továbbá a látszólagos halmazat körébe sem sorolható be, hanem *törvényi egység*.

2. A jogintézmény kialakulásának és (hazai) fejlődésének rövid vázlata

Egy átfogó jellegű egység-halmazati monográfia keretei között nem vállalkozhatok a folytatólagos bűncselekmény témakörének teljes körű feldolgozására, így például a jogintézmény kialakulásának és fejlődésének részletes bemutatására sem. Egyrészt, ezt korábban nagy terjedelemben és magas színvonalon megtették már helyettem mások²⁸⁹, másrészt álláspontom szerint egy 21. századi büntetőjog-dogmatikai (tehát nem jogtörténeti) tanulmánynak a korábbi jogtudósok eredményeit alapul véve, a modern viszonyok között kell a joggyakorlatot és annak törvényességét szolgálnia. Erre figyelemmel az alábbiakban csak vázlatosan mutatom be a jogintézmény történeti gyökereit.

Hasonlóképpen nem ismertetem részletesen azokat az álláspontokat, amelyek a folytatólagos bűncselekmény törvénybe iktatását megelőzően azon kérdés kapcsán alakultak ki, hogy milyen ismérvei lehetnek a folytatólagos bűncselekménynek, melyek azok a körülmények, amelyek a halmazati minősítéssel szemben e különös egységi értékelést igényelhetik. Ez – a jogintézmény rendeltetésének megértéséhez egyébként nem nélkülözhető – kérdéskör ma már szintén „csupán” jogtörténeti jelentőségű, ezért nem mutatom be részletesen például az objektivisták és a szubjektivisták között a folytatólagos deliktumegység kapcsán lefolytatott hosszadalmas jogirodalmi vitát, hanem csak azon ismérvek vizsgálatával foglalkozom, amelyek a mai törvényi fogalom szerint is a folytatólagos bűncselekmény megállapításának feltételei. Ahol azonban valamely fogalmi elem kapcsán a jogtudományi álláspontok annak elhagyására tettek javaslatot, ott erre külön kitérek.

2.1. Mint arra a dolgozat bevezetésében utaltam, a 19. századot megelőző korok büntetőjogának bemutatása alapvetően nem célja a tanulmánynak. Ezért csak a kérdés kulcsfontosságára figyelemmel utalok arra, hogy a folytatólagos bűncselekmény tana – habár egyesek azt a római jogban látták

---

²⁸⁹ Így a dolgozat bevezetésében említett DEGRÉ és KOC SIS egyaránt 300 oldalt meghaladó terjedelemben foglalkozott a kérdéskörrel, de részletesen bemutatta azt BALOGH JENŐ, illetve FÖLDVÁRI is.

gyökerezni²⁹⁰ – alapvetően a *Constitutio Criminalis Carolina* idejére nyúlik vissza. Az 1532-ből származó jogkönyv 162. §-ában foglalt krudélis rendelkezés ugyanis – amelynek értelmében a harmadízben elkövetett lopást halálal kellett büntetni – olyan jogtechnikai megoldás kidolgozására sarkallta a jogalkalmazókat, amely folytán a háromszoros tolvaj vétkei egynek tekinthették, ezáltal elkerülve a legsúlyosabb szankció alkalmazásának köteleességét. Ezt követően a gyakorlat a lopás mellett mind több bűncselekmény viszonylatában ismerte el, hogy az elkövető cselekménysorozata – bizonyos feltételek együttes fennállása esetén – halmazat helyett egy bűncselekményt képezhet.

A folytatólagos bűncselekményről tehát elmondható, hogy az alapvetően a jogalkalmazásban alakult ki, és az uralkodó felfogás szerint mind külföldön, mind hazánkban szokásjogi alapon kezdett érvényesülni. A szokásjogi eredet mellett foglalt állást – sokak mellett – például BINDING²⁹¹, BALOGH JENŐ²⁹² és FINKEY.²⁹³ DEGRÉ pedig – aki a folytatólagos bűncselekményt egyébként, törvényi definíció hiányában, a büntetőjog elveiből le nem vezethető kategóriának tekintette – kifejezetten és kizárólag a szokásjogi érvényesülés miatt tekintette fenntartandónak a jogintézményt.²⁹⁴ Mint írta, „amennyiben az itélni hivatott bíróságok három évtizedet meghaladó gyakorlatban ellentmondás nélkül és sűrűn érvényesülő büntetőjogi tétel ezen érvényesülés tényénél fogva jogtételnek, a magyar tételesjog részének tekinthető: úgy a folytatólagos bűncselekmény mint a halmazatot kizáró bűncselekményegységi forma, a bírói gyakorlat által kidolgozott ismérvekkel jellemzett keretben, a magyar tételes jog szerint fennáll”.²⁹⁵ Jóformán egyedül maradt a véleményével KOCSIS, aki szerint „a folytatólagos bűncselekményt nem a bírói gyakorlat alakította ki: ez csak összehordta az ismérveit, amint összehordta egyéb vitás és a törvény által el nem döntött intézmény fogalmi elemeit”.²⁹⁶

A már idézett LUKÁTSHOZ hasonlóan a folytatólagosság ellen szállt síkra HEIL, aki szerint a „folytatott bűncselekmény tehát eredetiben nem egyéb,

---

²⁹⁰ A vonatkozó jogirodalmi álláspontokat részletesen ismerteti DEGRÉ 1912, 144-148. Egyébként FINKEY már korábban azon véleményének adott hangot, hogy „létezett-e csakugyan e fogalom a római jogban, ez amily kevésbé mutatható ki biztosan, époly kevésbé bír fontossággal”. FINKEY 1895, 60.

²⁹¹ BINDING 1885, 210. Később is hangsúlyozta a szokásjogi eredetet WESSELS 1994, 232.

²⁹² BALOGH J. 1885, 16.

²⁹³ FINKEY 1895, 61.

²⁹⁴ DEGRÉ 1912, 256.

²⁹⁵ Uo. 260.

²⁹⁶ KOCSIS 1939, 201.

mint a törvénynek kijátszása, a fogalom feállításának motívuma és mentsége a törvénynek felismert igazságtalan szigora”. Mivel azonban álláspontja szerint e túlzott szigor a CSEMEGI-kódexet már nem jellemezte, „a folytatott bűncselekmény fogalmának joggyakorlatunktól kiküszöbölését az ítélkezés egyöntetűsége érdekében nyereségnek kellene tekinteni”.²⁹⁷

2.2. A szokásjogi alkalmazás mellett a folytatólagos bűncselekmény fogalma Európa-szerte mind több büntetőtörvényben nyert szabályozást. Első kifejezett törvényi megjelenítésére az 1813. évi FEUERBACH-féle bajor büntetőtörvényben került sor, amelynek 110. §-a szerint „ha egy büntett ugyanazon személyen vagy tárgyon többször lett elkövetve”, folytatólagos bűncselekmény megállapításának volt helye.²⁹⁸

Hazánkban azonban – mint láttuk – a törvényi szabály megalkotására egészen az 1978. évi Btk. hatályba lépéséig várni kellett. Az 1843. évi törvényjavaslat még nem szólt a folytatólagos bűncselekményről.²⁹⁹ A korabeli szerzők közül SZLEMENICS PÁL – a FEUERBACH-i meghatározás nyomán – akkor látott folytatólagos bűncselekményt fennforogni, ha „ugyanaz a delictum ugyanazon a tárgyon ismételtetik”.³⁰⁰ SZOKOLAY ISTVÁN ezzel szemben nem említi expressis verbis a folytatólagosságot, bár Büntető Jogtanában szerepel egy olyan – nem nevesített – eset, amely szerint ha „a” sérelmek olyanok voltak, hogy összevéve csak egy bünt tesznek ki, igazságos, hogy csak egy büntettért szenvedjen a” bűnös”.³⁰¹

A CSEMEGI-kódex – a DEÁK FERENC-féle javaslatához hasonlóan – nem rendelkezett a folytatólagosságról, előbbi Anyaggyűjteménye (a korabeli Miniszteri Indokolás) azonban már tartalmazott kifejezett rendelkezést a folytatólagos bűncselekményről, amely szerint „a folytatott büntett a bűnhalmazat esetei közé épen nem tartozik”.³⁰² Ezután sem a Btá., sem az 1961. évi Btk. nem határozta meg a folytatólagos bűncselekmény fogalmát, utóbbiról azonban megjegyezhető, hogy egyetlen különös részi tényállás kapcsán, az *alárendelt megsértéséről* rendelkező 321. § (2) bekezdés b) pontjában már megjeleníti a folytatólagosságot, éspedig minősítő körülmény formájában.³⁰³

---

²⁹⁷ HEIL 1911, 308.

²⁹⁸ Az első törvényi definícióról tehát megállapítható, hogy – a FEUERBACH-i tanoknak megfelelően – még tisztán objektív alapokon állt. Vö. FEUERBACH 1847, 218.

²⁹⁹ FAYER 1896, 170-171.

³⁰⁰ SZLEMENICS 1847, 46.

³⁰¹ SZOKOLAY 1848, 218.

³⁰² LÖW 1880, 546.

³⁰³ Erre tekintettel e bűncselekmény kapcsán – a minősítő körülmény mellett – külön folytatólagosságot vagy halmazatot nem lehetett megállapítani. Lásd BH1977. 370.

Már e régebbi kódexek hatálya alatt erősödtek azok a vélemények, amelyek törvényi szintre emelték volna a folytatólagosságot³⁰⁴, a Btk. előkészítése során pedig már uralkodóvá vált az a felfogás, hogy a folytatólagosságról kifejezetten rendelkeznie kell a törvénynek.³⁰⁵ Volt továbbá olyan vélemény, amely a folytatólagosságot továbbra is mellőzte volna a Btk.-ból.³⁰⁶ Emellett újlag felmerült az a korábbi jogirodalomban HOROWITZ SIMONNÁL³⁰⁷, DEGRÉNÉL³⁰⁸ és egy időben FINKEY-NÉL³⁰⁹ előfordult nézet, amely csak deklarálta volna, hogy a folytatólagos bűncselekmény törvényi egység, ezen felül azonban megállapításának feltételeit továbbra is a bírói gyakorlatra bízta volna.³¹⁰ A kérdés kapcsán kiemelhető GYÖRGYI KÁLMÁN jogkövetkezmény-tani monográfiájában kifejtett álláspontja, amely szerint a folytatólagosság „szabályozatlanságában nem láttunk alapvető törvényességi problémát”.³¹¹ Vele szemben a német ROXIN ezt a megoldást aggályosnak minősítette.³¹²

Végül azonban, a többségi álláspontnak megfelelően, a folytatólagosság törvényi egységgé vált, s megállapításának feltételeit az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdése kifejezetten szabályozta. Ez alapján **„nem bűnhalmazat, hanem folytatólagos bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el”**.

Hogy e fogalom valóban a gyakorlatban kikristályosodott elemeket szerepelteti, azt jól jelzi, hogy LIGET KATALIN 2006-ban³¹³, illetve az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2007-ben közzétett Általános Rész Tervezete ugyanúgy változatlan formában fenntartani javasolta³¹⁴, ahogy tette ezt a 2012. évi Btk.³¹⁵

³⁰⁴ ÁDÁM 1961, 52., FÖLDVÁRI 1962, 277., FÖLDVÁRI 1970b, 650., továbbá JULIS 1971, 206.

³⁰⁵ Vö. BERKES – LÁSZLÓ 1977, 392-393. p. és LÁSZLÓ 1984, 347.

³⁰⁶ LÁSZLÓ 1984, 347.

³⁰⁷ HOROWITZ 1891, 302-308. A szerző egyébként azért helyezkedett erre az álláspontra, mert felfogása szerint a folytatólagos bűncselekmény ismérveinek meghatározása lehetetlen feladat.

³⁰⁸ DEGRÉ 1912, 312.

³⁰⁹ FINKEY 1900, 10.

³¹⁰ LÁSZLÓ 1984, 347.

³¹¹ GYÖRGYI 1984, 339.

³¹² ROXIN 2003, 873.

³¹³ LIGETI 2006, 35., 47. E tervezetről megjegyezhető, hogy a halmazat és a folytatólagosság szabályait nem a Btk. bűncselekménytani, hanem a szankciókról szóló részében, a halmazati büntetés körében helyezte el.

³¹⁴ TERVEZET-2007, 4.

³¹⁵ Mint később visszatérünk rá, a 2012 nyarán elfogadott új Btk. eredetileg „ugyanolyan cselekmény” és nem „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetését követelte volna meg a folytatólagosság törvényi feltételeként, végül azonban maradt az eredeti változat. A „rövid időközök-

Az alábbiakban mindenekelőtt a folytatólagos bűncselekmény törvényi fogalmához tartozó ismérveket teszem vizsgálat tárgyává, ezt követően azonban több lényeges, a folytatólagossághoz kapcsolódó kérdésre is kitérek.

3. A folytatólagos bűncselekmény ismérvei

3.1. Ugyanolyan bűncselekmény

Az ugyanolyan bűncselekmény (többszöri) elkövetésének megkövetelése a folytatólagos bűncselekmény megállapíthatóságának objektív feltétele.

3.1.1. Amíg a büntetőjog-tudományban nem került tisztázásra a tényállás és a jogi tárgy viszonya³¹⁶, értelemszerűen felvetődött a folytatólagos bűncselekmény tanával kapcsolatban is az a kérdés, hogy az elkövető cselekményének ugyanazt a bűncselekményi tényállást kell ismételten realizálnia a folytatólagos bűncselekmény megállapíthatóságához, vagy ehhez elegendő, ha egyes cselekményei ugyanazon jogi tárgy ellen irányulnak.

A) Nálunk ZÖLDY a „jogtárgy azonosságát” tette az egységesítő ismérvévé³¹⁷, ANGYAL a „jogtárgy egységét”³¹⁸, míg BALOGH JENŐ a „sértett jogszabály azonosságát”³¹⁹ követelte meg. Ugyanezt a régi felfogást képviselte az 1961. évi Btk. Kommentárja is.³²⁰ Mindezekkel szemben EDVI „az illető deliktum tényálladékát mindannyiszor kimerítő cselekmények” esetében látta a folytatólagos egységet megállapíthatónak.³²¹

B) A régi német jogirodalomban BINDING szerint „egyazon normának több tevékenységgel való megsértését” kell a folytatólagos bűncselekmény feltételéül felállítani.³²² Érdekes, hogy a későbbi német szakírók közül JESCHECK a törvényi tényállás azonossága helyett csupán az „azonos jogvéde érdekét” határozza meg követelményként, példáiból azonban kitűnik, hogy a különböző tényállások keretei közé illeszkedő bűncselekményeket nem tartja folytatólagos egységbe foglalhatónak.³²³

---

ben” kitétel „rövid időközönként”-re történő felcserélése természetesen érdemi módosítást nem jelent.

³¹⁶ A jogi tárgy kérdéséhez lásd SZOMORA 2009a, 11-17.

³¹⁷ ZÖLDY 1931, 28.

³¹⁸ ANGYAL 1920, 487.

³¹⁹ BALOGH J. 1885, 37.

³²⁰ HALÁSZ 1968, 368.

³²¹ EDVI 1894, 350.

³²² BINDING 1885, 540.

³²³ JESCHECK – WEIGEND 1996, 716.

C) A helyes felfogás szerint az egyes cselekmények által sértett vagy veszélyeztetett jogi tárgy azonossága nem elegendő ahhoz, hogy folytatólagos egység létesüljön. Tekintettel ugyanis arra, hogy a folytatólagos bűncselekmény végső soron nem önálló, ún. részcselekményekből áll, melyek összességükben alkotnak egy bűncselekményt, ezek között azonos jogi tárgyat sértő, ám más tényállás keretei közé illeszkedő cselekmény az egyes rész-cselekmények láncolatát megszakítaná, ezáltal anyagi halmazat megállapítását tenné indokolttá (ennek ellenére a jogi tárgy relevanciával bírhat a folytatólagos bűncselekmény témakörében, lásd később).

D) A magyar jogalkotó e szemléletnek megfelelő állásfoglalása olvasható ki egyébként a Btk. 6. § (2) bekezdéséből is: a folytatólagos bűncselekmény nem bűnhalmazat, hanem *egy bűncselekmény*, ennek megfelelően az azt megvalósító részcselekmények egyike sem valósíthat meg egy másik bűncselekményt. Ennek gyakorlati konzekvenciája – miként arra már az 1978. évi Btk. miniszteri indokolása is rámutatott³²⁴ – az, hogy a folytatólagos bűncselekményt alkotó valamennyi részcselekménynek ugyanabba a tényállásba kell illeszkednie. Így például folytatólagos lopás megállapítására lehetőség van, ám lopás és *sikkasztás* (Btk. 372. §) – közös jogi tárgyük ellenére – még az egyéb törvényi feltételek fennállta esetén sem alkothat folytatólagos egységet. A recens német jogirodalomban ezt az álláspontot képviseli GROPP³²⁵, ROXIN³²⁶ és a SCHÖNKE és SCHRÖDER-féle kommentár.³²⁷

E) A kérdés kapcsán említést igényelhet KOC SIS 1939-ből származó, de lege ferenda javaslata, melyben kívánatosnak tartotta volna, hogy „a folytatólagosság köre kiterjesztessék az egyetlen bűncselekmény tényálladékanak körén kívül is és *a többféle tényálladék alá eső önállóltan cselekménysor is folytatólagos egységgé vonassék össze*” (kiemelés tőlem: A. I.).³²⁸ Javaslatát – mely részben kidolgozatlansága, részben a folytatólagosságnak indokolatlanul nagy teret biztosító volta miatt bizonytalan alapokra helyezte volna a folytatólagosság tanát – a bírói gyakorlat és a jogalkotó sem tette magáévá. Megjegyezhető azonban, hogy későbbi tudományos cikkek szerzői között³²⁹, továbbá a Btk. előkészítő bizottságának ülésein is elhangzott olyan vélemény, amely szerint nem csupán az azonos, hanem a *hasonló jellegű* bűn-

---

³²⁴ INDOKOLÁS-1978, 1112.

³²⁵ GROPP 2001, 512.

³²⁶ ROXIN 2003, 871-872.

³²⁷ SCHÖNKE-SCHRÖDER 2006, 812.

³²⁸ KOC SIS 1939, 218.

³²⁹ A társadalmi tulajdont károsító bűncselekmények kapcsán így JULIS 1966, 112-113. Ellen-
tétesen BODNÁR 1966, 355.

cselekményeket is folytatólagos egységbe kellene vonni.³³⁰ Egyesek például úgy fogalmaztak, hogy „nem indokolt pl., hogy a sikkasztás és a hűtlen kezelés ne alapozhassa meg a folytatólagosságot”.³³¹ A hozzászólás arra azonban, hogy ilyen esetben melyik tényállás szerint kellene minősíteni az elkövető cselekményét, nem tért ki.

F) Kiemelhető végül az LB egy korábbi döntése, amely folytatólagos egységbe vonta az elkövető cselekményeit, amikor előbb a sértett tizenkettedik életének betöltését megelőzően, majd ezt követően is közösült vele.³³² Tette ezt annak ellenére, hogy a tizenkettedik életév betöltését megelőzően megvalósult cselekmények az *erőszakos közösülés* [ekkoriban erőszakos nemi közösülés (1961. évi Btk. 276. §), ma szexuális erőszak] tényállását valósították meg, míg az ezen életév után megvalósultak már megrontásként [ma: szexuális visszaélés] lettek volna értékelhetők. A korabeli gyakorlat e vonatkozásban tehát áttört a folytatólagossághoz megkövetelt ugyanolyan bűncselekmény kritériumát (a kérdésről és annak helyes értelmezéséről lásd a látszólagos anyagi halmazat körében a beolvasásról szóló fejezetet).

3.1.2. Az „ugyanolyan bűncselekmény” kritériuma kapcsán kérdésként merülhet fel, hogy helye van-e folytatólagosság megállapításának, az ugyanazon bűncselekmény tényállásába ütköző, ám annak különböző alakzatait – egyszer alap-, máskor minősített vagy privilegizált esetét – megvalósító részselekmények között.

A) A régi bírói gyakorlat a kérdés kapcsán ingadozó volt, így például folytatólagos egységbe foglalta a lopás különböző megvalósulási formáit, míg a pénzhamisítás egyes fordulatai között halmazatot állapított meg.³³³

A hazai jogirodalomban KAUTZ³³⁴, WERNER³³⁵, ANGYAL³³⁶, FINKEY³³⁷ és BURSICS³³⁸ ilyenkor magától értetődően megállapíthatónak tekintette a folytatólagosságot. Velük szemben IRK a folytatólagosság ismérveként – egyebek mellett – a „hasznoló módon ismételt” elkövetést is megkövetelte.³³⁹ Ezzel – konkludens módon – azt fejezte ki, hogy az „ugyanolyan bűncse-

---

³³⁰ LÁSZLÓ 1984, 348.

³³¹ Uo. 361.

³³² BK 436. (megjelent BH 1965/4. sz.)

³³³ NÉMETH – STEINER 1910, 179. p. Lásd továbbá pl. kir. Kúria B.III.4735/1917. sz. Az LB gyakorlata azonban már ez utóbbi esetben is folytatólagosságot állapított meg, lásd BJD 462.

³³⁴ KAUTZ 1881, 390.

³³⁵ WERNER 1898, 194.

³³⁶ ANGYAL 1909, 490.

³³⁷ FINKEY 1895, 82.

³³⁸ BURSICS 1936, 200.

³³⁹ IRK 1928, 223.

lekmény” feltételét szigorú értelemben használja, ezért alap- és minősített esetek egységbe foglalását például nem találja helyeselhetőnek.

VÁMBÉRY sem tartotta megállapíthatónak a folytatólagosságot például abban az esetben, ha „a cseléd egy izben a nyitott pincéből, más alkalommal betörés útján veszi el a bort”.³⁴⁰ A németeknél pedig LISZT helyezkedett arra az álláspontra, hogy nincs helye folytatólagosság megállapításának például abban az esetben, ha a szolga, aki korábban rendszeresen szivart lopott ura szokásosan nyitott állapotban lévő szivartartó szekrényéből, egy alkalommal azt zárva találván, a zár feltörése útján jut hozzá napi füstölőnivalójához (ti. előbbieket „sima”, utóbbi betöréses lopást valósít meg).³⁴¹ LISZTTEL értett egyet BELING is.³⁴² Ezzel szemben nálunk SCHNIERER fennforogni látta a folytatólagosságot, ha „a cseléd bizonyos összeget urának nyitott szekrényéből, más összeget pedig betörés által orzolt el”.³⁴³

B) Korábban a magyar bírói gyakorlatban is előfordult egyébként olyan álláspont, amely a rövidebb időköz, illetve az azonos jogtárgyat ért sérelem mellett a cselekmények egyneműségét, továbbá az elkövetési mód hasonlóságát is megkövetelte a folytatólagosság megállapíthatóságához.³⁴⁴

Álláspontom szerint a fenti, megszorító álláspontoknak alapjuk nincsen, és jelenleg nemcsak dogmatikai, hanem törvényi indokot is lehet találni amellett, hogy ugyanazon bűncselekmény bármely alakzata folytatólagos bűncselekményt alkothatnak a másikkal. Ennek megokolásához elegendő felidéznünk a Btk. 5. §-át, amely szerint „a bűncselekmény büntett vagy vétség”. Ebből következik, hogy az *ugyanolyan bűncselekmény* kitétel feltétel nélkül vonatkozik a bűncselekménynek mind a büntetett, mind a vétségi alakzatára, azok egymástól a folytatólagosság szempontjából nem különíthetők el. Ezt támasztja alá az 1978. évi Btk. Indokolása is, amely szerint „ahol [...] a törvény nem büntettet vagy vétséget említ, hanem általában bűncselekményről szól, ezen a büntettet és vétséget is érteni kell”.³⁴⁵ Ebből pedig – figyelemmel arra, hogy sok bűncselekmény kapcsán az alapeset vétség, a minősített eset azonban már büntett³⁴⁶ – a folytatólagos egység keretébe mindkettő aggálytalanul bevonható.

---

³⁴⁰ VÁMBÉRY 1913, 265.

³⁴¹ LISZT 1911, 209-210.

³⁴² BELING 1906, 341-342.

³⁴³ SCHNIERER 1873, 254.

³⁴⁴ I.K. 1953. 12. 344. In MOLNÁR L. 1958, 159.

³⁴⁵ INDOKOLÁS-1978, 1112.

³⁴⁶ Így például a Btk. 164. § (2) bekezdésében meghatározott könnyű testi sértés vétség, míg a (3) bekezdésbeli súlyos testi sértés már büntettként minősül.

C) A fentiek alapján megállapítható, hogy ha az egyes részselekmények ugyanazon bűncselekményt valósítják meg, akkor kimeríthetik annak akár alapesetét, akár minősített vagy privilegizált esetét, ez a folytatólagos egység létrejöttét nem gátolja, azaz valamennyi részselekménynek pontosan ugyanazon tényállást kimerítő volta a folytatólagos bűncselekmény megállapíthatóságának nem kelléke. Ha azonban a részselekmények egyike minősített esetet valósít meg, ez a körülmény (több különböző minősítő körülmény esetében a legsúlyosabb) a folytatólagos bűncselekmény egészére irányadó lesz. Tehát, mint azt a BKv 40. is megállapítja, abban az esetben, ha „a folytatólagos egység keretébe tartozó valamely részselekményt jogilag súlyosabban kell értékelni, ez általában az egész bűncselekmény minősítésére kihat. Ennek az az indoka, hogy a bűncselekményi egységek szükségszerűen magán kell viselnie alkotóelemeinek ismérveit”. A kollégiumi véleményt alapul véve foglalt állást az LB egy eseti döntésében is.³⁴⁷

Egyébként már a kir. Kúria is ennek megfelelően járt el, tehát egységbe foglalta a bűncselekmény alap- és minősített eseteit, a folytatólagos bűncselekmény minősítéséről pedig az egyes cselekmények közül a legsúlyosabbnak a minősítését hívta fel.³⁴⁸ A jelenlegi bírói gyakorlat hasonló elv alapján ítélkezik: „a törvényi egységet (folyatóság) alkotó cselekmények egységes jogi értékelést vonnak maguk után; a minősítés ilyenkor általában a legsúlyosabban fenyegetett, illetve a hátrányosabb jogkövetkezményekkel járó részselekményhez igazodik”.³⁴⁹

D) Végül kiemelési igényel, hogy abban az esetben, ha az egyes részselekmények ugyanolyan bűncselekménynek tekinthetők, a folytatóság megállapításának akkor is helye lehet, ha valamely deliktum egyes alakzatai egyébként *teljesen eltérő* magatartással, módon, stb. valósíthatók meg. Nem alapos ugyanis az az ellenvetés, amely szerint „szó sem lehet az akaratelhatározás egységéről két (vagy több) egymástól eltérő cselekvéssel megvalósítható büntetési kapcsolatban”.³⁵⁰

Így – amennyiben annak további feltételei fennállnak – részemről minden további nélkül folytatólagos egységbe foglalhatónak tekintem például a zaklatás Btk. 222. § (1) és (2) bekezdésben írt alakzatait. Például, ha az elkövető előbb az (1) bekezdésnek megfelelő magatartás kifejtve, rendszeresen háborgatja a sértettet, majd egy alkalommal, a veszekedés hevében életveszélyesen meg is fenyegeti, folytatólagosan elkövetett 222. § (2) bekezdés

---

³⁴⁷ LB Bfv.I.623/2010/10. sz.

³⁴⁸ Kir. Kúria 10.481/1896. sz.

³⁴⁹ BH1993. 72., ugyanígy BH1994. 648.

³⁵⁰ BODNÁR 1966, 354.

szerinti zaklatás vétsége a cselekmények helyes minősítése. Az (1) bekezdésben írt záradék ugyanis („ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg”) ilyenkor nem, csupán alaki halmazat esetén alkalmazható, az (1) bekezdés szerinti háborgatás megvalósulásának figyelmen kívül hagyását tehát semmi sem indokolja. De ugyanígy helytelen lenne a valóságos halmazat „erőltetése” is, erre figyelemmel dogmatikailag helyesnek egyedül a folytatólágosság megállapítása tekinthető.³⁵¹

Megjegyezhető, hogy a régi jogirodalomban BALÁS P. ELEMÉR³⁵² és ANGYAL³⁵³ a fenti példához hasonlóan folytatólágos egységbe foglalandónak tekintette az uzsora egyes megvalósulási formáit.

E) Itt indokolt utalni továbbá arra a meglátásom szerint értelemszerű, s ezért jelen dolgozat keretei között részletesen ki nem fejtett kérdésre is, hogy ha az elkövető a folytatólágos bűncselekmény egyes részselekményeinél tettesként, másoknál részesként működik közre, ugyancsak a fenti elv érvényesül: egységesen a folytatólágos bűncselekmény tettesének kell őt tekinteni.³⁵⁴ A folytatólágosság és a részesség összefüggéseire azonban később még röviden visszatérek.

3.1.3. Stádiumtan. A folytatólágos bűncselekmény megvalósulási szakaszai kapcsán külön indokolt vizsgálni a folytatólágos bűncselekmény *a)* előkészületének, *b)* kísérletének, *c)* befejezett alakzatának kérdését. További kérdések *d)* a bevezettség stádiuma kapcsán is felmerülhetnek.

Ad a) Legkevesebb dogmatikai problémával a folytatólágos bűncselekmény kapcsán annak előkészületi stádiuma [Btk. 11. § (1) bekezdés] szolgál: figyelemmel arra, hogy – mint lentebb kimutatom – a folytatólágos bűncselekmény megállapíthatóságának legfontosabb ismérveként az *elhatározás egységessége* jelölhető meg, ennek kétségtelenül bizonyítható volta esetében már az előkészületi stádiumban lelepleződött deliktum kapcsán lehetséges annak folytatólágos jellegéről szólni. Így a Fővárosi Ítéltábla a folytatólágosan elkövetett pénzhamisítás előkészületét állapította meg egy ítéletében az elkövető terhére.³⁵⁵

Ad b) Problematisusabb kérdés, hogy mikor beszélhetünk a folytatólágos bűncselekmény kísérletéről. Egy korábbi munkámban még – az elkövetői tudattartalomra tekintet nélkül – természetes egységként értékeltem az elkövető egyetlen cselekményét olyankor is, amikor azt valójában csupán a további cse-

---

³⁵¹ Hasonló álláspontot tükröz a Kecskeméti Városi Bíróság B.1260/2010. számú határozata.

³⁵² BALÁS 1932, 72.

³⁵³ ANGYAL 1942, 60.

³⁵⁴ Legújabbán kimondta BH2012. 166.

³⁵⁵ Fővárosi Ítéltábla 12.B.827/2004/52. sz.

lekményláncolat első elemének szánta, ám például már az első elkövetéskor tetten érték, így a további részcelemekre nem kerülhetett sor.³⁵⁶ Ha azonban az egységes elhatározásnak a folytatólagosság létesítésében kiemelkedő jelentőségét hangsúlyozó álláspontot következetesen kívánjuk képviselni, ez a felfogás nem tartható: valójában ugyanis – éppen az egységes elhatározásra figyelemmel – már az első részcelemény megkísérlésekor, illetve befejezettsége esetén a folytatólagos bűncelemény kísérletét indokolt megállapítani.³⁵⁷

Szintén a folytatólagos bűncelemény kísérlete valósul meg, ha több – akár számos – részcelemény kifejtésére kerül ugyan sor, ám mindegyikük megreked a kísérlet szakaszában. Ezzel ellentétesen foglalt állást BALOGH JENŐ, szerinte „a folytatólagos büntett nem állhat pusztán kísérleti cselekvényekből”.³⁵⁸ Ugyanígy KAUTZ, aki szerint „a folytatólagos büntett vagy vétség alkatelemeit nem képezhetik csupán kísérleti cselekvények”.³⁵⁹ Példaként azonban mindkét szerző csak az emberölés esetét említi, amely vonatkozásában azonban a folytatólagosság megállapítása eleve kizárt (ennek indokát lásd a természetes egységnél, s lentebb is). Más bűncelekményeknél viszont mi sem indokolja a folytatólagosság mellőzését több, egyaránt kísérleti szakban maradt cselekmény viszonylatában. Helyesnek tehát e kérdés kapcsán az olasz CARRARA álláspontja tekinthető, aki szerint az „egymásra következő kísérletek (ha nem olvadnak egy cselekvénybe) könnyen képezhetnek folytatólagos kísérletet”.³⁶⁰

Kiemelendő, hogy fogalmilag megállapítható a folytatólagos bűncelemény kísérlete olyan szabálysértési értékre elkövetett részcelemény viszonylatában is, amely kapcsán bizonyítható, hogy az elkövető szándéka bűncelekményi értékre történő elkövetésre irányult (a szabálysértési értékre elkövetett cselekményeknek a folytatólagosság körébe való bevonásának megengedhetőségéről lásd lejjebb).

Végül, egy speciális esetben annak dacára is helye lehet a folytatólagos bűncelemény kísérlete megállapításának, hogy a folytatólagos cselekménysorban egyébként akadnak befejezett stádiumba jutott részcelemek is. A kir. Kúria gyakorlatában fordult elő elsőként olyan döntés, amely a befejezett lopás vétségét és megkísérelt lopás büntettét folytatólagosan elkövetett lopás büntett kísérletének minősítette.³⁶¹ Ez az álláspont feltétel

---

³⁵⁶ AMBRUS 2008

³⁵⁷ Ekként megváltozott álláspontomhoz lásd AMBRUS 2012a, 17.

³⁵⁸ BALOGH J. 1885, 45.

³⁵⁹ KAUTZ 1881, 389.

³⁶⁰ CARRARA 1878, 343-344.

³⁶¹ Kir. Kúria 481/1897. sz.

nélkül helyeselhető: valamennyi, a történeti tényálláshoz tartozó körülmény ilyenkor ugyanis csak a minősített eset megállapítása révén érhető el, az azonban, hogy valamely, az alapeset körébe tartozó részcselekmény befejezetté vált, nem egészítheti ki befejezetté az önmagában egyébként kísérleti szakban rekedt minősített esetet.

Ad c) A folytatólagos bűncselekmény befejezettsége szempontjából mindekenélőtt megállapítható, hogy a folytatólagos deliktumegység – az előző pontban írt kivételtől eltekintve – akkor is befejezettnek minősül, ha egyes részcselekmények a kísérlet szakában rekedtek, míg mások befejezetté váltak. Így a Debreceni Ítéltábla egy határozatában helyesen utalt rá, hogy „a lopás második részcselekménye ugyan kísérleti szakban maradt, de a folytatólagos bűncselekmény [...] egységesen befejezettnek értékelendő”.³⁶²

A bírói gyakorlat a kérdés kapcsán egyébként már korábban is úgy foglalt állást, hogy „a folytatólagosság megállapítását nem zárja ki az a körülmény, hogy a bevégeztség³⁶³ mellett egyes részcselekmények csupán a kísérletig jutottak el”. A döntés indokolásában szereplő azon fejtegetéssel azonban, amely szerint ilyenkor „részben befejezett, részben megkísérelt” folytatólagosan elkövetett bűncselekmény megállapításának van helye³⁶⁴, nem tudok egyetérteni. A részben kísérleti jellegre történő ítéletbeli utalás ugyanis nem fogadható el, figyelemmel arra, hogy a folytatólagosság egységebe tartozó részcselekmények együtt alkotnak egy bűncselekményt, így minősítésüknek minden szempontból egységesen kell történnie. A „részben megkísérelt” kitétel a határozatból tehát mellőzendő, amire annál is indokoltabb felhívni a figyelmet, mert a közelmúltban például a Debreceni Városi Bíróság gyakorlatában³⁶⁵, és az LB egy felülvizsgálati eljárásában is előfordult, hogy folytatólagosan, „egy esetben kísérletként” elkövetett bűncselekményt állapítottak meg az elkövető terhére.³⁶⁶ A VARGA-féle Btk.-kommentár tehát helyesen írja, hogy az ítéletben felesleges és félrevezető a „részbeni” kísérletre utalás.³⁶⁷

---

³⁶² Debreceni Ítéltábla Bf.II.393/2009/17. sz.

³⁶³ Megjegyzést igényel, hogy a korábbi jogtudomány és -gyakorlat nem különböztetett befejezett és bevégzett bűncselekmény között, sőt régi szerzők a bevégeztség kitételt éppen a mai értelemben vett befejezettség stádiumára használták. Erre vezethető vissza, hogy e döntésében az LB is bevégeztséget említ. Erre kifejezetten rámutat CZAÓ 2012, 315. Vö. továbbá BATTLEY 1892, 417.

³⁶⁴ BJD 3748/a.

³⁶⁵ Debreceni Városi Bíróság 27.B.2119/2006/132. sz.

³⁶⁶ LB Bfv.III.196/2009/6. sz.

³⁶⁷ VARGA 2009, 52.

Ha most már arra a kérdésre keressük a választ, hogy pontosan mely időponttól beszélhetünk befejezett folytatólagos bűncselekményről, sajátos helyzetet figyelhetünk meg: ez az időpont ugyanis egészen pontosan *a második részselekmény kísérleti szakaszba jutásának ideje*. Ennek indoka abban áll, hogy az első részselekmény befejezése: csak kísérlet. Ha azonban a második részselekmény már a kísérlet szakaszába jutott: maga a folytatólagos bűncselekmény már befejezett, hiszen – főszabály szerint – az egész folytatólagos deliktum egységesen, a legkifejtettebb stádiumba jutott részselekmény megvalósulási szakasza szerint minősítendő. Erre figyelemmel a második részselekménynek nem szükséges befejezetté válnia ahhoz, hogy – az első cselekmény befejezettsége folytán – maga a folytatólagos bűncselekmény már befejezett legyen.

A fentiek alapján egyébként helytelen terminológiát használt a Gödöllői Városi Bíróság amikor egy döntése indokolásában úgy foglalt állást, hogy a folytatólagos bűncselekmény „az utolsó mozzanat bekövetkezésével vált *befejezetté*” (kiemelés tölem: A. I.).³⁶⁸

A német szerzők közül WESSELS és JESCHECK egyaránt úgy foglalt állást, hogy a folytatólagos bűncselekmény az első részselekménnyel befejezett, de *bevégezetté* csak az utolsó történéssel válik.³⁶⁹ Az az állítás, hogy a folytatólagos bűncselekmény az első részselekmény megvalósításával befejezett, a fentiek alapján vitatható, s a magyar büntetőjogban még inkább azzá válik, ha újra felidézzük a Btk. 6. § (2) bekezdésében írt definíciót: a folytatólagossághoz ugyanis a részselekmények *többszöri* elkövetését követeli meg a törvény. Egyetlen befejezett részselekmény erre figyelemmel – a további részselekmények kifejtésére irányuló egységes elhatározás ellenére is – csupán kísérletet jelenthet. Az idézett német szerzők álláspontjának második része azonban kiemelt figyelmet érdemel: az ugyanis a folytatólagosságot elvi síkon a befejezettség és a bevégeztség stádiumtani szétválásának tanával hozza összefüggésbe. A folytatólagos bűncselekményről – akárcsak a fentebb már tárgyalt tartós és állapot-bűncselekményekről – szerintem is elmondható, hogy annak kapcsán a befejezettség és a bevégeztség szakasza elkülöníthető és el is különítendő egymástól. Befejezetté válik – helyesen – a folytatólagos egység a második részselekmény legalább kísérleti szakaszba juttatásával, ezt követően azonban valamennyi további részselekményről elmondható, hogy magában hordozza a jogi tárgy elleni támadás megszűnését, azaz a bevégeztté válást. Eszerint a folytatólagos bűn-

---

³⁶⁸ Gödöllői Városi Bíróság 5.B.814/2004/29. sz.

³⁶⁹ Vö. JESCHECK – WEIGEND 1996, 717. p. és WESSELS 1994, 233.

cselekmény egy sajátos „*határozatlan bevégeztségű*” bűncselekményegységi kategóriaként írható körül. E felfogás elismerése egyébként a lenettebb érintendő elévülés kérdése kapcsán azzal a kézenfekvő előnnyel is járna, hogy ebben az esetben az elévülés kezdő időpontja – még kevésbé vitathatóan – a bevégeztség szakaszához, tehát az utolsó részselekményhez kötődne.³⁷⁰

3.1.4. Korábban BÉKÉS³⁷¹, napjainkban SÁNTHA³⁷² utal kifejezetten arra a szerzők többségénél általában elsikkadó, a folytatólagos bűncselekményegységi jellegéből fakadó konzekvenciára, amely szerint a folytatólagosság vonatkozásában – amennyiben olyan bűncselekményről van szó, amelynek tényállási eleme az elkövetési érték, a kár, a vagyoni hátrány, stb. – az egyes elkövetési értékeket, stb. *össze kell adni*, és magát a folytatólagos bűncselekményt az összérték alapján kell minősíteni.³⁷³ Így ha az elkövető például hat lopást követett el, egyenként 100.000 forint értékre, az összértékre figyelemmel cselekményének helyes minősítése folytatólagosan, nagyobb értékre elkövetett lopás büntette. Ha pedig például hatvan ugyanilyen részselekménye volt, már folytatólagosan, jelentős értékre elkövetett lopás büntette a helyes minősítés. Mindez annak ellenére igaz, hogy az egyes lopási cselekmények – önmagukban szemlélve – csupán kisebb értékre elkövetett lopás vétségeként lettek volna értékelhetők. A korábbi adócsalás, ma költségvetési csalás kapcsán ezt az elvet juttatta érvényre a Legfelsőbb Bíróság is.³⁷⁴

Az e pontban kifejtettek miatt megállapítható, hogy a folytatólagosság csak *főszabály szerint* szolgál az elkövető felelősségének enyhítésére. Nagyszámú részselekmény esetén ugyanis előfordulhat, hogy a folytatólagosság által létrejött büntetési minősítéssel az elkövető „rosszabbul jár”, mint a vétségek halmazatával járt volna. A régi jogirodalomban egyébként – a folytatólagos bűncselekményegységi jellegét hangsúlyozva – az itt írtakkal egyezően foglalt állást FINKEY³⁷⁵ és DEGRÉ.³⁷⁶ Példával alátámasztva csatlakozott hozzájuk HOMOKI ISTVÁN.³⁷⁷ A németeknél pedig ROXIN a folytatólagosság e hatását jogállami szempontból komoly hátránynak minősítette.³⁷⁸

---

³⁷⁰ BKv 31.

³⁷¹ BÉKÉS et al. 1980, 297.

³⁷² HORVÁTH – LÉVAY 2012, 293.

³⁷³ A korábbi gyakorlatban kifejezetten utalt erre a Magyar Közlöny 1951. IV. 3. számában megjelent elvi határozat. In MOLNÁR L. 1958, 569.

³⁷⁴ BH 2004. 270., 2010. 66. Lásd továbbá MOLNÁR G. 2009, 338. p.

³⁷⁵ FINKEY 1895, 90.

³⁷⁶ DEGRÉ 1912, 264-265.

³⁷⁷ HOMOKI 1977, 328.

³⁷⁸ ROXIN 2003, 873.

Törvényi szabályozás hiányában jogszabályba ütközőnek találta e megoldást JULIS.³⁷⁹

3.1.5. Ehelyütt kell rámutatni arra a további problémára, ami azon körülmény folytán áll elő, hogy a folytatólágosság sok esetben éppen azért kerül megállapítása, mert az elkövetések száma pontosan meg sem állapítható, s sokszor már maga az elkövető sem emlékszik, hogy hány ízben követte el a bűncselekményt. HELLER éppen ezért a folytatólágos bűncselekmény létét azzal a tulajdonságával indokolta, hogy a „sűrűn, esetleg megszámlálhatatlan esetben ismételt cselekvéseknek egyenkint való számbavétele és bebizonyítása lehetetlen és a ráfordított munkával arányban nem álló feladat elé állítaná a bíróságokat”.³⁸⁰ E kérdés kapcsán helyesen mondta DEGRÉ, hogy „a bíróság az in dubio mitius elv alkalmazásával jogászilag szabatosan járhat el akkor is, ha az elkövetett tényálladéklétrehozások valódi számát nem is lehet megállapítani”.³⁸¹

Ez a helyzet nem vagyoni javakkal összefüggő bűncselekmények viszonylatában problémát nemigen okoz, a folytatólágosság kísérlete adott esetben már egyetlen, míg befejezettsége két részselekmény bizonyítottsága esetén aggálytalanul megállapítható [például folytatólágosan elkövetett *vérfertőzés* (Btk. 199. §) esetében³⁸²].

Ha azonban olyan bűncselekményről van szó, amelynek minősítése az elkövetési értékhez, a kár, illetve a vagyoni hátrány mértékéhez igazodik, már problémába ütközünk: hogyan alakuljon a minősítés, ha az elkövetési összértéket nem tudjuk pontosan megállapítani? Véleményem szerint ilyenkor is alkalmazható lehet a bírói gyakorlatnak az elkövetői tudattartalomra alapított azon megoldása, amely például lopás viszonylatában az elkövetési értéket az alapján állapítja meg, hogy az elkövető milyen értéket kívánt eltulajdonítani.³⁸³

A kérdés kapcsán végül idézhető WESSELS álláspontja, aki helytelenítette a német judikatúra azon gyakorlatát, hogy a jogalkalmazók az eljárásban kétséget kizáróan bizonyított részselekmények mellett – a szubjektív oldalra figyelemmel – nem, vagy nem feltétlenül bizonyított elkövetéseket is bevonnak a folytatólágos egységbe.³⁸⁴

---

³⁷⁹ JULIS 1971, 203.

³⁸⁰ HELLER 1931, 322.

³⁸¹ DEGRÉ 1912, 301.

³⁸² BJD 1263.

³⁸³ Így például BH2005. 307.

³⁸⁴ WESSELS 1994, 233.

3.1.6. FÖLDVÁRI 1962-ben úgy foglalt állást, hogy „elvileg bármely bűncselekmény elkövethető folytatólagosan. Sem a tudományban, sem a gyakorlatban nem alakult ki olyan felfogás, amely kizárná a folytatólagosság lehetőségét valamely bűncselekmény tekintetében”.³⁸⁵ Ha azonban figyelmesen végigtekintünk a korábbi jogirodalmi álláspontokon és ítélkezési gyakorlaton, arra a következtetésre juthatunk, hogy FÖLDVÁRI eme állásítása már keletkezése idejében sem volt maradéktalanul helytálló.

A) Ellenpéldául szolgálhat EDVI 1894-ből származó – napjainkra egyértelműen meghaladott – álláspontja, amely szerint „az oly esetekben, melyeknél mindannyiszor le kell győzni valamely ellenállást vagy akadályt (mint pl. az erőszakos n. közösülésnél, betöréses lopásnál vagy rablásnál), *a folytatólagosságot már ez a körülmény rendszerint kizárja*” (kiemelés tőlem: A. I.).³⁸⁶ E felfogás helyességét napjainkban is irányadónak tekinthető okfejtéssel cáfolta meg egy évvel később FINKEY.³⁸⁷ Például az erőszakos szexuális bűncselekmény kapcsán ugyanis, annak ellenére, hogy az elkövetőnek újra és újra le kell győznie a sértett ellenállását, az akaratelhatározás egysége az esetek többségében egyértelműen kimutatható (gondoljunk a családon belüli nemi bántalmazás eseteire).

B) Emellett a judikatúra már korábban kizárta a folytatólagosság köréből azon deliktumokat, amelyek viszonylatában az eredmény nem fokozható.³⁸⁸ A jogirodalomban előbb SCHULTHEISZNÉL 1948-ban³⁸⁹, majd KÁDÁR 1953-ban megjelent tankönyvében fordult elő az a felfogás³⁹⁰, amely a folytatólagos bűncselekmény kifejezett ismérvévé tette azt, hogy az egységbe tartozó cselekmények „olyan tárgyat támadjanak, amely fokozatosan is megsérthető”. Szembetűnő, hogy ez a haladó felfogásról árulkodó feltétel utóbbi szerző egy későbbi művéből már hiányzik.³⁹¹

C) A későbbi gyakorlat ezt az elvet egyébként úgy pontosította, hogy fogalmilag kizártnak tekinti a folytatólagosság megállapítását az olyan bűncselekmények viszonylatában, amelyek jogi tárgya nem sérthető *fokozatosan*. Ebben az esetben ugyanis a folytatólagosság konstrukciója nem alkalmazható, lévén annak lényege abban áll, hogy az elkövető az egységesen elhatározott cselekményeit több ízben fejtí ki, amire azonban csak fokozato-

---

³⁸⁵ FÖLDVÁRI 1962, 267.

³⁸⁶ EDVI 1894, 351.

³⁸⁷ FINKEY 1895, 86-87.

³⁸⁸ A kir. Kúria 1910-es évekre uralkodóvá vált felfogását ismerteti DEGRÉ 1912, 244.

³⁸⁹ SCHULTHEISZ 1948, 131.

³⁹⁰ KÁDÁR 1953, 227. Ugyanígy ÁDÁM 1961, 52.

³⁹¹ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 616.

san (avagy folyamatosan) sérthető jogi tárgyat védelmező büntetőjogi tényállások esetében van módja. Ha ugyanis a sérelemokozási lehetőség a tényállás egyszeri megvalósítása után objektíve véget ér, nem kerülhet sor arra a következő részcsелеkményre, amellyel a korábbi részcsелеkmény majd folytatólagos egységbe lenne foglalható.

D) A fentiekre legszemléletesebb példaként az *emberölés* bűncselekménye említhető.³⁹² Ennek kapcsán elmondható, hogy a 19. század végén folytatott joggyakorlat még lehetségesnek találta e bűncselekmény vonatkozásában a folytatólagos elkövetést. Így a kir. Kúria kimondta, hogy abban a esetben, ha az elkövető „különböző időszakokban s mindannyiszor külön erő alkalmazásával három ízben kísérelte is meg sértett ellen a gyilkosság elkövetését”, folytatólagos bűncselekmény megállapításának van helye.³⁹³ A későbbiekben a Legfelsőbb Bíróság ezzel szemben – a fentebb hozott érvek alapján helyesen – úgy foglalt állást, hogy „folyatóságosság megállapításának csak fokozatosan sérthető jogtárgy esetében van helye, az emberi élet pedig nem ilyen”.³⁹⁴ Így az az elkövető, aki többször kíséri meg az ölést ugyanazon sértett sérelmére, egy rendbeli emberölés kísérletéért (és nem folytatólagosan elkövetett emberölés kísérletéért!) felel mindaddig, amíg a sértett halála be nem következik.³⁹⁵ Ha pedig a halál bekövetkezett, befejezett emberölés és *nem* folytatólagosan elkövetett emberölés a bűncselekmény helyes minősítése, függetlenül attól, hogy az elkövető hányszor próbálkozott az ölési cselekmény realizálásával. Az elkövetés többszöri megkezdését, továbbá a kísérlet teljes voltát egyébként súlyosító körülményként értékelheti a bíróság.³⁹⁶

E gyakorlatán a Legfelsőbb Bíróság a későbbiekben sem változtatott, 2002-ben kimondta, hogy ugyanakkor a passzív alanynak a kétszeri megölése fogalmi képtelenség, az elkülönült, önálló, befejezett ölési cselekmények folytatóságossága fel sem vetődhet.³⁹⁷ E jogértelmezés szerint tehát helytelen az a KAUTZNÁL³⁹⁸ és FAYERNÉL³⁹⁹ is szereplő példa, amely szerint folytatóságosság megállapításának van helye, ha „a nő több ízben ad mérget férjének, míg ez belebetegszik és meghal”.

---

³⁹² Mindezen okfejtéshez lásd a természetes egységnél az emberölésről mondottakat is.

³⁹³ Kir. Kúria 9924/1890. sz.

³⁹⁴ BH1986. 87.

³⁹⁵ Ennek természetesen az is feltétele, hogy az egyes kísérleti cselekmények ne váljanak el egymástól olyan mértékben, ami már anyagi halmazat megállapítását tenné indokolttá (pl. az egyes cselekmények között évek telnek el, azok teljesen új elhatározásból fakadnak, stb.).

³⁹⁶ Így KIS 2006b, 501.

³⁹⁷ EBH2002. 731.

³⁹⁸ KAUTZ 1873, 100.

³⁹⁹ FAYER 1895, 310.

E) A fenti, egyértelmű állásfoglalás ellenére az ítélkezési gyakorlatban szórványosan napjainkban is találkozhatunk ezzel ellentétes nézetel. Így például a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság a közelmúltban folytatólagosan és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette miatt emelt vád alapján⁴⁰⁰ járt el a terhelttel szemben, ám felmentő ítéletében egyáltalán nem utalt arra, hogy a folytatólagosság felhívása emberölés viszonylatában bűnösség megállapítása esetén is kizárt lenne.⁴⁰¹ Ez csak a jogerős döntést hozó Debreceni Ítéltábla indokolásából tűnik ki.⁴⁰²

A recens német jogirodalomból kiemelhető az a JESCHECKNÉL előforduló felfogás, amely szerint nincs helye folytatólagosság megállapításának „különböző személyek megölése” esetén.⁴⁰³ Bár erre kifejezett utalás nincs, e megállapításából implicite arra lehetne következnie, hogy a szerző elvileg nem tekinti kizártnak a folytatólagos emberölés megállapítását.

F) Az emberöléshez hasonlóan kizárható a folytatólagos elkövetés lehetősége azon bűncselekmények viszonylatában, amelyek *folyamatos jellegű elkövetési magatartással* valósulnak meg. Erre például szolgálhat a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetése⁴⁰⁴ (amely azonban kivételesen egyetlen, ám nagyon súlyos köteleességszegéssel is megvalósulhat), továbbá a fentebb már érintett tiltott szerencsejáték szervezése⁴⁰⁵, vagy a *gondozási kötelezettség elmulasztása* (Btk. 167. §). Ugyancsak nincs helye folytatólagosság megállapításának a később bemutatásra kerülő kapcsolati erőszak esetében.

3.1.7. Amíg a bűncselekmény miatti felelősségre vonást szabályozó büntetőjog mellett más jogágazat szabályai nem rendeltek büntetni kriminális jellegű magatartásokat⁴⁰⁶, tárgytalan volt az a kérdés, hogy a bűncselekmény mellett milyen más cselekmények vonhatók be esetlegesen a folytatólagosság egységébe.⁴⁰⁷

A) A fenti helyzet megváltozott az 1956. évi 16. tvr. megalkotását követően. A szabálysértéseket ugyanis a büntetőjogtól jogágilag teljesen elkülönült közigazgatási jog rendeli büntetni, a büntetőjogétól részben eltérő céllal

---

⁴⁰⁰ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség B.6903/2008. sz.

⁴⁰¹ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 6.B.1595/2009/52. sz.

⁴⁰² Debreceni Ítéltábla Bf.III.289/2011/4. sz.

⁴⁰³ JESCHECK – WEIGEND 1996, 716.

⁴⁰⁴ BH1997. 263.

⁴⁰⁵ BH1996. 11. II.

⁴⁰⁶ A Kbt. ugyan a CSEMEGI-kódextól elkülönülten szabályozta a kihágásokat, azok azonban – a bűncselekmények trichotóm rendszerű felosztása szerint – a Btk.-ban szabályozott cselekményekkel (büntettekkel és vétségekkel) egyezően bűncselekménynek minősültek.

⁴⁰⁷ Utal erre MOLNÁR G. 2011, 413.

és szankciórendszerrel.⁴⁰⁸ Ami a problémát ebben a körben okozza, hogy az ún. *kettős alakzatú cselekményeknek*⁴⁰⁹ (ilyenek a leggyakrabban előforduló, nem erőszakos vagyon/tulajdon elleni cselekmények) egymás mellett él a szabálysértési és a bűncselekményi formája, különbség közöttük tipikusan csupán az elkövetési érték/kár/vagyoni hátrány nagysága alapján tehető. Erre tekintettel kérdésként jelentkezhet, hogy a folytatólagos deliktumegységbe bevonhatók-e a csupán szabálysértési értékre elkövetett részecselekmények is, avagy erre csupán az önmagukban is bűncselekményként értékelhető részecselekmények viszonylatában van lehetőség.

B) Az 1978. évi Btk. hatályba lépését megelőző bírói gyakorlat e vonatkozásban azt a megoldást követte, hogy a folytatólagosság egységébe bevonta a bűncselekményi értékhatárt meghaladó és azon alul maradt részecselekményeket egyaránt. Így a korabeli BK 390. számú állásfoglalás⁴¹⁰ kimondta, hogy „abban az esetben, ha a több, kétszáz forintot meg nem haladó – illetve kétszáz forintot meghaladó [...] cselekmény a folytatólagosság jogi egységébe tartozik, úgy természetesen egyrendbeli folytatólagos cselekmény valósul meg”. Egy másik korabeli döntés indokolása szerint pedig „ilyen esetben sem lehet a cselekménysorozatból a szabálysértéseket kiragadni”.⁴¹¹ Az ekkoriban érvényesülő felfogás tehát úgy foglalható össze, hogy „a részecselekmények a folytatólagos egység keretébe tartoznak, függetlenül attól, hogy azokat milyen érték tekintetében követték el”.⁴¹² Ezen megoldással szemben alapos kritika mindaddig nem volt felhozható, amíg a folytatólagosság egysége szokásjogi alapon érvényesült a gyakorlatban: a bíróságok ekkoriban ugyanis saját jogkörükben eljárva dönthettek a halmazati minősítéssel szemben a folytatólagosság javára.⁴¹³

C) Gyökeresen eltérő felfogás kialakulásának – *kellott volna* – következnie a folytatólagos bűncselekmény törvényi definiálását követően. Figyelemmel ugyanis arra, hogy a jogalkotó ugyanolyan *bűncselekmény* elkövetését követelte meg a folytatólagosság megállapíthatóságához, ebből egyér-

---

⁴⁰⁸ Habár a legújabb, 2012-ben hatályba lépett Sztv. alapján elmondható, hogy az a szankciók jellegében is szigorában nemigen marad el a Btk.-beliektől.

⁴⁰⁹ KERESZTY BÉLA – SZOMORA ZSOLT: A vagyon elleni bűncselekmények (Btk. XVIII. fejezet). In NAGY F. 2009a, 596.

⁴¹⁰ Megjelent BH 1962/7. sz.

⁴¹¹ BJD 1313.

⁴¹² BJD 1591. és 1597. A korabeli jogirodalomban ugyanígy JULIS 1971, 203.

⁴¹³ Abban a kivételes helyzetben azonban, amikor az összértékre figyelemmel a folytatólagosság például vétségek halmazata helyett büntetté teszi a részecselekményeket, már nem állítható vitathatatlanul, hogy a szabálysértési értékre elkövetett részecselekmények bevonása nem sérti a büntetőjogi felelősséget súlyosító szokásjog alkalmazásának tilalmát.

telműen következik, hogy önmagában szabálysértést megvalósító részcsелеkmény nem képezheti a folytatólagos bűncselekmény részét. Megemlíthető, hogy az 1978. évi Btk. előkészítő bizottságának ülésén elhangzott olyan javaslat, amely szerint e törvény 12. §-ába „a vagyon elleni szabálysértésekre tekintettel indokolt egy új /3/ bekezdés beiktatása, amely úgy rendelkezne, hogy *a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó részcsелеkményeket is a folytatólagosság egységébe kell vonni*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁴¹⁴ Egy ilyen értelmező rendelkezés létesítése valóban elejét lehetett volna venni az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően kialakult, évtizedeken át folytatott, törvénnyel ellentétes gyakorlatnak.

D) Az ítélezési gyakorlat ugyanis hosszú időn keresztül nem vett tudomást arról, hogy a törvény értelmében a folytatólagosságnak csupán önmagukban is bűncselekményként értékelhető cselekmények lehetnek a részei, tehát a szabálysértési értékre elkövetett cselekmények viszonylatában is változatlanul megállapította a folytatólagosságot.⁴¹⁵ Így a Gyulai Városi Bíróság még egy 2009 végén hozott ítéletében is úgy indokolta döntését, hogy „a szabálysértési értékre elkövetett olyan vagyon elleni cselekmények [...] amelyek önmagukban csupán szabálysértések lennének éppen a folytatólagosság egységébe olvadva válnak bűncselekménnyé”.⁴¹⁶ A Legfelsőbb Bíróság pedig úgy foglalt állást, hogy „ha *a folytatólagosság törvényi feltételei fennállnak*, a szabálysértési értékre elkövetett egyes részcsелеkmények összességükben bűncselekményként értékelhetők” (kiemelés tőlem: A. I.).⁴¹⁷ A korábbi *jövedéki gazdaság* (1978. évi Btk. 311/A. §)⁴¹⁸ kapcsán pedig kimondta, hogy annak „törvényi tényállását megvalósító, de a bűncselekményként értékeléshez szükséges értékhatárt el nem érő részcsелеkmények” a folytatólagosság egységébe vonhatók.⁴¹⁹

E) Az idézett megfogalmazás azért volt problematikus, mert a folytatólagosság törvényi feltételei – ugyanolyan *bűncselekmények* hiányában – nem állnak fenn maradéktalanul. Mindezek alapján NAGY FERENC általános részi tankönyvében helyesen mutatott rá⁴²⁰ arra, hogy a judikatúra ekkoriban *contra*

---

⁴¹⁴ LÁSZLÓ 1984, 367.

⁴¹⁵ Így BH1979. 5., 1979. 142., 1986. 312. A jogirodalomban támogatta e felfogást VISZOKAY 1983, 116.

⁴¹⁶ Gyulai Városi Bíróság 6.Fk.390/2009/34. sz.

⁴¹⁷ BH2002. 210.

⁴¹⁸ A költségvetési csalás tényállásának megalkotására figyelemmel – más bűncselekményekkel együtt – az 1978. évi Btk. vonatkozó rendelkezését a 2011. évi LXIII. törvény 10. § (15) bekezdés a) pontja helyezte hatályon kívül, 2012. január 1-jei hatállyal.

⁴¹⁹ BH2009. 99.

⁴²⁰ NAGY F. 2008, 235.

legem jogértelmezést folytatott azáltal, hogy a szabálysértési értékre elkövetett cselekmények viszonylatában is megállapította a folytatólágosságot.⁴²¹

Erről a megoldásról az is elmondható továbbá, hogy az *elkövető terhére történő kiterjesztő értelmezésnek* minősült, s mint ilyen, nem egyeztethető össze a nullum crimen/nulla poena sine lege *scripta* speciális büntetőjogi alapelvével: az alapelv értelmében a büntetőjogban szokásjogilag rögzült norma kizárólag az elkövető javára érvényesülhet⁴²², a korábbi ítélkezés gyakorlata azonban *büntetőjogi felelősséget alapító szokásjogi interpretációnak* minősült.

Említésre érdemes érvként szolgálhat még, ha a folytatólágos bűncselekmény intézményének *eredeti rendeltetésére* gondolunk. A folytatólágosság létének jogalkotói indoka többek között az, hogy a törvényben meghatározott ismérvek fennforgása esetén egy bűncselekmény elkövetéséért vonjuk felelősségre az elkövetőt a túl szigorú halmazati minősítés és büntetés helyett⁴²³, ezért a „folyatólágos” elkövetés ténye elvileg nem szolgálhatna alapul ahhoz, hogy az elkövető felelősségét súlyosítsuk azáltal, hogy önmagukban szabálysértésnek minősülő részselekményeiből összességükben bűncselekményt kreálunk.⁴²⁴

F) Tovább növelte a helyzet ellentmondásosságát az 1999. évi Sztv.-t módosító, a később tárgyalandó érték-egybefoglalást bevezető 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-a, illetve a 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-a⁴²⁵,

---

⁴²¹ Kivételes jelleggel előfordulhat, hogy a törvénybeli „bűncselekmény” kitétel alatt szabálysértés is érthető. Például szolgálhat a Be. 127. § (3) bekezdésébe foglalt rendelkezés, amely alapján a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja. Ez alatt – bár a törvény csak bűncselekményt említ – a szabálysértés elkövetésén történő tettenérést is érteni lehet, mivel ilyenkor szokásjogi úton *enyhül* azon személy felelőssége, akinek a javára a jogszabályi engedély hatályosul (ti. az elfogásra jogosult személy cselekménye jogellenességének hiánya folytán nemcsak akkor nem büntethető pl. személyi szabadság megsértése miatt, ha bűncselekmény elkövetésén ért más tettet, hanem szabálysértés elkövetésén való tettenéréskor sem). Vö. BH2001. 408.

⁴²² NAGY F. 1995, 46-48.

⁴²³ Így FINKEY 1914. 251. Megjegyezhető, hogy EDVI (és mint láttuk, HEIL) szerint a folytatólágosság körét – a CSEMEGI-kódexet megelőzően – „a bűnhalmazat túlszigorú büntetései miatt nagyon is kiterjesztették”, amire „többé szükség nincs, s ennél fogva csak ott állapítható meg folytatólágos egység a hol az egyes cselekményeket valamely különös ok miatt egymástól elkülöníteni és önállósítani nem lehet”. Vagyis a szerző álláspontja szerint a felelősségenyhítés a kumulációs halmazati rendszer elejtése óta nem érv a folytatólágos egység fenntartása mellett. Vö. EDVI 1894, 351.

⁴²⁴ Bár, mint láttuk, kivételesen nem kizárható, hogy a folytatólágosság az elkövető terhére is érvényesül.

⁴²⁵ Egy korábbi jogalkotási hiba folytán ugyanis a 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-a – az uralkodó felfogás szerint – hatályba lépésével egyidejűleg hatályát is veszítette, ezért kellett az

amelyek az 1999. évi Sztv. 157. § (6) bekezdésének megfogalmazásával gyakorlatilag a fenti, büntetőjogi felelősséget alapító/súlyosító törvényrontó szokást emelték törvényerőre, emellett azonban az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdése változatlan maradt.

A 2010 áprilisában meghozott, az érték-egybefoglalásról szóló BKv 87. azonban, az LB korábbi álláspontját feladva kimondta, hogy „a Btk. 12. §-ának (2) bekezdése a folytatólágosság feltételeként azt kívánja meg, hogy az elkövető ugyanolyan bűncselekményt kövessen el [...]. A folytatólágosság egységének törvényi előfeltétele tehát az, hogy a részselekmények önállóan is bűncselekményt valósítsanak meg. Nincs ezért törvényes alapja annak a gyakorlatnak, amely a Btk. 12. § (2) bekezdését alkalmazza szabálysértések elbírálásakor”. A döntés ezen része mindenben helyeselhető volt.⁴²⁶

G) A jogirodalomban ezzel szemben megjelent olyan álláspont, amely nem ért egyet a gyakorlat e változásával, és azt nemcsak processzuális szempontból vitatja, hanem a jogalkotói szándékkal sem tartja összeegyeztethetőnek.⁴²⁷ A szerző figyelmét azonban valószínűleg elkerülte a 2010. évi CXLVII. törvény 79. §-a, illetve az ahhoz fűzött Indokolás, amely az 1999. évi Sztv. 157. § (6) bekezdéséből éppen arra figyelemmel távolította el a folytatólágosságról szóló mondatrészt, mert „folytatólágosság csupán ugyanolyan bűncselekmények esetén állhat fenn, szabálysértések esetén nem. [...] Az érték-egybefoglalás kapcsán tehát a folytatólágosságra utalás téves, annak elhagyása indokolt, a módosítás ezen §-a a dogmatikai hiba javítására irányul”.⁴²⁸ Ebből kitűnően a jogalkotói szándék nemhogy eltérő lenne az LB-döntéstől, hanem a törvényhozó éppen a bíróság véleményére figyelemmel módosította a jogszabályt (mint látni fogjuk, átvette e szabályt az új Sztv. is).

H) Összefoglalásként megállapítható, hogy jelenleg szabálysértési értékre elkövetett részselekményeknek a folytatólágos egységbe történő bevonására nincs törvényi lehetőség. *De lege ferenda* azonban kérdésként jelentkezhet, hogy ez a helyzet társadalmilag hasznos és indokolt-e. Egy 2010-ben megjelent cikkemben még azon véleményemnek adtam hangot, hogy az olyan jövőbeni törvényi szabály, amely a szabálysértések folytatólágos egységbe foglalását is lehetővé tenné, nem lenne megengedhető, többek között

---

abban foglalt rendelkezést ismét hatályba léptetni a 2010-es törvénnyel. A problémához részletesen lásd az érték-egybefoglalásról szóló exkurzust.

⁴²⁶ Ugyanígy MÉSZÁR 2010, 18., MOLNÁR G. 2011, 416.

⁴²⁷ KÉMÉNDI 2011, 14-15.

⁴²⁸ A 2010. évi CXLVII. törvény miniszteri Indokolása. Részletes Indokolás a 79. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

azért, mert „a bírói gyakorlatban kialakult, majd törvényi szabályozást nyert egységi forma régtől fogva elismert feltételrendszerének indokolatlan bolygatását eredményezné, másrészt [...] az ilyen szabályozás ellentétes lenne a folytatólagos bűncselekmény intézményének eredeti rendeltetésével”.⁴²⁹

I) A tulajdon elleni szabálysértések viszonylatában irányadó új szabálysértési értékhatár (2012. április 15. napjától 50.000,-Ft) ismeretében azonban már nem tartom képviselhetetlennek azt az álláspontot, amely a folytatólagosság egységébe az önmagában szabálysértési értékre elkövetett részselekmények bevonását is megengedné. A gyakorlatban például az áruházi lopások viszonylatában gyakori folytatólagosság⁴³⁰ ugyanis ilyen értékhatár mellett az esetek többségében egyáltalán nem lenne megállapítható, a tipikus és életszerű esetek legnagyobb részében ugyanis az egyes lopások elkövetési értéke a pár ezer, vagy egy-két tízezer forintot nem haladja meg. Minderre azonban szokásjogi alapon nem kerülhetne sor, hanem csakis a Btk. 6. § (2) bekezdésének például olyan formában történő módosításával, hogy a folytatólagos bűncselekmény megvalósulásához „ugyanolyan bűncselekmény vagy szabálysértés”, vagy még egyszerűbb és átfogóbb formában, „ugyanolyan cselekmény” elkövetése szükséges.⁴³¹

J) Az új Btk.-ra vonatkozó első, 2012 februárjában napvilágra került Előterjesztés a folytatólagosság fogalmát még változatlan formában kívánta fenntartani. Ezzel szemben a 2012. áprilisi Btk. Javaslat (T/6958).⁴³² már az „ugyanolyan cselekmény” kitélt kívánta szerepeltetni a normaszövegben, és az új Btk. 6. § (2) bekezdése ebben a formában került 2012. június 25. napján elfogadásra, majd 2012. július 13-án kihirdetésre. Az Indokolás szerint: „a cselekmény szó használata lehetővé teszi az üzletszerűség egységébe tartozó szabálysértések vétségé minősítését”.⁴³³ E megfogalmazásból az tűnik ki, hogy a jogalkotó némileg félreértette a definíció megváltoztatása szükségességének indokát, hiszen az üzletszerűség a szabálysértési értékre elkövetett részselekményeket egyébként is vétségekké minősíti fel, majd ezek, ha annak feltételei szintén fennállnak, a folytatólagosság egységébe olvadhatnak, de ennek a lehetőségnek semmi köze a „cselekmény/bűncselekmény” kitétel használatához, az éppen az üzletszerűség hiányában juthat jelentőséghez.

---

⁴²⁹ AMBRUS 2010b, 280.

⁴³⁰ Vö. például POJNÁR 2008, 41-45.

⁴³¹ Más kérdés, hogy adott esetben elméleti szempontból vitatható lehet a tényállásszerűség ismervével még nem rendelkező, értékmentes „cselekmény” kitétel használata, ez azonban a bírói gyakorlatban megítélésem szerint nem okozna komoly problémát.

⁴³² Forrás: <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf>

⁴³³ Az új Btk. Indokolása. Részletes Indokolás a 6. §-hoz. 2. pont. Forrás: Complex Jogtár

A félreértéssel kapcsolatos aggodalom nem volt alaptalan: a 2012 decemberében elfogadott és kihirdetett 2012. évi CCXXIII. törvény 318. § (1) bekezdése ugyanis *visszaállította* az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdésében írt szövegezést és végül az új Btk. 6. § (2) bekezdése 2013. július 1. napjával így, a folytatólágosság törvényi ismérveként az „ugyanolyan bűncselekmény” elkövetését megkövetelve lépett hatályba. Az új Btk.-t még hatályba lépését megelőzően módosító törvény Miniszteri Indokolása mindezt az alábbiak szerint okolta meg: „az új Btk. 6. § (2) bekezdésében foglaltak szerint a folytatólágosságnál az „ugyanolyan cselekmény” kifejezés szerepel. Az új Btk. 370. § (2) bekezdés *b)* pont *bc)* alpontja szerint azonban az üzletszerűen szabálysértési értékre elkövetett lopás bűncselekmény, tehát a hatályos Btk. 12. § (2) bekezdése szerinti „ugyanolyan bűncselekmény” fogalom teljes mértékben helytálló, esetükben a folytatólágosság megállapítása a joggyakorlatnak nem jelent problémát”.⁴³⁴

A gyanú tehát beigazolódott: a jogalkotás figyelmen kívül hagyta mindazon cselekményeket, amelyeket a folytatólágosságra jellemző körülmények között, ám nem üzletszerűen követnek. Az efféle cselekmények azonban – tekintettel arra, hogy a változatlan jogszabályi környezet folytán a BKv 87. e vonatkozású rendelkezéseit a bírói gyakorlat a jövőben is irányadónak tekinti – az új Btk. szerint sem képezhetnek majd folytatólágos bűncselekményt és legfeljebb szabálysértés miatti felelősségre vonás alapjául szolgálhatnak. Ugyancsak kiesnek ebből a körből azon – a társadalomra egyébként nyilván veszélyes – magatartások, amelyek ugyan nem tartoznak a kettős alakzatú cselekmények körébe, ám csak bizonyos értékhatár felett képeznek bűncselekményt.

K) Végül hangsúlyozottan indokolt helyteleníteni a Legfelsőbb Bíróság azon újabb keletű döntését, amely szerint „a gyermekkorú sértett felnőtt korú elkövető általi – szexuális indíttatású – megcsókolása, jóllehet önmagában nem tekinthető súlyosan szeméremsértő cselekménynek, de a folytatólágosan elkövetett szemérem elleni erőszak bűncselekményének rész-cselekménye lehet, ha a nemi vágy felkeltésére szolgáló súlyosan szeméremsértő más rész-cselekményhez kapcsolódik, illetve az ilyen cselekvőség sorába illeszkedik.”⁴³⁵ Ez a felfogás ugyanis lényegében azt jelenti, hogy az önmagukban nem tényállásszerű (tehát az adott bűncselekményt meg nem valósító) cselekmények is a folytatólágos bűncselekmény részét képezhetik. Ez pedig nemcsak a folytatólágosság törvényi fogalmának mond ellent (amely

---

⁴³⁴ A 2012. évi CCXXIII. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 318. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁴³⁵ EBH2012. B. 27.

egyértelműen megköveteli a bűncselekményi jelleget valamennyi rész-
cselekmény vonatkozásában), hanem a BKv 87. vonatkozó elveinek is.

3.2. Egységes (akarat)elhatározás

3.2.1. Az egységes (akarat)elhatározás a folytatólagos bűncselekmény megvalósulásának szubjektív feltétele. Nézetem szerint a *legkardinálisabb ismérvnek* tekinthető⁴³⁶ annak eldöntéséhez, hogy a folytatólagosság megállapítható-e. Röviden úgy is fogalmazhatnánk, hogy a szubjektív feltétel fennforgása az objektív oldalon jelentkező feltételek megvalósulása *előfeltételként* azonosítható. Amellett azonban, hogy a folytatólagosság legfontosabb ismérvéről van szó, egyben ez a büntetőeljárásban az egyik legnehezebben megállapítható kérdés is, figyelemmel arra, hogy itt nem a külvilágban megjelenő tényeket, hanem az elkövető tudattartalmát kell vizsgálat tárgyává tennie a bíróságnak.

A) Első kérdésként az jelentkezhet az egységes elhatározás kapcsán, hogy annak valamennyi, a folytatólagosság keretébe tartozó cselekményt át kell-e fognia, vagy sem. A magyar bírói gyakorlat szerint az egységes elhatározás nem jelent minden rész-
cselekményt átfogó előre kitervelést, előre megfontoltságot, bár ez sem kizárt, például abban az esetben, ha a tolvaj előre tudja, hogy mi az az összeg, amelyre lopási cselekményei összességére kíván tenni. Az egységes elhatározás megállapíthatóságához elégséges, de szükséges tehát például az, ha az elkövető az első rész-
cselekmény megvalósítása előtt annyit határoz meg, hogy ahányszor csak lehet, el fogja követni a bűncselekményt.⁴³⁷ Találó ezzel kapcsolatban BALOGH JENŐ azon megállapítása, amely szerint a további rész-
cselekmények elkövetésekor az elkövető tudatában nem újabb elhatározás jön létre, hanem a korábbi elhatározás *reprodukálására* kerül sor.⁴³⁸ Nézetem szerint elegendő lehet az egységes elhatározás megállapításához, ha a tettesben az első rész-
cselekmény elkövetése során (tehát még befejezetté válása előtt!) fog meg a további rész-
cselekmény(ek) ötlete, mint például abban az esetben, ha a tolvaj a kiszemelt lakásba bejutva pillant meg egy olyan, nehezen mozgatható dolgot, amelyért egy másik alkalommal tér vissza.⁴³⁹

---

⁴³⁶ Így már LÖW 1880, 550-551.

⁴³⁷ Vö. INDOKOLÁS-1978, 1112.

⁴³⁸ BALOGH J. 1885, 32.

⁴³⁹ Így helyesen például a Kecskeméti Városi Bíróság 10.B.321/2008/118. és a Kiskunhalasi Városi Bíróság 9.Fk.224/2012/2. sz. döntései.

B) Napjainkban a kommentár- és a jogirodalom részben eltérő nézetet vall abban a kérdésben, hogy az egységes elhatározás mikor forog fenn. Előbbi szerint az egységes elhatározás „nem jelenti azt, hogy a terheltnek már eleve több ugyanolyan bűncselekmény elkövetését kell elhatároznia”.⁴⁴⁰ Hasonlóan foglal állást SÁNTHA, aki szerint fennforoghat az egységes elhatározás akkor is, ha az elkövető „csak az első részselekmény megvalósítását követően határozza el a következőt”.⁴⁴¹

A GYÖRGYI és WIENER által szerkesztett kommentár ezzel szemben akkor látja az egységes elhatározást megállapíthatónak, ha „az elkövető ugyanolyan bűncselekmények ismétlődő elkövetését határozza el”.⁴⁴² Ezt a felfogást képviselte tankönyvében FÖLDVÁRI.⁴⁴³ Szerinte nem minősülhetnek folytatólagosan elkövetettként az elkövető cselekményei, ha ő először csak egy elkövetést határozott el és ezt követően, a sikeren felbuzdulva alakult ki benne a második és a további elkövetésekre irányuló elhatározás. Az új Btk. egyik kommentárjában POLT PÉTER úgy fogalmaz, hogy „az elhatározás egysége az azonos vagy hasonló alkalmak felhasználására, a többszöri elkövetésre irányuló akaratot jelzi. Ez nem jelenti azt, hogy az elkövetőnek már az első részselekmény megvalósítása során pontos elképzelése kell legyen arról, hogy a jövőben hány részselekményt fog megvalósítani, de *a többszöri elkövetés – akár eshetőleges – szándékosság formájában meg kell fogalmazódjon a tudatában*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁴⁴⁴

Részemről az utóbbi felfogást tartom helyesnek. Ha ugyanis az elkövető eredetileg csak egy bűncselekményt szándékozott elkövetni, majd látva azt, hogy minden különösebb nehézség, illetve a tetten érés veszélye nélkül tudta cselekményét kivitelezni, azt a legközelebbi alkalommal ismét realizálja, az egységes elhatározás hiányában folytatólagosság megállapítására nem kerülhet sor. Ilyenkor ugyanis nem az eredeti elhatározás serkenti ismét cselekvésre az elkövetőt, hanem valójában egy, a korábbtól teljesen elkülönülő, azóta kialakult indítékon alapuló új elhatározás, amelynek folytán nem részselekmények láncolata, hanem két (több) önálló bűncselekmény valósul meg. Nem elegendő tehát az egységes elhatározás ún. *minimalista* felfogása, a folytatás lehetőségére vonatkozó elhatározásnak már az első részselekmény elkövetésekor fenn kell állnia.

---

⁴⁴⁰ JAKUCS 2004, 66. Ugyanígy KIS 2006a, 43. A régi jogirodalomban hasonlóan FINKEY 1895, 71.

⁴⁴¹ HORVÁTH 2007, 281. Fenntartja HORVÁTH – LÉVAY 2012, 292.

⁴⁴² GYÖRGYI – WIENER 1996, 34.

⁴⁴³ FÖLDVÁRI 2006, 219.

⁴⁴⁴ POLT 2013, 70.

Sajnálatos módon a bírói gyakorlat az egységes elhatározás vizsgálata helyett gyakran megelégszik a könnyebben megállapítható objektív ismérvek (mint például a rövid időköz) vizsgálatával, és amennyiben ezek fennfőrognak, szinte automatikusan megállapítja a folytatólágosságot olyan esetekben is, amikor ennek – éppen az egységes elhatározás hiánya miatt – nem lenne helye.⁴⁴⁵ Erre a következtetésre jutott egyébként a nemi deliktumokról szóló monográfiájában már SCHULTHEISZ is.⁴⁴⁶ Jól mutatja e helyzetet a Pécsi Ítéltábla egy ítéletének indokolása, amely bevallottan úgy foglal állást, hogy a bírói gyakorlat „az egységes akarat-elhatározást *kiterjesztő módon* értelmezi. *Nem szükséges, hogy az elkövető már az első cselekmény megvalósításakor elhatározza annak folytatását*, elegendő, ha a különböző részecselekmények elkövetése azonos okra, motívumra vezethető vissza” (kiemelések tőlem A. I.).⁴⁴⁷ Egy korábbi döntés szerint pedig „az egyes részecselekmények közötti kapcsolat a második cselekménnyel képződik”.⁴⁴⁸ Öröndetes azonban, hogy a Kúria egy friss döntésében kimondta, hogy „minden részecselekménynek ugyanazon az elhatározáson kell alapulnia [...] a motiváció hasonlósága egy-magában még nem elég a folytatólágosság megállapításához”.⁴⁴⁹

Az eddigiekben uralkodónak látszó felfogással szemben a jogalkalmazóknak mindenkor a szubjektív oldal lehető legteljesebb feltérképezésére kellene törekedniük a történeti tényállások felderítésekor, s ha ennek révén azt állapítják meg, hogy az elkövető egységes elhatározása hiányzott, hal-mazatot indokolt megállapítani a terhére.

Nem értek egyet DEGRÉ azon pesszimista megállapításával, hogy „az egységes elhatározás, mint az egység criteriuma teljesen gyakorlatiatlan; keresztülvezetése a gyakorlati életben mondhatni lehetetlen”.⁴⁵⁰ Ha ezt az állítást igaznak fogadnánk el, tulajdonképpen bármely szubjektív törvényi feltétel büntetőeljárásbéli vizsgálatától el kellene tekintenünk, hiszen a külvilágban jelentkező ismérvek vizsgálata mindig sokkal egyszerűbb, mint az elkövető tudattartalmáé. Az egységes elhatározás gyakorlati vizsgálata tehát felfogásom szerint is nehéz, de korántsem lehetetlen feladatot ró az ítélkező-re.⁴⁵¹ Ezért nem lehetett egyetérteni a Btk. előkészítő ülésain felbukkant

---

⁴⁴⁵ A bírói gyakorlatot elemezve hasonlóan KÉMÉNDI 2011, 10.

⁴⁴⁶ SCHULTHEISZ 1966, 64-65.

⁴⁴⁷ Pécsi Ítéltábla Bf.II.87/2010/6. sz.

⁴⁴⁸ FBK1991.1.

⁴⁴⁹ BH2013. 1.

⁴⁵⁰ DEGRÉ 1912, 253-254. A szerzőt bírálta emiatt egyébként már a művet recenzáló HELLER is. Lásd HELLER 1913, 655.

⁴⁵¹ Röviden szükséges utalni rá, hogy az üzletszerűség szubjektív oldala, a rendszeres haszon-szerzésre törekvés kapcsán is kimutatható, hogy a bírói gyakorlat – mindinkább az objektív

azon felfogással sem, amely szerint „az egységes elhatározás nehezen megfogható fogalom. Így olyan szöveget kellene kialakítani, amely csak tárgyi oldalhoz tartozó elemeket tartalmaz”.⁴⁵²

C) A közelmúlt német joggyakorlatát vizsgálva WESSELS mutatott rá arra, hogy az az egységes elhatározás vizsgálata helyett megelégszik az ún. „folytatási szándékkal”, vagyis megállapítja a folytatólágosságot a nem az első cselekménnyel egyidejűleg, hanem a későbbiek folyamán elhatározott cselekmény vonatkozásában is, feltéve, hogy az a korábbi cselekmény utódjaként jelenik meg, azzal „folyamatos pszichológiai vonalat képez”. A szerző ezt a felfogást dogmatikailag kétesnek és kriminálpolitikailag aggályosnak nevezi.⁴⁵³ Látható tehát, hogy a német gyakorlat a magyarhoz hasonló problémával került szembe a folytatólágos bűncselekmény kapcsán, és sok esetben mindkettő a könnyebb, ám nem feltétlenül törvényesebb utat választja.⁴⁵⁴

D) Részemről az egységes elhatározást azért tekintem a folytatólágosság legfőbb alapító tényezőjének, mert – természetesen a folytatólágosság további feltételeivel együtt jelentkező – fennállása esetén a halmazati minősítés valójában a *kétszeres értékelés tilalmába ütközne*. A folytatólágos cselekménysor viszonylatában ugyanis a bűncselekménynek csak az objektív oldala valósul meg többszörösen, a szubjektív oldal mindvégig *egyetlen és ugyanaz marad*. Ezért ugyanezt az egységes szubjektív oldalt értékelnénk többször, ha ilyenkor több – objektív és szubjektív szempontból egyaránt – önálló bűncselekményt állapítanánk meg az elkövető terhére.

Még nem a kétszeres értékelés tilalmára hivatkozva, de hasonlóképpen foglalt állást BALOGH JENŐ, aki szerint „ha már most a folytatólágos bűncselekményre a bűnhalmazat elveit akarnánk applicálni, akkor ezen egységes elhatározást többször beszámítanánk, [...] ami által a tettes igazságtalanul büntettnék”. E felfogásából eredően a folytatólágos bűncselekmény és az egységes elhatározás viszonyáról úgy foglalt állást, hogy „a kettő együtt áll, vagy együtt dől meg”, végül egy hasonlattal élve, az egységes elhatározást a folytatólágosság „Achilles-sarkának” tekintette.⁴⁵⁵

---

feltételt előtérbe tolva – a könnyebb ítélkezés lehetőségeit keresi. Ehhez részletesebben lásd az üzletszerűségről szóló fejezetet.

⁴⁵² LÁSZLÓ 1984, 364.

⁴⁵³ WESSELS 1994, 234.

⁴⁵⁴ A régi olasz irodalomban az „általános elhatározás” elégségességét hirdette CARRARA 1878, 354.

⁴⁵⁵ BALOGH J. 1885, 28.

A szubjektív momentumot tette az egységalkotás legfőbb indokává IRK is, aki szerint „annak a tettesnek *psychéje*, ki ugyanazon tárgyon *egységes elhatározásból* kifolyólag rövid időközökben ismételten követ el támadást, oly *lelki komponensekből* tevődik össze, hogy a bűnhalmazat szabályainak alkalmazása teljesen eredménytelen” (kiemelések tőlem: A. I.).⁴⁵⁶

3.2.2. A folytatólagos bűncselekmény legfőbb életrehívójának tekintette az elhatározás egységességét például BINDING⁴⁵⁷, CARRARA⁴⁵⁸, mint láttuk, BALOGH JENŐ⁴⁵⁹, továbbá BERNOLÁK.⁴⁶⁰ Csak vagylagos feltételként vette azt fel KÖRÖSI SÁNDOR.⁴⁶¹ WERNER⁴⁶² és FAYER⁴⁶³ felfogása szerint pedig a folytatólagosságnál az egységes elhatározás egyáltalán nem játszik szerepet. Érdekes ANGYAL álláspontja, aki egységes elhatározás helyett „az elhatározásoknak azonos gyökerről fakadó voltát” követelte meg a folytatólagos bűncselekményhez.⁴⁶⁴

A korábbi német jogirodalomban akadtak olyan szerzők is, akik a folytatólagos bűncselekmény mint egységi kategória létét éppen arra figyelemmel tagadták, mert az egységes elhatározást pszichológiailag nem létező jelenségnek tekintették. Így a németeknél BURI⁴⁶⁵ és HÖPFNER⁴⁶⁶ helyezkedett arra az álláspontra, hogy az egységes elhatározás lélektani képtelenség, minden egyes új cselekménynek új, teljesen önálló elhatározás szükséges. BELING szerint pedig az egységes elhatározás folytatólagos bűncselekményt alapító jelentőségének elismerésével „elkerülhetetlenül arra az eredményre kellene jutnunk, hogy a tettes egész életében elkövetett bűncselekményei folytatólagos bűncselekményt képeznek”.⁴⁶⁷

Érdekes, hogy hazánkban a folytatólagos bűncselekmény létét tagadó (avagy azt „szükséges rosszként” fenntartandónak vélő) szerzők leginkább a törvényi szabályozottság hiányára alapították álláspontjuk (lásd feljebb LUKÁTS, DEGRÉ). Velük szemben HEIL – aki egyébként büntetőjogi felfogásában BURI híve volt – az egységes elhatározás kapcsán úgy foglalt állást,

---

⁴⁵⁶ IRK 1915, 63.

⁴⁵⁷ BINDING 1885, 535.

⁴⁵⁸ CARRARA 1878, 349. Mint írja, „az elhatározás egységének tehát, mely a sértett törvényi egységével áll kapcsolatban, mindig ki kell zárnia a büntettek többségét”.

⁴⁵⁹ BALOGH J. 1885, 28-29.

⁴⁶⁰ BERNOLÁK 1908, 132-133.

⁴⁶¹ KÖRÖSI 1879, 378-379.

⁴⁶² WERNER 1898, 177-178.

⁴⁶³ FAYER 1895, 382-383.

⁴⁶⁴ ANGYAL 1920, 487.

⁴⁶⁵ BURI 1879, 11-38.

⁴⁶⁶ HÖPFNER 1901, 256-272.

⁴⁶⁷ BELING 1906, 370-372.

hogy „minden önálló cselekmény szükségszerűen arra vonatkozó külön elhatározást tételezvé fel, cselekménytöbbség esetében elhatározás egységről tulajdonkép szó nem lehet”.⁴⁶⁸ Eme álláspont egyértelműen meghaladott voltára figyelemmel csak röviden indokolt utalni arra, hogy az elhatározás egységessége nyilvánvalóan fennáll például olyankor, ha a pénztáros nyaralásra kívánván pénzt szerezni, az eredetileg elhatározott összeget részletekben veszi ki a bolt kasszájából, vagy ha az elkövető alkatrészenként kíván ellopni egy tárgyat.⁴⁶⁹

3.2.3. A kir. Kúria ítéleteinek indokolásában gyakran hivatkozott az egységes elhatározásra mint a folytatólagos bűncselekményt alapító tényezőre. A korabeli határozatok tüzetes átvizsgálása révén DEGRÉ azonban arra mutatott rá, hogy „az elhatározás egységét mint pszichológiai folyamatot, mint realis pszichikai történést a magyar judicatura soha nem kereste”⁴⁷⁰, illetve a „joggyakorlat az elhatározás egységét illetően vélelemszerű, de a kérdéses pszichikai folyamatra tényleg világot nem vető tényekkel operál; az elhatározási egység a jogászat kezében jogi fictióvá idomul, melynek köntöse alatt a folytatólagossághoz megkívánt egyéb mozzanatok érvényesülnek criteriumként”.⁴⁷¹ Vagyis ekkoriban – mint azt a rövid időköz követelményénél is látni fogjuk – valójában objektív körülményekből vezették le a sokszor fiktív szubjektív oldalt.

Megjegyezhető, hogy a későbbi joggyakorlatban kimutatható olyan tendencia, amely alapján az sokkal inkább törekedett az egységes elhatározás tényleges kimutatására, mint a CSEMEGI-kódex hatálya alatt folytatott gyakorlat. Így a Legfelsőbb Bíróság egy olyan jogeset kapcsán, ahol az elkövetők egy ízben a termelőszövetkezet raktárából zabot loptak, majd egy héttel később ugyaninnen egy rakomány búzát tulajdonítottak el, a következőket állapította meg: „a terheltek a zab eltulajdonítására *alkalmilag állapodtak meg*, azt azért határozták el, mert a nyulaik etetésére zabra volt szükségük [...] A büntettnek az elhatározásakor *szóba sem került, hogy további bűncselekményeket is elkövetnek*. [...] A két cselekményt tehát *nem azonos elhatározás motiválta*. A második cselekményt, a búzalopást ugyancsak *alkalmilag, ötletszerűen* követték el [...] alkalmilag a pénzszerzés céljából” (kiemel-

---

⁴⁶⁸ HEIL 1911, 310. Megjegyezhető, hogy egy 1914-ben megjelent előadási jegyzetében már LUKÁTS is HEILÉHEZ közel álló nézetet foglalt el, amely szerint „tisztán áll az a körülmény, hogy az egyénnek minden fizikai mozgása, lépése *külön elhatározás tárgya*”. LUKÁTS 1914, 124.

⁴⁶⁹ FÖLDVÁRI 2006, 217.

⁴⁷⁰ DEGRÉ 1912, 239.

⁴⁷¹ Uo. 254.

lések tölem: A. I.).⁴⁷² A döntés indokolásának idézett részeiből is megállapítható, hogy a bíróság ebben az esetben nemcsak az objektíve megvalósult tényeket kutatta, hanem kifejezetten hangsúlyt fektetett a szubjektív oldal valós vizsgálatára is. Továbbá azt is jól példázza ez a jogeset, hogy az LB álláspontja szerint sincs helye folytatólagos bűncselekmény megállapításának olyankor, amikor az elkövető csak az első elkövetés sikerén felbuzdulva szánja el magát következő cselekményére.⁴⁷³

Nem látta fennforogni az egységes elhatározást, s ekként a folytatólágosságot az LB akkor sem, amikor az elkövető kifejezetten alkalmyszerűen és pillanatnyi indulatból fakadóan valósította meg testi sértési cselekményeit.⁴⁷⁴ Ugyanerre a megállapításra jutott a bíróság a lopás kapcsán is, amikor „a vádlott lopási szándéka minden esetben alkalmanként a helyszínen keletkezett”.⁴⁷⁵ Mellőzni szokta a bírói gyakorlat a folytatólagos bűncselekmény megállapítását olyankor is, amikor „az elkövető végleg felhagyott a folytatás szándékával, majd – más indítékok alapján – újra elhatározza a korábbihoz hasonló részecselekmények elkövetését”.⁴⁷⁶

Érdekes érveléssel következtetett az egységes elhatározás hiányára a Legfelsőbb Bíróság a szolgálat alóli kibúvás bűncselekménye kapcsán. A vonatkozó történeti tényállás szerint az I. és II. rendű vádlott 43, illetve 55 alkalommal távozott el alakulatától tanfolyam-látogatás címén, valójában azonban a tanfolyamon nem vettek részt, arra nem is jelentkeztek. A bíróság szerint „az előjáró a tanfolyamra való beiratkozást azzal engedélyezte, hogy a vádlottaknak minden alkalommal külön engedélyt kell kérniük az azon való megjelenésre. A kérelem előterjesztése pedig függött a vádlottak szolgálati elfoglaltságától, az engedély megadása ezen túlmenően az érdemeségtől is. Végeredményben tehát a saját körülményeikre, szolgálati és egyéb elfoglaltságra is tekintettel, ezeket is értékelve, minden alkalommal elő kellett terjeszteni kérelmüket. Előtte pedig nyilvánvalóan a kérelem előterjesztésére nézve akaratelhatározásra jutni. Ilyen módon tehát az egységes akaratelhatározás valamennyi jogtalan távollétre nem állapítható meg”.⁴⁷⁷ Álláspontom szerint a bíróság gondolatmenete vitatható, lévén az a körülmény, hogy az egyes részecselekményeket megelőzően az elkövetőnek bizo-

---

⁴⁷² BJD 5860.

⁴⁷³ Később is hangsúlyozta e kiválmalmat BH1982. 360

⁴⁷⁴ BH1995. 257. Testi sértésnél egyébként gyakorlati a folytatólagos elkövetés (lásd pl. BH2002. 295.), azzal, hogy a meghatározott sértetti kör sérelmére való rendszeres elkövetés az új Btk. alapján kapcsolati erőszakként minősülhet (lásd lejjebb).

⁴⁷⁵ FBK1991. 1.

⁴⁷⁶ BERKES 2009, 36/5.

⁴⁷⁷ BH1987. 294.

nyos akadályt le kell győznie, az elhatározás egységességét nem feltétlenül szakítja meg. Így például abban az esetben, ha a tolvajnak az első betörései lopás alkalmával elegendő egy egyszerű lakatot eltávolítania ahhoz, hogy a helyiségbe jusson, azonban a legközelebbi alkalommal, a sértett óvintézkedései miatt riasztót is hatástalanítania kell, illetve biztonsági ajtót kénytelen feltörni a bejutáshoz, a folytatólágosság aggálytalanul megállapítható lehet. Ha tehát az idézett esetben a vádlottak elhatározása már az első „tanfolyamlátogatás” előtt az volt, hogy ahányszor csak lehet, ki fognak bújni a szolgálat alól, elhatározásuk egységességéről lehet beszélni abban az esetben is, ha az egyes alkalmakat megelőzően külön-külön is engedélyt kellett kérniük az eltávozásra.

3.2.4. Bűnösség. A hazai jogirodalomban jelenleg uralkodó felfogás szerint – az egységes elhatározás követelménye nyomán – folytatólágos egységbe csak szándékos bűncselekmények foglalhatók.⁴⁷⁸

A) FÖLDVÁRI monográfiájában határozottan még nem foglalt állást a kérdésben⁴⁷⁹, később azonban már kifejtette, hogy „még az olyan gondatlan bűncselekményeket sem tartjuk egységbe foglalhatónak, amelyek szándékos magatartással valósulnak ugyan meg, de az elkövetőt valamelyik másik tényállási elem vonatkozásában terheli gondatlanság”.⁴⁸⁰ Röviden: a szerző a folytatólágosságot vegyes bűnösségű bűncselekményeknél is kizártnak tekinti. Ezt az álláspontot fogadja el az új Btk. egyik kommentárja is.⁴⁸¹

BÉKÉS egy korai művében⁴⁸², majd egy 1973-ban megjelent tankönyvben még éppen azért tartotta lehetségesnek gondatlan bűncselekmények folytatólágos egységbe foglalását, mert ahhoz „nem szándékegységre, hanem a *bűnösségi alakzatra nem utaló* egységes elhatározásra” van szükség.⁴⁸³ A folytatólágos bűncselekmény törvénybe iktatását követően azonban – annak ellenére, hogy a Btk. szövege szintén az „egységes elhatározás” kifejezést használja – a szerző ugyancsak e követelményre hivatkozva zárta ki a gondatlan bűncselekményeket a folytatólágosság köréből, tehát ugyanazon ismervéből az ellenkező következtetésre jutott.⁴⁸⁴

NAGY FERENC (s korábban TOKAJI) álláspontja szerint ellenben az egységes akarat-elhatározás, így végső soron a folytatólágos bűncselekmény –

---

⁴⁷⁸ BALOGH Á. – TÓTH 2010, 227., BÉKÉS 2002, 218., WIENER 2003b, 87.

⁴⁷⁹ FÖLDVÁRI 1962, 272.

⁴⁸⁰ FÖLDVÁRI 2006, 219.

⁴⁸¹ KARSAI 2013, 46.

⁴⁸² BÉKÉS 1958, 745.

⁴⁸³ BÉKÉS – SZALMA 1973, 306.

⁴⁸⁴ BÉKÉS et al. 1980, 293.

kivételes jelleggel – bizonyos vegyes bűnösséggel megvalósuló gondatlan bűncselekményeknél is létrejöhet.⁴⁸⁵ Ehhez az állásponthoz csatlakozik a KIS által szerkesztett kommentár⁴⁸⁶, GELLÉR BALÁZS JÓZSEF⁴⁸⁷ és legújabbban SÁNTHA is.⁴⁸⁸ Egy az 1970-es években megjelent budapesti jegyzetben SZÜK LÁSZLÓ pedig úgy foglalt állást, hogy a folytatólagos bűncselekményi konstrukció eredetileg ugyan „a szándékos bűncselekmények kategóriájára készült”, utóbb azonban megjelentek olyan gondatlan veszélyeztetési bűncselekmények, amelyek esetében „dogmatikailag kifogástalanul megokolható a folytatólagos bűncselekmény gondatlan válfaja”.⁴⁸⁹

A fentiekből kitűnően indokolatlanul elnagyolt, s ekként helytelen BLASKÓ azon megállapítása, hogy az egyes büntetőjogi iskolák „abban mindegyikben egyetértének, hogy miután a törvény egységes elhatározást követel a folytatólagosság megállapításához, ezért ennek hiánya miatt a gondatlan bűncselekmények nem foglalhatók egységbe”.⁴⁹⁰

B) A régi szerzőket szintén megosztotta e kérdés. PAULER⁴⁹¹, BALOGH JENŐ⁴⁹², HEIL⁴⁹³ és SCHULTHEISZ⁴⁹⁴ egyértelműen elutasították a gondatlan bűncselekmények egymással, illetve szándékos bűncselekményekkel való egységbe foglalhatóságát. Az 1961. évi Btk. Kommentárja is úgy foglalt állást, hogy „gondatlan cselekmények vonatkozásában a folytatólagosság egysége fogalmilag kizárt”.⁴⁹⁵

Ezzel szemben a gondatlan cselekmények egymással történő folytatólagos egységbe foglalását HELLER⁴⁹⁶, KOCSIS⁴⁹⁷, HÁRS⁴⁹⁸, továbbá a KÁDÁR-KÁLMÁN szerzőpáros⁴⁹⁹ (utóbbiak e felfogásukat a vegyes bűnösségű bűncselekmények esetére korlátozva) lehetségesnek tartotta. KAUTZ, a gondatlan bűncselekményeket folytatólagos egységbe foglalhatónak tekintő szerzők táborát erősítve fejtette ki, hogy „oly folytatólagos cselekvények is,

---

⁴⁸⁵ NAGY F. 2008, 234.

⁴⁸⁶ KIS 2006a, 44.

⁴⁸⁷ GELLÉR 2008, 265.

⁴⁸⁸ HORVÁTH – LÉVAY 2012, 293.

⁴⁸⁹ PINTÉR 1977, 75.

⁴⁹⁰ BLASKÓ 2002, 355.

⁴⁹¹ PAULER 1869, 123.

⁴⁹² BALOGH J. 1885, 45.

⁴⁹³ HEIL 1911, 309.

⁴⁹⁴ SCHULTHEISZ 1948, 131.

⁴⁹⁵ HALÁSZ 1968, 368.

⁴⁹⁶ HELLER 1931, 323.

⁴⁹⁷ HÁRS 1943, 55-56.

⁴⁹⁸ KOCSIS 1939, 195.

⁴⁹⁹ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 617.

melyekkel jogsértő eredmény létesítése nem célzott, a mely azonban *vigyázatlanság folytán* bekövetkezett, képezhetik *egy elhatározás eredményét*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁵⁰⁰ Ez a felfogás azért is értékes, mivel a szerző annak ellenére is bevonta a gondatlan cselekményeket a folytatólagosság egységébe, hogy emellett egyszersem – szemben a lentebb ismertetendő FINKEY- és DEGRÉ-féle állásponttal – az egységes elhatározást is megkövetelte a folytatólagosság megállapításához.

C) FINKEY „Az egység és a többség tana” c. korai művében még helyeselte a gondatlan deliktumok folytatólagos egységbe foglalását, ezt azonban csakis arra figyelemmel találta lehetségesnek, mert az egységes elhatározást nem követelte meg feltétlenül a folytatólagosság kritériumaként.⁵⁰¹ Később íródott tankönyvében azonban megváltoztatta véleményét és kizárólag a szándékosan elkövetett bűncselekmények viszonylatában tartotta lehetségesnek a folytatólagosság megállapítását.⁵⁰² FINKEY korábbi álláspontjához hasonlóan DEGRÉ is azért tartotta lehetségesnek a folytatólagosság megállapítását gondatlan bűncselekmények kapcsán, mert szerinte „judicaturánk ténylegesen nem kíván subjectiv összefüggéseket a folytatólagos egységhez”, ezért „nincsen akadálya annak, hogy adott esetben a folytatólagossági egység gondatlan cselekményekre alkalmaztassék”.⁵⁰³

D) A német jogirodalomról elmondható, hogy mind a régi, mind a recens szerzők nagyobb táborá ellenezte a gondatlan bűncselekmények folytatólagos egységbe foglalásának lehetőségét. Így BERNER szerint, ha gondatlanság esetén „több (sértő) eredménye van, akkor csak egyetlen cselekmény forog fenn és ahhoz, hogy ehhez az eredményhez jussunk, nincs szükség kerülőútra”⁵⁰⁴ (ti. a folytatólagosság konstrukciójára). DOERR⁵⁰⁵ és STÜRENBURG⁵⁰⁶ szerint pedig a folytatólagosság megállapíthatóságához egyenesen *szándékegységre* van szükség. Velük szemben BINDING következetesen azt a nézetet képviselte, hogy a gondatlan cselekmények – feltéve, hogy egységes elhatározás következtében jönnek létre – folytatólagos egységbe vonhatók.⁵⁰⁷ A legutóbbi idők szerzői közül JESCHECK és WESSELS azonban érdemi indokolás nélkül, evi-

---

⁵⁰⁰ KAUTZ 1873, 100.

⁵⁰¹ FINKEY 1895, 89. Példája szerint folytatólagos bűncselekmény valósul meg, ha „valaki gyógyszer helyett gondatlanságból több ízben mérget ad be a betegnek s ezáltal súlyos betegségbe esik az illető”. Helyeselte e felfogást a szerzőt recenzáló RÓNAI 1895, 5.

⁵⁰² FINKEY 1914, 252.

⁵⁰³ DEGRÉ 1912, 268.

⁵⁰⁴ BERNER 1898, 308.

⁵⁰⁵ DOERR 1908, 94.

⁵⁰⁶ STÜRENBURG 1908, 15.

⁵⁰⁷ BINDING 1885, 537.

denciaként állítják fel a tételt, hogy folytatólagosság megállapításának csak szándékos deliktumok vonatkozásában van helye.⁵⁰⁸

E) Nézetem szerint – annak ellenére, hogy a gyakorlatban értelemszerűen a szándékos bűncselekmények folytatólagos egységbe foglalásának van meghatározó jelentősége⁵⁰⁹ – a gondatlanságból elkövetett bűncselekményeket a folytatólagosság köréből kirekeszteni *ab ovo* nem lehet. Ennek legszembeötlőbb indoka magából a Btk. 6. § (2) bekezdéséből következik, a folytatólagosság törvényi fogalmában a jogalkotó ugyanis nem követeli meg *kifejezett kritériumként* a szándékosságot. Az olyan általános részi törvényi definíciók esetében, ahol a törvényhozó az adott jogintézmény alkalmazási köréből a gondatlan bűncselekményeket ki kívánta zárni, ott ezt a jogszabály szövegeзésekör megtette. Erre például szolgálhat a kísérlet definíciója, vagy a Btk. 13. § (3) bekezdésében foglalt társtettség fogalma. A folytatólagosság megállapítása vizsgálándó lehet *a)* a vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények, továbbá *b)* a tisztán gondatlan bűncselekmények viszonylatában, végül felmerülhet, hogy *c)* szándékos és gondatlan bűncselekmények egymással folytatólagos egységbe foglalhatók-e.

Ad *a)* A *vegyes bűnösséggel* megvalósuló bűncselekményeket – melyekről a magyar büntetőjogban nagyon nehéz egyértelműen eldönteni, hogy szándékos vagy gondatlan bűncselekménynek minősülnek-e⁵¹⁰ – általánosságban az jellemzi, hogy az objektív tényállási elemek egy részére a szándékosság, más részére a gondatlanság terjed ki.⁵¹¹ Egyes olyan bűncselekmények esetében, amelyek szándékos magatartással valósulnak meg, de az elkövetőt valamely másik tényállási elem tekintetében gondatlanság terheli, a folytatólagosság – véleményem szerint – létrejöhet.

Az eredendően a KÁDÁR-KÁLMÁN szerzőpárostól származó⁵¹² például szolgálhat a Btk. 268. § (5) bekezdésében büntetni rendelt gondatlan hamis vád vétsége, amely az elkövetőnek a tényállítás valótlan, illetve a bizonyíték hamis voltában való tévedésétől eltekintve mindenben megegyezik a szándékos hamis vád tényállásával, tehát az elkövetési magatartás ez esetben is szándékos.⁵¹³ Éppen ezért az elkövető tudatában ilyenkor ugyanolyan egy-

⁵⁰⁸ Vö. JESCHECK – WEIGEND 1996, 717. és WESSELS 1994, 233.

⁵⁰⁹ NAGY F. 2008, 234.

⁵¹⁰ SZOMORA 2003, 98.

⁵¹¹ Vö. NAGY F. 2005b, 145. A szoros értelmű vegyes bűnösségről a Btk. 9. §-a rendelkezik.

⁵¹² KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 617.

⁵¹³ VISKI szerint elsőként TOKAJI mutatott rá arra, hogy – az addig uralkodó felfogással szemben – a gondatlanságból elkövetett hamis vád (az 1961. évi Btk. hatályba lépését megelőzően „hatóság előtti gondatlan rágalmasz”) nem tisztán gondatlan, hanem valójában vegyes bűnösséggel megvalósuló deliktum. Vö. VISKI 1959, 262. Később ugyanígy TOKAJI 1984, 238.

séges elhatározás jöhet létre, mint a Btk. 268. § (1) bekezdés szerinti szándékos hamis vád esetében, ugyanúgy egységesen elhatározhatja például azt, hogy minden alkalommal, amikor csak „gyanús viselkedésen” kapja haragosságát, feljelentést fog ellene tenni a hatóság előtt bűncselekmény elkövetése miatt. Ugyanígy a folytatólágosság egyéb ismérvei is megvalósulhatnak gondatlan hamis vád esetében is, így dogmatikai szempontból nem látok okot a folytatólágosság megállapításának mellőzésére.⁵¹⁴

Ilyen esetben a folytatólágosság megállapítása mellett szól az is, hogy ha például **A** a hatóság előtt, több alkalommal is gondatlanságból, hamisan vádolja bűncselekmény elkövetésével **B**-t, annyi rendbeli gondatlan hamis vád vétsége elkövetéséért kell **A**-t felelősségre vonni, ahány hamis vádolás történt.⁵¹⁵ A halmazati minősítés és büntetés alkalmazása pedig nyilvánvalóan méltánytalan helyzetbe hozza **A**-t **C**-hez képest, aki szándékosan vádolta hamisan **B**-t több ízben is, és emiatt őt folytatólágosan elkövetett hamis vád büntette (tehát nem halmazat, hanem egy bűncselekmény elkövetése) miatt lehet marasztalni és rá az egységre irányadó büntetést kiszabni. Ellentmond ugyanis az *argumentum a maiore ad minus* logikai szabályának az, hogy amíg az enyhébb fokban bűnös, gondatlanságból elkövetett hamis vád halmazati minősítést von maga után, addig a súlyosabb bűnösségi alakat, a szándékosság egységkénti minősítésben és büntetésben részesül.

Szintén vegyes bűnösséggel valósul meg a Btk. 415. § (4) bekezdésében szabályozott, gondatlanságból elkövetett *rossz minőségű termék forgalomba hozatala*. Ezt a bűncselekményt gyakran követik el oly módon, hogy az elkövető tud arról, hogy például az általa értékesített termék feltehetőleg rossz minőségű, mégis könnyelműen bizakodik abban, hogy a termék hibás volta nem okoz majd problémát, ezért azt jó minőségű termékként tünteti fel (luxuria). Úgy szintén úgy is, hogy az elkövető a termék rossz minőségű voltával azért nincs tisztában, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta (negligentia). Ilyenkor az elkövetési magatartás (pl. az értékesítés) szándékosnak minősül, az elkövető gondatlansága kizárólag a

---

⁵¹⁴ Mint arról a természetes egységről szóló fejezetben volt szó, az LB felfogása szerint ugyanazon személy többszöri hamis vádolása természetes egységként értékelendő (BH1997. 377.), ez azonban nem jelenti azt, hogy fogalmilag kizárt lenne a folytatólágosság megállapítása a hamis vád viszonylatában. Így ha például az elkövető a sértettet minden héten új bűncselekmény elkövetésével vádolja meg, amely miatt büntetőeljárás indulhat vele szemben, valójában folytatólágosan elkövetett hamis vád valósul meg.

⁵¹⁵ Ellentétesen BÉKÉS et al. 1980, 293. BÉKÉS szerint ilyenkor természetes egység létesül. Ez az álláspont azonban – mint a természetes egységről szóló fejezetben kimutatásra került – problematikusnak tekinthető.

termék minősége tekintetében áll fenn. A folytatólagosság további feltételeinek fennforgása esetén annak megállapítása e bűncselekmény tekintetében feltétlenül indokolt, a több ilyen termék értékesítésére, használatba adására, illetve forgalomba hozatalára vonatkozó elhatározás ugyanis sok esetben egységes, az egyes magatartások realizálása tudatos, csak a lehetséges következményekkel kapcsolatos tudati oldal fogyatékos.

Ugyancsak szóba kerülhetett a folytatólagosság megállapítása a gondatlanságból elkövetett *árdrágítás* [1978. évi Btk. 301. § (4) bekezdés] esetében⁵¹⁶, amikor az elkövető több árucikk tekintetében, gondatlanságból, tipikusan hanyagságból kért a hatósági árnál, vagy a reá nézve egyébként kötelezően megállapított árnál magasabb árat⁵¹⁷, például azért, mert nem győződött meg arról, hogy az áru ára hatósági ármegállapítás körébe tartozik.⁵¹⁸

Ad b) Részemről azt az álláspontot képviselem, hogy kivételes jelleggel a *tisztán gondatlanságból* elkövetett bűncselekmények esetében is felvethető a folytatólagosság megállapítása, éspedig mind a tudatos gondatlanság, mind a hanyagság esetében (Btk. 8. §). A szerzők többsége ennek lehetőségét azzal az indokkal veti el, hogy a gondatlanság esetén nem beszélhetünk egységes elhatározásról⁵¹⁹, ami nem minden esetben helytálló. Az egységes elhatározás szempontjából – álláspontom szerint – az a kérdés tekinthető vizsgálándónak, hogy az adott bűncselekmény törvényi tényállását mindannyiszor kimerítő részecselekmények egységesen merültek-e fel az elkövetőben, nem pedig az, hogy magatartásának következményeivel milyen tudati, illetve akarati-érzelmi viszonyban volt. Nem büntetőjogi terminus technicussal kifejezve: ha valakinél például a hanyag, nemtörődöm hozzáállás életmóddá válik, könnyen elképzelhető, hogy nap mint nap, amikor élete folyamán hasonló szituációba kerül, hasonló társadalomra veszélyes magatartást fog tanúsítani, s ha az ilyen magatartássorozata balul üt ki, káros eredménnyel jár és büntetőeljárássra kerül miatta sor, a bíróságot mi sem tiltja el a folytatólagosság konstrukciója alkalmazásától. Közömbös tehát, hogy az elkövető tisztában volt-e azzal, hogy egyes magatartásai éppen bűncselekményt valósítanak meg, vagy azok a későbbiekben jogi tárgyat sértő

---

⁵¹⁶ A bírói gyakorlat e bűncselekmény szándékos alakzata kapcsán egységes volt abban, hogy az egyéb feltételek fennállása esetén elkövethető folytatólagosan. Vö. BH1984. 390.

⁵¹⁷ BH1984. 390. II.

⁵¹⁸ KERESZTY BÉLA: A vagyoni elleni bűncselekmények (Btk. XVIII. Fejezet). In NAGY F. 2005, 688. E bűncselekményt azonban a 2012. évi CCXXIII. törvény 36. § (9) bekezdése dekriminalizálta és azt az új Btk. sem rendeli büntetni.

⁵¹⁹ Így BALOGH J. 1885, 45.

vagy veszélyeztető következményt idézhetnek elő. Az egységes elhatározás tehát véleményem szerint a bűnösségi alakzat vizsgálatát megelőzően az elkövető tudatában létrejött ontológiai jelenség, amely kivételes esetekben gondatlan magatartások sorozata előtt is létrejöhet azokra vonatkozóan.

A folytatólágosság kritériumainak tehát egy gondatlan elkövető is megfelelhet. Elegendő lehet például a gondatlanságból, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés megállapításához, ha a háziorvos a hozzá panaszokkal forduló, ám az orvos által szimulánsnak hitt és egyébként sem szívelt betegét sorozatosan, megvizsgálás nélkül elküldi rendelőjéből.⁵²⁰ Ugyanígy értékelhető a beteg személyen műtétsorozatot végrehajtó, egyetlen vagy könnyelmű sebészorvos tevékenysége, aki a szakmai szabályok megsértésével, gondatlanságból, több műtét folyamán teszi ki közvetlen veszélynek páciense testi épségét, egészségét (ha a műtétsorozat esetleg halált okoz, az emberölésnél ismertetett megoldás analógiájára, a folytatólágosság megállapítása e bűncselekmény vonatkozásában is kizárt). Gondatlan közlekedési bűncselekmény is megvalósulhat folytatólágosan. Így ha a figyelmetlen vasutas nap nap után veszélyezteti a vasúti közlekedés biztonságát szabályszegő, gondatlan magatartásával, valójában folytatólágosan, gondatlanságból elkövetett *vasúti veszélyeztetés* (Btk. 233. §) megállapításának van helye.⁵²¹

Végül idézhetők ebben a körben DEGRÉ elemibb példái, amelyek szerint folytatólágosan, gondatlanságból elkövetett testi sértés valósul meg, ha az elkövető „elhatározza, hogy kis gyermekének mindennap pálinkát fog adni,

---

⁵²⁰ Ez a példa szerepelt a folytatólágosan, gondatlanságból elkövetett bűncselekményre BÉKÉSNÉL, vonatkozó nézetének megváltoztatásáig. Vö. BÉKÉS – SZALMA 1973, 306.

⁵²¹ E példák kapcsán egyébként érdekes, jogalkotástani vetülettel is bíró kérdésként jelentkezhet, hogy a folytatólágossághoz megkövetelt „azonos sértett” fogalmát felülírhatja-e a Btk. különös részi tényállásaiban írt „más vagy mások” sérelmére történő elkövetés, vagyis helye van-e a folytatólágosság megállapításának, ha például az elkövető nem egy, hanem több személy testi épségét veszélyezteti, egyébként a folytatólágosságra jellemző körülmények között (vagyis több alkalommal). Részemről képviselhetőnek tartom azt a nézetet, hogy ilyenkor a több személy sérelmére történő elkövetés is értékelhető folytatólágos bűncselekményként. Ennek okát egyrészt abban látom, hogy a Különös Részben írt rendelkezés felfogható a folytatólágosság általános részi szabályait felülíró speciális szabályként, vagyis az adott bűncselekményhez kapcsolt rendelkezés annulálhatja az egyébként irányadó általános szabályt. Másrészt a folytatólágosságot mellőzve halmazati minősítést erőltető felfogás méltánytalan helyzetbe hozná a több alkalommal például öt személyt veszélyeztető elkövetőt ahhoz képest, aki egyetlen alkalommal veszélyeztetett öt embert: utóbbi ugyanis a törvény kifejezett rendelkezése folytán mindig egységként értékelendő (lásd a törvényi egység különleges esetéről szóló fejezetet). Harmadrészt ezáltal az elkövető felelősségének szokásjogi úton történő enyhítésére kerül sor, ami adott esetben megengedhető.

hogy három hónapos csecsemő gyermekét rendszeresen szalonával fogja táplálni”.⁵²²

Az egységes elhatározás kapcsán végső soron kiemelhető, hogy a folytatólágosság megállapíthatósága nem a bűnösségi alakzat függvénye, mivel mind a szándékos, mind a gondatlan elkövetés esetében fennállhat az elkövető minden egyes részcselekményre kiterjedő egységes elhatározása.

További feltételként vehető fel gondatlan bűncselekmények folytatólágos egységbe foglalhatóságához az, hogy az egyes részcselekmények megvalósítása után a gondatlanul eljáró elkövető számára *ne váljon ismertté* az a veszélyeztető vagy sértő eredmény, amelyet az azzal okozati összefüggésben álló, azt megelőző gondatlan magatartásai okoztak. Ez a körülmény ugyanis megtöri az egyes gondatlan részcselekmények összefüggését, megszakítja a korábbi egységes elhatározást, hiszen az elkövető, amint tudomást szerez cselekményei társadalomra veszélyességéről, azonnal azok abbahagyására lenne köteles. Ha a büntetőeljárásban bizonyítható, hogy az elkövető tudomást szerzett cselekményeinek valamely büntetőjogilag védelmezett jogi tárgyat sértő vagy veszélyeztető voltáról, és ennek ellenére nem hagyott fel a könnyelmű, hanyag magatartások realizálásával, valóságos anyagi halmazatot kell terhére megállapítani.

Utálnék itt a vegyes bűnösséggel megvalósuló bűncselekményeknél elmondottakra is: ellentmondást idéz elő az, hogy míg a szándékosan eljáró elkövetőt egy folytatólágosan elkövetett bűncselekményért, addig a kisebb fokban bűnös, gondatlanul cselekvőt cselekményei számától függően több rendbeli elkövetésért vonjuk felelősségre.

Ad c) Egyféle hatást mégiscsak gyakorol a bűnösségi alakzat az egységes elhatározás meglétére. Ugyanazon bűncselekmény *szándékos és gondatlan* alakzatai egymással a folytatólágosság egységébe ugyanis alapvetően nem foglalhatók. Ha ez a minősítés fogalmilag nem is lenne kizárt, akkor is elmondható, hogy a bűnösség két formája olyan fokban különbözik egymástól, hogy az egységes elhatározásuk az egyező alaptényállás dacára általában nem lehetséges, vagyis szándékos bűncselekmény csak szándékosan, ugyanígy gondatlan bűncselekmény is csak gondatlannal képezhet folytató-

---

⁵²² DEGRÉ 1912, 267. Tí. ekkoriban a folytatólágosan nem elkövethető kiskorú veszélyeztetésének tényállása még nem létezett (bár annak mai tényállását részben fedő magatartásokat rendelt büntetni a CSEMEGI-kódex 287. §-a szerinti *gyermekkitétel*). A kiskorú veszélyeztetése Btk. 208. § (1) bekezdés szerinti alakzata, mint láttuk, huzamosan tanúsított magatartások esetén is természetes egységként értékelendő. Egyébként némi ellentmondás mutatható ki DEGRÉ példáinak megfogalmazása („elhatározza, hogy...”)⁵²³ és azon, már idézett nézete között, hogy az elhatározás egysége a folytatólágos egység létrejöttének nem feltétele.

lagos egységet.⁵²³ Elvi sikon kivételként az egymáshoz nagyon közel eső, ám egyszer eshetőleges szándékkal, máskor tudatos gondatlanságból megvalósított részcselekmények folytatólagos egységbe foglalása merülhetne fel, ilyenkor azonban a folytatólagos deliktum egységesen a szándékos alakzat szerint lenne minősítendő.

F) Ami a hazai judikatúrának a kérdés kapcsán elfoglalt álláspontját illeti, korábban a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában előfordult olyan döntés, amely a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetést folytatólagosan elkövettként értékelte.⁵²⁴

Az 1978. évi Btk. hatályba lépését követő bírói gyakorlat azonban egyértelműen úgy foglal állást, hogy gondatlan bűncselekmények folytatólagos elkövetése kizárt. A kérdés kapcsán elsőként kiemelhető a Legfelsőbb Bíróságnak azon – nézetem szerint helytelen – állásfoglalása, amelyben a gondatlan bűncselekmények tekintetében azért tartja kizártnak a folytatólagosságot, mert azok „esetében akaratlagos tevékenységről nem lehet szó”.⁵²⁵ Az akaratlagosság azonban a *redukált cselekményfogalom*⁵²⁶ értelmében a bűncselekmény első fogalmi elemének, a cselekménynek az egyik (éspedig a szubjektív oldalon fennálló) ismérve, ezért az semelyik tényállásszerű magatartás, így gondatlan bűncselekmények esetében sem hiányozhat. Akaratlagosság nélkül ugyanis a bűncselekményi jelleg megállapítása – büntetőjogi értelemben vett cselekmény hiányában – már a tényállásszerűség vizsgálata előtt lehetetlenné válik. Mindezt szándékosságtani munkájában VISKI LÁSZLÓ úgy fogalmazta meg, hogy „egész büntetőjogi felelősségi rendszerünknek az *akaratlagos emberi cselekvés* az alapja, *amely nélkül* bűncselekmény egyáltalán nem, tehát *gondatlan bűncselekmény sem jöhet létre*”.⁵²⁷ Ugyanerre az álláspontra helyezkedett gondatlansági monográfiájában BÉKÉS, aki szerint „a szándékos és gondatlan bűncselekmény elköveti magatartása [...] formálisan nem különbözik egymástól. A szándékos és a gondatlan bünteteket *nem lehet egymástól a cselekmény-fogalom kettébontásával különválasztani*” (kiemelések tőlem: A. I.).⁵²⁸

---

⁵²³ Így HELLER 1931, 324. és KOCSIS 1939, 195.

⁵²⁴ BJD 5864. A közlekedési szituációban, szoros tér- és időbeli közelségben megvalósult ittas járművezetés és gondatlan balesetokozás ugyan helyesen természetes egységként lett volna értékelendő, de elvi szinten nem zárható ki a folytatólagosság sem (ti. ha minden nap, ismételt alkoholfogyasztás után ül az elkövető a volán mögé). Az eset elemzését részletesebben lásd a természetes egységről szóló fejezetben.

⁵²⁵ BH1979. 105.

⁵²⁶ NAGY F. 2008, 100.

⁵²⁷ VISKI 1959, 47. Korábban hasonlóan SCHULTHEISZ 1948, 34.

⁵²⁸ BÉKÉS 1974, 327.

Az LB legutóbbi témába vágó döntésében pedig a *hanyag kezelés* (Btk. 377. §) kapcsán foglalt állást akként, hogy a gondatlan bűncselekmények folytatólagos elkövetése kizárt.⁵²⁹ Részemről ezt a felfogást – a fentebb kifejtettek alapján – nem osztom.

3.3. Azonos sértett sérelmére

A sértett fogalmát, mely büntető eljárásjogi fogalom, a Be. 51. § (1) bekezdése határozza meg: „sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette”. Akkor tekinthető tehát azonosnak a folytatólagos bűncselekmény szempontjából a sértett, ha annak minden egyes részselekménye ugyanazon – akár természetes, akár jogi – személy jogát vagy jogos érdekét sérti vagy veszélyezteti.

Ez alól részemről kivételnek tekintem, a lentebb kifejtendő indokok alapján, egyrészt az elkövető ténybeli tévedésének esetét (vagyis amikor a valóságban több sértett sérelmére való elkövetéskor az elkövető abban a téves feltevésben volt, hogy csak egy sértett ellen követi el a bűncselekményt). Továbbá kivételként fogható fel az a speciális helyzet is, amikor a törvényhozó különös részi rendelkezése folytán közömbös a passzív alanyok (sértettek) száma (erről volt szó az előző pontban, a gondatlan bűncselekmények folytatólagos egységbe foglalhatósága kapcsán).

3.3.1. A régi jogirodalom a személy elleni bűncselekmények egységkénti értékeléséhez régtől fogva megkövetelte a sértett azonosságát az egyes részselekmények esetében, vagyis ezek viszonylatában a több sértett sérelmére történő elkövetés önmagában kizárta a cselekménysor folytatólagosan elkövetettkénti minősítését.⁵³⁰ Ezzel szemben a *vagyon elleni* bűncselekmények viszonylatában változatos felfogásokkal találkozhatunk.

A) A régi szerzők – vélhetően a CSEMEGI-kódexhez fűzött Anyaggyűjtemény intenciójára⁵³¹ figyelemmel – szinte kivétel nélkül egységet (és ha annak további feltételei fennálltak, folytatólagos egységet) láttak megvalósulni azokban az esetekben, amikor az elkövető különböző sértettek tulajdonában álló dolgokra követett el – tipikusan hasonló körülmények között – ugyanolyan vagyon elleni bűncselekményeket. Ez a jogi tárgy mibenlétének a maitól eltérő felfogásából fakadt, mint ANGYAL írja: „a vagyon elleni

---

⁵²⁹ BH2004. 174. III. E döntés in concreto helyes volt, mivel a történeti tényállás alapján a *hanyag kezelés* valóban nem volt folytatólagos egységbe foglalható, ám az elvi kijelentés nézetem szerint problematikus.

⁵³⁰ FINKEY 1895, 83.

⁵³¹ LÖW 1880, 549.

deliktumoknál, mert a jogtárgy dolgokban realizálódik, nem kell a sértett személyek azonossága, de a jogtárgy egysége ehelyütt is nélkülözhetetlen”.⁵³² A szerző kézikönyve megfelelő kötetében vonatkoztatja álláspontját a lopásra ugyanúgy, mint a sikkasztásra⁵³³ és a jogtalan elsajátításra.⁵³⁴ FINKEY bűncselekményi példája szerint „ha a postatiszt különböző személyeknek szóló pénzesleveleket több alkalommal elsikkaszt, folytatólagos sikkasztást állapítunk meg”.⁵³⁵ HACKER szerint pedig „a vagyon ellen irányuló bűncselekményeknél a sértett személy azonossága nem szükséges”.⁵³⁶

A vagyon elleni bűncselekmények tehát nem az egyes sértettek tulajdonában álló dolgokat mint elkövetési tárgyakat sértették e szemlélet alapján, hanem általánosságban a *tulajdonjogot* (vagy birtokot), ami pedig a több tulajdonos ellenére is egységes – ekkor tehát még összemosták a jogi tárgy és az elkövetési tárgy kategóriáit.

B) A korabeli gyakorlat egyébként nem mindenben követte a jogtudomány álláspontját, így például sokszor halmazatot állapított meg az elkövető több lopási cselekménye esetén, ha „a többekkel szemben létesített jogsérelem vádlottak előtt ismeretlen nem lehetett”.⁵³⁷ Ebben a megfogalmazásban az a haladó felfogás érhető tetten, hogy a kir. Kúria esetenként már az elkövető tudattartalmát és esetleges tévedését is a vizsgálódás körébe vonta. Ugyancsak halmazatot állapított meg a „két egyén kárára két kocsiról történő lopás”⁵³⁸ esetén, az LB pedig „több sértett kárára, habár azonos módon elkövetett, illetve megkísérelt csalások” viszonylatában.⁵³⁹

A fenti felfogás alól a lopás vonatkozásában egyetlen kivételt ismert a gyakorlat: az ún. ruhatári lopásról ugyanis megállapította, hogy „akkor is egység, ha a tettes ugyanabból a ruhatárból több ízben, napokon keresztül lop”.⁵⁴⁰ Vagyis egy speciális esetben az elkövetési helynek a sértettek számát közömbösítő felfogást tulajdonítottak, ami – KOCSSAL egyetértve⁵⁴¹ – egyáltalán nem helyeselheto, s a korabeli gyakorlatban legfeljebb processzuális okok indokolhatták.

---

⁵³² ANGYAL 1920, 487.

⁵³³ ANGYAL 1936, 51.

⁵³⁴ Uo. 134.

⁵³⁵ FINKEY 1895, 88.

⁵³⁶ HACKER 1936, 240.

⁵³⁷ Kir. Kúria 8810/1893. sz.

⁵³⁸ Kir. Kúria 11.709/1896. sz.

⁵³⁹ B. törv. 2789/1953-4. sz. In MOLNÁR L. 1958, 598.

⁵⁴⁰ ANGYAL 1933, 81.

⁵⁴¹ KOCSSIS 1939, 345.

Azért – mint DEGRÉ rámutatott – teljes következetesség a kúriai gyakorlatban sem érvényesült, így például – a lopással ellentétben – a csalás viszonylatában minden további nélkül folytatólagosságot állapított meg a sértettek különbözősége esetén is.⁵⁴² Megjegyezhető továbbá, hogy a régi jogirodalom felfogásának továbbélésével találkozhatunk egy 1955-ből származó jogesetben, amelyben a bíróság úgy foglalt állást, hogy „a károsult személyek többsége nem vonhatja maga után, hogy az ugyanazon tevékenységgel véghezvitt és azonos jogtárgyat sértő egyetlen cselekmény bűnhalmazatként nyerjen minősítést”.⁵⁴³ Egy másik korabeli döntés szerint pedig a különböző személyek sérelmére, különböző időpontokban elkövetett lopást csak akkor nem lehetett a folytatólagosság egységébe foglalni, ha azokra különböző helyeken is került sor.⁵⁴⁴ Ugyanezt az álláspontot juttatta kifejezésre továbbá az 1961. évi Btk. Kommentárja, amely úgy fogalmazott, hogy „a személyek javai elleni büntettek esetében, amelyeknél a jogtárgy dologban konkretizálódik, adott esetben lehetséges több sértett terhére elkövetett cselekményeknél is a folytatólagosság egységébe foglalása”.⁵⁴⁵ E felfogás helyes cáfolatát találjuk FÖLDVÁRINÁL, aki szerint a sértettek száma szerint alakuló rendbeliség a helyes elv a vagyon elleni bűncselekményeknél is, „egyrésről az elvi tisztaság, a következetesség igénye, másrésről a védelemre méltóság, a személlyel való szoros összefüggés alapján”.⁵⁴⁶

C) A ma érvényesülő felfogás a fentiekkel szemben az, hogy „vagyon elleni bűncselekményeknél a folytatólagosság megállapíthatóságánál annak a személynek kell azonosnak lennie, akinek vagyoni érdekét sértették az egyes rész-cselekmények”.⁵⁴⁷ Ezt a megállapítást, lévén az a Btk. 6. § (2) bekezdéséből következik, helyesnek találom.

3.3.2. Az a bírói gyakorlatban – jelenleg – érvényesülő felfogás azonban már vitatható, amely szerint „a lopás többrendbelisége a sértettek számához igazodik, *függetlenül attól, hogy az elkövető tudata átfogta-e a sértettek kilétét, illetőleg azt, hogy az eltulajdonított dolog hány sértett tulajdonában, illetőleg birtokában van*”.⁵⁴⁸ Ezt az álláspontot tette uralkodóvá egyébként a BKv 43. (volt BK 128.) számú döntés is, amely szerint „a sértett azonossága vagy különbözősége a folytatólagosság törvényi egységének a meghatározá-

---

⁵⁴² DEGRÉ 1912, 247.

⁵⁴³ B. törv. V. 409/1955. In MOLNÁR L. 1958, 562.

⁵⁴⁴ B. törv. I. 1773/1954. In MOLNÁR L. 1958, 562.

⁵⁴⁵ HALÁSZ 1968, 369.

⁵⁴⁶ FÖLDVÁRI 2006, 218.

⁵⁴⁷ JAKUCS 2004, 66.

⁵⁴⁸ BH1985. 307., lényegében ugyanígy BH1985. 1. és 1981. 482.

sa szempontjából az *elkövető tudatától merőben független tárgyi ismérv*: [...] az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több [...] személy érdekkörét sértette-e” (kiemelések tőlem: A. I.).

Annál is inkább ellentmondásosak az LB fenti állásfoglalásai, ha idézzük más helyen olvasható álláspontját is, amely szerint „kétségtelen főszabály az, hogy a lopási cselekmény annyi rendbelinek minősül, ahány sértett ténylegesen van, és a vádlott tudattartalmának e körben nincsen jelentősége. Az ítélezési gyakorlat azonban ennek ellenére egy rendbelinek tartja azt a lopást, amelyet családi otthonban együtt élő (házközösségben élő vagy együtt gazdálkodó) családtagok sérelmére követnek el, még akkor is, ha a lopás *nemcsak a közös tulajdonban vagy használatban álló tárgyakra vonatkozott*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁵⁴⁹

A bírói gyakorlat tehát a) hol az elkövető tudattartalmától függetlenül, a szubjektív momentumok vizsgálata nélkül halmazatot állapít meg⁵⁵⁰, b) hol pedig a törvény szövegéből nem következő körülményeknek tulajdonít halmazatot kizáró jelentőséget. Nézetem szerint mindkettőt *contra legem* módon teszi:

Ad a) Álláspontom szerint kifejezetten törvénysértő az azonos sértett sérelmére történő elkövetést az elkövető tudattartalmától függetleníteni. A Btk. 20. § (1) bekezdése értelmében ugyanis „nem büntethető az elkövető az olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott”. A tévedés a bűnösség síkján küszöböli ki az elkövető cselekményének bűncselekményi jellegét, ezáltal nem tartozik büntetőjogi felelősséggel azon cselekményei tekintetében, amelyekkel kapcsolatban ténybeli tévedésben volt. A sértett azonos-sága vagy különbözősége pedig a tévedés szempontjából releváns ténynek tekinthető, mivel azt a szándékosságnak át kell fognia.⁵⁵¹ Így a helyes felfogás szerint abban az esetben, amikor az elkövető – bár tudata azt fogja át, hogy egy személy dolgait tulajdonítja el – valójában több sértett ingóságait veszi el, egy bűncselekményt valósít meg (egy rendbeli lopást), mivel tévedése folytán további lopási cselekményei – bűnösség hiányában – nem képeznek bűncselekményt. Ha azonban az elkövető tudott arról a körülményről, hogy az általa ellopott dolgok különböző személyek tulajdonában vannak, valóságos halmazat valósul meg.

Nézetem szerint a folytatólágosság esetében – *mutatis mutandis* – ugyanezen elv érvényesítendő. Magyarán – annak további feltételei egyidejű fennforgása esetén – a folytatólágosság aggály nélkül megállapítható, hiába

---

⁵⁴⁹ BH1993. 72.

⁵⁵⁰ Az idézett jogesethez hasonlóan BH1994. 68.

⁵⁵¹ VISKI 1959, 127., TOKAJI 1984, 218-219., NAGY F. 2008, 172.

különbözött is a sértettek személye, feltéve, hogy azok eltérőségéről az elkövető nem tudott. Jó példa erre, amikor **A** több héten át, kisebb részletekben tulajdonít el készpénzt **B** nyitva tartott fiókjából, nem tudva arról, hogy **B** saját bankóin kívül a **C**-től és **D**-től megőrzésre átvett pénzt is ugyanezen fiókban tárolja, így egyes lopási részcselekményei megvalósításakor hol **B**, hol **C**, hol **D** tulajdonában lévő bankjegyeket tulajdonít el. **A** cselekményeinek helyes minősítése ilyenkor három rendbeli lopás helyett egy rendbeli, folytatólagosan elkövetett lopás.

A kérdés kapcsán egyébként kiemelhető, hogy a judikatúra jelenlegi, a sértett azonosságát tisztán objektív kategóriának tekintő felfogásával szemben a korábbi gyakorlat többnyire vizsgálat tárgyává tette az elkövető tudattartalmát is a sértettek valós számát illetően. Így járt el, mint fentebb láttuk, több esetben már a kir. Kúria és korábban a Legfelsőbb Bíróság is úgy foglalt állást, hogy „több dolognak, egy alkalommal, ugyanazon helyről, egyszerre történő elvétele és eltulajdonítása természetes egység. Az elhatározás és az elkövetés egységét nem töri meg az sem, hogy a lopásnak a valóságban két sértettje van, de erről a körülményről az elkövető nem tudott”.⁵⁵² (kiemelés tőlem: A. I.). Részemről ezt a felfogást azzal a két kiegészítéssel tekintem helyesnek, hogy egyrészt azt a nem azonos alkalommal történő, hanem a folytatólagosságra jellemző körülmények közötti elkövetés esetében is alkalmazhatónak tekintem, másrészt az azonos elkövetési helyet mint feltételt elhagyom. Ezzel FÖLDVÁRINAK ahhoz a sajnálatos módon részletelesen ki nem fejtett felfogásához csatlakozom, amely azt a korábbi gyakorlatot helyeselte, amely csak akkor állapított meg halmazatot, ha „a tettes tudott arról a körülményről, hogy az általa ellopott dolgok különböző személyek tulajdonában vannak”.⁵⁵³

Ad b) Ellenkezik a Btk. rendelkezéseivel az a gyakorlat is, hogy a családi otthonban együtt élő családtagok sérelmére, a nem közös tulajdonban, illetve használatban álló tárgyakra történő elkövetés esetében is egy rendbeli (és amennyiben feltételei fennállnak, folytatólagosan elkövetett) lopást állapít meg a bíróság. Ilyenkor ugyanis, ha az elkövető tudata átfogta azt, hogy több személy tulajdonában álló dolgokat vesz el, a valóságos halmazat megállapításának mellőzését – ilyen irányú törvényi rendelkezés hiányában – semmi sem indokolja.

---

⁵⁵² BH1975. 156.

⁵⁵³ FÖLDVÁRI 1962, 269. Megjegyzésként megemlíthető, hogy ebben a relációban – büntetőjogi szempontból – közömbösnek tekinthető, hogy ugyanazon vagy különböző személyek tulajdonában, vagy birtokában lévő dolgokról van szó.

3.3.3. A büntető anyagi jogban, amennyiben az elkövetési tárgy személy, passzív alanynak nevezik. A passzív alany és a sértett azonban nem feltétlenül esik egybe, elválhatnak egymástól.⁵⁵⁴ Klasszikus példa erre a csalás, amely megvalósulhat akként, hogy a tévedésbe ejtett, illetve a cselekmény folytán kárt szenvedő nem ugyanaz a személy (ez esetben előbbi a passzív alany, utóbbi a sértett).

A fentiekre figyelemmel válhat kérdésessé a folytatólágosság kapcsán, hogy annak megállapíthatóságához – különválásuk esetén – a passzív alanynak vagy a sértettnek kell azonosnak lennie. A régi jogirodalomban egyesek mind a tévedésbe ejtett vagy tévedésben tartott személy, mind a vagyoni károsodott személy azonosságát megkövetelték ehhez. KOCSIS velük szemben a mai büntetőjogban passzív alanynak nevezett, a megtévesztett vagy tévedésben tartott személy azonosságát állította a folytatólágosság feltételéül.⁵⁵⁵ FÖLDVÁRI még 1962-ben is uralkodónak tekintette e felfogást, kifejtve ezzel kapcsolatos fenntartásait.⁵⁵⁶ Az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdése végül a sértett azonosságát tette a folytatólágos bűncselekmény ismérvévé, ami a csalás esetében csak helyeselhető: mivel a csalás vagyoni elleni bűncselekmény, a rendszertani értelmezés⁵⁵⁷ is azt követeli meg, hogy azon személyek számától függjön e deliktum rendbelisége, akiknek a vagyona károsodott az elkövető cselekményei által. Fenntartotta e megoldást az új Btk. 6. § (2) bekezdése is.

3.3.4. Az azonos sértett nem kizárólag természetes személy lehet. Amennyiben a bűncselekmény természete nem zárja ki a jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanysszervezet sérelmére történő elkövetés lehetőségét (miként kizárja például a legtöbb személy elleni bűncselekmény esetében), és a folytatólágosság további feltételei is teljesülnek – mint azt a BKv 43. számú döntésében a Legfelsőbb Bíróság is kifejtette – a folytatólágos bűncselekmény e sértettek sérelmére is megvalósulhat.

A) Így a napjainkban érvényesülő gyakorlat szerint folytatólágos lopásért felelt az elhullott szarvas- és baktrófeákat a vadásztársaságtól, annak rendelkezése alatt álló területről eltulajdonító elkövető.⁵⁵⁸ Ugyanígy minősítette az LB annak az elkövetőnek a cselekményét, aki a MATÁV Rt. által

---

⁵⁵⁴ NAGY F. 2008, 107.

⁵⁵⁵ KOCSIS 1939, 351.

⁵⁵⁶ FÖLDVÁRI 1962, 270.

⁵⁵⁷ NAGY F. 2008, 72-73.

⁵⁵⁸ BH2002. 424. Lásd hozzá a 2/2005. BJE-t is.

üzemeltetett, a város különböző részein lévő telefonkészülékekből pénzt tulajdonított el.⁵⁵⁹

Az áfa jogtalan visszaigénylésével elkövetett csalásról a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy annak sértettjei nem az egyes elkövetések helye szerinti megyei APEH-igazgatóságok, hanem az APEH mint központi szerv maga, ezért ilyenkor is folytatólágosság állapítható meg.⁵⁶⁰

Az ugyanazon bank különböző fiókjai sérelmére elkövetett cselekmények viszonylatában a Bács-Kiskun Megyei Bíróság egy frissebb döntésében pedig már szinte evidenciaként kezelte, hogy a folytatólágosság egységébe „az adott ügyben az OTP pénzügyintézetének a sérelmére elkövetett bűncselekmények tartoznak [...], mivel a sértettjük ugyanaz”.⁵⁶¹ Ugyanígy döntött a Magyar Bírósági Végrehajtói Kamara, illetve különböző részvénytársaságok sérelmére elkövetett sikkasztások ügyében a Győri Ítéltábla.⁵⁶²

B) Kiemelhető, hogy a bírói gyakorlat korábbi felfogása a maival szemben kifejezetten *megszorító* értelmezést folytatott ebben a kérdésben. Így Győri Megyei Bíróság nem találta folytatólágos egységbe foglalhatónak az elkövető azon cselekményeit, amikor előbb a 43. számú Készruhaboltból, majd a 11. számú Háztartási boltból tulajdonított el értékeket, és pedig annak ellenére sem, hogy mindkét üzlet a K. és Vidéke Körzeti Földműves-szövetkezethez mint jogi személyhez tartozott. A döntés kiemelte, hogy nem a jogi személyiség⁵⁶³ az irányadó a sértett azonossága eldöntése kérdésében, hanem az, hogy az egyes boltok „önálló elszámolási egységeknek” tekinthetők-e.⁵⁶⁴

Hasonlóan nem állapította meg a folytatólágosságot a Legfelsőbb Bíróság a több italbolt sérelmére elkövetett csalások vonatkozásában, dacára annak, hogy az egyes italboltok ugyanazon vendéglátó-ipari vállalatához tartoztak, s ekként a leltárhiány is a vállalat egységes kára volt.⁵⁶⁵ Mellőzte az LB továbbá a folytatólágosságot a különböző postahivatalok sérelmére elkövetett vagyon elleni bűncselekmények esetében is, habár a döntésében maga is elismerte, hogy „a terhelt valamennyi cselekményének sértettje a Magyar Posta”. Emellett utalt azonban arra, hogy „a vagyon elleni bűncse-

---

⁵⁵⁹ BH2001. 457.

⁵⁶⁰ BH1996.2.

⁵⁶¹ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 11.B.212/2009/64. sz.

⁵⁶² Győri Ítéltábla Bf.106/2006/13. sz.

⁵⁶³ Az 1959. évi Ptk. 30. § (1) bekezdése szerint ugyanis a jogi személy szervezeti egysége (például fiókja, telepe, üzeme, stb.) főszabály szerint nem jogi személy. Lényegében megtartja e rendelkezést a 2013. évi Ptk. 3:32. § (1) bekezdése is.

⁵⁶⁴ Győri Megyei Bíróság 383/1967. sz. (BJD 4812.), hasonlóan BJD 5167. és 8471. (BK 100.)

⁵⁶⁵ BJD 7183.

lekményeknek folytatólagosként történő minősítése szempontjából *nem az a döntő, hogy a károsult gazdasági egységeknek van-e önálló jogi személyiségük* (jogalanyiságuk), vagy nincs. A vagyon elleni bűncselekményeket a károsult gazdasági egység sértetti mivolta teszi többrendbelivé vagy folytatólagossá. A sértetti jelleget pedig az adja meg, hogy *a károsult gazdasági egységnek van-e önálló elszámolása* vagy nincs⁵⁶⁶ (kiemelések tőlem: A. I.). Ugyanerre a következtetésre jutott a bíróság, amikor az elkövető három, egyaránt az ÁFÉSZ kezelésében lévő italboltban követett el betörést.⁵⁶⁷

A fenti, a folytatólagosság körét indokolatlanul szűken értelmező felfogás napjainkban arra a következményre vezetne, hogy az elkövető lopási cselekményeit folytatólagos elkövetés helyett halmazatként kellene értékelni, ha például ugyanazon áruházláncnak különböző városokban lévő üzleteiben tesz „beszerzőkörutat”. Ezt a megszorító értelmezést azonban – mint arra korábban már FONYÓ ANTAL is helyesen rámutatott⁵⁶⁸ – mi sem indokolja.

C) A fentiekkel szemben az egység-többség tani szempontból összetett bűncselekménynek tekintendő *rablás* (Btk. 365. §) kapcsán az LB úgy foglalt állást, hogy „nem egyrendbeli folytatólagosan elkövetett rablást, hanem többrendbeli rablást kell megállapítani, ha az elkövetők ugyanannak a jogi személynek a sérelmére, több postahivatali fiókban úgy követik el a rablási cselekményeket, hogy több természetes személy ellen alkalmaznak erőszakot vagy fenyegetést”.⁵⁶⁹ Ez a döntés azért vitatható, mert dacára annak, hogy a bíróság a több természetes személy sértettre (passzív alanyra) tekintettel vetette el a folytatólagosság megállapítását, a rendbeliséget végül nem a rablással érintett emberek, hanem a postahivatalok számához igazította, gondolatmenete tehát nem következetes. Erre figyelemmel, a helyes álláspont kialakításához – mint DEÁK ZOLTÁN írja⁵⁷⁰ – először azon előkérdést indokolt megválaszolni, hogy a komplex jogtárgyú rablás vagyoni vagy személyi sértettjét ruházzuk fel a rendbeliséget meghatározó jelentőséggel, majd az így kialakított felfogás következetes érvényesítése indokolt.⁵⁷¹

---

⁵⁶⁶ BJD 7184.

⁵⁶⁷ BH1983. 342. I.

⁵⁶⁸ FONYÓ ANTAL: A vagyon elleni bűncselekmények (Btk. XVIII. Fejezet). In BOGDÁL et al. 1981, 502-503.

⁵⁶⁹ BH1999. 148. II.

⁵⁷⁰ DEÁK 2010, 621.

⁵⁷¹ Harmadik lehetséges variációként megemlíthető SZOMORA javaslata, aki a rablás rendbelisége kapcsán úgy foglalt állást, hogy „sem a passzív alanyok, sem a vagyoni jog sértettjeinek száma nem képes ellentmondásmentesen eligazítani, ezért kizárólag az elkövetési magatartások száma, az elkövetési alkalmak száma képes egységes mércét biztosítani”. Lásd SZOMORA ZSOLT: XXXV. Fejezet. A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In KARSAI 2013, 758.

Amennyiben a rablás rendbeliségét determináló sértettnek a vagyoni jogsultságában megsértett személyt tekintjük, a citált esetben a folytatólagosan elkövetett rablás megállapítása helyeselhető. Ellenkező esetben azonban nem a postahivatalok, hanem a természetes személyek száma szerint kellene a rendbeliséget megállapítani. Részemről – bár a rablás új Btk.-beli rendszertani elhelyezése a bűncselekmény vagyon elleni és erőszakos jellegét egyaránt kidomborítja⁵⁷² – a jellegzetes jogi tárgyként értékelhető tulajdonjogra figyelemmel az előbbi álláspontot tekintem helyesnek. Ha tehát az elkövető – a folytatólagosság további törvényi feltételei egyidejű fennállása mellett – több, ugyanazon jogi személy (bank, posta, stb.) által működtetett intézményben követi el a rablást, ez az egyes esetekben az erőszakot vagy kvalifikált fenyegetést elszenvedő passzív alanyok számára tekintet nélkül folytatólagosan elkövetettként minősülhet.⁵⁷³

3.3.5. A magyar büntetőjogban nem minden bűncselekménynek van akár természetes, akár jogi személy sértettje, egyes bűncselekmények *sértett nélkül* valósulnak meg. Ezek viszonylatában a folytatólagosság megállapítását semmi sem akadályozza, mindössze arról van szó, hogy az azonos sértett kritériuma ez esetben tárgytalanná válik. Így a BKv 36. (volt BK 101.) alapján elkövethető folytatólagosan a *magánokirat-hamisítás* (1978. évi Btk. 276. §, új elnevezése: *hamis magánokirat felhasználása*, Btk. 345. §), ha az elkövető ugyanazon jogviszonyból származó jog vagy kötelezettség létezésének, stb. bizonyítására egy vagy több magánokiratot használ fel többször.⁵⁷⁴ Ha a terhelt egyazon büntetőeljárásban többször jelöl meg valótlan személyi adatot és ez alapján több hamis okirat kerül kiállításra: az ún. *intellektuális közokirat-hamisítás* [Btk. 342. § (1) bekezdés c) pont] folytatólagosan elkövetettként minősül.⁵⁷⁵

A 4/2004. BJE alapján ugyancsak folytatólagosan elkövetettként minősül az orgazdaság, függetlenül attól, hogy annak elkövetője hány személytől szerezte meg a bűncselekményből származó dolgokat, továbbá attól is, hogy az alapcselekményeket hány személy sérelmére követték el.⁵⁷⁶ Helyesen írja továbbá GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ, hogy „a pénzmosás folytatólagosságának megállapítását önmagában nem zárja ki a több bűncselekményből eredő

---

⁵⁷² A 2012. évi Btk. XXXV. Fejezete „A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények” címet viseli.

⁵⁷³ Ellentétesen KARSAI 2013, 758-759.

⁵⁷⁴ Ugyanígy BH1981. 390., 1982. 358., 1989. 53. A közokirat felhasználásával elkövetett közokirat-hamisítás kapcsán BH1986. 449., 1997. 377., 2003. 484.

⁵⁷⁵ BH2005. 92.

⁵⁷⁶ A régebbi bírói gyakorlatban már így BJD 7181., később ugyanígy BH1985. 12., 1986. 362., FBK1993. 1., BH1993. 206.

pénzre vagy akár több személy bűnös magatartásából származó javakra vonatkozó magatartás tanúsítása.”⁵⁷⁷

Hasonlóan elkövethető folytatólagosan a garázdaság, például abban az esetben, ha az elkövető különböző helyszíneken, egész éjjel randalírozik, tör-zúz, stb.⁵⁷⁸ Ugyanez vonatkozik a bírói gyakorlat szerint az *embercsempészésre*⁵⁷⁹ (Btk. 353. §), a *bűnpártolásra*⁵⁸⁰ (Btk. 282. §) és a *szemérmérsértlésre* (Btk. 205. §)⁵⁸¹, valamint vonatkozott a korábbi jövedéki orgazdaságra⁵⁸² és a *csempészetre* (1978. évi Btk. 312. §).⁵⁸³ Ugyanígy értékelte a korábbi gyakorlat, ha az elkövető a *devizagazdálkodás megsértését* (1978. évi Btk. 309. §) úgy követte el, hogy több külföldi személytől is vásárolt valutát.⁵⁸⁴ A katonai büntetőjogban a *parancs iránti engedetlenség* folytatólagosan elkövetett akkor is, ha a megszegett egyes (azonos tartalmú vagy célt szolgáló) parancsok különböző eljáróktól származnak.⁵⁸⁵

3.3.6. Végül az azonos sértett sérelmére történő elkövetés kritériuma kapcsán – az ugyanolyan bűncselekmény megköveteléséhez hasonlóan – említést lehet tenni arról, hogy a jogirodalomban fel-felbukkan olyan álláspont, amely – a joggyakorlat terheit enyhítendő – elhagyná az azonos sértett feltételét a folytatólagos bűncselekmény fogalmából, s a különböző sértettek elleni elkövetést is a folytatólagosság egységébe vonná. Így a Btk. elfogadását megelőző előkészítő üléseken többen e felfogásuknak adtak hangot⁵⁸⁶, legújabban pedig GÁL ATTILA foglalt így állást a VIDA MIHÁLY tanár úr 70. születésnapját ünneplő kötetben megjelent tanulmányában.⁵⁸⁷ Részemről ezt a javaslatot már csak azért sem tudom támogatni, mert azon túl, hogy nagyon is kiterjesztené a folytatólagosság hatókörét a halmazat rovására, a judikatúrának az üzletszerűség kapcsán elfoglalt, egyre inkább objektivizálódó (lentebb részletesen érintett) felfogására is figyelemmel, gyakorlatilag elmosná a különbséget a folytatólagos és az üzletszerű bűnelkövetés között.

---

⁵⁷⁷ GÁL I. 2004, 81.

⁵⁷⁸ Így BJD 5866.

⁵⁷⁹ BH2008. 319.

⁵⁸⁰ BH2003. 9.

⁵⁸¹ BH1996. 514.

⁵⁸² BH2009. 99.

⁵⁸³ BH2001. 561.

⁵⁸⁴ BH1982. 322., 1989. 177.

⁵⁸⁵ BH1982. 360., 1983. 351.

⁵⁸⁶ LÁSZLÓ 1984, 363.

⁵⁸⁷ GÁL A. 2006, 59.

3.4. Rövid időköz

A rövid időköz a folytatólagos bűncselekmény megállapításának azon objektív feltételének tekinthető, amely az egységbe tartozó egyes részcelekményeket az *idő síkján* köti össze. Feltételül állításának indoka röviden abban áll, hogy minél rövidebb idő telik el két elkövetés között, azok annál inkább tarthatnak igényt az egységekénti értékelésre. Lényege röviden akként foglалható össze – mint FÖLDVÁRI írja – a folytatólagos bűncselekmény az időbeli viszonyt illetően a természetes egység és a homogén anyagi halmazat között helyezkedik el.⁵⁸⁸ ROXIN példája szerint „ha az elkövető tíz éves házassága alatt feleségét három különböző évben, összesen háromszor megveri, folytatólagosság megállapításának nem lehet helye. Más a helyzet, ha erre három egymást követő napon kerül sor.”⁵⁸⁹

3.4.1. A rövid időköz pontos tartamáról a törvény nem rendelkezik, a bíróságnak mindig a történeti tényállás alapulvételével kell eldöntenie, hogy fennforog-e a nevezett ismérv. Az 1961. évi Btk. Kommentárja szerint „nemcsak napok és hetek, de esetleg egy-két hónap is eltelhet” az egyes részcelekmények között a folytatólagosság megállapíthatóságához.⁵⁹⁰ Ezt az időkorlátot vette át azután az 1978. évi Btk. Indokolása is, hozzátéve, hogy „kizárja a folytatólagosságot az a hosszabb időmúlás, amelynek folytán a cselekmények olyan élesen elkülönülnek egymástól, hogy már az *egységes akarat-elhatározás sem ismerhető fel*” (kiemelés tőlem. A. I.).⁵⁹¹ A rövid időköz ebben a megfogalmazásban tehát a folytatólagos bűncselekmény szubjektív feltételének, az egységes elhatározás megállapíthatóságához szolgál segítségül. Túl rövid időköz esetén, amikor a részcelekmények között például alig félóra telik el, a többszöri elkövetés ellenére természetes egység létesül.⁵⁹² Ha azonban túl hosszú idő telt el két elkövetés között, halmazat jön létre.

Egy eseti döntésében a legfőbb bírói fórum explicite is úgy foglalt állást, hogy adott bűncselekmény kapcsán „helye lehet a cselekmények folytatólagos egységbe foglalásának, ha az egyes részcelekmények között eltelt idő nem olyan hosszú, hogy ennek folytán az egységes akaratelhatározásra már nem vonható következtetés”.⁵⁹³ Legújabbban pedig a Kúria azt rögzítette,

---

⁵⁸⁸ FÖLDVÁRI 2006, 219.

⁵⁸⁹ ROXIN 2003, 872.

⁵⁹⁰ HALÁSZ 1968, 369-370.

⁵⁹¹ INDOKOLÁS-1978, 1112. A gyakorlatban hasonlóan BH1983. 107.

⁵⁹² Lásd a természetes egységnél írtakat és például BH1984. 338.

⁵⁹³ BH1976. 437.

hogy „a folytatólágosság feltételei sorában szereplő egységes akarat-elhatározás és a rövid időköz között szoros az összefüggés. Minél hosszabb ugyanis az egyes részcselekmények között eltelt idő, annál valószínűbb az egységes akarat-elhatározás hiánya.”⁵⁹⁴

3.4.2. Abban a kérdésben, hogy mikor állapítható meg, s mikor nem fog fenn a rövid időköz kritériuma, a hazai bírói gyakorlat nem tekinthető egységesnek. Az alábbi bírósági döntések áttekintése révén, összefoglalóan megállapítható, hogy a gyakorlat tendenciaszerűen egyértelműen *a rövid időköz fogalmának tágítása irányába halad*.⁵⁹⁵

Ehhez azt azonban hozzá kell tenni, hogy *bűncselekményenként eltérő* lehet, hogy mi az az időköz, ami adott esetben rövidnek vagy hosszúnak tekinthető. Mint a GYÖRGYI-WIENER-féle Btk.-kommentár írja, „lopásoknál pl. a rövid időköz néhány napos, legfeljebb néhány hetes közbeeső időt enged meg, míg pl. a negyedévenként vagy félévenként ismétlődő elszámolás meghamisításával leplezett sikkasztás is a folytatólágosság egységébe foglalható”.⁵⁹⁶ Ezzel szemben BELOVICS ERVIN álláspontja szerint nem lehet ugyanannak a büntetőjogi fogalomnak – ti. a folytatólágossághoz megkövetelt rövid időköznek – eltérő jelentéstartalmat tulajdonítani különböző bűncselekmények esetén.⁵⁹⁷ A gyakorlat azonban szükség esetén differenciálást alkalmaz, így a korábbi adócsalás relációjában a több adó-megállapítási időszakon keresztül való elkövetést értékelte folytatólágosan elkövetettként, amely időtartamok adónemenként eltérőek lehetnek.⁵⁹⁸

A) A Legfelsőbb Bíróság korábbi gyakorlata – a régi Btk.-kommentárban és az 1978. évi Btk. indokolásában írtaknak megfelelően – az 1970-es években, egy esetben már a két cselekmény között eltelt négy hónapos időközt is túl hosszúnak értékelte, ezért anyagi halmazatot állapított meg az elkövető terhére.⁵⁹⁹ Súlyos testi sértés viszonylatában pedig már a három hónapot sem találta megfelelőnek a folytatólágosság megállapíthatóságához.⁶⁰⁰ Orgazdaságnál a négy-öt hónapot minősítette a legfőbb bírói fórum túl hosszú időnek.⁶⁰¹

---

⁵⁹⁴ BH2013. 1.

⁵⁹⁵ Legújabbban ugyanezen az állásponton HORVÁTH – LÉVAY 2012, 293.

⁵⁹⁶ GYÖRGYI – WIENER 1996, 34.

⁵⁹⁷ BELOVICS álláspontját idézi KÉMÉNDI 2011, 16.

⁵⁹⁸ BH2010. 60. Már a BH1981. 182, illetve a 2004. 270. I. számú eseti döntések is utaltak rá, hogy a rendbeliség e bűncselekmény kapcsán az adónemek számához igazodik, így folytatólágosság megállapításának csak ugyanazon adónemen belül kerülhet megállapításra.

⁵⁹⁹ BH1976. 437.

⁶⁰⁰ BH1988. 169.

⁶⁰¹ BH1993. 206.

B) Egy 2000-es évekbeli állásfoglalás már látszólag megengedőbb álláspontra helyezkedett, amikor kimondta, hogy „a folytatólagosság megállapítását nem zárja ki, ha a részcsелеkmények között egy-két hónap, vagy *akár több hónapos időköz is* eltelik” (kiemelés tőlem. A. I.).⁶⁰² Ennek ellenére egy 2007-es LB-határozat az öt hónapos időköz esetén szintén mellőzte a folytatólagosság megállapítását.⁶⁰³

C) Nem így a Fővárosi Bíróság, amely egy ítéletében nemcsak a három, hanem az öt hónapos „kihagyás” után elkövetett újabb részcsелеkményt is a folytatólagosság körébe vonta.⁶⁰⁴ Még inkább élen járt a rövid időköz kategóriájának tágításában a Szegedi Ítéletábla, amely egy 2010-es ítéletében úgy foglalt állást, hogy – gazdasági bűncsелеkmények és hűtlen kezelés vonatkozásában – a két részcsелеkmény között eltelt akár hét, illetve kilenc hónapos időintervallum is még rövid időközként értékelhető.⁶⁰⁵ Az egyéves, illetve ezt meghaladó időtartamot azonban már olyan mértékűnek tekintette más esetben a táblabíróság, hogy amely a folytatólagosságot mellőzve anyagi halmazat megállapítását teszi indokolttá.⁶⁰⁶

D) Bűncsелеkmény-fajtától függetlenül, egybehangzóan mellőzte a folytatólagosság megállapítását tíz hónapos vagy azt meghaladó időköz esetén a Fővárosi Bíróság⁶⁰⁷, a Fővárosi Ítéletábla⁶⁰⁸, és mind korábban⁶⁰⁹, mind a legutóbbi időben a Legfelsőbb Bíróság is.⁶¹⁰ A Legfőbb Ügyészség Kiemelt Ügyek Főosztálya pedig a kérdés kapcsán úgy foglalt állást, hogy abban az esetben, ha az eljáró bíróság egy évhez közeli időtartam kapcsán állapítja meg a folytatólagosságot, az ügyésznek a határozat ellen fellebbezést kell bejelentenie.⁶¹¹ Megemlítenéd, hogy legújabbán POLT álláspontja szerint a rövid időköz „kivételesen egy évet jelenthet”.⁶¹² Ezzel szemben a Kúria egy friss ítéletében azért mellőzte a folytatólagosság megállapítását, mert az „egy éves időtartam a közfelfogás szerint sem tekinthető rövidnek”.⁶¹³

---

⁶⁰² BH2002. 210.

⁶⁰³ LB Bfv.III.750/2007/6.sz.

⁶⁰⁴ Fővárosi Bíróság 14.B.658/2003/323. sz.

⁶⁰⁵ Szegedi Ítéletábla Bf.II.334/2010/31. sz.

⁶⁰⁶ Szegedi Ítéletábla Bf.I.375/2010/10. sz. Korábban ugyanígy BJD 1592.

⁶⁰⁷ Fővárosi Bíróság 14.B.1103/2009/16. sz.

⁶⁰⁸ Fővárosi Ítéletábla 3.Bf.70/2010/8. sz.

⁶⁰⁹ BH1978. 59. Az LB egyébként már ekkor közvetlen következtetést vont le az eltelt időköz hossza és az egységes elhatározás hiánya között.

⁶¹⁰ LB Bfv.II.726/2010/5. sz.

⁶¹¹ Legfőbb Ügyészség Kiemelt Ügyek Főosztálya KF.4371/2009/6-I. sz. iránymutatás

⁶¹² POLT 2013, 72.

⁶¹³ BH2013. 1.

E) A rövid időköz követelményének tágítását – természetesen ésszerű keretek között – részemről kívánatosnak tartom, különösen az olyan esetekben, amikor az egységes elhatározás bizonyított, és a korábbi gyakorlat alapján kizárólag az egyes részcelemek közötti időköz viszonylag hosszabb volta indokolná a halmazati minősítést. Ilyenkor a folytatólagos bűncselekmény megállapítása hívebben visszatükrözi az értékelt cselekménysort, mint a halmazati minősítés, továbbá sok esetben a részcelemek elkövetési értékeinek összeadásával értékelhető kizárólag minden elkövetési körülmény.

3.4.3. Mindazonáltal – nézetem szerint – a rövid időköz követelményének vizsgálata önmagában nem nyújt kellő segítséget a judikatúra számára annak megállapításához, hogy fennforog-e a folytatólagos bűncselekmény immanens ismérvének tekinthető egységes akarat-elhatározás vagy sem. Sőt: sok esetben hátráltathatja abban, mivel törvényi szinten szabályozva teszi lehetővé azt, hogy a történeti tényállás különösebb áttekintése és mérlegelése nélkül, naptár alapján, szinte automatikusan határozzon a bíróság abban a kérdésben, hogy fennáll-e az egységes elhatározás. FÖLDVÁRI a gyakorlattal egybehangzón úgy foglal állást, hogy „ha az egyes elkövetések között rövidebb idő telt el, akkor feltételezhetjük az egységes elhatározást, hosszabb idő eltétele esetében viszont különböző elhatározásokra kell következtetnünk”.⁶¹⁴

A) Mindössze könnyen megdönthető *vélelem* azonban, hogy rövid idő eltelte esetén egységes volt az elhatározás, hosszabb idő eltelte után ellenben új. A büntetőjogi felelősség megállapításához azonban a vélelmezés nem lehet elégséges, marasztaló határozat csak a vádlott bűnösségében való teljes bizonyosság esetén születhet, amelynek a minősítés minden kérdésére ki kell terjednie, így a folytatólagos elkövetés megállapítására vagy helyett a halmazati minősítésre is. Mint KOC SIS a kérdés kapcsán találóan megjegyzi, a rövid időköznek *utaló*, de *nem alapító* jelentőséget szabad csak tulajdonítani abból a szempontból, hogy az egységes elhatározás megállapítható-e.⁶¹⁵ Hasonlóképpen foglalt állást HALÁSZ SÁNDOR, aki szerint a rövid időköznek „túlzott jelentőséget nem lehet tulajdonítani”.⁶¹⁶

B) Példával illusztrálva: A elhatározza, hogy egy újonnan íródo patinás enciklopédia valamennyi példányát el fogja tulajdonítani a könyvesboltból, minden példányt közvetlenül a megjelenés után. Az egyes példányok megjelenése között azonban viszonylag hosszabb idő, akár fél év is eltelik. A elhatározása tehát feltétlenül egységes volt, a legtöbb ítélkező fórum azonban – a

---

⁶¹⁴ FÖLDVÁRI 1962, 280.

⁶¹⁵ KOC SIS 1939, 175.

⁶¹⁶ HALÁSZ 1966, 338.

rövid időköz hiányára hivatkozva – vélhetően mégis a folytatólágosságot mellőzve az eltulajdonított kötetek számának megfelelő halmazatért vonná A-t felelősségre.

C) Ennél sokkal gyakoribb eset: **B**, a vádbeli napon feltöri a lakásától csak pár utcára található vegyeskereskedést, az elkövetés előtt további betörés lopást nem tervezve. Később látja, hogy a kereskedő – mivel azt gondolja, hogy úgysem kerül elő a tettes – feljelentést nem tesz, és újabb biztonsági záruk kihelyezésével sem nehezíti a tolvajok dolgát. Így pár héttel később – előző bűncselekményének felfedezetlen voltán felbátorodva – **B** ismét bűncselekmény elkövetésére szánja el magát, teljesen új elhatározással, de a bírói gyakorlat szerint rövid időn belül. Ennek következtében a Btk. egy rendbeli folytatólágosan, dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásért fogják elítélni, holott de facto hiányzott az egységes elhatározása.

D) A fentiekből fakadóan megállapítható, hogy a rövid időköz feltétele az ítékezés menetét gördülékenyebbé teheti ugyan, a helyes jogalkalmazást azonban sokszor tévútra is viheti az eredeti szabályozási célhoz képest. A megoldás ezért – nézetem szerint – a rövid időköz fennforgásának vagy fenn nem forgásának meghatározó jelentőséget tulajdonító szemlélet fenntartása helyett a történeti tényállás gondos áttekintésével annak vizsgálata lehet, hogy az elkövető minden egyes részselekményt az első elkövetéskor elhatározottaknak megfelelően realizált-e, ugyanis csak az egységes akarat-elhatározás meglétének teljes bizonyítottsága esetén mellőzhető a halmazati minősítés és állapítható meg folytatólágos bűncselekmény. Erre – és a szokásjogi felelősségenyhítés esetleges kívánalmára is figyelemmel – helyeselhető az a gyakorlat, amely adott esetben a némileg hosszabb időköz vonatkozásában is megállapítja a folytatólágosságot, ha az egységes elhatározást fennforogni látja.

3.5. Többszöri elkövetés

A többszöri elkövetés objektív ismérv, legalább két, egymással összefüggő⁶¹⁷ cselekmény elkövetését tételezi fel. Hiányában a folytatólágos bűncselekmény befejezett alakzatának megállapítására semmilyen esetben nem kerülhet sor, és mint láttuk, a folytatólágosság kísérlete is csak kivételesen, a további részselekmények elkövetésére vonatkozó elhatározás bizonyítottsága esetén hívható fel az elkövető terhére. A részselekmények lehetséges

---

⁶¹⁷ INDOKOLÁS-1978, 1112.

száma kapcsán helyes POLT azon álláspontja, amely szerint azoknak „felső határa elvileg nincs”.⁶¹⁸

A többszöri elkövetésnek értelemszerűen a fentebb már tárgyalt ugyanolyan bűncselekményre kell vonatkoznia, a két ismérv tehát szorosan összefügg, ezért – az itt tett kiegészítéssel – utalok az ott elmondottakra.

4. A folytatólagos bűncselekmény büntetése

4.1. A folytatólagos bűncselekmény intézményének eredeti célja, mint a történeti áttekintésnél láthattuk, a túl szigorú halmazati büntetés mellőzése volt az olyan esetekben, amikor az elkövető terhére annak megállapítása nem lett volna méltányos.

A napjainkig uralkodó álláspont szerint a folytatólagos bűncselekmény elkövetőjének az egyszeri bűnelkövetőhöz képest feltétlenül fokozottabb a társadalomra veszélyessége, aminek az az indoka, hogy a többszöri elkövetés szükségképpen nagyobb elszántságot tételez fel a bűncselekmény elkövetésére, továbbá a bűnözéstől visszatartó motívumok az ilyen elkövetők tudatában annál kisebb erővel hatnak, minél több részselekményt realizáltak már.⁶¹⁹ Mindenképpen kevésbé érdemes azonban a büntetésre a folytatólagos bűncselekmény elkövetője a halmazatot megvalósítónál, ahogy FINKEY fogalmaz, a folytatólagos bűncselekmény „kevesebb a bűnhalmazatnál, több a közönséges egységnél”.⁶²⁰

Több korábbi szerző javasolta a folytatólagos bűncselekményre irányadó büntetési tétel felső határának felemelését a természetes egységéhez képest.⁶²¹ Erre a folytatólagos bűncselekmény törvénybe foglalásakor végül nem került sor, amit az indokol, hogy a folytatólagos bűncselekmény végeredményben *egy bűncselekmény*, ezért rá az egységre irányadó büntetési tételkeretben kell a büntetést kiszabni.

4.2. A bírói gyakorlat a folytatólagos bűnelkövetést a BKv 56. (volt BK 154.) III. 6. pontja alapján a büntetés kiszabása körében *feltétel nélkül súlyosító körülményként* értékeli, éspedig annál nagyobb nyomatékkal, minél több cselekményt foglal magában.⁶²² A jogirodalom ezt a körülményt gyakorlati-

---

⁶¹⁸ POLT 2013, 72.

⁶¹⁹ Így FÖLDVÁRI 1962, 282.

⁶²⁰ FINKEY 1914, 252.

⁶²¹ Uo. 253. és ANGYAL, 1920, 488.

⁶²² Korábban ugyanígy BJD 1263., illetve hasonlóan már a kir. Kúria BJT. LXXIII. k. 1921. 209-215.

lag egy esetben sem tette vita tárgyává, a szerzők általában megelégednek a gyakorlat álláspontjának ismertetésével.⁶²³

A folytatólagos elkövetést a büntetéskiszabás körében minden esetben súlyosító körülményként értékelő gyakorlat azonban nem számol azzal a lehetőséggel, amely az elkövető tudatában gyökerezik. Nem feltétlenül fokozottabb a társadalomra veszélyessége ugyanis például annak a folytatólagos sikkasztást megvalósító pénztárosnak, aki cselekményei felfedezésétől való *félelmében*, kis részletekben veszi ki a kasszából az előre elhatározott mennyiségű pénzt – a másik, bátrabbnak bizonyuló társánál, aki egyszerre markolja fel ugyanazt az összeget, így egy rendbeli és nem folytatólagos sikkasztást valósítva meg. A helyes álláspont véleményem szerint tehát az, hogy a bíróság ne *elvi élel*, minden esetben, feltétlenül tekintse súlyosító körülménynek a folytatólagos bűncselekmény megvalósítását, hanem in concreto, a történeti tényállás lehető legpontosabb rekonstruálása után foglaljon állást abban a kérdésben, hogy az ítéleti minősítésben megállapított folytatólagos elkövetést a büntetéskiszabás körében végül súlyosító körülményként értékeli-e.

A jogirodalmi álláspontok köréből kiemelhető, hogy a legújabb miskolci tankönyvben SÁNTHA fogalmaz úgy, hogy „a folytatólagosságot a büntetés kiszabása során *általában célszerű* súlyosító körülményként értékelni”⁶²⁴ (kiemelés tőlem: A. I.) Szerinte tehát a súlyosító körülménykénti értékelés nem kívételt nem tűrő szabály.

A legutóbbi bírósági gyakorlatból pedig idézendő a Pécsi Ítélőtábla azon döntése, amelyben az üzletszerűen elkövetett adócsalás kapcsán a bűncselekmény folytatólagos elkövetését azért nem értékelte külön súlyosító körülményként, mert az az „üzletszerűség keretében már értékelést nyert”.⁶²⁵

4.3. Előfordul továbbá olyan speciális eset is, amikor a folytatólagosságnak súlyosító körülményként történő értékelését egyenesen *mellőzni* indokolt. Abban a fentebb már ismertetett esetben ugyanis, amikor például az önmagukban szemlélve csupán vétségeket megvalósító részecselekményeket a folytatólagosság megállapítása révén minősítjük összességükben egy rendbeli büntetté, a folytatólagosságot már a bűncselekmény jogi minősítésekor figyelembe vettük. Ugyanazon körülmény *kétszeres értékelését* jelentené tehát, ha ilyen esetben a folytatólagosságot ezen felül még büntetéssúlyosító tényezőként is értékelnénk.

---

⁶²³ Így például SCHULTHEISZ 1948, 132., BLASKÓ 2002, 358., JAKUCS 2004, 68.

⁶²⁴ HORVÁTH – LÉVAY 2012, 294.

⁶²⁵ Pécsi Ítélőtábla Bf.II.309/2012/13. sz.

4.4. Végül megemlíthető a folytatólagos bűncselekményhez kapcsolódó büntetéskiszabási kérdések kapcsán az az esetkör, amikor az elkövető valamely bűncselekmény befejezett alapesetét és minősített esetének kísérletét is megvalósította. Ilyenkor – mint már volt róla szó – cselekményei egységesen a folytatólagosan elkövetett minősített eset kísérletének minősülnek. Ebben az esetben – mivel éppen a magasabb büntetési tétel alkalmazhatósága végett állapítottuk meg a befejezett alapeset helyett a minősített eset kísérletét – a Btk. 82. § (4) bekezdésében szabályozott, a kísérletre irányadó kétszeres leszállás intézményének alkalmazhatósága kizárható.

5. A folytatólagos bűncselekmény elévülése

A folytatólagos bűncselekmény vonatkozásában napjainkban – mondhatni – nyugvópontonra jutott, mégis érdekes kérdésként merülhet fel az elévülés kérdése. Figyelemmel ugyanis arra, hogy a folytatólagos bűncselekmény az esetek legnagyobb részében több cselekmény realizálása révén jön létre, vitássá válhat, hogy az egyes, időben elkülönülő cselekmények az elévülés szempontjából megőrzik-e önállóságukat, avagy az egységesen, az utolsó cselekmény realizálásával veszi csak kezdetét.

5.1. A CSEMEGI-kódex hatálya alatt uralkodónak volt tekinthető az a fogás, amely szerint az elévülés egységesen, az utolsó részecselekmény realizálásától számítandó. Ezt az álláspontot vallotta például FINKEY⁶²⁶, WERNER⁶²⁷, BERNOLÁK⁶²⁸ és VÁMBÉRY.⁶²⁹ Emellett HEILNÉL fordult elő olyan nézet, amely szerint az egyes részecselekmények külön-külön évülnek el.⁶³⁰ Sajátos álláspontot foglalt el KOVÁTS ANDOR kecskeméti (később debreceni) jogtanár, aki szerint a folytatólagos bűncselekmény elévülése ugyan egységesen az utolsó részecselekményhez igazodik, a folytatólagosság egységébe azonban nem vonhatók be azon részecselekmények, amelyek, önmagukban szemlélve, már korábban – a felelősségre vonást megelőzően – elévültek.⁶³¹

5.2. A németeknél korábban az egységes elévülés elvét vallotta például LISZT⁶³², az egyes részecselekmények önálló elévülésének helyessége mellett

---

⁶²⁶ FINKEY 1895, 90.

⁶²⁷ WERNER 1898, 306.

⁶²⁸ BERNOLÁK 1908, 140.

⁶²⁹ VÁMBÉRY 1901, 379.

⁶³⁰ A szerző 1909-ből származó álláspontját ismerteti KOVÁTS 1922. 134.

⁶³¹ KOVÁTS 1922, 131-132.

⁶³² LISZT 1911, 248.

foglalt állást BELING⁶³³ és BINDING.⁶³⁴ A recens szerzők közül JESCHECK⁶³⁵ és ROXIN⁶³⁶ álláspontja emelhető ki, akik egyaránt az elévülés egységességét támogatják.

5.3. A Btá. és az 1961. évi Btk. hatálya alatt folytatott bírói gyakorlat – a Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiuma tanácsvezetői értekezletének 3/1970. sz. állásfoglalásában kifejtettek alapján – ezzel szemben azt a felfogást értékesítette, amely szerint a folytatólagos bűncselekmény részselekményei külön-külön évülnek el.⁶³⁷ A korabeli judikatúra ezen álláspontját arra a körülményre alapította, hogy a folytatólagosság nem a törvény erejénél fogva, hanem szokásjogi alapon érvényesül, amiből az következik, hogy amennyiben egyes részselekmények már az ítélet meghozatala előtt önmagukban elévültek, a bíróság nem lehet jogosult arra, hogy a törvény szerint már nem üldözhető cselekményeket is a büntetendő magatartások körébe vonja.⁶³⁸ A gyakorlat képviselői közül ekkoriban ehhez az állásponthoz csatlakozott JULIS MIHÁLY.⁶³⁹

Ezzel ellentétes nézetem szerint a folytatólagosság egységes elévülésének az elve volt a helyes álláspont már akkor is, amikor az nem törvényi, hanem bírói egységként érvényesült. Az elévülés jogintézménye létének jogpolitikai indoka ugyanis többek között az időmúlás tényében és abból folyóan azon körülményben keresendő, hogy a büntetés célja a bűncselekmény elkövetését követő viszonylag hosszabb idő eltelte után már nem vagy csak alig érhető el.⁶⁴⁰ Ez a szempont azonban a folytatólagos bűncselekmény esetében – annak természetéből fakadóan – nem érvényesülhet, mivel az önmagában egyébként már feledésbe menő részselekményt további újabb(ak) követ(ik), így az időmúlás hatásairól ilyenkor aligha lehet beszélni: nem feltételezhető például, hogy az elkövető a társadalom hasznos tagjává vált volna, hiszen a bűnelkövetéssel nyilvánvalóan nem hagyott fel.

A korabeli jogirodalomban a bírói gyakorlat álláspontjához csatlakozott FÖLDVÁRI⁶⁴¹, sokrétű és meggyőző indokolással ellenezte azt HOMOKI.⁶⁴² A folytatólagos bűncselekmény egységes elévülése melletti legnyomósabb

---

⁶³³ BELING 1906, 386.

⁶³⁴ BINDING 1885, 837.

⁶³⁵ JESCHECK – WEIGEND 1996, 717.

⁶³⁶ ROXIN 2003, 873.

⁶³⁷ Ugyanígy BJD 4693., 4830., 5858.

⁶³⁸ A kérdéshez részletesebben lásd HOMOKI 1977, 325-330.

⁶³⁹ JULIS 1971, 204.

⁶⁴⁰ NAGY F. 2010, 181.

⁶⁴¹ FÖLDVÁRI 1962, 282. és FÖLDVÁRI 1970b, 650.

⁶⁴² HOMOKI 1977, 329.

érték kérdés formájában fogalmazta meg: „nem hagyja-e figyelmen kívül az elévülés tekintetében vallott jogelveinket is az a bírói gyakorlat, amely *annak a terheltnek nyújtja oda cselekvősége első részeire – elévülés megállapítása formájában – a menlevelet, aki kitartóan és változatlanul a legutolsó időkig ugyanazt a bűncselekményt, annak részcselekményeit valósítja meg?*” (kiemelések tőlem: A. I.).

5.4. Miután a folytatólágosság kifejezett törvényi szabályozást nyert, a Legfelsőbb Bíróság a BKv 31. (volt BK 85.) keretében azon helyes elvi alapra helyezkedett, amely folytán a folytatólágos bűncselekmény részcselekményeinek büntethetősége önállóan nem évülhet el, hanem az elévülés egységesen az utolsó részcselekményhez igazodik. Az indokolás lényege szerint a folytatólágos bűncselekmény *egyetlen bűncselekménynek* minősül, így annak egyes részcselekményei az elévülés szempontjából sem bírhatnak önálló léttel. A bírói gyakorlat az idézett kollégiumi vélemény elfogadása óta egységes a kérdésben, így például az első fokon eljáró Nagykanizsai Városi Bíróság ugyanúgy annak megfelelően járt el⁶⁴³, mint a Legfelsőbb Bíróság egy, a közelmúltban közzétett eseti döntésében.⁶⁴⁴

Az ekként megváltozott bírói gyakorlattal egyezően foglalt állást TOKAJI⁶⁴⁵, ellentétesen BÉKÉS, aki szerint „a folytatólágosság egységébe külön-külön is bűncselekményt megvalósító magatartások olvadnak, s ezek jogi sorsa – az elévülés szempontjából – nem tehető függővé egymástól”.⁶⁴⁶ E felfogásnak abban ugyan igaza van, hogy folytatólágosság de lege lata csak külön-külön is bűncselekményként értékelhető cselekményekből jöhet létre, a folytatólágos bűncselekmény azonban végeredményben mégiscsak egyetlen deliktum, ezért bűncselekmény-egységi voltának minden vonatkozásban – így az elévülés kapcsán is – megfelelően érvényesülnie kell.

5.5. Szintén alátámaszthatja a folytatólágos bűncselekménynél az elévülés egységességét – mint arról fentebb már volt szó – ha nevezett egységi kategóriát kapcsolatba hozzuk a befejezetti és a bevégezetti stádium szétválásának tanával. E felfogás elismerése esetén a folytatólágos bűncselekmény elévülése – a tartós és állapot-bűncselekmények mintájára – a bevégeztségszakaszához, tehát az utolsó részcselekményhez kötődne.

5.6. Kiemelést igényel azonban végül egy közelmúltbeli LB-határozat, amely a védő által benyújtott felülvizsgálati indítványt részben alaposnak találva, indokolásában kifejtette, hogy annak „a részcselekmények –

---

⁶⁴³ Nagykanizsai Városi Bíróság 5.B.123/2009/5. sz.

⁶⁴⁴ BH2010. 208. III.

⁶⁴⁵ TOKAJI 1984, 299.

⁶⁴⁶ BÉKÉS et al. 1980, 294.

amelynek elkövetési ideje 1991. év – a büntethetősége [...] a büntetőeljárás megindulása előtt (1995. május 31.) elévült, így a *folytatólagosság jogi egységébe a tényállás többi részével nem vonható.*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁶⁴⁷ Ez a megfogalmazás, amelyből a folytatólagosság egységébe tartozó rész-cselekmények önálló elévülése elvének továbbélése tűnik ki, remélhetőleg csak félreértés volt a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában.

6. Egyéb felmerülő kérdések a folytatólagos bűncselekmény kapcsán

6.1. A folytatólagos bűncselekményre vonatkozó egyéb kérdések köréből röviden említés tehető a *magánindítvány* előterjesztésére nyitva álló határidő számításáról: ti. az elévüléshez hasonlóan itt is kérdésként jelentkezhet, hogy a Be. 173. § (3) bekezdésében írt határidő (az elkövető kilétéről való tudomásszerzéstől számított harminc nap) rész-cselekményenként, avagy a folytatólagos bűncselekmény utolsó rész-cselekményétől, egységesen számítandó.

Az elévülés kapcsán uralkodó felfogástól ellentétes álláspontjához képest konzekvensen foglalt állást e kérdésben BINDING, aki az indítványi határidőt is rész-cselekményenként, külön kívánta számítani.⁶⁴⁸ Némileg ellentmondásos azonban JESCHECK állásfoglalása, aki az elévülés kapcsán – mint láttuk – egységes számítást kívánt meg, ezzel szemben a magánindítvány vonatkozásában a határidő rész-cselekményenkénti folyásának elvét képviselte. Felfogását részletesen nem indokolta.⁶⁴⁹

Álláspontom szerint a helyzet itt lényegében ugyanaz, mint az elévülésnél, vagyis a határidőt az utolsó rész-cselekménye elkövetésének napjától indokolt számítani.⁶⁵⁰ Alátámasztja e szabály helyességét a magánindítvány előterjesztésére tipikusan jogosult sértett érdekének védelme is: családon belüli bántalmazás esetén például indokolatlan és méltánytalan lenne a sértettre nézve, ha a hosszú hónapokig tartó erőszakos nemi cselekmények, stb. egy részét ki kellene rekeszteni az eljárásból kizárólag azért, mert az indítványi határidő viszonylatukban már letelt. E felfogásnak némiképp ellentmondani látszik a Legfelsőbb Bíróság azon eseti döntése, amely szerint a házastárs sérelmére elkövetett erőszakos nemi bűncselekmény esetén „kizárólag a magánindítványban érintett ténybeli esetek vonhatók a folytatólagos-

---

⁶⁴⁷ BH2002. 424.

⁶⁴⁸ BINDING 1885, 630.

⁶⁴⁹ JESCHECK – WEIGEND 1996, 717.

⁶⁵⁰ Nálunk így DEGRÉ 1912, 281.

ság törvényi egységébe”.⁶⁵¹ A magánindítvány hiánya azonban a bűncselekményi jelleget nem kiküszöbölő másodlagos büntethetőségi akadály⁶⁵², erre tekintettel a helyes felfogás szerint a bármely részcselekmény kapcsán előterjesztett magánindítvány valamennyi további részcselekményre is kihat, amennyiben azok kapcsán teljesül az „ugyanolyan bűncselekmény” megvalósulásának feltétele. Így ha valamely részcselekmény önmagában bűncselekmény ugyan, de büntethetőségi akadály folytán nem lenne büntethető, azzá válhat, amennyiben a további részcselekmény(ek) kapcsán a büntethetőség adott.

6.2. Mint arra már röviden utaltam, a folytatólagos bűncselekményt nemcsak a stádiumtanilag leginkább előrehaladott részcselekményhez igazítva kell egységesen minősíteni, hanem az elkövetői alakzatok szempontjából is ez az elv az irányadó: ha az elkövető egy részcselekményeknél tettes, másoknál csak részes volt, egységesen a folytatólagos bűncselekmény tettesének kell tekinteni. Előfordulhat azonban az is, hogy az elkövető – egyébként a folytatólagosságra jellemző feltételek mellett – *kizárólag részesi magatartásokat tanúsít*. Ilyenkor, ha minden rábírói, illetve segítségnyújtó magatartása ugyanazon tettes folytatólagosan elkövetett bűncselekményeihez járul, a folytatólagosság aggálytalanul megállapítható a részes terhére is. Más a helyzet, ha az egyes részesi cselekmények különböző tettesek alapcselekményeihez kapcsolódnak: ilyenkor a részesség járulékosága elvére⁶⁵³ figyelemmel folytatólagos bűncselekmény nem állapítható meg az elkövető terhére, cselekményeit a tettesi alapcselekmények száma szerint halmazatként kell értékelni. A korábbi gyakorlat a kérdés kapcsán ingadozó volt, így például a Békés Megyei Bíróság folytatólagos egységbe vonta a különböző tettesek cselekményéhez járuló bűnsegédi [Btk. 14. § (2) bekezdés] magatartásokat is.⁶⁵⁴ Ezzel szemben a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság azt a helyes felfogást juttatta érvényre, hogy „a felbujtói és bűnsegédi részesi magatartás járulékos jellege, tettesi alapcselekményhez szorosan kötődő volta meghatározóbb, mintegy megelőzi a folytatólagosság körében történő vizsgálódást”.⁶⁵⁵ Így foglalt állást a Szegedi Ítéltábla⁶⁵⁶, illetve a Legfelsőbb Bíró-

---

⁶⁵¹ BH2002. 252.

⁶⁵² NAGY F. 2004, 252.

⁶⁵³ NAGY F. 2010, 218.

⁶⁵⁴ Békés Megyei Bíróság 12.B.305/2007/23. sz.

⁶⁵⁵ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság I.Bf.108/2009/26. sz.

⁶⁵⁶ Szegedi Ítéltábla Bf.II.140/2008/4. sz.

ság is.⁶⁵⁷ Végül ezt a megoldást a 3/2011. BJE az alsóbíróságok számára kötelezően alkalmazni rendelte.

6.3. Utolsóként egy járulékos büntetőeljárásbeli kérdésre utalok a folytatólagos bűncselekmény kapcsán: mind a korábbi jogirodalomban, mind a gyakorlatban kérdésként merült fel, hogy ha a folytatólagosan elkövetett bűncselekménnyel az elkövető kárt okoz, a magánfél részére fizetendő kártérítés viszonylatában a kár után járó kamatot részcselekményenként, vagy egységesen, az utolsó részcselekmény elkövetésétől kell-e számítani. BÓCZ ENDRE az előbbi⁶⁵⁸, míg a KISS-SZABÓNÉ szerzőpáros ez utóbbi felfogást tekintette helyesnek.⁶⁵⁹ A Legfelsőbb Bíróság is a kármamat egységes számításának elvét vallja, több esetben rámutatott arra, hogy „folytatólagosan elkövetett bűncselekmény esetén a magánfelet megillető kamat esedékességének kezdő időpontját az utolsó elkövetési részcselekmény megvalósulásának napjában kell meghatározni”.⁶⁶⁰

Részemről a BÓCZ-féle állásponthoz csatlakozom. A kamatfizetési kötelezettség ugyanis nem büntető anyagi jogi, hanem *magánjogi kérdés*, ezért annak vonatkozásában nem tekinthető relevánsnak a büntetőjogi minősítés. A legfontosabb argumentum a kamatnak részcselekményenként történő számítása mellett az, hogy az utolsó részcselekménytől történő kamatszámítás „a büntettest részesítené előnyben a károsulttal szemben, hiszen az egész károkozási időszakot kamatmentessé tenné”.⁶⁶¹

---

⁶⁵⁷ LB Bfv.I.1192/2010/5. sz., EBH2010. 2214. I., BH2011. 123.

⁶⁵⁸ BÓCZ 1980, 14-21.

⁶⁵⁹ KISS ZS. – SZABÓNÉ 1979, 624.

⁶⁶⁰ BH1979. 12., 1979. 136.

⁶⁶¹ BÓCZ 1980, 20.

III. Fejezet

Az összetett bűncselekmény

1. Az összetett bűncselekmény fogalma, rendszerbeli helye, alapvető ismérvei

Az összetett bűncselekmény (*delictum compositum*) törvényi egységként való szabályozása nagy múltra tekint vissza, már a CSEMEGI-kódex is tartalmazott összetett bűncselekménynek minősülő tényállást.⁶⁶² Létének okai nem elviek, sokkal inkább gyakorlati jellegűek: az összetett bűncselekmény egyes eseteit – dacára annak, hogy főszabályként több természetes egységnek minősülő cselekményt foglalnak magukban – általában a természetes szemlélet is egy bűncselekménynek értékeli, illetve akként kezeli, így a jogalkotó számára kézenfekvő volt az ilyen, egymással valamilyen kapcsolatban álló magatartásoknak egy törvényi tényállásban történő elhelyezése. Az összetett bűncselekmény fogalmának a közfelfogással való szerves összefüggésére már FINKEY is rámutatott, utalva arra, hogy ez abból is kitűnik, hogy „a nyelvszokás [...] speciális elnevezést” ad az ilyen bűncselekményeknek.⁶⁶³ Ugyanerre utalt az 1961. évi Btk. kommentárja, amely szerint „az összetett büntettek keretében az egyes bűncselekmények közötti összefüggés nemcsak benső és szerves, hanem *kriminológiailag* is fennálló: a betörő, a rabló bűnelkövető típusa is sajátos”.⁶⁶⁴ A GYÖRGYI és WIENER szerkesztésében megjelent kommentár szerint pedig „az összetett bűncselekmény minőségileg annyira különbözik a komponenseitől, hogy a részek hangsúlyozását a jogalkotás nem tartja fontosnak, azok csak gondolati úton mutathatók ki”.⁶⁶⁵

Mindemellett az összetett bűncselekmény rendszerbeli helye helyesen mégsem a természetes, hanem a *törvényi egység* körében van. Ennek indokául utalnék a természetes egységnél elmondottakra: ti. a közfelfogás kiemelt jelentőséggel bír ugyan az adott bűncselekmény egység-többség tani besorolásánál/minősítésénél, azonban a törvény szövege (tényállásai) elsőbbséget élvez(nek) ehhez képest. Az összetett bűncselekménynél pedig,

---

⁶⁶² Például a CSEMEGI-kódex 344-349. §-aiban szabályozott rablást.

⁶⁶³ FINKEY 1895, 54.

⁶⁶⁴ HALÁSZ 1968, 366. Azt meg kell azonban jegyezni, hogy a köznyelv nemcsak a büntetőjogi értelemben vett rablást, hanem sokszor a betöréses lopást is a „rablás” kifejezéssel illeti. Vö. például http://fn.hir24.hu/itthon/2011/04/04/kiraboltak_egy_csaladi_hazat

⁶⁶⁵ GYÖRGYI – WIENER 1996, 35.

mint látni fogjuk, tipikusan arról lesz szó, hogy a Btk. több tényállásából alkot egy újat a jogalkotó.

Az összetett bűncselekmény alapvető ismérvei előjáróban az alábbiak szerint foglalhatók össze:

a) Az összetett bűncselekményt minden esetben a törvényhozó alkotja meg és helyezi el a büntetőkódex különös részében, éspedig akár a többi bűncselekménytől elkülönülő, önálló tényállásként, akár egyes bűncselekmények minősített eseteként.

b) Az összetett bűncselekmény tényállásában kettő vagy több, főszabály szerint önmagában természetes egységként minősülő bűncselekményt képező alkotórész lelhető fel, melyek egymással szerves összefüggésben – eszköz-cél vagy ok-okozati viszonyban – állnak. Kivételesen azonban önmagukban csupán szabálysértésként minősülő cselekményekből is létrejöhet összetett bűncselekmény.

c) Az összetett bűncselekmény létesítésének indokául szolgál a részecselekmények rendszerinti együttes előfordulása, amely folytán annak egységi értékelése a közfelfogás számára is elfogadható.

d) Az összetett bűncselekmény, mivel azt a törvény egységként szabályozza, a halmazati minősítést és büntetést kizáró büntetőjogi kategória. Erre figyelemmel csak azok a több elkövetési magatartással megvalósítható deliktumok minősülhetnek összetett bűncselekménynek, amelyek hiányában halmazatot kellene megállapítani az elkövető terhére.

2. Az összetett bűncselekményt életre hívó okok

Az összetett bűncselekmény esetében a leglényegesebb kérdés az, hogy melyek azok a körülmények, amelyek két vagy több büntetendő magatartás egy tényállás keretében való szabályozását indokolják.

2.1. A leggyakrabban előforduló ilyen körülmény a legtöbb jogirodalmi szerző szerint az, hogy az alaptényállások az *eszköz és a cél* viszonyában állnak egymással. Ebben az esetben két cselekmény, az ún. eszközcselekmény és a célcselekmény találkozik, ami a köztük lévő szerves összefüggésre tekintettel a jogalkotót összetett bűncselekményi tényállás megalkotására sarkallta. Ez az összefüggés ugyanis olyannyira jellemző az adott helyzetre, hogy – mint FÖLDVÁRI írta – „csak az ilyen egységbe foglaló szabályozás lesz életszerű”.⁶⁶⁶

---

⁶⁶⁶ FÖLDVÁRI 2006, 216.

2.1.1. Tipikus, csaknem valamennyi szerző által emlegetett példa erre a Btk. 365. §-ában szabályozott rablás büntette. E bűncselekmény esetében az eszközcselekmény az elvétel érdekében tanúsított erőszak vagy a kvalifikált fenyegetés (az ún. személyi szabadság elleni támadás⁶⁶⁷), a célcselekmény pedig az idegen dolog jogtalan elvétele.⁶⁶⁸

A) Előbbi FÖLDVÁRI egyébként a *kényszerítés* (Btk. 195. §) büntetével azonosította.⁶⁶⁹ A németeknél ROXIN is úgy foglalt állást, hogy „aki rablás követ el, szükségszerűen a lopás és a kényszerítés tényállását is megvalósítja”.⁶⁷⁰ Velük szemben azonban DEÁK ZOLTÁN helyesen mutat rá arra, hogy a rablás eszközcselekményének a kényszerítés helyett – annak később érintendő szubszidiárius jellegére is figyelemmel – sokkal inkább a nyitott törvényi tényállású *személyi szabadság megsértése* (Btk. 194. §) tekinthető.⁶⁷¹ Végül részéről nem tekintem képviselhetetlennek KÁDÁR azon álláspontját sem, amely a rablás eszközcselekményének egyszerűen a testi sértést tekinti.⁶⁷² Mindezekkel szemben EDVI a bűnhalmazatról szóló monográfiájában úgy foglalt állást, hogy „a rablás önálló jogi lény, melynek tényálladékaiban a lopás és a személyes szabadság megsértése épügy elenyésznek, mint valamely vegyi összetételben annak eredeti alkotórészei”.⁶⁷³ Ezen álláspontját később a szerző egyébként revízió alá vette, s Btk.-magyarázatában már, az uralkodó felfogással összhangban, összetett bűncselekménynek tekintette a rablást.⁶⁷⁴

B) Az összetett bűncselekményre vonatkozó elveknek megfelelően, az elkövető a rablás tényállásának hiányában egy személy elleni bűncselekmény, illetve a lopás halmazatát valósítaná meg. Mivel azonban a jogalkotó – a közfelfogásnak is megfelelően – megalkotta a rablás törvényi tényállását, így az említett halmazat helyett egy rendbeli rablás büntette valósul meg.

C) Érdekes, hogy a bíróságok – vélhetően a Btk. Indokolásának azon félreérthető kitétele folytán, hogy a rablás „részben összetett, részben össze-

---

⁶⁶⁷ NAGY F. 2008, 235.

⁶⁶⁸ EBH2004. 1111.

⁶⁶⁹ FÖLDVÁRI 2006, 217.

⁶⁷⁰ ROXIN 2003, 846.

⁶⁷¹ DEÁK 2006. 4. A szerző példája szerint abban az esetben, amikor az elkövető a sértettre rázárja az ajtót, hogy az ne tudjon ellenállást kifejteni a dologelvétellel szemben (vagyis védekezésre képtelen állapotba helyezi), annak ellenére megvalósul a rablás, hogy kényszerítésnek nyoma sincs a tettesi magatartásban, ezért eszközcselekménynek a személyi szabadság megsértése tekinthető.

⁶⁷² KÁDÁR 1953, 228.

⁶⁷³ EDVI 1887, 20-21.

⁶⁷⁴ EDVI 1894, 348.

foglalt” bűncselekmény – a rablást időnként eltérő egység-halmazati besorolással illetik. Így a Csongrád Megyei Bíróság összetett bűncselekménynek⁶⁷⁵, míg a Nógrád Megyei Bíróság összefoglalt bűncselekménynek⁶⁷⁶ tekintette a rablást egy-egy határozatában. Egy korábbi BH-ban megjelent jogesetben a Legfelsőbb Bíróság pedig egyenesen természetes egységnek minősítette a rablást.⁶⁷⁷

2.1.2. Szintén szemléletes példája az összetett bűncselekménynek a bírói gyakorlatban már korábban is e körbe sorolt⁶⁷⁸ dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás, melyet a lopás egyik minősített eseteként szabályoz a törvény. Ennek egyik formájánál, a betöréses lopásnál a célcselekmény a lopás, az eszközcselekmény a *rongálás* (Btk. 371. §), továbbá a magánlaksértés. Másik változatánál, a zártöréses lopásnál a célcselekmény a lopás, az eszközcselekmény a *rongálás*.⁶⁷⁹

A BKv 42. alapján kiemelendő, hogy összetett bűncselekmény megállapításának csak abban az esetben van helye, ha az elkövető valóban azzal a céllal valósítja meg eszközcselekményét, hogy ennek révén a célcselekmény kivitelezhetővé legyen. Nem állapítható meg azonban például a szintén összetett bűncselekménynek tekinthető *jogtalan behatolással* elkövetett (más néven besurranásos) lopás [Btk. 370. § (2) bekezdés bf) pont] abban az esetben, amikor az elkövetőnek eredetileg csak magánlaksértés (vagy egyéb cél) kivitelezésére irányuló szándéka állt fent, majd a magánlakásba bejutás után alakul ki benne a lopási szándék. Amikor tehát a magánlaksértés szubjektív és objektív ismérvei a lopástól térben és időben elkülönülten jelentkeznek, a magánlaksértés (a körülményektől függően szabálysértés vagy bűncselekmény) és a lopás valóságos halmazatának megállapítása indokolt.

Megemlíthető, hogy a német szerzők közül GROPP a rablást és a betöréses lopást nem az összetett bűncselekmény, hanem a jelen dolgozatban is érintendő konzumpció körében tárgyalja.⁶⁸⁰

2.2. Az eszköz-cél viszony mellett egyes szerzőknél az előzmény és a következmény⁶⁸¹, a gyakrabban használt terminológia szerint pedig az *ok és az okozat* viszonya az, amely folytán szintén összetett bűncselekményt létesíthet a jogalkotó.⁶⁸² Amikor két büntetendő cselekmény közül az egyik a másíknak

---

⁶⁷⁵ Csongrád Megyei Bíróság 2.Fk.379/2007/75. sz.

⁶⁷⁶ Nógrád Megyei Bíróság 4.Fkf.175/2007/31. sz.

⁶⁷⁷ BH1984. 380.

⁶⁷⁸ BJD 486.

⁶⁷⁹ NAGY F. 2005a, 751.

⁶⁸⁰ GROPP 2001, 504-505.

⁶⁸¹ ANGYAL 1920, 484.

⁶⁸² Így HELLER 1931, 319. és SCHULTHEISZ 1948, 132.

az oka (egyik a másikból következik), a szerves összefüggés folytán valóban indokolt lehet az összetett bűncselekményi tényállás megalkotása.

Ilyen összetett bűncselekmények például az *ittas állapotban elkövetett járművezetés* minősített esetei, melyek esetében az ittaság az ok, a Btk. 236. § (2) bekezdés a-d) pontjaiban felsorolt különböző súlyú személyi sérülést eredményező közúti baleset okozása pedig az okozat, a következmény.⁶⁸³ Itt az ittas állapotban elkövetett járművezetés már önmagában is kimeríti a Btk. 236. § (1) bekezdésében szabályozott absztrakt veszélyeztetési deliktumot⁶⁸⁴, az ennek hatására bekövetkező sértő eredmény pedig a *közúti baleset (gondatlan) okozását* (Btk. 235. §) valósítja meg. Mivel azonban a jogalkotó minősítő körülményeket állapított meg azokra az esetekre, amikor az ittas állapottal okozati összefüggésben következik be a járművezetés körében sérelem, így helyesen állapította meg a Legfelsőbb Bíróság a közúti baleset gondatlan okozása vétségének és az ittas járművezetés vétségének valóságos bűnhalmazata helyett az ezekből alkotott összetett bűncselekményt, a súlyos testi sértést okozó ittas járművezetés büntettét.⁶⁸⁵ Kiemelendő, hogy amennyiben az ok-okozati összefüggés hiányzik, vagyis ha az elkövető más közlekedési szabályt is megszegett úgy, hogy ez a szabályszegés nem az ittas állapotából következett, az ittas járművezetés vétsége és a közúti baleset okozása vétsége halmazatát kell megállapítani.⁶⁸⁶ Mindez természetesen vonatkoztatható a 2012. évi Btk.-ban külön tényállásban szereplő bódult állapotban elkövetett járművezetésre is (Btk. 237. §).

A legújabb pécsi általános részi jegyzetben szerepel egy olyan – meglátásom szerint félreértésen alapuló – GÁL ISTVÁN LÁSZLÓTÓL származó fejtegetés, amely szerint az ittas járművezetés minősített esetei azért nem tekinthetők összetett bűncselekménynek, mert „itt az esetek döntő többségében *nem beszélhetünk cél-eszköz viszonyról* az egyes részselekmények között. Az ittasan vezetők döntő többsége *nem azért részesedik le, és ül autóba, mert balesetet akar okozni*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁶⁸⁷ A szerző tehát, úgy tűnik, nem ismeri fel, hogy e bűncselekmény kapcsán nem a cselekmények közötti eszköz-cél, hanem az ok és okozat viszonya az, ami összetett bűncselekményi tényállást létesít. Többnyire valóban nem célja ugyanis az ittas járművezetőnek a balesetokozás, az alkoholfogyasztás azonban az esetek többségében a baleset okaként jelölhető meg.

---

⁶⁸³ BUSCH 2006, 206.

⁶⁸⁴ NAGY F. 2008, 112.

⁶⁸⁵ BH1991. 303.

⁶⁸⁶ NAGY FERENC: A közlekedési bűncselekmények (Btk. XIII. Fejezet). In NAGY F. 2005a, 253.

⁶⁸⁷ BALOGH Á. – TÓTH 2010, 225.

Megjegyezhető, hogy a korábbi pécsi professzor, FÖLDVÁRI tankönyvének 1984-es⁶⁸⁸, illetve legutolsó, 2006-os kiadása⁶⁸⁹ is csak az eszköz-cél viszonyt említi az összetett bűncselekmény alapító okául. Szembetűnő azonban, hogy a mű korábbi, 1974-ből származó kiadása az eszköz-cél kapcsolat mellett az ok-okozat viszonyát is szerepelteti, például a közveszélyes munkakerülés (1961. évi Btk. 214. §) mint ok és a tartási kötelezettség elmulasztása (1961. évi Btk. 275. §) mint okozat összefüggése volt.⁶⁹⁰ Mindezek alapján nem mondható, hogy a pécsi iskola mindig is elvetette volna az ilyen összefüggés összetett bűncselekményt létrehozó jellegét.

2.3. Végül indokolt utalni arra is, hogy az összetett bűncselekmény megalkotásához többnyire az szolgáltat indokot, hogy az eszköz-cél, illetve ok-okozat viszonyában lévő részselekmények együttes előfordulása rendszerinti, igen gyakori.⁶⁹¹ Erre figyelemmel is indokolt lehet az egységi minősítés. Az egyes részselekmények közötti összefüggés gyakoriságának egységlétesítő hatásáról részletesen a látszólagos halmazatról szóló fejezetben indokolt kitérni.

3. Az összetett bűncselekmény alkotórészei

Az a tétel, hogy az összetett bűncselekmény főszabály szerint csak olyan alkotóelemekből állhat, amelyek önmagukban is megfelelnek valamely természetes egységnek minősülő bűncselekménynek, a jogirodalomban sokáig nem volt egyértelmű.

3.1. Régi szerzőink többsége ugyanis azon bűncselekményeket is a *delictum compositum* körébe utalta, amelyek olyan magatartások konjunktív elkövetése esetén valósultak meg, melyek egyike önmagában is bűncselekménynek minősült, míg a másik önmagában nem. FINKEY szerint összetett bűncselekmény az erőszakos (nemi) közösülés, „mely a személy elleni erőszak és a női szemérem megsértéséből áll”.⁶⁹² Ehhez a nézethez csatlakozott ANGYAL is, aki szerint az erőszakos (nemi) közösülés „tényálladékában csak az egyik rész deliktuozus, a másik eredetileg nem az”.⁶⁹³ HELLER hasonlóan vélekedett a szemérem elleni erőszakról, amely a személyes szabadság meg-

---

⁶⁸⁸ FÖLDVÁRI 1984, 204-205.

⁶⁸⁹ FÖLDVÁRI 2006, 216.

⁶⁹⁰ FÖLDVÁRI 1974, 229.

⁶⁹¹ VARGA 2009, 51.

⁶⁹² FINKEY 1895, 52.

⁶⁹³ ANGYAL 1920, 484.

sértése és a fajtalanság konjunktív elkövetése esetén valósult meg nézete szerint.⁶⁹⁴ Ugyanígy foglalt állást tankönyvében SCHULTHEISZ: „előfordul az is, hogy a cselekmények egyike, vagy másika magábanvéve vagy egyáltalán nem, vagy legalábbis nem minden esetben lenne bűncselekmény”.⁶⁹⁵ Példája szintén az említett két nemi deliktum.

Velük szemben a mai jogirodalomban uralkodó felfogás az összetett bűncselekmény alkotórészei kapesán többnyire azt a véleményt juttatja kifejezésre, hogy azt a törvényhozó külön-külön is bűncselekménnyé nyilvánított tényállásokból hozza létre.⁶⁹⁶

3.2. Részemről – a lentebb tett kivétel elfogadása mellett – az utóbbi szemléletet tartom helyesnek. Az összetett bűncselekményt ugyanis kifejezetten abból a célból alkotja a jogalkotó, hogy a halmazati minősítést és büntetést ezáltal kizárja, mivel a külön-külön is pönalizált magatartásokat szerves összefüggésükre tekintettel egy tényállás keretei között kívánja büntetni. Ha azonban a két alkotórész közül az egyik önmagában nem képez bűncselekményt, a *delictum compositum* konstrukciója feleslegessé válik: ugyanúgy egy bűncselekményt és nem bűnhalmazatot kellene ugyanis megállapítani az elkövető terhére az összetett bűncselekményi tényállás hiányában, mint abban az esetben, ha azt a jogalkotó már megalkotta, mivel a bűncselekmény és az annak nem minősülő magatartás nem kerülhetne halmazatba egymással. Így a helyes álláspont szerint az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak – pusztán a magatartások közötti cél-eszköz kapcsolat alapján – nem minősültek összetett bűncselekménynek, mivel a közösülés, illetőleg a fajtalanság önmagában nem merítette ki egyik bűncselekmény törvényi tényállását sem. Ugyanez elmondható hatályos jogunkban a szexuális erőszakról.

3.3. Főszabály szerint tehát összetett bűncselekmény csak önmagukban is bűncselekményt alkotó magatartásokból jöhet létre, kivételekkel találkozhatunk azonban az ún. *kettős alakzatú cselekmények* körében. A Btk. 462. § (2) bekezdése alapján ugyanis nem bűncselekmény, hanem szabálysértés valósul meg, ha a lopást szabálysértési értékre, illetve a rongálást a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozva követik el. A szabálysértési értékre elkövetett lopás – többek között – azáltal minősülhet bűncselekménynek, hogy az dolog elleni erőszakkal lett elkövetve. Ilyenkor abban az esetben, ha sem a lopás elkövetési értéke, sem a rongálással okozott kár nem

---

⁶⁹⁴ HELLER 1931, 319.

⁶⁹⁵ SCHULTHEISZ 1948, 132.

⁶⁹⁶ Így FÖLDVÁRI 2006, 216., BALOGH Á. – KÖHALMI 2007, 43., BUSCH 2009, 253., de már korábban ugyanígy BÉKÉS – SZALMA 1973, 307.

éri el a bűncselekményi értékhatárt, az a sajátos eset figyelhető meg, hogy az összetett bűncselekmény mindkét eleme *önmagában csak szabálysértésként* lenne értékelhető.⁶⁹⁷ Lehetséges az is, hogy az eszközcselekményként jelentkező magánlaksértés – szituációs elem fennforgásának hiányában – önmagában csak szabálysértést (Sztv. 166. §) valósítana meg. Ezekben az esetekben a dolog elleni erőszakos, illetve a jogtalan behatolással elkövetett lopás ugyanúgy összetett bűncselekménynek minősül, mint amikor annak alkotóelemei önmagukban is bűncselekményi tényállást merítenek ki. Ennek indokát abban látom, hogy a szabálysértés – a bűncselekményhez hasonlóan – diszpozíciószerű, illetve az Sztv. 1. § (1) bekezdése értelmében társadalomra veszélyes cselekmény, mely önmagában is (nem büntetőjogi) joghát-ránnal fenyegetett, szemben a szexuális erőszak tényállásában olvasható, önmagában jogilag irreleváns *szexuális cselekménnyel* [Btk. 459. § (1) bekezdés 27. pont]. Továbbá a büntetőeljárásban is bírhat önálló léttel a szabálysértés, a Be. 337. § alapján a bíróság a szabálysértést is elbírálhatja, így az összetett bűncselekményi tényállás léte nem felesleges, mivel kizárja azt a lehetőséget, hogy a vádlott terhére egy bűncselekmény mellett egy szabálysértés is megállapításra kerüljön, helyette a delictum compositumnak megfelelő egy bűncselekmény (egység) megállapítása történik.

4. Az összetett bűncselekmény felbomlása

4.1. Az összetett bűncselekmény felbomlásáról azokban az atipikus esetekben szokás beszélni, amikor az elkövetés valamely különös körülménye folytán az elkövető „jobban járna” az összetett bűncselekmény megállapításával, mintha annak alkotóelemeit halmazatba állítanák egymással.⁶⁹⁸ Az uralkodó felfogás szerint ilyenkor az összetett bűncselekményt mellőzve az alkotórészek halmazatának megállapítása az indokolt, ugyanis „aligha lenne logikus, ha egy bűnelkövető azáltal kerülne kedvezőbb helyzetbe, hogy egy elkövetett bűncselekmény után még egy másik bűncselekményt is megvalósít”.⁶⁹⁹ Emellett érvül szolgálhat a felbomlás lehetőségének elismerése mellett az is, hogy a bíróság csak annak alkalmazása révén tehet eleget a kétszeres értékelés tilalmának másik oldalát jelentő *valamennyi körülmény értékelése követelményének*.

---

⁶⁹⁷ AMBRUS 2010b, 276. Legújabban NAGY F. 2010, 238.

⁶⁹⁸ Már BAUMGARTEN utalt az összetett bűncselekmény elemei feléledésének lehetőségére. BAUMGARTEN 1907b, 317.

⁶⁹⁹ FÖLDVÁRI 1974, 229.

4.2. Már a korábbi bírói gyakorlat is alkalmazta⁷⁰⁰ azt a napjainkban a BKv 34. alapján érvényesülő felfogást, amely szerint felbomlik az összetett bűncselekmény, ha az eszközcselekményre irányadó büntetési tétel súlyosabb, mint a célcselekmény büntetési tétele. Ez a helyzet áll elő például abban az esetben, ha az elkövető egy kisebb értékű tárgynak a kirakatból történő eltulajdonítása érdekében a kirakatüveget betöri, ezáltal önmagában nagyobb kárt okozva.⁷⁰¹ Ilyenkor indokolatlan lenne az elkövetőre nézve kedvezőbb összetett bűncselekményi tényállás megállapítása, az egész cselekménysorban rejlő társadalomra veszélyesség csakis a lopás és rongálás halmazatának megállapítása útján értékelhető.

4.3. Ugyanez a helyzet áll elő nézetem szerint akkor is, ha az eszközcselekményre irányadó büntetés nem súlyosabb ugyan az összetett bűncselekményénél, azonban a célcselekmény – önmagában vett – büntetési tételénél igen. Ezt indokolja az a látszólagos halmazat kapcsán részletesen kifejtendő elv, amely szerint a bűncselekményi egység részeként szereplő eszközcselekmény büntetési tétele sosem lehet súlyosabb a célcselekményénél.

4.4. A Btá. hatálya alatt folytatott bírói gyakorlat a fentiekben túlmenően az összetett bűncselekmény megállapítása helyett akkor is halmazatba állította a lopást a rongálással, ha a lopás eszközcselekményeként jelentkező rongálás „a rendeltetésszerű használat kiemelkedően jelentős veszélyeztetését vagy sérelmét jelenti”, mint például abban az esetben, amikor „a vádlott éjszaka az Átex és Röltex üzleteit a kirakatüvegek betörése útján fosztogatta”. Ennek okát abban látták, hogy ilyen esetben „a kirakatüveg hiánya másokat is lopás elkövetésére ösztönöz”.⁷⁰²

A későbbi bírói gyakorlat pedig – a büntetési tételek alakulásától függetlenül – a lopást és a rongálást akkor is halmazatban állapítja meg, ha a rongálással okozott kár a lopott dolog értékéhez képest *rendkívüli aránytalanságot* mutat.⁷⁰³

---

⁷⁰⁰ BJD 5856. (BK 509.)

⁷⁰¹ A példához lásd BALOGH Á. – TÓTH 2010, 225.

⁷⁰² I. K. 1952. 10. 250. In MOLNÁR L. 1958, 328.

⁷⁰³ BH1984. 214.

IV. Fejezet

Az összefoglalt bűncselekmény

1. Az összefoglalt bűncselekmény fogalma, rendszerbeli helye

1.1. Összefoglalt bűncselekményt (delictum complexum) külön-külön is bűncselekményként büntetendő, önmagukban akár azonos, akár különböző tényállás keretei közé illeszkedő cselekmény(ek)ből hozhat létre a jogalkotó, amennyiben azt valamilyen okból szükségesnek tartja. E törvényi egységi kategóriánál azonban – szemben az összetett bűncselekménnyel – nincs szükség az alkotórészek közötti szoros kapcsolatra: az ilyen tényállások létrehozása a büntetéskiszabás célszerűségi szempontjait szolgálja, tehát a természetes szemlélet szerint több bűncselekménynek tartott cselekményből azért hoz létre egységet a törvényhozó, mert az ilyen bűncselekmény elkövetőire nem tartja elegendőnek a halmazati büntetésre vonatkozó szabályok alkalmazását, hanem ennél *súlyosabb* büntetés kiszabására is lehetőséget kíván nyújtani a bíróság számára.⁷⁰⁴

Összefoglalt bűncselekmény éppen ezért többnyire csak valamely bűncselekmény alapesetéhez tartozó minősített alakzat formájában jöhet létre (kivételek szabály alól lehetséges). Rendszerbeli helye pedig – miután ilyen irányú jogalkotói rendelkezés hiányában értelemeszerű lenne a halmazat megállapítása – nem vitathatóan a törvényi egység körében van. A jogalkotó hol kevesebb, hol több összefoglalt bűncselekményi tényállást létesít a törvényben: az 1978. évi Btk.-ban az 1971. évi Bn.-hez képest kevesebbet, az új Btk. ismét többet. Megalkotása azzal az előnnyel is járhat, hogy leveszi a jogalkalmazók válláról a valóságos és látszólagos halmazat elhatárolásának terhet.

1.2. Amíg a jogirodalomban nem kristályosodott ki az összetett és az összefoglalt bűncselekmény között kimutatható fogalmi különbség, egyes korai szerzők nem a mai értelemben használták ezeket a kifejezéseket (mindez természetesen a korabeli büntetőtörvény eltérő voltából is adódott). BAUMGARTEN⁷⁰⁵ és FAYER⁷⁰⁶ kizárólag az összetett bűncselekményt ismerte el, EDVI terminológiájában⁷⁰⁷ pedig még keveredett a két fogalom: összefog-

---

⁷⁰⁴ Még az összefoglalt bűncselekmény elnevezés használata nélkül, de érdemben már így VARGHA 1893, 233.

⁷⁰⁵ BAUMGARTEN 1907a, 215.

⁷⁰⁶ FAYER 1895, 310.

⁷⁰⁷ EDVI 1894, 348.

lalt büntettnék azt az esetet tartotta, amikor a több önálló büntetendő cselekmény a cél és eszköz, illetve az ok és az eredmény viszonyában álltak és közös büntetés alatt, egy mesterségesen kialakított tényállásban kerültek egyesítésre. Példának a hatályos büntetőjogunkban ekként már nem szabályozott⁷⁰⁸, *emberöléssel párosult rablást* (CSEMEGI-kódex 349. §) hozta, amely tényállásról egyébként elmondható, hogy mind az összetett, mind az összefoglalt bűncselekmény jegyeit magán viselte: abban az emberölést a rablás eredményes véghezvitele végett kellett elkövetni (tehát azok az eszköz és a cél viszonyában álltak), illetve a jogalkotó külön nevesítve szabályozta a deliktumot, hogy büntetésül életfogytig tartó fegyházbüntetés is kiszabható legyen az elkövetőre. EDVI felfogását már FINKEY kritika tárgyává tette.⁷⁰⁹ Ezt követően a jogirodalom pedig már a maival többé-kevésbé egyező tartalommal kezdte használni e két kategóriát, s a fő különbséget a kettő között abban látta/látja, hogy míg az összetett bűncselekménynél tényleges összefüggés van a részselekmények között, addig az összefoglalt bűncselekménynél ilyenről nem beszélhetünk.⁷¹⁰

2. Az összefoglalt bűncselekmény megjelenése a magyar büntetőjogban

Az összefoglalt bűncselekmény logikailag létrejöhet ugyanazon tényállás keretei közé illő egy vagy több cselekményből, illetve különböző tényállások keretei közé illeszthető egy vagy több cselekményből egyaránt.

2.1. A homogén alaki vagy anyagi halmazat helyébe lépő összefoglalt bűncselekményi tényállásokra az alábbiak szolgálhatnak például.

2.1.1. Az alapesetet kimerítő, illetve esetlegesen más minősítő körülményt is realizáló – legalább kísérleti stádiumba jutott – emberölésekből jöhet létre a több ember sérelmére emberölés, melyet már a CSEMEGI-kódex 280. §-a is szabályozott. Az ölés eme alakzata megvalósulhat akár azonos alkalommal, azonos helyen, akár egymástól térben és időben elkülönülő ölési cselekmények realizálásával, azok egységes elhatározása nem feltétel. E bűncselekmény befejezetten akkor valósul meg, ha az elkövető szándéka

---

⁷⁰⁸ Szabályozási utóda a nyereségvágyból elkövetett emberölés, amely azonban, mint lentebb kifejtem, valójában nem összefoglalt bűncselekmény, sokkal inkább az önálló mellékcselekmény egy eseteként említhető.

⁷⁰⁹ FINKEY 1895, 52.

⁷¹⁰ Így ANGAL 1920, 483-484., IRK 1928, 221-222., ZÖLDY 1931, 21-25., KÁDÁR 1953, 228., KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 617-618.

által átfogott, a Btk. 160. §-ába illeszkedő ölési cselekményekkel okozati összefüggésben legalább két személy halála bekövetkezett és e cselekményeket egy eljárásban bírálják el.⁷¹¹ Az e bűncselekmény kapcsán felmerülő kérdések (pl. a kísérlet, az eljárásbeli minősítés, stb.) kapcsán következetes ítélkezési gyakorlat⁷¹² részletes bemutatása ehelyütt mellőzhetőnek tűnik. Kiemelendő viszont, hogy a törvényi egység az emberölés előkészületére még nem vonatkoztatható, így az annyi rendbeli, ahány ember megölését tervezte az elkövető.⁷¹³

Hasonló, bár tipikusan egyazon alkalommal való elkövetéssel megvalósuló összefoglalt bűncselekmény az új Btk. 160. § (2) bekezdés g) pontjában szabályozott *több ember életét veszélyeztetve* elkövetett emberölés, amely kapcsán kiemelhető, hogy az sok esetben a közveszélyokozás tényállását is magába olvasztja, in concreto tehát nemcsak a homogén, hanem a heterogén alaki halmazat helyett is funkcionálhat.

2.1.2. Ma már szintén a delictum complexum e formáját valósítja meg az államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva elkövetett *embercsempészség* [Btk. 353. § (2) bekezdés b) pont], mely bűncselekményt a bírói gyakorlat az összefoglalt bűncselekményként értékelhető minősített eset megalkotásáig⁷¹⁴ értelemszerűen a sértettek száma szerinti halmazatként értékelte.⁷¹⁵ Annak kapcsán azonban még kimutatható némi ingadozás a joggyakorlatban, hogy csak az azonos alkalommal, több személynek történő segítségnyújtás esetén van szó összefoglalt bűncselekményről, vagy a több emberen elkövetett emberölésre vonatkozó gyakorlat analógiájára, térben és időben elkülönülő segítségnyújtások is összefoglalt bűncselekményt képeznek.⁷¹⁶

2.1.3. A korábbi jogirodalommal⁷¹⁷ egybehangzóan ide sorolható továbbá a katonai deliktumok köréből a több alárendelt sérelmére elkövetett *alárendelt megsértése* [Btk. 449. § (2) bekezdés d) pont] is. E minősített eset

---

⁷¹¹ NAGY F. 2005a, 90. Korábban már az LB is utalt rá, hogy az összefoglalt bűncselekményben szereplő cselekmények miatt külön eljárás nem folytatható, a halmazati értékelés kizártságából okszerűen következik az egy eljárásban történő elbírálás követelménye. Lásd BJD 4813.

⁷¹² Vö. például a Szegedi Ítéltábla Bf.II.390/2009/17., a Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.73/2010/17. és a Pécsi Ítéltábla Bf.II.16/2011/7. sz. ítéletekkel.

⁷¹³ 5/1999. BJE

⁷¹⁴ Az 1978. évi Btk. 218. §-ában a módosítást a 2001. évi CXXI. törvény 27. §-a végezte el.

⁷¹⁵ BH1986. 484.

⁷¹⁶ BH2005. 311. Vö. továbbá például a Battonyai Városi Bíróság 1.B.153/2006/38., a Vásárosnaményi Városi Bíróság 2.B.229/2007/158., illetve a Kisvárdai Városi Bíróság 4.B.154/2005/117. sz. döntéseivel.

⁷¹⁷ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 618.

érdekessége, hogy realizálható egyrészt egy cselekménnyel, így a törvényi egység megállapítására az alaki halmazat helyett kerül sor (amikor például az előljáró egy kifejezéssel több alárendeltjét sérti meg emberi méltóságában). Ugyanígy megállapítható több cselekménnyel történő elkövetés esetén is, ilyenkor az összefoglalt bűncselekmény az anyagi halmazat helyébe lép (amikor az előljáró egyik nap az egyik, másik nap a másik alárendeltjét sérti meg).

Kiemelendő azonban, hogy a Somogyi Megyei Bíróság Katonai Tanácsának egy eseti döntésében megfogalmazott feltétele, amely szerint az egyes elkövetésekre rövid időközökben kell, hogy sor kerüljön⁷¹⁸, valójában nem követelhető meg, hanem – az összefoglalt bűncselekményi jellegnek megfelelően – a térben és időben teljesen független elkövetések viszonylatában is egy bűncselekményt lehet csak megállapítani. Ezt a helyes felfogást juttatta érvényre az ügyben jogerős döntést hozó Legfelsőbb Bíróság is.⁷¹⁹

2.1.4. Az új Btk. 244. § (2) bekezdés b) pontjában új minősítő körülményt szabályoz az *állatkínzás* kapcsán: súlyosabb a büntetés, ha az elkövető *több állat* maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. A módosítás indokai között itt a súlyosítás mellett kétségtelenül a joggyakorlat ingadozásának kiküszöbölésére törekvés is helyet kapott. A problémát a korábbi gyakorlatban az jelentette, hogy egyes bíróságok egyazon elkövetés esetén az érintett állatok számától függetlenül egy rendbeli bűncselekményt, mások az állatok száma szerinti halmazatot állapítottak meg. Így a Székesfehérvári Városi Bíróság 107 rendbeli állatkínzásként értékelte az elkövető azon cselekményét, hogy hálóval 74 darab pontyot, 5 darab süllőt, 1 darab balint, valamint 27 darab kárászt fogott ki a vízből.⁷²⁰ Hasonlóan ítélt az Encsi Városi Bíróság, amely a 83 darab malacot szűk térbe összezsúfoló, azokat étlen-szomjan Lengyelországba szállító elkövető terhére 83 rendbeli bűncselekményt állapított meg.⁷²¹ Ezzel szemben a Keszthelyi Városi Bíróság egy rendbeli állatkínzást rótt azon elkövetők terhére, akik engedély nélkül 25 darab pontyot és 5 darab harcsát fogtak.⁷²² Az utóbbi állásponthoz csatlakozott a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védőlkészítő Főosztálya is, amikor egy iránymutatásában kimondta, hogy az állatkínzás „védett jogi tárgya nem a gerinces állat testi épsége, vagy élete, hanem a közrend, illetőleg a köznyugalom. Erre tekintettel az (1) és (2) bekezdésben

---

⁷¹⁸ Somogy Megyei Bíróság Katonai Tanácsa Kb.II.32/2008/39. sz.

⁷¹⁹ LB Bfv.I.810/2010/6. sz.

⁷²⁰ Székesfehérvári Városi Bíróság 4.B.838/2008/7. sz.

⁷²¹ Encsi Városi Bíróság 2.B.116/2010/3. sz.

⁷²² Keszthelyi Városi Bíróság 107/2007/4. sz.

meghatározott állatkínzás az érintett gerinces állatok egyedszámától függetlenül egyrendbeli”.⁷²³ A 2012. évi Btk. új minősített esete mindenestre az eltérő értelmezés lehetőségét kiküszöbölte.

2.2. Az egy cselekménnyel több törvényi tényállást is kimerítő heterogén alaki halmazat helyett létesülő összefoglalt bűncselekmény a *hivatalos személy megölése* [Btk. 160. § (2) bekezdés e) pont], mely a szándékos emberölésből és a hivatalos személy elleni erőszakból jön létre.⁷²⁴

2.3. A különböző tényállások keretei közé illő több cselekményből létrejövő összefoglalt bűncselekményre például szolgálhat a szándékos, illetve a gondatlan emberölést is magában foglaló *emberrablás* [Btk. 190. § (3) bekezdés c) pont és (4) bekezdés].⁷²⁵ Ide sorolható továbbá a Btk. 314. § (1) bekezdésében szabályozott *terrorcselekmény*, amelynek tényállása különböző, célzatosan megvalósuló személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményeket foglal magában. A bűncselekmény (2) bekezdése a jogirodalom szerint ezzel szemben összetett bűncselekményt képezhet.⁷²⁶

Lényegében ugyancsak e kategóriába sorolhatók az új Btk.-ban megjelent kapcsolati erőszak 212/A. § (2) bekezdés szerinti alakzatai, amelyek a könnyű testi sértés és a tetteges becsületsértés, továbbá a súlyos testi sértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés egybefoglalása révén valósulhatnak meg, feltéve, hogy az elkövető ilyen magatartást *rendszeresen* tanúsít. E jogalkotói megoldást azért helyesebb törvényi és nem természetes egységnek tekinteni, mert itt – szemben a cselekményismétlődéssel létrejövő (1) bekezdésbeli természetes egységi esetekkel – már egyetlen magatartás kifejtése is bűncselekményt képez, a rendszeresség azonban egy másik, súlyosabb bűncselekmény megállapításához szolgál alapul. A legújabb kommentárirodalomban így foglal állást LAJTÁR ISTVÁN.⁷²⁷

2.4. Egy BÉKÉS által szerkesztett tankönyvben⁷²⁸ és a „kapcsos kommentárban”⁷²⁹ is szerepel egy részletesebb magyarázat nélkül hagyott meg-

---

⁷²³ Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti és Védőlkészítési Főosztály NF. 9316/2008/9-II. sz. iránymutatás 3) pont

⁷²⁴ Így BJD 487.

⁷²⁵ BH2003. 224. Megjegyezhető, hogy a BH2004. 45. az alapeseti emberrablást is összefoglalt bűncselekménynek tekinti.

⁷²⁶ VIDA MIHÁLY – SZOMORA ZSOLT: A közrend elleni bűncselekmények (Btk. XVI. Fejezet). In NAGY F. 2009a, 399. Ellentétesen KARSAI – NEPARÁCZKI – SZOMORA 2012, 84-85.

⁷²⁷ LAJTÁR ISTVÁN: A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In POLT 2013 (4. kötet, Különös Rész), 80.

⁷²⁸ BÉKÉS 2002, 215.

⁷²⁹ BERKES 2009, 38/1.

állapítás arra vonatkozóan, hogy korábban a *többek által elkövetett erőszakos közöszlés* [1978. évi Btk. 197. § (2) bekezdés c) pont] és *szemérem elleni erőszak* [1978. évi Btk. 198. § (2) bekezdés c) pont] összefoglalt bűncselekményt képezték.

2.4.1. Az összefoglalt bűncselekmény fő jellemzője, mint láttuk, a halmazati minősítést kizárása mellett az, hogy a halmazati minősítésre irányadó büntetésnél szigorúbb büntetés kiszabását is lehetővé teszi. Az első kritériumot vizsgálva arra az eredményre jutunk, hogy a nevezett minősített eseteknek nem volt halmazati minősítést kizáró jelentősége. A többek által elkövetett erőszakos nemi deliktumok ugyanis az alapeseti társtettség minősített esetei voltak, így ezek hiányában ugyanúgy egy bűncselekmény (éspedig társtettségben elkövetett erőszakos szexuális bűncselekmény) megvalósítása miatt lettek volna felelősségre vonhatók az elkövetők, mint akkor, ha büntetőtörvényünk nem tartalmazott volna ilyen minősített esetet.

2.4.2. E minősítő körülmény tehát nem tartalmaz több olyan, önmagukban is bűncselekményt megvalósító cselekményeket, amelyek halmazata jönne létre a minősített eset hiányában. Mivel az összefoglalt bűncselekmény megállapíthatóságához szükséges első kritérium nem teljesül, a másik, az ilyen bűncselekményeknek a halmazatnál súlyosabb büntetést lehetővé tevő voltának vizsgálata tárgytalan.

2.4.3. Nézetem szerint tehát a többek által elkövetett erőszakos közöszlés, illetve szemérem elleni erőszak nem minősült összefoglalt bűncselekménynek, azok az erőszakos nemi deliktumok olyan minősített esetei voltak, melyeket a több elkövető által egy alkalommal, azonos sértett sérelmére, közösen történő elkövetés fokozottabb társadalomra veszélyessége folytán fenyegetett az alapeseti társtettséghez képest súlyosabb büntetéssel a törvény. Ugyanez vonatkoztatható az új Btk. szerinti szexuális erőszak minősített esetére [Btk. 197. § (3) bekezdés c) pont].

2.5. Sajátos egység-többség tani csoportosítást alkalmazott egy cikkében VISZOKAY LÁSZLÓ, aki az összefoglalt bűncselekmény kategóriáját mintegy gyűjtőfogalomként kezelte, s itt tárgyalta az érték-egybefoglalás, az üzletszerűség és a folytatólágosság eseteit is. E kategorizálás azonban indokolatlanul egybemossa e jogintézményeket, s hogy mennyire nélkülözi a kellő distinkciókat, azt az a körülmény is jól szemlélteti, hogy általános megállapításai alól maga a szerző is minduntalan – mindig csak az egyik esetkörre vonatkoztatható – kivételeket kényszerült tenni.⁷³⁰

---

⁷³⁰ VISZOKAY 1983, 111-113. A szerző zavarát jól mutatják az olyan kijelentései, mint például az, hogy az egyik – általa ide sorolt – összefoglalt bűncselekményi kategóriáról azt írja, hogy az „nem létesít olyan tiszta törvényi egységet”, mint a másik.

V. Fejezet

A törvényi egység különleges esete

1. A törvényi egység különleges esetének jelentése, jogpolitikai indoka

1.1. Korábban a KÁDÁR-KÁLMÁN szerzőpáros az üzletszerűséget⁷³¹, VISZOKAY pedig az érték-egybefoglalást és az üzletszerűséget nevezte a törvényi egység különleges esetének.⁷³² E fogalmak azonban, sajátos megítélésük folytán külön kategóriákat kell, hogy képezzenek. A szegedi büntetőjogi iskola erre tekintettel a törvényi egység különleges esetének nem a fentieket, hanem az olyan tényállásokat tekinti, amelyek vonatkozásában a törvény kifejezett rendelkezése folytán közömbös, hogy az adott bűncselekmény egy vagy több sértett sérelmére valósul meg. Ilyen irányú jogalkotói rendelkezés hiányában e deliktumokat – több sértett sérelmére történő megvalósulásuk esetén – feltétlenül halmazatban kellene értékelni.

1.2. A hazai jogirodalom felfogása nem egységes abban a kérdésben, hogy a törvényi egység kategóriáján belül egyáltalán kimunkálendő-e annak különleges esete. NAGY FERENC külön pontban foglalkozik azzal, meghatározva a különleges eset fogalomkörét.⁷³³ Ezzel szemben, mint fentebb láthattuk, WIENER az ide tartozó deliktumokat a természetes egység körébe utalja.⁷³⁴ FÖLDVÁRI az ilyen bűncselekményekről nem tett említést⁷³⁵, a legújabb pécsi általános részi tankönyv azonban már a szegedi állásponttal egyezően formulázza ezt az esetkört.⁷³⁶ A kommentárirodalomban is eltérő álláspontokkal találkozunk. BERKES szerint „egyfajta törvényi egységként foghatók fel” az ilyen jellegű deliktumok.⁷³⁷ A KIS által szerkesztett kommentár a törvényi egység „sajátos esetének” tekinti az ide sorolt bűncselekményeket.⁷³⁸ LÁSZLÓNÁL⁷³⁹, JAKUCSNÁL⁷⁴⁰ és VARGÁNÁL⁷⁴¹ azonban nem szerepel a különle-

---

⁷³¹ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 618.

⁷³² VISZOKAY 1980, 593.

⁷³³ NAGY F. 2008, 236.

⁷³⁴ WIENER 2003b, 86.

⁷³⁵ FÖLDVÁRI 2006, 216-220.

⁷³⁶ BALOGH Á. – TÓTH 2010, 229.

⁷³⁷ BERKES 2009, 36/3.

⁷³⁸ KIS 2006a, 44.

⁷³⁹ LÁSZLÓ 1986, 41.

⁷⁴⁰ JAKUCS 2004, 65.

⁷⁴¹ VARGA 2009, 52-53.

ges eset. A legújabb kommentárok egyikében SZOMORA NAGY FERENCHEZ hasonlóan nevesíti azt.⁷⁴² Nézetem szerint a törvényi egység különleges esetének meghatározása és ismérveinek megállapítása indokolt, ennek hiányában ugyanis az e kategóriába tartozó bűncselekmények nem lennének megnyugtatóan besorolhatók egység-halmazati szempontból.

1.3. E bűncselekmények sajátosságaként elmondható, hogy amennyiben egy sértett sérelmére valósulnak meg, valóban felfoghatóak természetes egységként is, amikor azonban a sértettek száma legalább kettő, törvényi egység létesül.⁷⁴³ Helytelen tehát WIENER azon megállapítása, hogy a közúti veszélyeztetés azért természetes egység, „mert a törvényi tényállás a más vagy mások veszélyeztetését együtt tartalmazza”.⁷⁴⁴ Az előző okfejtésnek megfelelően ugyanis a közúti veszélyeztetés – a közfelfogás szerint is – akkor minősülhetne egyben természetes egységnek, ha csak egy sértett veszélyeztetése valósul meg, több sértett esetében mind a természetes szemlélet, mind a személy elleni bűncselekményekre vonatkozó bírói gyakorlat halmazati minősítést tenne indokolttá, azt kizárólag a jogalkotó kifejezett rendelkezése zárja ki, az egység itt tehát nem természetes, hanem valójában *törvényi*.

1.4. Ami a sértettek számának törvényhozói közömbösítésének kriminálpolitikai indokait illeti, mindenekelőtt rögzítendő, hogy az ide sorolható bűncselekmények általában ún. keretdiszpozíciók, tényállástani szempontból pedig sokszor veszélyeztető jellegűek. Ebből következik, hogy a jogalkotó arra tekintettel is értékeli az ilyen bűncselekményeket a sértettek számára tekintet nélkül egységként, mert a tipikusan eshetőleges szándékkal, avagy gondatlanságból megvalósuló, foglalkozási vagy közlekedési szabályokat megsértő elkövetőket nem kívánja bűnösségük relatíve alacsonyabb foka ellenére a túl szigorú halmazati minősítéssel és büntetéssel sújtani. Amennyiben e bűncselekmények több sértett sérelmére valósulnak meg és ezáltal törvényi egységet képeznek, a sértettek számát a bíróság a büntetéskiszabás körében veheti figyelembe.

1.5. Kisebb éllel ugyan, de szintén szempont lehet a törvény egység létesítése kapcsán, hogy foglalkozási, illetve közlekedési szituációkban gyakran bizonyítási nehézségek jelentkeznének a sértettek számának megállapításánál.⁷⁴⁵ Emellett – lentebb érintendő – méltányossági, illetve célszerűségi szempontok is indokolttá tehetik jogpolitikailag a törvényi egység különleges esetét.

---

⁷⁴² KARSAI 2013, 48.

⁷⁴³ NAGY F. 2008, 236.

⁷⁴⁴ WIENER 2003, 86.

⁷⁴⁵ BLÁSKÓ 2002, 362-363.

2. Példák a törvényi egység különleges esetére

2.1. A törvényi egység különleges esetét – az összetett és az összefoglalt bűncselekményhez hasonlóan – a jogalkotó létesíti a büntető törvénykönyv Különös Részében. A különleges eset elvileg előfordulhat valamely bűncselekmény alapesetén belül ugyanúgy, mint minősített esetként. Előbbire példa a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. E bűncselekmény törvényi tényállásának szövegezéséből következik az, hogy ugyanúgy egy bűncselekmény létesül abban az esetben, ha az elkövető foglalkozása szabályainak megszegésével egy sértett életét, testi épségét vagy egészségét teszi ki közvetlen veszélynek, vagy egy sértettnek okoz testi sértést, mint akkor, ha több sértett sérelmére fejt ki tényállásszerű magatartást. Ugyancsak például szolgálhat több közlekedési bűncselekmény, így a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése, a közúti veszélyeztetés, a közúti baleset okozása és az új Btk. szerint a közlekedési biztonsága elleni bűncselekmény is.⁷⁴⁶

Mind az 1978. évi [177/A. § (2) bekezdés], mind a 2012. évi Btk. [219. § (2) bekezdése] tartalmazza a *személyes adattal visszaélés* azon törvényi változatát, amelynek eredményeként az elkövető *más vagy mások* érdekeit jelentősen sérti. Hasonlóan ebbe a körbe sorolható a *csődbűncselekmény* (Btk. 404. §), amelynek elkövetője a *hitelező vagy hitelezők* kielégítését hiúsíthatja meg. Részemről a *költségvetési csalás*t is ide sorolom (Btk. 396. §).

Minősített eset keretében valósult meg a törvényi egység különleges esete az 1978. évi Btk. szerinti, egy vagy több ember halálát előidéző közveszélyokozás esetében, melyet azonban az új Btk. ilyen formában már nem szabályoz.

2.2. Az 1978. évi Btk. a 204. §-ában szabályozta *tiltott pornográf felvétellel visszaélés* törvényi tényállását.⁷⁴⁷ A korábbi, az 1978. évi Btk. 195/A. §-ban elhelyezett tényállással ellentétben az új törvényi megfogalmazás alapján egy bűncselekmény, egység megvalósításáért felelt e deliktum elkövetője, ha egy, úgyszintén, ha több tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről szerzett meg vagy tartott pornográf felvételt. Így e bűncselekmény egység-többség tani szempontból a törvényi egység különleges esetkörébe sorolható.⁷⁴⁸ Az új Btk. 204. §-a a bűncselekmény elnevezését *gyer-*

---

⁷⁴⁶ Az új Btk. 232. §-ában szabályozott közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény tényállásszerű eredménye ugyanis – szemben az 1978. évi Btk. 184. §-ában írtakkal – már nem a közlekedés biztonságának, hanem más vagy mások életének vagy testi épségének a veszélyeztetése.

⁷⁴⁷ Megállapította az 1978. évi Btk.-t módosító 2007. évi XXVII. törvény 8. §-a. Hatályos volt 2007. július 1. napjától 2013. június 30. napjáig.

⁷⁴⁸ Így BALOGH Á. – TÓTH 2010, 229-230.

mekpornográfiára cserélte, a törvényi egységi jelleget azonban fenntartotta. A sértettek számának irrelevánssá tételét itt részben processzuális, részben méltányossági szempontok indokolták.

A korábbi, a sértettek számának a bűncselekmény rendbelisége szempontjából jelentőséget tulajdonító törvényi tényállás alapján ugyanis gyakran több száz rendbeli tiltott pornográf felvétellel visszaélés elkövetésében mondták ki a vádlottat bűnösnek, mivel e bűncselekmény tipikusan úgy valósul meg, hogy az elkövető nem egyetlen, hanem általában meg nem határozható, nagyszámú passzív alanyról készült pornográf felvételt szerez meg egyetlen adathordozón, avagy tárol számítógépén. Ez nyilvánvalóan indokolatlanul megnehezítette, illetve bonyolulttá, lassúvá és költségessé tette a hatóságok munkáját, ti. valamennyi halmazatban álló bűncselekmény külön-külön felderítendő és minősítendő volt. Továbbá méltánytalan helyzetbe is hozta az elkövetőt az a körülmény, hogy egyetlen, tiltott pornográf felvételek százait tartalmazó adathordozó megszerzése vagy tartása esetén több száz bűncselekmény elkövetésében mondták ki bűnösnek. Az e bűncselekményre irányadó büntetési tételek a halmazati büntetés szabályainak alkalmazása nélkül is kielégítően szolgálják a büntetés céljait, így a célszerűségi, illetve méltányossági indokok alapján e törvényi egység megalkotását helyesnek tartom. Megjegyezhető végül, hogy a tényállás korábbi szövegezése adott esetben a bűnügyi statisztikák torzulásához is vezethetett.⁷⁴⁹

Végül kiemelendő, hogy helytelen az az ítéletbeli megfogalmazás, amely szerint „a több személyről készült felvétel *természetes egység*, így 1 rb. bűncselekmény megállapításának van helye” (kiemelés tőlem: A. I.).⁷⁵⁰ Ugyanis, mint láttuk, itt helyesen törvényi egységről van szó.

2.3. A 2012. évi Btk. nemcsak fontos dekriminalizációt hajtott végre a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének* bűncselekménye (Btk. 385. §) kapcsán⁷⁵¹, hanem azért is, hogy az 1978. évi Btk. 329/A. §-ában elhelyezett szabályozási előddel szemben a bűncselekmény sértettjének más vagy másokat tekint, a törvényi egység egy új esetét is megteremtette. A jogalkotó ezáltal egyrészt kiküszöbölte az e deliktum kapcsán felme-

---

⁷⁴⁹ Így fordulhatott elő például az, hogy Pécs 2007-ben egyetlen elkövető 780 rendbeli tiltott pornográf felvétellel visszaélése miatt kiérdemelte az év „bűnös városa” címet. Forrás: <http://www.bama.hu/baranya/kek-hirek-bulvar/pecs-a-bunos-varos-176030>

⁷⁵⁰ BH2010. 267.

⁷⁵¹ Az új Btk. 462. § (2) bekezdés d) pontja alapján a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése csak százezer forintot meghaladó üreshordozói díjra, reprográfiai díjra, illetve ekkora vagyoni hátrányt okozva valósít meg bűncselekményt, feltéve, hogy a 385. § (5) bekezdésében írt büntethetőségi akadály nem merül fel.

rült halmazati anomáliákat⁷⁵², másrészt lehetővé tette, hogy az elkövetési értéket ne az egyes sértetteket ért vagyoni hátrányokat figyelembe véve, külön-külön, hanem – és ez már a törvényi egységi jelleg konzekvenciája! – összeadva, együttesen lehessen figyelembe venni.

2.4. A joggyakorlatban a legnagyobb jelentőséggel bíró, a törvényi egység különleges esetének friss példáiként az *okirattal visszaélés* (1978. évi Btk. 277. §, új Btk. 346. §) és a *késpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés* [1978. évi Btk. 313/C. §, új Btk. 393. § (1) bekezdés a) pont], valamint az ezekkel összefüggésben elkövetett lopás [1978. évi Btk. 316. § (2) bekezdés e) pont, új Btk. 370. § be) pont] esetei említhetők.⁷⁵³ A módosítások lényege szerint e bűncselekmények egységként értékelendők, függetlenül attól, hogy egy vagy több okiratra vagy késpénz-helyettesítő fizetési eszközre követik el azokat, illetve hogy a lopást egy vagy több okirat vagy késpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével valósítják meg. Mindez alapvetően az ítélkezés egyszerűsítését hivatott szolgálni, mivel ha az elkövetési tárgyak száma halmazatot nem eredményez, a rendbeliség megállapítása nehézségbe nem ütközik. Új probléma merülhet fel azonban például abban az esetben, ha az elkövető több sértett tulajdonában álló dolgokat lop el és ezzel egyidejűleg több személy nevére kiállított okiratokat is elvesz. Ha ugyanis a lopás rendbelisége kapcsán érvényesülő azon rendező-elvet, amely – az elkövető tudattartalmától függetlenül – a sértettek száma szerinti halmazat megállapítását írja elő, ez esetben is érvényre akarjuk juttatni, a kétszeres értékelés tilalmába ütközhet az a megoldás, ha a több rendbeli lopást mindannyiszor súlyosabban minősítjük arra figyelemmel, hogy az elkövető a valóságos alaki halmazatban álló lopásokat okirat egyidejű elvételével valósította meg.

---

⁷⁵² Ezekhez lásd SZATHMÁRY 2010, 623-629., a joggyakorlatban BH1996. 137.

⁷⁵³ A tényállások új szövegét megállapította a 2012. évi CCXXIII. törvény 36. §-a.

VI. Fejezet

Az üzletszerűség

1. Az üzletszerűség fogalma, vizsgálatának lehetőségei

A rendszeres haszonszerzés céljából történő – a magyar büntetőjogban hosszabb ideje kizárólagosan érvényesülő terminológia szerint: *üzletszerű* – bűnelkövetés vizsgálatára két alapvető aspektusból kerülhet sor, melyek maguk is több megválaszolandó alkérdést vetnek fel.

1.1. A büntetőjogi – közelebbről *büntetőjog-dogmatikai* – nézőpont feladata egyrészt annak meghatározása, hogy *mit* értünk a tulajdonképpeni üzletszerű elkövetés alatt, melyek azok az – akár objektív, akár szubjektív – ontológiai ismérvek, amelyek megléte megalapozhatja az üzletszerűség megállapítását, illetve hiánya annak mellőzéséhez vezethet. Röviden: meghatározandó az üzletszerűség megállapításának feltételrendszere. Ezt követően kerülhet sor annak megválaszolására, hogy az üzletszerű elkövetést *hogyan* szabályozza a büntetőjog. Ebben a körben a jogalkotóra és a jogalkalmazóra egyaránt hárulnak bizonyos feladatok. A törvényhozó jogosult dönteni abban a kérdésben, hogy az üzletszerűség milyen formában kerüljön törvényi szabályozásra: például az alaptényállás elemeként vagy minősítő körülmény formájában (elképzelhető azonban ezektől eltérő megoldás is). A törvényi háttér megteremtése után a jogalkalmazó feladata az üzletszerűen elkövetett bűncselekmény(ek) jogi minősítése. Tekintettel arra, hogy az üzletszerűség megállapítására általában nagyszámú, ún. sorozatos elkövetés esetén szokott sor kerülni, kiemelt jelentőségű kérdés, hogy a bíróság annyi rendbeli bűncselekményt állapít-e meg az elkövető terhére az üzletszerűség fennforgásakor, ahány (rész)cselekményt ténylegesen megvalósított (tehát a rendes halmazati szabályokat alkalmazza), vagy ehelyett az egész bűncselekmény-sorozatot egységes folyamatnak tekintve deliktumegységet állapít meg.

1.2. A jogintézmény önálló fogalomként való fenntartásának racionális megokolását segítheti elő, ha azt a büntetőjogi mellett *kriminálpolitikai* szempontból is vizsgálat tárgyává tesszük. E kérdéskörben azok a körülmények érdemelnek figyelmet, amelyek e különös elkövetési formának az általános szabályoktól eltérő jogalkotási és jogalkalmazási figyelembe vételét alátámasztják és indokolják. Elsősorban az vizsgálandó, hogy az üzletszerű bűnelkövetés fokozottabb mértékben támadja-e a büntetőjog által védett életviszonyokat, mint a „normál” bűnözés. Ha erre a kérdésre „igen”-nel

felelünk, tisztázandó lehet még, az üzletszerű bűnelkövetés az összбүнözésen belül olyan súllyal van-e jelen (és pedig akár az üzletszerűen elkövetett бűncselekmények számát, akár az azokkal okozott összкár mértékét tekintve), hogy erre tekintettel a társadalom védelme érdekében speciális – az általánosnál többnyire szigorúbb – бűntető jogszabályokra van szükség.

1.3. Az üzletszerűség problémaköre a 19. század második felétől a 20. század derekáig a hazai kutatások homlokterében volt: a jogirodalom részletesen foglalkozott az üzletszerűséggel, meghatározva megállapításának feltételeit. Ezt követően a kérdés jócskán veszített jelentőségéből, ami részben összefüggést mutathat a 1961. évi Btk. Indokolásában olvasható azon véleménynel, amely szerint az üzletszerűség „kiveszőben lévő kategória, mely a bírói gyakorlatban egyre ritkábban fordul elő”.⁷⁵⁴ Miután az élet jócskán rációfolt az államszocialista jogalkotás eme prognózisára, az 1960-as évektől kezdődően, majd az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően ismét terjedelmes vita alakult ki az üzletszerűség kapcsán, ekkor már kifejezetten e jogintézmény egység-többség tani megítélésére fókuszálva.

A rendszerváltást követően napvilágot látott jogirodalmi munkák száma – dacára annak, hogy a judikatúra több kérdés kapcsán, mondhatni, homlok-egyenest eltérő irányt vett korábbi felfogásához képest – meglehetősen csekély. A tankönyv- és kommentárirodalom idevágó részei mellett e témában íródott önálló tanulmánnyal alig találkozunk.⁷⁵⁵

Tekintettel arra, hogy az üzletszerűség kérdése nemcsak mint egység-halmazati probléma jelentkezik a jogelméletben és -gyakorlatban, kiemelt jelentőségére figyelemmel az alábbiakban előbb mint бűntetőjog-dogmatikai fogalmat teszem azt vizsgálat tárgyává, s csak ezt követően térek rá az egység-többség tani kérdések vizsgálatára.

1.4. A бűntetőjog-dogmatikai részben a jogintézmény fogalmának, kategóriáinak, rendszerbeli helyének meghatározása és – *exkursus* formájában – rövid történeti áttekintés után az üzletszerűség értelmezése körében az elméletben és a gyakorlatban felmerülő vitás kérdésekre kívánok lehetőség szerint választ keresni. Az egység-halmazati részben pedig külön kiemelten foglalkozom az ugyanolyan бűncselekmények üzletszerű elkövetése kapcsán napjainkban érvényesülő halmazati felfogás problémáival, melyek kiküszöbölésére *de lege ferenda* javaslatot is megfogalmazok.

---

⁷⁵⁴ INDOKOLÁS-1961, Részletes Indokolás a 291. §-hoz, 511.

⁷⁵⁵ Az üzletszerűség megállapításának gyakorlati kérdéseivel foglalkozott MÉSZÁR 2005, 241-245., POJNÁR 2008, 41-49., MADÁCSI 2002, 30-31., továbbá diákköri dolgozatában jelen sorok szerzője is, lásd AMBRUS 2011b, 235-240. Jelen munkának az üzletszerűségről szóló fejezete lényegében ugyanígy megjelent AMBRUS 2012b, 1-16.

1.5. Terjedelmi okokból nem térek ki az üzletszerűséget kriminálpolitikai jelentőségére ezért e kérdés kapcsán csak itt utalok röviden arra, hogy álláspontom szerint az üzletszerűen elkövetett bűncselekmények, s azok elkövetői fokozottabb társadalomra veszélyessége az alkalmi bűnelkövetőkével összevetve nyilvánvaló. Miután a megélhetés biztosítása az ember legelementárisabb érdeke, az ilyen célból bűnöző személy szükségképpen elszántabbá válik a bűnelkövetésre, és általában az idők folyamán olyan gyakorlattal, dörzsöltséggel vértézi fel magát, kapcsolatokra tesz szert, ami jócskán megnehezíti a nyomozó hatóságok dolgát az ilyen elkövető cselekményeinek felderítésénél. Tovább fokozza az üzletszerű bűnözésben rejlő társadalmi veszélyességet, hogy annak elszaporodása a társadalom tisztességes részének is rossz példát mutathat: ha az állampolgárok azt látják, hogy a bűnözésre berendezkedők sokkal jobban boldogulnak az életben az átlagembernél, mind többen szánhatják el magukat a bűnözői életmód kialakítására.

2. Az üzletszerűség mint büntetőjog-dogmatikai kategória

2.1. Az üzletszerűség fogalma, kategóriái, rendszerbeli helye

2.1.1. Az üzletszerűség fogalmát a hatályos Btk. Záró Részében, az értelmező rendelkezések körében [Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pont] találjuk meg, ez alapján **„üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.”** A fogalom alapján az üzletszerűség megállapításának *objektív* (tehát a külvilágban érzékelhetően megjelenő) ismérve az ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmények elkövetése, *szubjektív* (vagyis az elkövető tudattartalmát jellemző) kritériuma a rendszeres haszonszerzésre törekvés. Ugyanolyanok azok a bűncselekmények, amelyek azonos törvényi tényállás keretei közé illeszkednek. Abban a kérdésben pedig, hogy mely bűncselekmények tekinthetők hasonló jellegűnek, elsősorban a BKv 39. nyújt eligazítást a bírói gyakorlat számára. A rendszeres haszonszerzésre törekvés röviden azt a követelményt foglalja magában, hogy az elkövető – legalább rendszeres mellékkereset szerzése érdekében – bűncselekmények elkövetésére rendezkedjen be, vagyis az a cél lebegjen a szeméi előtt, hogy – legalább részben – huzamosabb ideig bűnözésből fogja fenntartani magát.⁷⁵⁶

---

⁷⁵⁶ BH1983. 350.

2.1.2. Az üzletszerűség két kategóriája között szokás különbséget tenni, az elhatárolás pedig aszerint történik, hogy adott bűncselekménynél az üzletszerűség az alaptényálláshoz tartozik, vagy azt minősítő körülményként szabályozza a jogalkotó. Előbbire például szolgálhat hatályos jogunkban a zugírászat (Btk. 286. §), utóbbira pedig több vagyon elleni bűncselekmény (lopás, sikkasztás, stb.). Korábban egyes jogirodalmi szerzők az alapeseti üzletszerűséget *sajátképi*, míg a minősített esetben előfordulót *nem sajátképi* üzletszerűségnek nevezték.⁷⁵⁷ Bár nem gyakori, a recens jogirodalomban is előfordul ez a szóhasználat⁷⁵⁸, amely álláspontom szerint dogmatikailag szabatos és jól kifejezi az üzletszerűség két típusa közötti különbséget, így a továbbiakban ebben az értelemben használom e kifejezéseket.⁷⁵⁹

2.1.3. Ami az üzletszerűség rendszerbeli helyének meghatározását illeti, a kommentár- és tankönyvszerzők többnyire csak az *egység-többség tanán belüli* rendszerezést szokták elvégezni, e körben pedig – vélhetően a Btk. egyébként sokat kritizált eredeti miniszteri indokolása⁷⁶⁰ iránti hagyománytiszteletből is – az üzletszerűséget többnyire az egység egyik kategóriája, a *törvényi egység* körébe utalják, bár azt többnyire valamennyien hangsúlyozzák, hogy *tiszta* törvényi egységet csak az alapeseti üzletszerűség hoz létre.⁷⁶¹

A) Az uralkodó nézettel szemben foglalt állást FÖLDVÁRI, aki korábban kategorikusan kizárta az üzletszerűséget a törvényi egység köréből, vonatkoztatva ezt mind a nem sajátképi, mind a sajátképi üzletszerű bűncselekményekre.⁷⁶² Az 1961. évi Btk. hatálya alatt megjelent tankönyvében a szerző – az ekkoriban az ítélkezési gyakorlatban uralkodó felfogást alapul véve – elismerte az üzletszerűség törvényi egységet létesítő erejét.⁷⁶³ Miután azonban a bírói gyakorlat – mint látni fogjuk – visszatért az ugyanolyan

---

⁷⁵⁷ Így IRK 1928, 223.

⁷⁵⁸ NAGY F. 2010, 239.

⁷⁵⁹ Ellenérvként felmerülhet, hogy a sajátképi-nem sajátképi fogalompár már „foglalt” az ún. különös bűncselekmények számára. Ám ha arra gondolunk, hogy a *delictum proprium* esetében is pontosan arról van szó, hogy annak sajátképi változatánál a személyes kvalifikáltság hiányában a bűncselekmény egyáltalán létre sem jöhet, míg a nem sajátképi alakzatnál a személyes kvalifikáltság megléte vagy hiánya csak a minősítésre van kihatással, akkor éppen-séggel akkor járunk el következetesen, ha az üzletszerűség fajtái között is e fogalmi pár használatával teszünk különbséget.

⁷⁶⁰ INDOKOLÁS-1978, 1112. és 1166.

⁷⁶¹ A kommentárok közül így LÁSZLÓ 1986, 46., BERKES 2009, 36/4. és VARGA 2009, 52. A tankönyvirodalomból NAGY F. 2010, 239., HORVÁTH 2007, 283-284., BUSCH 2006, 209., BALOGH Á. – KÓHALMI 2007, 50-53.

⁷⁶² FÖLDVÁRI 1962, 291.

⁷⁶³ FÖLDVÁRI 1974, 231.

bűncselekmények üzletszerű elkövetését halmazatként értékelő felfogáshoz, az elsők között üdvözölte azt.⁷⁶⁴

B) A legújabb pécsi általános részi tankönyv hallgatásából pedig arra lehet következtetni, hogy a pécsi büntetőjogi iskola továbbra sem sorolja az üzletszerűséget a törvényi egység körébe.⁷⁶⁵ Ebből az álláspontból az következik, hogy sajátképi üzletszerűség esetén is a halmazatot kellene megállapítani. E felfogás helytelenségének igazolására *processzuális* és *dogmatikai* érvek egyaránt felhozhatók. Adott esetben nyilvánvalóan célszerűtlen és a büntetőeljárás gyors befejezését lényegesen hátráltató következményekkel járna, ha a hatóság az üzletszerűen elkövetett több tucát vagy akár több száz cselekményt felderíteni és bizonyítani lenne kénytelen. Emellett a halmazati minősítés ellen szól az a nyomósabb érv is, hogy az valójában a kétszeres értékelés tilalmába ütközik: mivel ezek a cselekmények kifejezetten az üzletszerűségre tekintettel minősülnek bűncselekménynek, ebből következően ugyanazon körülmény kétszeres figyelembe vételét jelentené, ha az önmagukban nem büntetendő cselekményekből bűncselekményt konstituáló ismérv még ezen felül a bűnhalmazat megállapítását is maga után vonná.

C) Mivel az üzletszerűség egység-többség tani vonatkozásai a tanulmány második fő részében kerülnek bemutatásra, itt elegendő annyit rögzíteni, hogy a sajátképi üzletszerűség egység-halmazati szempontból *de lege lata* törvényi egységként értékelhető. Nem arról van szó azonban – mint BLASKÓ írja – hogy az alapeseti üzletszerűség esetén „a törvényi tényállás többszöri megvalósítása ellenére bűncselekményegység létesül”⁷⁶⁶, hanem éppen arról, hogy a törvényi tényállás csupán egyszer valósul meg, a rész-cselekmények számára tekintet nélkül. Ezzel szemben a nem sajátképi üzletszerű bűncselekmények – a bírói gyakorlatot formáló, lentebb részletesen elemzett BKv 37. alapján – az általános halmazati szabályok szerint minősítendők, s ebből kifolyólag egység-többség tani szempontból gyakorlatilag közömbösek (ti. ilyenkor az üzletszerűség a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása alapján ugyanúgy viselkedik, mint bármely más minősítő körülmény, tehát a szerepe kizárólag abban áll, hogy az alapesethez képest súlyosabb büntetés kiszabását teszi lehetővé).

2.1.4. Az egység-halmazati rendszerbeli hely megjelölése mellett külön kérdésként jelentkezhet, hogy *tényállástani* szempontból hová sorolható be az üzletszerűség. Mint arra már az előző pontban is utaltam, ennek explicit

---

⁷⁶⁴ FÖLDVÁRI 1985, 531-532.

⁷⁶⁵ Vö. BALOGH Á. – TÓTH 2010, 230.

⁷⁶⁶ BLASKÓ 2002, 361.

megválaszolásával a jogirodalom többnyire adós marad, és csak néhány szerzőnél jut kifejezésre az a vélemény, hogy az üzletszerűség az ún. szituációs elemek egyike, az *elkövetési mód* körébe sorolható.⁷⁶⁷ Ez az álláspont azonban – amely feltehetőleg az egyszerű nyelvtani értelmezésből kiindulva, a módhatározó törvényi alkalmazásából von le következtetést a rendszerbeli elhelyezésre nézve – vitatható. Az elkövetési mód ugyanis az objektív tényállási elemek körébe tartozik⁷⁶⁸, az üzletszerűség azonban – ahogy arról már volt szó – nem tisztán objektív kategória, hanem mint az objektív és a szubjektív egysége jelenik meg, tehát nem csupán az elkövetés külső körülményeire nézve állít feltételeket, hanem egyúttal az elkövető tudattartalmával kapcsolatban is követelményeket támaszt.⁷⁶⁹ Mindezekre figyelemmel az üzletszerűség *kettős* tényállásbeli szerepe rajzolódik ki: az objektív tényállási elemek körében mint az *elkövetés módja*, míg a szubjektív oldalon mint az *elkövető célzata* jut dogmatikai jelentőséghez.

---

⁷⁶⁷ Így POJNÁR 2008, 43-44.

⁷⁶⁸ NAGY F. 2010, 110.

⁷⁶⁹ Megjegyezhető, hogy az üzletszerűséghez hasonlóan objektív és szubjektív momentumok együttes megvalósulása jellemez más büntetőjogi kategóriákat is. Vö. például a büntetőjogi értelemben használt *közösülés*-fogalommal. Ehhez lásd SZOMORA 2009b, 117.

Exkurzus II.

A kollektív bűncselekmény

Régi hazai jogirodalmunk az üzletszerűséget még nem önálló bűncselekménytani kategóriaként, hanem az ún. kollektív bűncselekmény (*delictum collectivum*) egyik alfajaként tartotta számon. Az uralkodó felfogás kollektív bűncselekménynek tekintette az olyan – általában sorozatban elkövetett – bűncselekményeket, amelyek „ugyanazon szokásnak és életirányzatnak kifolyásaiként” jelentkeztek.⁷⁷⁰ A kollektív bűncselekmény fogalomkörébe hazai szerzőink – a külföldi jogirodalom hatására – az üzletszerűség mellett az ún. iparszerűen és a szokásszerűen elkövetett deliktumokat sorolták. A többségi álláspont szerint *üzletszerűen* az követte el a bűncselekményt, aki több azonos jellegű cselekményt állandó jövedelemszerzés céljából követett el. Az *iparszerű* bűncselekmény hivatásos, de nem jövedelemszerzés céljából történő elkövetést jelentett, míg a *szokásszerű* bűncselekményt az elkövető tudattartalma alapján vélték megállapíthatónak, amikor a bűnelkövetésre az az iránti ellenállhatatlan vágyból, megrögzött hajlamból került sor.⁷⁷¹ A kérdés kapcsán kiemelhető azonban, hogy az iparszerűséget BALOGH JENŐ már 1886-ban felesleges, üres fogalomnak tekintette⁷⁷², FINKEY pedig még nála is tovább ment, amikor egyenesen „szórszállhasogatásnak”, és a határozott állásfoglalást zavaró körülménynek tartotta a hármas megkülönböztetést. Álláspontja szerint ugyanis az üzlet- és iparszerű cselekmények között lényeges különbség nincs, az iparszerű cselekmények csak az üzletszerűeknek egy fajtáját képezik, a szokásszerűség pedig mind az üzlet-, mind az iparszerű elkövetésnek kísérő jelensége, ezért az üzletszerűség mellett a másik két fogalom megalkotása feleslegesnek tekinthető.⁷⁷³

A korábbi német jogirodalomban LISZT mindhárom fogalmi kategóriát megkülönböztette⁷⁷⁴, míg BINDING csak az iparszerű és a szokásszerű deliktumokról tett említést.⁷⁷⁵ A mai szerzők közül ROXIN a hármas tagolást tartja fenn.⁷⁷⁶

---

⁷⁷⁰ BALOGH J. 1886, 6. Ugyanígy ZÖLDY 1931, 35.

⁷⁷¹ ANGYAL 1920, 484.

⁷⁷² BALOGH J. 1886, 12. Ugyanígy LUKÁTS 1914, 128.

⁷⁷³ FINKEY 1914, 248.

⁷⁷⁴ LISZT 1911, 211.

⁷⁷⁵ BINDING 1885, 547.

⁷⁷⁶ ROXIN 2003, 879.

A hármas distinkcióról elmondható, hogy azt az 1930-as években⁷⁷⁷, sőt a II. világháborút nem sokkal követően⁷⁷⁸ megjelent hazai tankönyvek is következetesen szerepeltették. A modern jogállami büntetőjognak mindenestre – FINKEYVEL egyetértve – az ipar- és szakásszerűség fogalmának elvetése mellett kell állást foglalnia. Az iparszerűség ugyanis gyakorlatilag az üzletszerű elkövetés egyetlen kiragadott elemének, a rendszerességnek az egyoldalú kidomborítását jelenti, amely önálló hatókörrel ennek folytán nem rendelkezhet. A szakásszerűség önálló dogmatikai fogalomként történő szerepeltetése pedig a szubjektív oldal túlhangsúlyozásához vezethet, amely azt a nem csekély veszélyt hordozza magában, hogy táptalajul szolgálhat a diktatórikus rezsimek által előszeretettel alkalmazott tettes-büntetőjogi fel-fogás megalapozásához.⁷⁷⁹

A hazai büntető jogalkotásról mindenestre elmondható, hogy alapvetően csak az üzletszerűséget szabályozta kifejezetten. Ez alól egyes szerzők szerint kivételként a szakásszerűség mint büntetőjogi kategória – bár nem ilyen büntetőjogi terminus technicussal történő – kodifikálása említhető, amit a II. Bn. végzett el 1928-ban. A CSEMEGI-kódex e novellájának 36. §-a ugyanis kötelezővé tette azon elkövető szigorított dologházba utalását, aki bűncselekmények elkövetésére állandó hajlamot mutatott (ún. „megrögzött büntettes”). Miután ez a kifejezetten tettes-büntetőjogi alapokon nyugvó, a nullum crimen/nulla poena sine lege elvével is szembemenő rendelkezés – természetesen más hasonló szabályokkal együtt – a jogállami garanciák leépítését hozta magával, és – szerencsés(nk)re – a magyar büntető törvényalkotás vakvágányának bizonyult, részletes ismertetésétől és kritikájától elhelyűtt eltekintek.⁷⁸⁰

Kiemelhető végül a BHÖ 232. pontja, amely a tisztán objektív alapon meghatározott *ismételtség* kategóriájáról rendelkezett, ezt azonban az 1961. évi Btk. nem vette át.⁷⁸¹

---

⁷⁷⁷ Vö. például HELLER 1931, 320-321. és HACKER 1936, 241.

⁷⁷⁸ SCHULTHEISZ 1948, 133-134.

⁷⁷⁹ SCHULTHEISZ 1949, 12-16.

⁷⁸⁰ Támogatói köréből lásd például ZÖLDY 1929, 13-14.

⁷⁸¹ E kategóriához lásd FÖLDVÁRI 1955, 14-26.

2.2. Az üzletszerűség jogtörténeti fejlődése

2.2.1. Az üzletszerűség törvényi „karrierje” a CSEMEGI-kódex hatályba lépésével kezdődött, amely eredetileg egyetlen bűncselekmény, az orgazdaság kapcsán ismerte az üzletszerű elkövetés lehetőségét. Emellett egyes büntetőjogi melléktörvények tartalmaztak elszórtan olyan tényállásokat, ahol felbukkant még az üzletszerűség.⁷⁸² Az I. Bn. bővítette az üzletszerűen elkövethető bűncselekmények számát, amikor azt a *kerítés* és a lopás kapcsán minősítő körülménnyé nyilvánította.⁷⁸³ Az 1961. évi Btk. üzletszerűen is elkövethető deliktumként szabályozta például a kábítószerrel visszaélést (1961. évi Btk. 198. §), az üzérkedést (1961. évi Btk. 236. §), az árdrágítást (1961. évi Btk. 238. §), alapeseti üzletszerű bűncselekményként az embercsempészt (1961. évi Btk. 204. §) és az üzletszerű kéjelgést (1961. évi Btk. 283. §). Szembetűnő azonban, hogy az első szocialista büntetőkódex elvetette az üzletszerű lopás kategóriáját.

Az 1978. évi Btk. eredeti szövege ismét változtatott az üzletszerűség jogalkotói értékelésén. Így például sajátképből nem sajátképi üzletszerű bűncselekménnyé tette az embercsempészt, bevezetésre került az üzletszerű elkövetés lehetősége a lopásnál, a sikkasztásnál és a csalásnál. Az alapeseti üzletszerűség körében a törvényhozó kizárólag a zugírászatot (1978. évi Btk. 248. §), az üzletszerű kéjelgést (1978. évi Btk. eredeti 204. §-a) és az üzletszerű pénzkölcsönzést (az üzérkedés egyik megvalósulási formája, 1978. évi Btk. eredeti 300. §) sorolta, majd az utóbbi két bűncselekmény 1993. évi dekriminalizálását⁷⁸⁴ követően egészen az *uzsora-bűncselekmény* (sic!)⁷⁸⁵ 2008-as törvénybe iktatásáig⁷⁸⁶ kizárólag a zugírászat⁷⁸⁷ tartozott a sajátképi üzletszerű bűncselekmények körébe a magyar büntetőjogban. Legújabbban pedig ismét ez a helyzet, miután a 2011. évi CXXXIV. törvény 1. §-a az uzsora-bűncselekmény tényállását módosítva, azt sajátképből nem sajátképi üzletszerű deliktummá

---

⁷⁸² Így az 1874. évi XXXIV. tc. 39. §-a tartalmazta a zugírászkodás, az 1883. évi XXV. tc. (a korabeli „uzsoratörvény”) 1. §-a pedig az uzsora tényállását. A Kbt. 79. §-a szabályozta emellett az üzletszerű szemfényvesztés kihágását, 87. és 89. §-a pedig a szerencsejátékkal kapcsolatos, üzletszerűen elkövetett kihágásokat. Ezekhez részletesen lásd BALOGH J. 1886, 39-40.

⁷⁸³ I. Bn. 45. § 4. pont és 49. § 3. pont

⁷⁸⁴ A tényállásokat a 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése helyezte hatályon kívül, 1993. május 15-től.

⁷⁸⁵ Helyesen *uzsora-bűncselekmény*, ám az 1978. évi Btk. kötőjel nélkül tartalmazta azt. Az új Btk. 381. §-a már a nyelvtanilag helyes változatot rögzíti.

⁷⁸⁶ A tényállás szövegét a 2008. évi CXV. törvény 2. § (1) bekezdése állapította meg. Hatályos volt 2009. március 1-től 2011. október 31-ig.

⁷⁸⁷ Bár védhető lenne olyan álláspont is, amely szerint a zugírászat – az elkövetési magatartás folyamatos jellegére figyelemmel – természetes egységként értékelendő.

minősítette át.⁷⁸⁸ A vonatkozó miniszteri indokolás szerint ugyanis „az emberek élethelyzetében bekövetkezett negatív folyamatok olyan elkövetési formákat hoztak napvilágra, amelyeknél nem indokolt az üzletszerűség tényállási elemként való vizsgálata”.⁷⁸⁹ Ezt a megoldást vette át az új Btk. 381. §-a is.

2.2.2. A CSEMEGI-kódex az üzletszerűség fogalmát még nem határozta meg, hanem a bíró szabad mérlegelésére bízta azt.⁷⁹⁰ A 8800/1946. ME rendelet 9. §-a (BHÖ 272. pont) már tartalmazott egy fogalom-meghatározást, amely szerint üzletszerűen az követte el a bűncselekményt, aki „arra törekedett, hogy illetéktelen nyereségből állandó keresetforrása legyen”. A fogalom törvényi szintű szabályozása azonban egészen az 1961. évi Btk. hatályba lépéséig váratott magára, amely 114. §-ában már úgy rendelkezett, hogy „üzletszerűen követi el a büntettet, aki hasonló büntettek elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik”. Látható, hogy a fogalom napjainkig csak kevés és akkor sem érdemi változáson ment keresztül. Az 1961. évi Btk. 1971. évi novelláris módosítása nyomán – a bűncselekmények *bichotom* rendszerű súly szerinti osztályozására való áttérés folyamánaként – az üzletszerűség fogalmában használt „büntett” helyét a „bűncselekmény” kifejezés vette át.⁷⁹¹ Ezt követően a definíció már csak egy ízben módosult, amikor a „hasonló bűncselekmények” az „ugyanolyan” kitéttel egészült ki.⁷⁹² Miután a hasonló nyilvánvalóan tágabb kört ölel fel, mint az ugyanolyan, így e módosítás sem tekinthető érdeminek; ahogy arra a miniszteri indokolás is utal, itt mindössze az értelmező rendelkezés pontosításáról volt szó.⁷⁹³

Megjegyezhető, hogy az olyan keretdispozíciók esetében, ahol a büntetőjogi tényállást kitöltő más jogágbeli normának saját „üzletszerűség”-fogalma van, ott ennek a Kúria egy friss döntése alapján elsőbbséget kell biztosítani a büntetőjogi fogalommal szemben. Így a jogosulatlan pénzügyi tevékenység kapcsán abban a kérdésben, hogy a pénzkölcsön nyújtása üzletszerű-e, nem a Btk. definíciója, hanem az 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) 2. mellékletének 22. pontjában írt, a büntetőjogtól egyébként részben eltérő szempontrendszerű fogalma az irányadó.⁷⁹⁴

---

⁷⁸⁸ Hatályos volt 2011. november 1-től 2013. június 30-ig.

⁷⁸⁹ A 2011. évi CXXXIV. törvény Indokolása. Részletes Indokolás az 1. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁷⁹⁰ BALOGH J. 1886, 36.

⁷⁹¹ 1971. évi Bn. 1 § (3)-(5) bekezdés

⁷⁹² 1999. évi CXX. törvény 6. § (2) bekezdés

⁷⁹³ Az 1999. évi CXX. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 6. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁷⁹⁴ BH2013. 145.

2.3. Az üzletszerűség fogalmának elemzése, ítélkezési gyakorlata

Az üzletszerűség fogalmának elemzése kapcsán előljáróban utalni kell arra, hogy az üzletszerűség kizárólag objektív és szubjektív fogalmi elemnek *konjunktív* fennforgásakor állapítható meg, egyes ismérveit pedig – adott történeti tényállás elemzésekor – nem elszigetelten, hanem egymásra tekintettel, egymással kölcsönhatásban kell vizsgálni.

2.3.1. Az „üzlet” fogalmának jelentése.

Adott esetben kapaszkodóul szolgálhat a jogértelmezésnél, ha valamely büntetőjogi definíció elemzését megelőzően a kifejezés eredeti, köznyelvi jelentését is a vizsgálódás körébe vonjuk. Az „üzlet” fogalma a Magyar Értelmező Kéziszótár szerint kereskedelmi vállalkozást, adásvétel lebonyolítását, továbbá anyagi okból végzett tevékenységet jelenthet.⁷⁹⁵ Mindezek alapján – nem büntetőjog-specifikus értelemben – üzletszerűen az cselekszik, aki anyagi előny érdekében, viszonylag huzamosabb ideig kereskedelmi vagy más hasznot hajtó tevékenységet folytat (e köznyelvi jelentés több, lentebb ismertetendő jogalkalmazói döntésnél is szerephez jut).

2.3.2. Az ugyanolyan bűncselekmények elkövetésének kritériuma.

Ugyanolyan bűncselekményekről – amely feltétel egyébként megegyezik a Btk. 6. § (2) bekezdésében szabályozott *folytatólagos bűncselekmény* megállapíthatóságához megkívánt egyik feltétellel – akkor beszélhetünk, ha az elkövető valamennyi cselekménye ugyanabba a különös részi törvényi tényállásba illeszkedik, éspedig függetlenül attól, hogy annak alap-, minősített vagy privilegizált esetéről van szó. Szintén közömbös, hogy egyes cselekmények a kísérlet szakaszában rekedtek, mások befejezetté váltak, továbbá az is, hogy azokat az elkövető mint tettes vagy mint részes követte el.⁷⁹⁶

2.3.3. A hasonló jellegű bűncselekmények elkövetésének kritériuma.

A) Azon kérdés kapcsán, hogy az elkövető bűncselekményei az üzletszerűség megítélése szempontjából egymáshoz hasonlóan tekinthetők-e, többnyire a hatályon kívül helyezett BK 109. számú állásfoglalás felülvizsgálatáról rendelkező BKv 39.-ben írtakra szokás utalni. Emellett olykor eseti bírósági döntések is utalnak rá, ha meghatározott bűncselekményeket hasonlóan tekintenek.⁷⁹⁷

Az említett BKv I. pontja a jelleg hasonlóság megállapíthatóságához szükséges általános elveket rögzíti. Ebben a körben vizsgálandónak tekin-

---

⁷⁹⁵ JUHÁSZ J. et al. 1978, 1447.

⁷⁹⁶ MÉSZÁR 2005, 241.

⁷⁹⁷ Így például a BH2011. 92. II. kifejezetten kimondja, hogy a sikkasztás és a csalás az üzletszerűség szempontjából hasonló cselekmény.

ti az egyes bűncselekmények rendszertani elhelyezését, jogi tárgyait, elkövetési magatartását, illetve módját. Kiemelendő, hogy a BKv szerint lehetőség van a hasonlóság megállapítására olyan bűncselekmény viszonylatában is, amelynek *nem* minősített esete az üzletszerű elkövetés. Ha tehát az elkövető például az általa elkövetett *üzletszerű kerítés* [Btk. 200. § (3) bekezdés] mellett gyermekpornográfiát is megvalósít, e két bűncselekménye hasonló jellegűnek tekinthető, függetlenül attól, hogy utóbbi deliktum kapcsán az üzletszerűséget a jogalkotó nem tette minősítő körülménnyé.

A II. pont négy csoportra osztva sorolja fel azokat a bűncselekményeket, amelyeket hasonlóknak tekint. Eszerint hasonló jellegűek lehetnek a gazdálkodás rendjét és a pénzügyi érdekeket sértő egyes bűncselekmények, a vagyoni viszonyokat haszonszerzés céljából támadó bűncselekmények, a prostitúciós bűncselekmények, továbbá a közélet tisztasága elleni (ma korrupciós) egyes deliktumok. A III. pont példálózó rendelkezése szerint további bűncselekmény-párok is léteznek, melyek egymás viszonylatában általában hasonló jellegűnek tekinthetők.

B) Bár a BKv 39. az esetek jelentős részében megfelelő eligazítást nyújt a hasonló jellegű bűncselekmények körének meghatározásában, probléma merülhet fel a jelleghasonlóság megállapításánál, ha időközben új tényállás kerül be a Btk.-ba, amelyről emiatt a kollégiumi vélemény még értelemszerűen nem rendelkezhetett. Ebben az esetben különös gonddal kell vizsgálni a hasonlóság fennállását, ugyanis előfordulhat, hogy a könnyen elvégezhető rendszertani értelmezés alkalmazásával (tehát egyszerűen annak alapulvételeivel, hogy az új tényállás mely bűncselekményekkel szerepel egy fejezetben a törvényben) több deliktum lenne hasonló jellegűnek tekinthető, mint a tényállások, az elkövetési magatartás, mód stb. tüzetes összevetése révén. Így például a BKv meghozatalát követően került az akkori törvénybe az uzsora-bűncselekmény tényállása, amely, miután a vagyoni elleni bűncselekmények körében került elhelyezésre, a rendszertani értelmezés alapján elvileg valamennyi, az 1978. évi Btk. XVIII. Fejezetében szabályozott bűncselekménnyel hasonló jellegűnek lett volna tekinthető. Az elkövetési magatartások gondos vizsgálatával azonban – HORNYÁK SZABOLCCSAL egyetértve⁷⁹⁸ – arra a következtetésre juthatunk, hogy az új tényállás legfeljebb a csalással és a zsarolással mutat hasonlóságot.⁷⁹⁹

---

⁷⁹⁸ HORNYÁK 2009, 128.

⁷⁹⁹ Miután a Btk. 369. §-ában, 383. § d) pontjával, valamint 388/A. §-ában foglalt értelmező rendelkezések csak a különös visszaesésre állapít meg kógens szabályt a hasonló jelleg kapcsán, az üzletszerűség körében az ettől eltérő értelmezést mi sem akadályozza.

2.3.4. *A rendszeres haszonszerzésre törekvés feltétele.*

A rendszeres haszonszerzésre törekvés – mint az üzletszerűség szubjektív vetülete – maga is összetett fogalom, így a rendszeresség, a haszon, továbbá a haszonszerzésre törekvés kérdését külön pontokban célszerű tárgyalni.

A) *Rendszeresség* alatt a nyelvtani értelmezés alapján valamely jelenség bizonyos mértékű tartós ismétlődését, időről időre történő visszatérését értjük. A rendszeresség kapcsán – miután az *időben meghatározott* kategóriát takar – vizsgálandó kérdésként merülhet fel *a)* az üzletszerűen elkövetett bűncselekmény-sorozat hossza (*időtartama*), továbbá egyes álláspontok szerint jelentősége lehet *b)* az egyes cselekmények között eltelt *időköznek*, annak rövid vagy hosszabb voltának is.

Ad a) A bírói gyakorlat a rendszerességet általában bűncselekmények sorozatos, időben viszonylag tartós elkövetése esetén látja fennforogni, ezért nem állapítja meg az üzletszerűséget, amikor a bűncselekmény-sorozat elkövetésére rövid időszak (pár nap vagy akár *másfél hónap*) alatt került sor.⁸⁰⁰ A konkrét időtartam meghatározása nélkül is kizárta a Legfelsőbb Bíróság az üzletszerűség köréből azokat az eseteket, amikor az elkövető cselekményeit *alkalomszerűen* követte el, vagyis a tartósságra törekvésre nézve nem volt levonható következtetés. Így korábban sem állapította meg az üzletszerűséget, amikor az elkövetők „vádolt-társaik ráhatására azoknak [...] néhány nap alatt lebonyolított vállalkozását alkalomszerűen elősegítették”⁸⁰¹, illetve amikor az elkövető a sikkasztás útján szerzett szerszámok eladásából két esetben, alkalmi nyereségre tett szert⁸⁰², továbbá abban az esetben, amikor autóalkatrészek ellopására alkalomszerűen, néhány órán belül került sor.⁸⁰³ Egy friss kúriai döntés szerint nincs helye az üzletszerűség megállapításának, amikor az elkövető „alkalomszerűen valósít meg kisebb számú vagyon elleni bűncselekményt”.⁸⁰⁴ Üzletszerűen elkövettként minősült azonban azon elkövető cselekménye, aki *több mint két évig* a vele egy faluban élő lakosok háztartását rendszeresen fosztogatva élelmiszert, különféle használati tárgyakat, stb. tulajdonított el.⁸⁰⁵

Az állandósult bírói gyakorlat e vonatkozásban nézetem szerint helyes-selhető: ha az elkövető bűncselekményeiről elmondható, hogy azok összes-

---

⁸⁰⁰ BH2002. 469.

⁸⁰¹ BJD 3749.

⁸⁰² BH1990. 50.

⁸⁰³ BH1991. 462.

⁸⁰⁴ BH2013. 1.

⁸⁰⁵ EBH2008. 1860. és BH2009. 37.

ségét viszonylag rövid idő alatt hajtotta végre, ez a körülmény gyakran objektíve kizárhatja az üzletszerűség megállapíthatóságát (arra azonban egyes esetekben, mint látni fogjuk, a szubjektív oldalra figyelemmel mégis sor kerülhet). A rendszeresség ismérve összefoglalóan tehát huzamosabb időn át vissza-visszatérő cselekvést foglal magában, amelyből gyakran alappal lehet következtetni az elhatározás tartósságára is.

Ad b) Vitatott kérdés, hogy a rendszeresség kritériuma megköveteli-e egyszersmind a folytatólagos bűncselekmény fogalmából ismert „rövid időköz” feltételének fennállását is. A judikatúra felfogása e kérdés kapcsán kifejezetten ellentmondásosnak tekinthető. Egy korábbi eseti döntés szerint az üzletszerűség megállapításához „az egyes elkövetési időpontok közötti viszonylag rövidebb időköz” szükséges.⁸⁰⁶ Egy 2008-ban megjelent cikk szerint a bírói gyakorlat ugyanúgy, „mint a folytatólagosságnál, a három hónapot tekinti olyan rövid időköznek, amelyen belül a rendszeres hasznoszerzésre törekvés, és így az üzletszerűség megállapítható”.⁸⁰⁷ Egy 2009. évi döntés pedig szintén jelentőséget tulajdonított az egyes részcsselekmények között eltelt időtartamnak, mivel – többek között – azért mellőzte az üzletszerűség megállapítását, mert az elkövető két lízingelt gépkocsit egymástól távol eső időpontokban adott jogellenesen bérbe.⁸⁰⁸ Ezzel szemben az EBH 2006.1490. számú döntés szerint az üzletszerűség megállapíthatóságát „az ugyanolyan bűncselekmények egymástól viszonylag távol eső ismétlődése önmagában még nem zárja ki”. Még kategorikusabban fogalmazott a Legfelsőbb Bíróság a legutóbbi időkben, amikor úgy foglalt állást, hogy „az üzletszerűség esetében – szemben a folytatólagossággal – nem a rövid időközönkénti elkövetésnek, hanem a rendszerességnek van jelentősége, így az ismétlődésig eltelt idő hossza önmagában véve közömbös” (kiemelés tőlem: A. I.).⁸⁰⁹

Részemről ez utóbbi felfogást tartom helyesnek, a rövid időköz és a rendszeresség közé ugyanis semmiképpen sem lehet egyenlőségjelet tenni. Példával illusztrálva: ha az elkövető több éven át, minden alkalommal ellátogat ugyanarra az évente megrendezésre kerülő rendezvényre, hogy ott például lopásokat kövessen el, a rendszeresség mindenképpen megállapítható, a folytatólagossághoz szükséges rövid időköz azonban már hiányzik.⁸¹⁰

---

⁸⁰⁶ BH1983. 350.

⁸⁰⁷ POJNÁR 2008, 42-43.

⁸⁰⁸ BH2009. 228.

⁸⁰⁹ BH2011. 160. II.

⁸¹⁰ Itt röviden szükséges emlékeztetni az olvasót arra, hogy mint láttuk, a folytatólagossághoz megkövetelt „rövid időköz” kritériuma kapcsán a jelenlegi joggyakorlat a tágító értelmezés irányába halad.

Az a körülmény tehát, hogy az elkövető két cselekménye között olyan hosszú idő telt el, hogy azok folytatólagosan elkövetettként – a rövid időköz feltételének hiánya folytán – nem minősíthetők, a rendszeresség, s így az üzletszerűség megállapításának önmagában nem képezi akadályát. E felfogás helyességét támaszthatja alá az is, ha a két hivatkozott jogintézmény eredeti rendeltetésére gondolunk: míg a folytatólagosság (általában) az elkövető felelősségének mérséklésére⁸¹¹, addig az üzletszerűség éppen annak fokozására hivatott intézmény. Ezért – a folytatólagosságnál az időintervallumot egyre tágító gyakorlatra is figyelemmel – ellentmondásos következményre vezetne, ha a rövid időköz követelményét az üzletszerűségnél a folytatólagossághoz hasonlóan megkövetelnénk.

B) A *haszon fogalmának* részletes kibontása nyilvánvalóan meghaladná jelen tanulmány kereteit, így a számos e körben jelentkező kérdés közül az alábbiakban hármat tettem vizsgálat tárgyává. A bírói gyakorlatban az üzletszerűség kapcsán a közelmúltban vita tárgyát képezte *a)* a haszon mibenléte (vagyoni vagy nemvagyoni jellege), az hogy *b)* csak az elkövető saját, avagy a más részére megszerzendő haszon is figyelembe vehető-e, továbbá az, hogy *c)* a haszon mértékének van-e jelentősége az üzletszerűség megállapításánál.

Ad *a)* A vonatkozó büntető jogirodalom a *hasznot* mint vagyoni gyarapodást, anyagi előnyt fogja fel, s emellett a fenyegető vagyoni hátrány elhárítását is a haszon fogalmi körébe vonja.⁸¹² A szóhasználat kapcsán kiemelhető, hogy mind a Btk. szövegében, mind eseti döntésekben előfordul a „vagyoni haszonszerzés” megfogalmazás⁸¹³, ami azonban – ha első ránézésre szabatosabbnak is tűnik az egyszerű „haszonszerzés”-nél – félreértésekre adhat okot. A haszonnak ugyanis immanens ismérve a vagyoni jelleg, ezért az arra történő utalás a fogalom definiálásához egyrészt semmilyen további specifikummal nem járul hozzá, így feleslegesnek tekinthető, másrészt zavaró és megtévesztő is lehet, amennyiben olyan látszatot kelt, mintha létezne *másfajta* haszon is, mint vagyoni.

---

⁸¹¹ Kivételesen, mint láttuk, előfordulhat, hogy az elkövető a folytatólagosság törvényi egységi jellegéből fakadó konzekvenciák folytán „rosszabbul jár” a folytatólagossággal, mint ahogy a halmazati minősítéssel járna.

⁸¹² Így NAGY F. 2009a, 281.

⁸¹³ Így a Btk. 175. § (1) bekezdés alapján az emberi test tiltott felhasználása büntetett például az valósítja meg, aki „emberi gént [...] *vagyoni haszonszerzés* végett forgalomba hoz”. A BH2005. 311. alapján pedig „az embercsempészás büntetett követi el, aki [...] *vagyoni haszonszerzés* végett közreműködik a magyar határt jogellenesen átlépő személyek magyar területen történő továbbszállításában” (kiemelések tőlem: A. I.).

Azt, hogy e kérdés a jogalkalmazásban is vitássá vált, jól mutatja a Bács-Kiskun Megyei Bíróság azon okfejtése, amely szerint „az üzletszerűség definíciója nem tartalmazza azt, hogy a haszonnak *anyagi jellegűnek* kell lennie. Ebből az következik, hogy elvileg minden [...] pozitív következmény ide sorolható”.⁸¹⁴ Az elsőfokú határozatot felülbíráló táblabíróági döntés ezzel szemben úgy foglalt állást, hogy „alapvetően téves [...], hogy az üzletszerűségnek nem fogalmi eleme az, hogy amely haszon megszerzésére törekszik az elkövető, annak anyagi jellegűnek kell lennie. Az elsőfokú bíróság összekeverte a „jogtalan előny” fogalmát a „jogtalan haszon”-nal. Az „előny” valóban lehet bármilyen, vagyoni és nem vagyoni természetű is, míg az utóbbi fogalom elemét képező haszon vitán felül csak vagyoni jellegű lehet.”⁸¹⁵

A fentebb kifejtettek alapján a másodfokú bíróság álláspontja tekinthető helyesnek: a haszon fogalmát ugyanis szükségképpen felöleli a (*jogtalan*) *előny* kategóriája, de míg ez utóbbi a vagyoni mellett bármely más, nem-vagyoni (például hivatali, erkölcsi, egzisztenciális, stb.) pozitív következményeket is magában foglalja, addig a haszon fogalmi körébe kizárólag a vagyoni előny (illetve a fenyegető vagyoni hátrány elhárítása) sorolható.

Ad b) Kifejezetten ellentétes döntések láttak napvilágot abban a kérdésben, hogy az üzletszerűség csak abban az esetben kerülhet megállapításra, amennyiben az elkövető a *saját maga részére* törekszik megszerezni a hasznot, avagy a *más személy részére* történő haszonszerzés is megalapozza az üzletszerűséget. A Legfelsőbb Bíróság korábban kifejezetten úgy foglalt állást, hogy „nincs helye az üzletszerűség megállapításának, ha a terhelt nem a saját, hanem mások vagyoni hasznának az elérése érdekében” követi el a bűncselekményt. A döntés indokolásában pedig mindössze annyi került rögzítésre, hogy az üzletszerűség „nyilvánvalóan kizárólag annak a terhére róható, aki – a további feltételek megvalósulása mellett – *a saját személyes haszonszerzési céljától vezetve* cselekszik” (kiemelés tőlem: A. I.).⁸¹⁶ Egy 2005-ben megjelent tanulmány szerint a bírói gyakorlat még ekkor is egységes volt e kérdésben, s a más hasznának az elérése érdekében elkövetett bűncselekményeket nem minősítette üzletszerűen elkövetettként.⁸¹⁷ A Vas Megyei Bíróságnak pedig még 2007-ben is született az e felfogásnak megfelelő döntése.⁸¹⁸

---

⁸¹⁴ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.193/2008/538. sz.

⁸¹⁵ Szegedi Ítéltábla Bf.II.334/2010/31. sz.

⁸¹⁶ BH1993. 212.

⁸¹⁷ MÉSZÁR 2005, 244.

⁸¹⁸ Vas Megyei Bíróság 6.B.59/2007/81. sz.

A múlt évtized második felében azonban a korábbiakkal teljesen ellentétes álláspont látszott kialakulni a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. Egy döntésében ugyanis kimondta, hogy „az üzletszerűség feltételeként megkívánt rendszeres haszonszerzésre törekvés más személy vagyoni gyarapodása érdekében elkövetett cselekmények esetében is megállapítható”.⁸¹⁹ Egy védői érvelés elutasításakor ugyanígy foglalt állást nemrégiben a Szegedi Ítéltábla.⁸²⁰ Megjegyezhető, hogy legújabban a jogirodalomban is felbukkant ez a felfogás.⁸²¹ Kiemelhető azonban, hogy az egyik legfrissebb, egyébként a részesség és a folytatólágosság viszonyáról szóló, 3/2011. BJE indokolásában az LB az üzletszerűséget akként jellemezte, hogy annak megállapítása szempontjából „a bűncselekményből származó [...] haszon (*saját célú*) elérésére törekvésnek” van jelentősége (kiemelés tőlem: A. I.). A fentiekből kitűnően e kérdés a jogalkalmazásban napjainkig sem jutott tehát nyugvópontra.

Álláspontom szerint e kérdésben a tágabb értelmezés helyességét látszik alátámasztani az a körülmény, hogy a haszon megszorító értelmezésére az üzletszerűség Btk.-beli fogalmából explicite nem vonható le következtetés.⁸²² Ettől még – figyelemmel arra, hogy ezáltal szokásjogilag *enyhül* az elkövető büntetőjogi felelőssége, ami nem ellentétes a nullum crimen sine lege elvével – ab ovo nem lenne helytelen a haszonszerzés ilyen formában történő – szűkítő – felfogása. Azonban a megszorító értelmezés kifogásolható gyakorlat kialakítására vezethet, miután indokolatlan különbséget tesz az egyébként mindenben azonos két elkövetés között, továbbá sok esetben a *véletlentől* teszi függővé, hogy az üzletszerűség megállapítható-e vagy sem (ti. ha a haszon már harmadik személyhez került, az elkövető nem üzletszerű, míg ha a haszon átadása előtt lelepleződik, üzletszerű elkövetésért felelne). Kiemelendő, hogy adott esetben eljárási (bizonyítási) nehézségeket is okozhat a különbségtétel, s tartani lehet az olyan terhelti védekezés általánossá válásától, hogy ő nem saját, hanem más részére kívánt hasznot szerezni, ezáltal mentesülve az üzletszerűség megállapításával együtt járó súlyosabb jogkövetkezmény alól. Mindezekre figyelemmel a helyes felfogás szerint mind a saját, mind a más hasznának megszerzésére törekvést figyelembe lehet és kell venni az üzletszerűség megállapításánál.

---

⁸¹⁹ EBH2007. 1678. és BH2008. 174. Legújabban hasonlóan a BH2012. 29. II.

⁸²⁰ Szegedi Ítéltábla Bf.II.334/2010/31. sz.

⁸²¹ BUSCH 2009, 256.

⁸²² Így FÖLDVÁRI JÓZSEF: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In ERDÖSY – FÖLDVÁRI – TÓTH 2002, 212.

Ad c) A haszon mértékének kérdése két szempontból juthat jelentőséghez, így vizsgálható az elkövető által ténylegesen elért (objektív), és az általa elérni kívánt (szubjektív) haszon mértéke. Miután ez utóbbi már átvezet a haszonszerzésre *törekvés* problematikájához, itt röviden csak a ténylegesen elért haszon relevanciájáról tesz említést.

A Legfelsőbb Bíróság korábbi gyakorlatában az üzletszerűség megállapítása ellen szólt az a körülmény, ha az elkövető „viszonylag nem nagy összegű nyereségre tett szert” a bűncselekmények elkövetése révén.⁸²³ Emellett egy nemrégiben született döntés többek között azért mellőzte az üzletszerűség megállapítását, mert az elkövető „egyenként és összességében is szabálysértési értékhatáron belül maradó” dolgokat tulajdonított el.⁸²⁴ E döntések eleve helytelennek nem minősíthetők, miután az objektíve elért nyereség mértéke sokszor valóban következtetési alapul szolgálhat a következő pontban tárgyalandó szubjektív oldal megállapíthatóságához. Éppen ez utóbbira figyelemmel azonban – BALOGH JENŐVEL egyetértve – hangsúlyozni kell, hogy a bűncselekmények révén elért haszon nagysága az üzletszerűség megállapíthatósága szempontjából közömbös, a célzat fennforgása esetén önálló jelentőséggel nem bírhat.⁸²⁵

C) A *haszonszerzésre törekvés* álláspontom szerint az üzletszerűség fogalmának olyan dogmatikai magva, amely egyrészt a legkardinálisabb ismérv annak eldöntésénél, hogy az üzletszerűség fennforog-e vagy sem, másrészt – miként valamennyi szubjektív oldalon jelentkező ismérv – a büntetőeljárásban az egyik legnehezebben megállapítható kérdés, s ezért a jogalkalmazó részéről mindenkor a legkörültekintőbb mérlegelést igényli.⁸²⁶ Megjegyezhető, hogy az 1950-es éveknek az üzletszerűséget egyre objektívizáló felfogásával szemben a szubjektív oldal jelentőségét hangsúlyozta egy korabeli cikkében KÁDÁR is.⁸²⁷

A Legfelsőbb Bíróság részletesen foglalkozott a haszonszerzésre *törekvés* feltételeinek megállapításával. Leggyakrabban idézett (és a korábbi jogirodalomra egyébként sokban támaszkodó⁸²⁸), BH1983. 350. számú határozatában úgy foglalt állást, hogy a (rendszeres) haszonszerzésre *törekvés* az elkövető olyan célzata, amely bűnelkövetésre történő berendezkedést jelent, vagyis azt a célt foglalja magában, hogy az elkövető legalább

---

⁸²³ BH1990. 50.

⁸²⁴ EBH2007. 1585.

⁸²⁵ BALOGH J. 1886, 26.

⁸²⁶ Hangsúlyozza a szubjektív oldal jelentőségét: BH1982. 228.

⁸²⁷ KÁDÁR 1955, 356-357.

⁸²⁸ KÁDÁR 1953, 229.

rendszeres mellékkeresetként bűncselekmények elkövetéséből akarja fenn tartani magát. A döntés szerint e célzat fennforgására következtetési alapul szolgálhat az elkövető személyisége, életvitele, körülményei, melyekből eldönthető, hogy a bűnözés „életformává” vált-e nála. A haszonszerzésre törekvés kapcsán tehát vizsgálni kell *a)* a törekvést mint célzatot, *b)* a szubjektív oldal figyelembe vételének jelentőségét, továbbá *c)* a bűnözői életmód megkövetelésének szükségességét.

Ad a) A „törekszik” kitétel – mint arra fentebb már utaltam – tényállástanilag az elkövető *célzatát* fogalmazza meg. A jogirodalomban és - gyakorlatban ebből leggyakrabban azt a konzekvenciát szokás levonni, hogy *az üzletszerűség elvileg egyetlen bűncselekmény elkövetésekor is megállapítható*, amennyiben az elkövető rendszeres haszonszerzési célzattára alappal lehet következtetni.⁸²⁹ E felfogás helyességét látszik alátámasztani az üzletszerűség törvényi definíciójában az egyes szám használata [„üzletszerűen követi el a *bűncselekményt*...” (kiemelés tőlem: A. I.)] is.

Az egy bűncselekmény üzletszerű elkövetésének lehetőségét elismerő felfogás ellen felmerülhet azonban, hogy ezzel valójában a tettes-büntetőjog területére tévedünk. Ily módon ugyanis bármely – egyetlen – bűncselekményt elkövető személyről megállapíthatja a bíróság, hogy bűncselekményével rendszeres haszonszerzésre törekedett és súlyosabban minősítheti cselekményét a kívülágban megjelenő más, erre utaló kriminális magatartás hiányában is.

A judikaturáról elmondható, hogy általában – helyesen – tartózkodik attól, hogy olyan személy egyetlen bűncselekményét minősítse üzletszerűen elkövetettnek, akinek adott időszakban valóban csak egyetlen deliktum róható a terhére. A bíróságok gyakorlatában az üzletszerűség megállapítására egyetlen cselekmény miatt többnyire akkor szokott sor kerülni, amikor az ügyész a konkrét ügyben ugyan valóban csak egy bűncselekmény miatt emelt vádat, azonban egy másik ügyben, közel azonos időben, ugyanazon

---

⁸²⁹ Kifejezetten utal erre a BKv 37. A jogirodalomban korábban így például BALOGH J. 1886, 25., SCHULTHEISZ 1948, 134., KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 618. Jelenleg NAGY F. 2010, 239. Ellentétesen KOVÁTS 1922, 143-144. Nem állapította meg egy bűncselekmény elkövetésekor az üzletszerűséget, de utalt arra, hogy ez nem lenne kizárt: FBK1991. 25. Megállapította: BH1981. 267., 2005. 130., 2009. 170., 2011. 33. III., 2011. 92. II. Érdekes, hogy az uzorabűncselekményt eredetileg sajátképi üzletszerű bűncselekményként bevezető 2008. évi CXV. törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint az üzletszerűség alapeseti tényállási elemként történő megjelenítéséből az következik, hogy „egyszeri alkalommal nyújtott uzorás kölcsön még nem vonható e tényállás körébe”. Vö. a 2008. évi CXV. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 2. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

elkövető büntetőjogi felelősségét – ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmény(ek) miatt – már jogerősen megállapították.⁸³⁰

Hangsúlyozandó, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elvére és az ártatlanság vélelmére is figyelemmel ebben a körben kizárólag a *jogerős elítélések* jöhetnek figyelembe. Ennek némiképp ellentmond a BH2005. 130. számon közzétett eseti döntés indokolásának azon kitétele, amely a konkrét ügyben az üzletszerűség bizonyítására az elkövetőnek nemcsak azon, más eljárás tárgyául szolgáló csalási cselekményeit hozta fel, amelyek miatt már jogerősen elítélték, hanem emellett további 80 rb. ugyanilyen cselekményére is hivatkozott a bíróság, amelyek miatt az elkövetővel szemben *büntetőeljárás indult*. A Hajdúszoboszlói Városi Bíróság pedig egy ízben szintén arra történő hivatkozással állapította meg az üzletszerűséget, hogy az elkövető az ellene folyamatban lévő eljárást megelőző időszakban is követett el vagyon elleni bűncselekményeket, melyek miatt vele szemben *nyomozás*, illetve *bíróági eljárás* folyt.⁸³¹ Ezzel szemben a másodfokon eljáró Hajdú-Bihar Megyei Bíróság akként korrigálta az elsőfokú határozatot, hogy „más büntetőügy akkor alapozhatná meg az üzletszerűséget, ha jogerős elítélés lenne a vádlottra vonatkozóan”.⁸³² Ezzel az állásponttal értett egyet a jogerős döntést hozó Debreceni Ítéltábla is.⁸³³

Az üzletszerűség megállapításánál más, nem jogerős ügyek figyelembe vétele a helyes álláspont szerint megengedhetetlen: ha ugyanis a másik ügyben utóbb e cselekmények kapcsán az elkövető felelőssége valamilyen okból nem kerülne megállapításra, az ügyben a vád tárgyává tett egyetlen bűncselekmény kapcsán az üzletszerűen elkövetettkénti minősítés jogalapját veszítené.

A legújabb ítélkezési gyakorlatban előfordult olyan döntés, amelynek értelmében a gáz szabálytalan vételezésével elkövetett lopás – amely az elkövetés időtartamától függetlenül természetes egység – csak az elkövetési érték szerint minősíthető, figyelemmel arra, hogy az elkövetési magatartás folyamatossága az üzletszerűség megállapítását ez esetben kizárja.⁸³⁴ E felfogás helyességének cáfolásához elegendő a BKv 37. c) pontját idézni, amely szerint „ha a törvényi tényállás szerinti elkövetési magatartás fo-

---

⁸³⁰ BH2009. 170. A gyakorlatot elemezve szintén erre a megállapításra jutott MÉSZÁR 2005, 241-242.

⁸³¹ Hajdúszoboszlói Városi Bíróság 1.B.95/2008/18. sz.

⁸³² Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Bf.621/2008/7. sz.

⁸³³ Debreceni Ítéltábla Bhar.I.196/2009/5. sz.

⁸³⁴ BH2013. 177.

lyamatos jellegű, akkor természetes egységbe olvad a törvényi tényállást kimerítő – fizikai értelemben vett – több cselekmény. Ilyenkor az üzletszerűen elkövetés minősítő körülményének fennállása sem változtat az elkövetési magatartás folyamatossága miatt létrejött egységen”. Az elkövetési magatartás folyamatos jellege ugyanis nemhogy kizárná az üzletszerűséget, de sok esetben következtetési alapul is szolgálhat az elkövető rendszeres haszonszerzési célzatának megállapításához.

Ad b) A szubjektív oldal figyelembevételének szükségessége kapcsán elmondható, hogy a bírói gyakorlat az utóbbi időben meglehetősen automatikussá vált az üzletszerűség megítélésénél, mivel többnyire már három-négy bűncselekmény elkövetésekor mechanikusan, részletesebb indokolás nélkül sor kerül az üzletszerűség megállapítására.⁸³⁵ Így például a Pécsi Ítéltábla aggály nélkül megállapíthatónak találta az üzletszerűséget, amikor az elkövető úgy valósította meg a közélet tisztasága elleni bűncselekményeit, hogy alig több mint fél év alatt 38 alkalommal vett át különböző összegeket a sértettektől.⁸³⁶ Nem kifogásolta a döntés ezen részét a Legfelsőbb Bíróság sem.⁸³⁷ Ezzel szemben találkozhatunk olyan ítélettel is, amely ennél jóval nagyobb számú, 55-70 elkövetés esetén sem állapította meg az üzletszerűséget.⁸³⁸

Kizárólag több bűncselekmény elkövetése, sőt még a nagyszámú elkövetés sem lehet ugyanis önmagában elégséges az üzletszerűség megállapításához, mivel ez nem jelentene mást, mint egy objektív és szubjektív elemeket egyesítő fogalomból az objektív oldal egyoldalú túlhangsúlyozását és a szubjektív vetület teljes figyelmen kívül hagyását. Üzletszerűség megállapítására tehát csakis akkor kerülhet sor, ha a bűncselekmények elkövetésének ténye mellett az elkövető rendszeres haszonszerzési célzata is bizonyított a büntetőeljárásban, amire külön indokolt utalni a bírósági döntéseknek.

Ad c) A már idézett 1983-as LB-döntés alapján az üzletszerűség bűnelkövetésre, bűnözői életmódra történő berendezkedést is magában foglal. E kérdés kapcsán a bírói gyakorlat a közelmúltig egységes volt, s újabb döntéseiben is úgy foglalt állást, hogy „a rendszeres haszonszerzésre irányuló bűnözésre – mint életformára – számos együtttható tényezőtől kell következtetést levonni”, vizsgálni kell többek között elkövető vagyoni helyzetét, életvitelét, családi és személyi körülményeit stb.⁸³⁹

---

⁸³⁵ MÉSZÁR 2005, 243.

⁸³⁶ Pécsi Ítéltábla Bf.I.67/2008/5. sz.

⁸³⁷ LB Bhar.II.951/2008/7. sz.

⁸³⁸ BH2005. 165.

⁸³⁹ BH2005. 165. I., lényegében ugyanígy BH2002. 469.

Ezzel szemben a legutóbbi időkben a Legfelsőbb Bíróság felfogása megváltozni látszott, miután kimondta hogy az üzletszerűség „a terhelt bűnözői életvitelére vont következtetés nélkül is megállapítható”.⁸⁴⁰ Haasonlóképpen vélekedett a Bács-Kiskun Megyei Bíróság, amikor kifejezetten a BH1983. 350. számú jogesetről azt állapította meg, hogy az „nem bír olyan elvi tartalommal, ami a vizsgált kérdésben még jelenleg is irányadó lehetne. A jogesetben a közel harminc évvel ezelőtti korszak szemléletmódja jelenik meg, mely az üzletszerű elkövetéshez automatikusan társította a bűnözésre berendezkedett életformát, nem függetlenül az 1980-as évek társadalmi viszonyaitól, ideológiai irányelveitől. Az időközben bekövetkezett társadalmi átalakulás ezt a szemléletmódot és értelmezést vitathatatlanul elavulttá tette.” További érve a megyei bíróságnak, hogy ha az üzletszerűség megállapításához a bűnözői életvitelt is megkövetelnénk, „az ún. fehérgalléros bűnözés esetében nem lehetne az üzletszerűséget megállapítani”.⁸⁴¹

Nézetem szerint az igaz ugyan, hogy a társadalmi viszonyok lényegesen változtak az 1980-as évek óta, s ezzel együtt a bűnözés volumene, struktúrája is nem elhanyagolható változásokon ment keresztül. A bűnözés mint ontológiai jelenség azonban változatlanul jelen van, sőt FINKEY megállapítása, mely szerint „a mindennapi élet meggyőzhet afelől, hogy tényleg vannak, akik üzletet csinálnak a büntettek elkövetéséből, akik abból élnek, élethivatásuknak tekintik azt”⁸⁴², napjainkban érvényesebb, mint valaha. Ami pedig az ún. „fehérgalléros bűnözőket” illeti, róluk legtöbbször elmondható, hogy olyképpen rendezkednek be bűnelkövetésre, hogy magas illegális jövedelmükhöz mérten magas életszínvonalon élnek, így az életvitel vizsgálata esetükben is következtetési alapul szolgálhat az üzletszerűség megállapításához. Mindezek alapján a rendszeres haszonszerzésre törekvés vizsgálatánál továbbra is irányadónak tekintem a Legfelsőbb Bíróság által korábban meghatározott szempontokat, s azt csak akkor látom megállapíthatónak, ha az elkövető életviteléből, körülményeiből stb. arra lehet következtetni, hogy megélhetését – legalább részben – bűncselekményekből kívánja fedezni.⁸⁴³

Kiemelést igényel, hogy a Kúria egyik friss határozatában ismét a bűnözői életmód vizsgálatának szükségességét hangsúlyozta, amikor úgy fogalmazott, hogy „az üzletszerűség keretében a törvényalkotó azt a társa-

---

⁸⁴⁰ BH2006. 6.

⁸⁴¹ Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.193/2008/538. sz.

⁸⁴² FINKEY 1914, 249.

⁸⁴³ Kifejezetten utal e kíváncságra BALOGH Á. – KÖHALMI 2007, 52-53.

dalmat fenyegető többlet-veszélyt értékeli, amely a bűnöző életmódra történt berendezkedésből fakad”.⁸⁴⁴ Remélhető, hogy a jövőbeli joggyakorlat e felfogás fenntartása irányába halad majd.

3. Az üzletszerűség mint egység-halmazati kategória

3.1. Ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetése

Az *ugyanolyan* bűncselekmény többszöri, üzletszerű megvalósításának egység-halmazati megítélése az idők folyamán nagy változásokon ment keresztül.

3.1.1. A régi ítélkezési gyakorlatról elmondható, hogy az még nem állt egységes elvi alapokon, így bűncselekményenként eltérő volt, hogy üzletszerű elkövetéskor egységet vagy halmazatot állapított meg (így a kir. Kúria az üzletszerűen elkövetett több gazdaságot vagy kerítést egységként értékelte, míg a több üzletszerű lopást halmazatban).⁸⁴⁵ Az 1945 utáni gyakorlat pedig akként alakult, hogy a bíróságok a sajátképi üzletszerűséget többnyire egységként, míg a nem sajátképit halmazatként értékelték.⁸⁴⁶

3.1.2. A Legfelsőbb Bíróság a kérdés kapcsán az 1966-ban született 445. sz. állásfoglalásával a korábbiaktól eltérően mind az alapeseti, mind a minősítő körülményként szabályozott üzletszerűség esetén törvényi egységként értékelte ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetését. A korabeli eseti döntések ennek megfelelő álláspontot tükröztek⁸⁴⁷, s mint láttuk, a Btk. eredeti Indokolása is ezt a felfogást tette magáévá. Az egységkénti minősítés mellett foglalt állást továbbá – már az 1978-as Btk. hatálya alatt – a Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiuma Tanácselnöki Értekezletének 5/1979. sz. állásfoglalása, s e felfogás szellemében született több eseti döntés is.⁸⁴⁸ A korabeli jogirodalomról elmondható, hogy e kérdés kapcsán megosztott volt: egyesek egyetértettek az ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetését törvényi egységbe foglaló

---

⁸⁴⁴ BH2013. 1.

⁸⁴⁵ Vö. például a kir. Kúria 28. sz. döntvényével.

⁸⁴⁶ Így a korabeli BK 483., illetve LB.B.66/1954. In MOLNÁR L. 1958, 161. és BK 7/1955-19. sz. In MOLNÁR L. 1958, 577. Utóbbi döntés kifejezetten úgy fogalmaz, hogy az üzletszerűségnek „nincs köze az egység-többség problémájához”.

⁸⁴⁷ BH1975. 102.

⁸⁴⁸ BH1981. 55., 1981. 138., 1982. 37.

gyakorlattal⁸⁴⁹, mások helytelenítették azt. Az ellenzők egy része arra figyelemmel foglalt állást az egységi minősítés ellen, hogy elvileg egy bűncselekmény is elkövethető üzletszerűen, ezért a több ugyanolyan bűncselekmény elkövetésének halmazati minősítést kell maga után vonnia.⁸⁵⁰ Mások célszerűségi, eljárásjogi nehézségekre történő hivatkozással helytelenítették az egységi értékelést.⁸⁵¹

3.1.3. A korábbiakhoz képest gyökeres változást hozott a Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiumának az 1982. június 25-én elfogadott 104. számú közös állásfoglalása. Eszerint ugyanis több ugyanolyan, nem sajátképi üzletszerű bűncselekmény elkövetése esetén *bűnhalmazatot* kell megállapítani. Kivételt képez, ha a cselekmények a folytatólágosság egységébe tartoznak, továbbá szintén nem kerülhet sor halmazat megállapítására, ha az elkövetési magatartás folyamatos jellegű, mivel ebben az esetben a bűncselekmény egyes részselekményei természetes egységbe olvadnak, mely körülmény folytán a halmazati minősítés az üzletszerű elkövetés ellenére is kizárt (mint például az azóta dekriminalizált vásárlók megkárosítása esetén⁸⁵²). Ha az üzletszerűség az alaptényállás eleme, az állásfoglalás is az egységekénti értékelést tekintette helyesnek.

3.1.4. Miután a szabálysértési értékre elkövetett, ám az üzletszerűség folytán bűncselekményként értékelendő cselekmények (amikor az üzletszerűség ún. felminősítő, vagyis bűncselekményt konstruáló körülmény) egység-halmazati minősítéséről az állásfoglalás nem rendelkezett, azok vonatkozásában a gyakorlat továbbra is egységet állapított meg.⁸⁵³ Miután ez utóbbi megoldást kifogás érte⁸⁵⁴, a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalását – a kritikának helyt adva – 1987-ben a BK 118. számú állásfoglalással úgy egészítette ki, hogy halmazat megállapításának van helye akkor is, ha a szabálysértési értékre elkövetett cselekmények az üzletszerűség folytán minősülnek bűncselekménynek.

3.1.5. Ezt követően (1997-ben) a BK 104. – nem lényegi – módosítására a BK 172. számú állásfoglalással került sor, majd a Legfelsőbb Bíróság 2001-ben korszerűsítette a BK szövegezését. Jelenleg pedig – lényegében változatlan tartalommal – a BKv 37. alapján érvényesül az itt ismertetett

---

⁸⁴⁹ Így VISZOKAY 1980, 593-602. p. és VISZOKAY 1981, 636-642. p. Lényegében ugyanígy STEFFLER 1981, 275-276. p. Érdekes, hogy VISZOKAY az LB paradigmaváltását követően maga is igazodott a legfőbb bírói fórum véleményéhez. Vö. VISZOKAY 1985, 58-66. p.

⁸⁵⁰ FÖLDVÁRI 1962, 291. p.

⁸⁵¹ GÁL A. 1980, 983-996. p.

⁸⁵² BH 1985.222.

⁸⁵³ BH 1983.187., illetve közvetve ugyanígy BH 1984.94.

⁸⁵⁴ TAMÁSFY 1985, 626-629. p.

felfogás, melyet a jogtudomány csak elvétve tesz bírálat tárgyává. A recens irodalomban megfogalmazott kritikák közül kiemelhető NAGY FERENC álláspontja, amely szerint a szabálysértési értékre elkövetett, az üzletszerűség folytán bűncselekményként minősülő cselekmények halmazati minősítése a kétszeres értékelés tilalmába ütközik.⁸⁵⁵

3.1.6. A nem sajátképi üzletszerű bűncselekmények körében több ugyanolyan bűncselekmény esetén halmazatot megállapító, huzamosabb ideje érvényesülő gyakorlat – nézetem szerint – napjainkban több okból is problematikusnak tekinthető, s megkockáztatható, hogy a jelenkor viszonyai között meghaladottá vált.

A) Az első problémát a halmazati minősítésből fakadó halmazati büntetés kiszabásának kötelezettsége okozza. A vonatkozó szabályok [Btk. 81. § (1)-(3) bekezdés] alapján ugyanis ugyanolyan büntetési tétel keretében kell kiszabni a büntetést arra az elkövetőre, aki két ugyanolyan bűncselekményt valósított meg üzletszerűen, mint arra, aki több száz vagy akár több ezer bűncselekményt követett el. Szemléletes példáulul szolgálhat erre az a bűncselekmény-sorozat, amely 2008 októberében jutott a hatóságok tudomására.⁸⁵⁶ A csalások elkövetésével vádolt bűnözői csoport egy adásvételek lebonyolítására szolgáló internetes portálon műszaki cikkeket kínált eladásra, jóval a kereskedelmi áron alul. Miután a vevők a többnyire 60-80 ezer forintos vételárat átutalták a megadott bankszámlára, az elkövetők nem jelentkezték többé. Az ügyben lefolytatott nyomozás azt állapította meg, hogy e módszerrel közel ötszáz sértettet károsítottak meg az elkövetők, ezáltal összesen mintegy harminc millió forint kárt okozva. Az üzletszerűség jelenlegi megítélése miatt azonban hiába keletkezett összességében jelentős kár [Btk. 459. § (6) bekezdés c) pont], mivel egy-egy sértett csak kisebb kárt [Btk. 459. § (6) bekezdés a) pont] szenvedett, az elkövetők – kb. ötszáz rendbeli, üzletszerűen elkövetett, kisebb kárt okozó csalás büntette [Btk. 373. § (3) bekezdés b) pont] miatt – halmazati büntetésként legfeljebb 4,5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethetők. Hasonlóan minősül azon elkövető csalássorozata, aki 2012 elején kb. százötven sértettet károsított egyenként 30-100 ezer forintos, összességben tíz millió forint körüli összeggel.⁸⁵⁷

Jól érzékelteti a helyzet ellentmondásosságát, hogy az az elkövető, aki két sértettnek okoz üzletszerű csalás elkövetése révén például 6-6 milliós forint (tehát külön-külön is jelentős, azonban az imént ismertetett jogesetben

---

⁸⁵⁵ NAGY F. 2010, 239. Lényegében ugyanígy KERESZTY BÉLA – SZOMORA ZSOLT: A vagyoni elleni bűncselekmények (Btk. XVIII. Fejezet). In: NAGY F. 2009a, 604. és HORVÁTH 2007, 284.

⁸⁵⁶ Forrás: <http://www.origo.hu/itthon/20090121-csalassorozat-a-vatera-aukcios-portalon.html>

⁸⁵⁷ Forrás: http://index.hu/tech/2012/03/23/ujabb_csalo_fosztogatott_a_vateran

okozott kárnak mindössze kétötöd részét kitevő) kárt, a Btk. 373. § (5) bekezdés b) pontjára és a halmazati szabályokra figyelemmel, halmazati büntetésül akár 12 évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető.⁸⁵⁸

B) A napjainkban elterjedt újfajta bűnözési formák⁸⁵⁹ ismeretében is megállapítható, hogy az üzletszerű elkövetés esetében a bűnhalmazatra irányadó büntetéskiszabási szabályok nem értékelik kellőképpen e bűncselekmények nyomatékosan fokozott társadalomra veszélyességét, s így kellő büntetés nélkül hagyják azok elkövetőit. A halmazati megoldás továbbá az egység-többség tanának legfontosabb kritériumával, a kétszeres értékelés tilalmának másik oldalát jelentő, *valamennyi körülmény értékelésének követelményével* sem egyeztethető össze.⁸⁶⁰ A büntetési tétel megfelelő emelése ugyanis 5-10 rendbeli elkövetés esetén elégséges lehet, több száz ugyanolyan bűncselekmény elkövetésekor azonban a büntetéskiszabás terén nem nyújt kellő differenciálásra lehetőséget a bíróság számára, így fennáll a veszélye annak, hogy rengeteg megvalósított bűncselekmény által képviselt társadalomra veszélyesség és bűnösség értékelés nélkül marad. Ez pedig annál is inkább igaz, mivel a bíróságok a gyakorlatban ritkán élnek az aszperáció alkalmazásának lehetőségével, így vélelmezhető, hogy a halmazatban álló legsúlyosabb bűncselekményre irányadó szankciómaximumnál súlyosabb büntetést csak az egészen kirívó (például ténylegesen több száz elkövetést magukban foglaló) esetekben szabnának ki. Ezen álláspontot szerint a középértékes büntetéskiszabás [Btk. 80. § (2) bekezdés] újbóli bevezetése sem változtat.

C) Szintén a jelenleg érvényesülő felfogás ellen szólhat az a gyakorlati konzekvencia, hogy halmazati értékelés esetén hiába viseli magán az elkövető cselekménysorozata a *bűnszervezetben* történő elkövetés valamennyi további, a Btk. 459 § (1) bekezdés 1. pontjában meghatározott ismervét, ha az üzletszerűen elkövetett és önálló bűncselekményként értékelt részcselekmények büntetési tétele az 5 évi szabadságvesztést nem éri el (miként a fentebb ismertetett példa esetében, amikor az egyes kisebb értékre elkövetett csalási cselekmények maximális büntetése az üzletszerűség mellett is csupán 3 évi szabadságvesztés), a bűnelkövetés ilyen fokú szervezettsége

---

⁸⁵⁸ Hasonló anomáliát ismertet MADÁCSI 2002, 30., a korábbi jogirodalomban BÁLINT 1965, 491.

⁸⁵⁹ Például az internet, illetve különböző telekommunikációs eszközök segítségével elkövetett csalássorozatok, fiktív cégek színlelt ügyletkötési ajánlatai útján történő bűnelkövetés, különböző gazdasági bűncselekmények stb.

⁸⁶⁰ NAGY F. 2010, 232.

ellenére sem lehet szó a bünszervezet megállapításáról és az erre irányadó súlyosabb jogkövetkezmények alkalmazásáról.

D) A halmazati minősítést a fentiek ellenére is helyeslő nézetek köréből érdemes idézni azt a véleményt, amely szerint „a büntetési tétellel fenyegetettségre való hivatkozásnak *nincs olyan gyakorlati jelentősége, amelyet a helyes büntetés kiszabásával ne lehetne ellensúlyozni*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁸⁶¹ E felfogással szemben a helyes sorrend mindig az, hogy előbb minősítjük az elkövető cselekményeit, majd ez alapján szabjuk ki a büntetést, és nem fordítva.

3.1.7. Mint arról már volt szó, a hazai büntetőtörvények kezdetben kevés bűncselekmény esetében ismerték az üzletszerű elkövetés lehetőségét. Napjainkra – különösen a nem sajátképi – üzletszerűen elkövethető bűncselekmények száma jelentősen megnőtt, ám a törvényhozó ezek kapcsán nem változtatott azon a jogtechnikai megoldáson, hogy amennyiben valamely bűncselekmény üzletszerű elkövetésében rejlő fokozottabb társadalomra veszélyességet felismerte, egyszerűen minősítő körülményt kapcsolt az adott deliktum alaptényállásához, súlyosabb büntetés kiszabását téve lehetővé az üzletszerűség fennforgása esetére. Ez a megoldás azonban nem kívánt *kazuisztikát* eredményezett a Btk.-ban, mivel minden üzletszerűen elkövethető bűncselekmény esetében külön pontban, sok esetben értékhatár szerint differenciáltan, több pontban is szerepel e minősítő körülmény, ami nagyon hosszúvá és kevéssé átláthatóvá teszi a törvényt. Emellett akárhány bűncselekményt minősít súlyosabban az üzletszerű elkövetés, továbbra is maradnak olyan deliktumok, amelyeknél a *de facto* üzletszerű elkövetés ellenére a bíróság – ilyen irányú törvényi rendelkezés hiányában – nem állapíthatja meg az üzletszerűséget. Így például nem követhető el *de lege lata* üzletszerűen a rablás büntette, amelynek többszöri és rendszeres haszonszerzésre törekedve történő elkövetése a bírói gyakorlatban tipikusan előfordul.⁸⁶²

3.1.8. Nézetem szerint *ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetése de lege ferenda törvényi egységként lenne szabályozandó, éspedig a*

---

⁸⁶¹ KUHNYÁR 1983, 32. p.

⁸⁶² Ilyennek tekinthető az az eset, amikor a sértettek különböző értéktárgyait (pl. pénztárcát, mobiltelefon-készüléket) erőszakkal vagy kvalifikált fenyegetéssel, jogtalanul eltulajdonítja az elkövető, ami tipikusan rendszeres haszonszerzés céljából történik. Az ilyen bűncselekmények – fokozottabb társadalomra veszélyességük dacára – jelenleg csupán alapeseti rablásként értékelhetők. Az üzletszerű rablás egy speciális formájának törvénybe iktatását javasolta egyébként már BALOGH J. 1886, 35. p.

*büntető törvénykönyv általános részében.*⁸⁶³ Ugyancsak egységként kellene értékelni azon szabálysértési értékre elkövetett cselekményeket, amelyek az üzletszerűség folytán képeznek bűncselekményt.

A) Amennyiben ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetése törvényi egységet alkotna, üzletszerűség fennforgása esetén nem a sértettek számának megfelelő (akár több száz) rendbeli bűncselekményt, hanem bűncselekmény-egységet kellene megállapítania a bíróságnak, ezért az elkövetési értéket nem részecselekményenként, hanem az egész cselekménysorozatra figyelemmel lehetne megállapítani.⁸⁶⁴ Így ha például a csaló az elkövetési értékek összegzése alapján 30 millió forint kárt okozott, jelentős kárt okozó, üzletszerűen elkövetett csalásért lenne felelősségre vonható akkor is, ha – a sértettek nagy számára tekintettel – az egyes sértettek külön-külön csak kisebb (vagy akár a szabálysértési értékhatárt sem meghaladó) kárt szenvedtek.

A valós elkövetési érték, illetve a valóságban okozott kár szerinti minősítés tehát azzal a (törvényességi és dogmatikai) előnnyel járna, hogy az üzletszerűség egységébe tartozó semelyik részecselekmény vonatkozásában fennálló társadalomra veszélyesség, illetve bűnösség sem maradna értékelés nélkül. Emellett – amennyiben ennek további feltételei fennállnak – a bűnszervezetben történő elkövetés is aggálytalanul megállapítható lenne az önmagukban 5 évi szabadságvesztésnél enyhébb, ám az egységbe foglalás nyomán, összértékükre figyelemmel már legalább ilyen súlyú büntetéssel fenyegetett cselekmények vonatkozásában.

B) Lényegesen csökkenne a büntetőtörvénybeli kazuisztika, amennyiben a jogalkotó nem egyes bűncselekményekhez kapcsolódóan szabályozná minősített esetként az üzletszerűséget, hanem a Btk. Általános Részében helyezné el azt. További előnye lenne e szabályozásnak, hogy így módon az üzletszerűség az olyan bűncselekmények esetében is felhívható volna, amelyek ontológiailag elkövethetők ugyan rendszeres haszonszerzésre törekedve, ám az üzletszerű elkövetés megállapítására jelenleg – szabályozott minősítő körülmény hiányában – nincs lehetőség. Az olyan bűncselekményeknél azonban, amelyek természete az üzletszerű elkövetést kizárja, az üzletszerűség továbbra sem lenne megállapítható.

---

⁸⁶³ Hasonlóan FINKEY 1914, 249. Megjegyezhető, hogy a szerző egy korábbi munkájában az általános részi szabályozást még nem tartotta szükségesnek és a kérdés helyes megoldását a büntetés- és börtönrendszer reformjában látta. Vö. FINKEY 1900, 10.

⁸⁶⁴ A Legfelsőbb Bíróság (a BK 104. meghozatalát megelőzően) BH1981. 138. számú döntésében ezzel egyezően úgy foglalt állást, hogy „az üzletszerűségnek az a következménye, hogy a cselekmények elkövetési értékének összegzése szerint súlyosabb minősítésnek van helye”.

C) A nem sajátképi üzletszerű bűncselekményeknél a jogalkotó jelenleg is figyelemmel van az üzletszerű bűnelkövetés fokozottabb társadalomra veszélyességére, így arra az alapesethez képest súlyosabb büntetést állapít meg. Ez az üzletszerűség általános részi szabályozása esetén sem lenne mellőzhető, ezért az üzletszerűségnek nemcsak halmazati minősítést kizáró jelentőséggel kell bírnia, hanem büntetést felemelő körülményt is kell képeznie. Álláspontom szerint tehát üzletszerű elkövetés esetén a büntetési tételkeret felső határának a felével emelkednie indokolt, ám a szabadságvesztés-büntetés tartama – a halmazati büntetéséhez hasonlóan – ilyenkor sem haladhatná meg a huszonöt évet.

D) Korábban többen felhívták a figyelmet arra, hogy az üzletszerűség törvényi egységként történő szabályozásával együtt járhatnak bizonyos eljárásjogi problémák.⁸⁶⁵ Így például abban az esetben, ha olyan időpontban jutna a hatóság tudomására az elkövetőnek az üzletszerű cselekménysorozatába tartozó valamely részselekménye, amikor a bíróság a vád tárgyává tett többi cselekményt – mint bűncselekmény-egységet – már jogerősen elbírálta, a vád tárgyává nem tett, s így az ítéletbeli tényállásban nem szereplő részselekmény ugyanúgy res iudicatát képezne és akadályozná az újabb (rendes) eljárás lefolytatását, mint a ténylegesen elbírált cselekmények.⁸⁶⁶ Nézetem szerint azonban nem merülhet fel olyan mérvű eljárásjogi nehézség, amelyet a bíróság csak alapvető anyagi jogi elv, a valamennyi körülmény értékelésére vonatkozó követelmény figyelmen kívül hagyásával tudna orvosolni. Végül utalnék arra, hogy e büntetőeljárásban jelentkező problémák a nem vitásan a törvényi egység körébe sorolható folytatólagos bűncselekmény kapcsán is kivétel nélkül előfordulhat, s azt az igazságszolgáltatás résztvevőinek jelenleg is ki kell küszöbölniük – nem lenne tehát újkeletű, s megoldhatatlan probléma ez az üzletszerűség vonatkozásában sem.

3.2. Hasonló jellegű bűncselekmények üzletszerű elkövetése

3.2.1. Mivel a nem ugyanolyan, de hasonló jellegű bűncselekmények üzletszerű megvalósításakor az elkövető cselekményei több különböző törvényi tényállás keretei közé illeszkednek, ezért azokat – a Btk. 6. § (1) bekezdésére figyelemmel, más törvényi egységi kategóriába foglaló jogalkotói rendelkezés hiányában – valóságos halmazatban kell értékelni. Ez a felfogás

---

⁸⁶⁵ Így GÁL A. 1980, 983-996. és KUHNYÁR 1983, 28.

⁸⁶⁶ Az üzletszerűségről korábban kifejezetten így BH1981. 55., napjainkban a bűncselekményi egység kapcsán 6/2009. BJE

a jogirodalomban gyakorlatilag egyöntetűen érvényesül⁸⁶⁷, bár korábban előfordult a hasonló jellegű bűncselekmények üzletszerű elkövetése esetén is egységszerű minősítést helyeslő álláspont.⁸⁶⁸

3.2.2. A hasonló jellegű bűncselekmények üzletszerű elkövetése kapcsán a bírói gyakorlat bevett eljárása az, hogy amennyiben az elkövető több, egymást ki nem záró, üzletszerűen is megvalósítható bűncselekményt követett el, és a bíróság a rendszeres haszonszerzésre törekvést is bizonyítottak találja, e bűncselekmények halmazában történő értékelése mellett az üzletszerűséget mint minősítő körülményt *minden egyes bűncselekmény esetében külön-külön felhívja*, és ennek megfelelően, a magasabb büntetési tételek alapulvételével szabja ki a halmazati büntetést. Így például a Legfelsőbb Bíróság az elkövetőt bűnösnek mondta ki üzletszerűen elkövetett lopás büntetésében, üzletszerűen elkövetett sikkasztás vétségében, továbbá csalás vétségében.⁸⁶⁹ Ez a megoldás – véleményem szerint – adott esetben ugyanazon körülmény többszörös értékelését jelentheti, mivel a rendszeres haszonszerzésre törekvés célzatát minden egyes ténylegesen megvalósított bűncselekmény esetében külön-külön megállapítja és ahhoz súlyosabb jogkövetkezményt fűz, annak ellenére, hogy az elkövető célzata a szubjektív oldalon egységesen állt fenn és mindvégig ugyanaz volt a hasonló jellegű bűncselekmények elkövetésekor. Mindezek alapján – a kétszeres (többszörös) értékelés tilalmára is figyelemmel – az üzletszerű elkövetés nem kerülhetne minden bűncselekmény kapcsán külön megállapításra. A helyesebb álláspont szerint tehát az elkövető üzletszerűen elkövetett, hasonló jellegű bűncselekményei valóságos halmazában állnak, ám az üzletszerűség minősítő körülményként történő felhívására csak egy, éspedig az alapeseti büntetési tételek közül a legsúlyosabban büntetendő bűncselekmény esetében kerülhetne sor, mivel csak így érhető el az, hogy az elkövető egységes célzata ne kerüljön többszörös értékelésre.

3.2.3. Megjegyezhető, hogy FÖLDVÁRI egy 1970-es években megjelent tankönyvében megfogalmazott véleménye szerint ilyen esetekben nem halmazat lenne megállapítandó a hasonló jellegű, üzletszerűen elkövetett bűncselekmények között, hanem „a büntetést a súlyosabb megítélés alá eső bűncselekmény tényállása alapján kellene kiszabni”.⁸⁷⁰

---

⁸⁶⁷ Legújabbban lásd pl. KARSAI 2013, 47.

⁸⁶⁸ VISZOKAY 1981, 637.

⁸⁶⁹ BH1986. 128. Hasonlóan BH1988. 393.

⁸⁷⁰ FÖLDVÁRI 1974, 231.

3.3. Az üzletszerűség és a törvényi egység más releváns kategóriáinak viszonya

Az alábbiakban szükséges az üzletszerűséget összevetni még két, elvi síkon nem vitatottan a törvényi egység körébe tartozó jogintézménnyel.

3.3.1. Az üzletszerűség és a folytatólágosság.

Az üzletszerűség és a folytatólágosság egymás mellett kizárólag akkor merülhet fel, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményeket követ el rendszeres haszonszerzésre törekedve (miután hasonló jellegű bűncselekmények nem foglalhatók folytatólágos egységbe), s a folytatólágosság megállapításának további feltételei is fennállnak.

Ami e két jogintézmény egymáshoz való viszonyának megítélését illeti, az az ítélkezési gyakorlatban alapvetően annak volt a függvénye, hogy az ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetését az adott időszakban éppen egységként vagy halmazatként értékelték. Így az 1966 előtti gyakorlat szerint az üzletszerűség „nem zárja ki adott esetben a folytatólágosság mint jogi egység megállapítását”.⁸⁷¹ Később – még a BK 104. állásfoglalás elfogadása előtt – a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy „az üzletszerű bűncselekmény egyszersmind nem minősülhet folytatólágosan elkövetettként”, mivel „a két törvényi egység egymást kizárja”, s e kizártságot azzal indokolta, hogy az üzletszerűség „speciális jellegű a folytatólágossághoz képest”.⁸⁷² Az említett állásfoglalás meghozatala után azonban a bírói gyakorlat már nem látta akadályát az üzletszerűség és a folytatólágosság egymás melletti megállapításának.⁸⁷³

Álláspontom szerint a két fenti kategória de lege lata egymás mellett agálytalanul megállapítható, figyelmet csak a szabálysértési értékre elkövetett üzletszerű bűncselekmények minősítése érdemel. Itt ugyanis nem arról van szó, hogy az önmagukban szabálysértésként értékelhető részcsелеkmények elkövetési értékeit a folytatólágosságra tekintettel összegezzük és az így már bűncselekményi értékhatárt meghaladó értékre elkövetett cselekménysort minősítjük súlyosabban az üzletszerűség révén, hanem arról, hogy az egyes részcsелеkmények az üzletszerűség fennforgása miatt önmagukban is bűncselekményként minősülnek, s majd ezeket foglaljuk folytatólágos egységbe.

3.3.2. Az üzletszerűség és az érték-egybefoglalás.

Az üzletszerűség és a magyar szabálysértési és büntetőjogba – mint a következő fejezetben látni fogjuk – a közelmúltban ismét be-, majd kivezett érték-egybefoglalás lehetséges kollíziójából különböző anomáliák fa-

⁸⁷¹ BK 7/1955-19. Ugyanígy I.K. 1951. 3. 143. In MOLNÁR L. 1958, 577-578.

⁸⁷² BH1981. 214. II.

⁸⁷³ BH1983. 381., 1989. 53., 1993. 206.

kadhattak. Ezek közül itt csak röviden utalok arra, hogy az érték-egybefoglalás egységi és az üzletszerűség halmazati értékeléséből folyó problémák (különösen a minősítés és az elévülés kapcsán) leginkább az ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetésének egységkénti értékelésével lettek volna kiküszöbölhetőek. Tekintettel azonban arra, hogy álláspontom szerint az új Btk. hatályba lépése óta az érték-egybefoglalás alkalmazására nincs törvényi lehetőség, mindennek legfeljebb a 2013. július 1. napját megelőzően elkövetett cselekmények miatt folyamatban lévő eljárások kapcsán, vagy a jogintézmény jövőbeli ismételt bevezetése esetén lehet jelentősége.

3.4. Az üzletszerűség megítélésének lehetséges irányai

3.4.1. Ha végigtekintünk az üzletszerűség megítélésének fejlődésén, az a kép rajzolódhat ki előttünk, hogy az elmélet és a gyakorlat többször teljesen ellentétes irányt vett a jogintézményt érintő egyes kérdéseket illetően, így kijelenthető, hogy még jelenleg is az útkeresés fázisában van. Az ismertetett bírósági döntések közös hiányosságaként fogalmazható meg, hogy azok többnyire deklaratív jellegűek, a bennük kifejtett álláspontok alátámasztására dogmatikai érveket nemigen hoznak. E hiányosság és az üzletszerűség mind szélesebb körű megállapítására törekvő gyakorlat együttesen erős gyanút ébreszthet arra nézve, hogy az újabb és újabb paradigmaváltásokra nem is annyira dogmatikai, sokkal inkább kriminálpolitikai megfontolások készítették a Legfelsőbb Bíróságot, illetve ma a Kúriát: feltehető, hogy a legmagasabb ítélkező fórum a bíróságoktól napjainkban mindinkább megkövetelt bűnözés elleni hatékony fellépést az üzletszerűség hatókörének kiterjesztése révén is szolgálni kívánta és kívánja. Továbbá a jogintézmény szubjektív vetületét fokozatosan kiüresítő, illetve a rendszeres haszonszerzésre törekvés meglétének beható vizsgálatát mellőzve az üzletszerűséget sokszor kizárólag objektív alapon megállapító felfogást kialakító bírói gyakorlatról megkockáztatható az a vélemény, hogy az a „kényelmes” jogalkalmazás irányába halad, és ezért tekint el az üzletszerűségnél például a bűnözői életmód vizsgálatától.

3.4.2. Mindezek alapján az ítélkezési gyakorlat a jövőben két lehetséges irányt vehet. Elsőként megteheti, hogy – a megkezdett úton továbbhaladva – az üzletszerűséget könnyen megállapítható, lényegében objektív kategóriává

fokozza le.⁸⁷⁴ Ez a megoldás kétségtelenül a büntetőeljárások időszerűségének javára szolgálna és az üzletszerűség gyakoribb megállapításával a büntető jogalkalmazás sikerének zálogát a büntetések minduntalan szigorításában megelézők igényeit is kielégítené. A judikatúra másik lehetősége, hogy az üzletszerűséget nem automatikus büntetést súlyosító tényezőként fogja fel, hanem az objektív és szubjektív szempontok mindenkor gondos vizsgálata és összevetése alapján dönt az üzletszerűség megállapíthatósága kérdésében. Ez a felfogás a fentebb ismertetett kívánalmaknak ugyan kevésbé felel meg, a törvény szövegével, a jogintézmény eredeti rendeltetésével és a jogállami garanciákkal azonban sokkal inkább összhangban van. Nézetem szerint akkor is ez utóbbi felfogást kellene érvényre juttatni, ha ezáltal az esetek egy részében veszni kellene is hagynunk az üzletszerűség megállapítását, illetve ha ez adott esetben többletmunkát is igényel a jogalkalmazó részéről.

3.4.3. Végül azon jogalkotási kívánalomra utalnék, amely szerint a törvényhozónak olyan szabályozásra kell(ene) törekednie, amely révén a büntetőjog eszköztárának alkalmazásával az egyes történeti tényállások valamennyi eleme maradéktalanul értékelhető lenne, s ez a kívánalom az üzletszerűen elkövetett ugyanolyan bűncselekmények vonatkozásában leginkább azok törvényi egységbe foglalása révén válna lehetővé.

---

⁸⁷⁴ A modern büntetőjogász számára szembetűnő a hasonlóság a felfogás és a folytatólagos bűncselekmény kapcsán már idézett *Constitutio Criminalis Carolina* azon rendelkezése között, amely szerint a *harmadízben* elkövetett lopás halállal volt büntetendő. Ugyancsak aggályos, hogy a mai tendencia leginkább azon, a RÁKOSI-rendszer idején született LB-ítélettel állítható párhuzamba, amely „három borjúnak rövid időn belül engedély nélkül történt vásárlása, levágása és kimérése” esetén, minden további nélkül megállapíthatónak találta az üzletszerűséget. Bf.III.2878/1953. sz.

Exkurzus III.

Az érték-egybefoglalás

1. Az érték-egybefoglalás fogalma

1.1. A jogalkotó 2010. január 1-jei hatállyal vezette be a hazai jogunkban már szabályozási múlttal rendelkező *érték-egybefoglalást*.⁸⁷⁵ E „rég-új” jogintézményre vonatkozó rendelkezések – a korábbi joghelyzethez hasonlóan – részben a szabálysértési jog, részben pedig a büntetőjog területén helyezkedtek el. Az érték-egybefoglalás lényege szerint egyes, ún. kettős alakzatú cselekmények körében az elkövető által egy éven belül megvalósított, több ugyanolyan, értékük alapján egyenként csupán tulajdon elleni szabálysértésként (2012. április 15-től a jogintézmény alkalmazási időtartamának végéig, 2013. június 30. napjáig valamennyi, az érték-egybefoglalással érintett cselekmény esetében egységesen 50.000 forint⁸⁷⁶) értékelhető cselekményeknél az elkövetési érték, a kár, illetve a vagyoni hátrány összeszámítandó volt. Ha e művelet folytán a hatóság arra az eredményre jutott, hogy az így kapott összérték a bűncselekményi értékhatárt meghaladja: nem szabálysértések halmazata⁸⁷⁷ valósult meg, hanem egy az egybefoglalás útján létrejött egységes bűncselekmény. E követelmény gyakorlati teljesülése érdekében írta elő az Sztv. 117. § (6) bekezdése a rendőrség számára a szabálysértési előkészítő eljárás során azon kötelezettséget, hogy az érték-egybefoglalás megállapíthatósága érdekében ellenőrizze: folyik-e az eljárás alá vont személlyel szemben tulajdon elleni szabálysértés elkövetése miatt másik előkészítő eljárás.

1.2. A jogalkotónak a törvényi indokolásban deklarált célja az érték-egybefoglalásra vonatkozó rendelkezések hatályba léptetésével az volt, hogy „a nem üzletszerű, de *ismételt elkövetés* is szigorúbban legyen büntethető”⁸⁷⁸ (kiemelés tőlem: A. I.). Az érték-egybefoglalás újbóli bevezetését tehát az a kriminálpolitikai megfontolás vezette, hogy a szabálysértéseket ismételten elkövető személyeket ne a túlságosan enyhének ítélt szabálysértési jog szankciói fenyegethessék, hanem velük szemben a büntetőjog eszközeivel történő

---

⁸⁷⁵ Az e fejezetben írtak – az akkor hatályos szabályok alapján – megjelentek egy 2010-es cikkemben. Lásd AMBRUS 2010b, 274-281.

⁸⁷⁶ Vö. a 2013. július 1. napjától hatálytalan Btké. 28. § (1) bekezdés d)-g) pontjaival.

⁸⁷⁷ PAPP 2002, 87.

⁸⁷⁸ A 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 16. §-hoz. 3. pont. Forrás: Complex Jogtár

állami fellépésre nyíljon lehetőség.⁸⁷⁹ Az önmagukban csekély tárgyi súlyú, büntetőjogi fellépést nem igénylő, s ezért a szabálysértések körében szabályozott egyes cselekmények *összességükben* ugyanis már *objektíve* olyan fokú társadalomra veszélyességet mutathatnak, amely folytán bűncselekményként értékelésük indokolt. Az érték-egybefoglalással tehát az ismételt elkövetésben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyességet értékelte a törvény.

1.3. Megjegyezhető, hogy NAGY ZOLTÁN ANDRÁS a bűnrészesi felelősség kapcsán az érték-egybefoglalás bevezetését nemcsak jogpolitikai, hanem *dogmatikai* alapon is szükségesnek látta.⁸⁸⁰ Álláspontom szerint azonban az érték-egybefoglalás az esetek jelentős részében nehezen alkalmazható, a gyakorlati jogalkalmazás számára életszerűtlen jogintézmény volt, a folytatlagosság és az üzletszerűség mellett kiegészítő szerepet is csak alig kapott, valamint újrakodifikálása sem volt a legsikerültebbnek tekinthető. Emellett az új Btk. hatályba lépése óta – a lentebb kifejtett indokok alapján – törvényes alkalmazására nem kerülhet sor. Annak indoka, hogy egy de lege lata nem létező jogintézmény – exkurzus formájában – ilyen részletességgel kerül bemutatásra, egyrészt az lehet, hogy 2013. július 1. napját megelőzően elkövetett cselekmények miatt a későbbiekben még folyamatban lévő ügyekben még nem veszítik el jelentőségüket az itt írtak. Emellett pedig elképzelhető, hogy a jogalkotó a jövőben a jogintézmény újbóli felélesztését tartja majd szükségesnek, ez esetben szintén nem lesz felesleges a vonatkozó ismeretek ismételt felidézése (sőt, mint láttuk, a Kúria az érték-egybefoglalást a törvénnyel ellentétben fenntartandónak találja).

2. Jogtörténeti előzmények

2.1. Az érték-egybefoglalás jogunkban nem volt előzmény nélküli intézmény. A CSEMEGI-kódex óta egészen az 1987. évi III. törvény hatályba lépéséig büntetőjogi, s emellett a későbbiekben szabálysértési jogi jogszabályaink mindig tartalmaztak olyan rendelkezéseket, amelyek – elsősorban vagyon elleni, majd egyes gazdasági bűncselekmények körében – meghatározott értékek vonatkozásában egybefoglalási kötelezettséget írtak elő. Az idők folyamán azonban érték-egybefoglalás elnevezéssel több, eltérő jogi természetű egybefoglalási formát is illettek.

---

⁸⁷⁹ Érdekes fejlemény, hogy a jogalkotó a 2012. évi Sztv. 23. §-ával lényegében az érték-egybefoglalás intézményétől függetlenül bevezette a *szabálysértés ismételt elkövetésének* intézményét.

⁸⁸⁰ NAGY Z. 2007, 55-57.

2.2. Egyrészt a CSEMEGI-Btk. 335. §-a alapján létezett azon értékegybefoglalás, amelyet a már *önmagukban is bűncselekményt megvalósító cselekmények* vonatkozásában kellett elvégezni, s amely folytán az alapeseti bűncselekmények (ekkoriban csakis a *lopások*) összértékük alapján a minősített eset körében voltak értékelhetők. Később, az 1971. évi Bn. alapján az 1961. évi Btk. 311. § 4. pontjában olyan rendelkezés jelent meg, amely az elkövető több szándékos vagyon elleni bűncselekménye körében a jelentős, illetve különösen nagy érték vagy kár viszonylatában egybefoglalást írt elő (ún. „nagy érték-egybefoglalás”), amely a korabeli gyakorlat szerint nem vezethetett enyhébb büntetési tétel alkalmazásához, mint a kiszabható halmazati büntetés törvényi keretei.⁸⁸¹ Az érték-egybefoglalás ezen, az 1978. évi Btk. által már fenn nem tartott formájával részletesen foglalkozott egy cikkében HALÁSZ.⁸⁸²

2.3. Másrészt a szabálysértések létrejöttét⁸⁸³ követően nem sokkal megjelent azon egybefoglalási forma, amely a *szabálysértést bűncselekménnyé minősítette át* abban az esetben, ha az elkövetési összérték a bűncselekményi értékhatárt meghaladta (ún. „kis érték-egybefoglalás”). Mivel a jogalkotó legújabban csak ez utóbbi formáról rendelkezett, a „nagy” érték-egybefoglalás 1979 óta jogtörténeti kategória, ezért a történeti áttekintés körében elégségesnek tűnik a korábban „kis” érték-egybefoglalásnak nevezett jogintézmény fejlődését bemutatni.

2.4. Egyes vagyon elleni bűncselekmények szabálysértési alakzatai (ekkoriban a lopás, a sikkasztás, a dologrongálás és a jogtalan elsajátítás) érték-egybefoglalásáról első ízben az 1956. évi 16. tvr. 8. §-a rendelkezett: a korabeli bűncselekményi értékhatáron (200 forint) aluli értékek találkozása esetén – ha összességben meghaladták az értékhatárt – a cselekményeket *kiemelték a szabálysértések köréből és azok büntetetté váltak*. Mint VISZOKAY is megállapította, nem egy egységes, az egybefoglalással megállapított érték szerint minősülő bűncselekmény került tehát megállapításra, hanem szabálysértések halmazata helyett büntettek halmazata.⁸⁸⁴ E megoldás kritikájaként – mint azt ERDÖSY EMIL is kimutatta⁸⁸⁵ – elmondható, hogy az a *kétszeres értékelés tilalmába ütközött*. Először ugyanis értékelte az ismételt bűnelkövetésben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyességet azáltal, hogy a szabálysértésekből bűncselekményt hozott létre, másodszor pedig akkor, amikor ezen felül a bűncselekmények halmazatának a megállapítását rendelte el.

---

⁸⁸¹ BH1976. 348.

⁸⁸² HALÁSZ 1972, 195-201. Lásd továbbá BÉKÉS – SZALMA 1973, 309.

⁸⁸³ A szabálysértési felelősségi formát ismeretesen az 1956. évi 16. tvr. honosította meg hazánkban.

⁸⁸⁴ VISZOKAY 1960, 112.

⁸⁸⁵ ERDÖSY 1977, 893.

2.5. A későbbiekben az 1962. évi 10. tvr. (az 1961. évi Btk.-t hatályba léptető jogszabály) 57. § (3) bekezdése, majd az 1968. évi I. törvény (a korabeli szabálysértési törvény) 105. § (4) bekezdése rendelkezett az érték-egybefoglalásról: az ekkoriban hatályos szabálysértési törvény alapján annak már *csalás, hűtlen kezelés, hanyag kezelés és társadalmi tulajdont károsító gondatlan rongálás* esetében is helye volt.

2.6. Továbbra sem változott a joggyakorlat abban a kérdésben, hogy a szabálysértések érték-egybefoglalása révén nem bűncselekményegység, hanem bűnhalmazat megállapításának volt helye. Ezt a felfogást képviselte az 1961. évi Btk. hatálya alatt a Legfelsőbb Bíróság is. 496. sz. büntető kollégiumi állásfoglalása⁸⁸⁶ szerint „az 1968. évi I. törvény (Sztv.) 105. §-ának (4) bekezdése *nem törvényi egységet eredményező* értékegybefoglalásról rendelkezik, hanem csupán több cselekmény együttes elbírálása esetére állít fel – az egybefoglalt érték nagyságától függően – a *szabálysértés megállapítását kizáró szabályt*” (kiemelés tőlem: A. I.).

Arra azonban indokolt utalni, hogy a halmazati értékelés helyessége mellett is hozhatók voltak érvek. Ekkoriban ugyanis érték-egybefoglalásnak *nemcsak ugyanazon* szabálysértés többszöri elkövetése esetén volt helye, hanem azonos elkövető által *különböző*, érték-egybefoglalás alá eső szabálysértések többszöri megvalósítása esetén is.⁸⁸⁷ A büntetőtörvény azonban nem tartalmazott olyan, az egységi értékeléshez szükséges *komplex bűncselekményi tényállást*⁸⁸⁸, amely abban az esetben lett volna megállapítható, ha az elkövető pl. lopást, sikkasztást és csalást is realizált szabálysértési értékre. Ennek hiányában pedig következetes jogalkalmazásra csak a mind ugyanolyan, mind különböző szabálysértések esetén halmazatot megállapító gyakorlat vezethetett.

2.7. Az 1978. évi Btk. megalkotását követően került sor az előző pontban vázolt egység-halmazati probléma kiküszöbölésére. Az 1979. évi 10. tvr. 40. §-a teljesen megváltoztatta az 1968. évi Sztv. 105. §-át, s annak új (3) bekezdése már akként rendelkezett, hogy érték-egybefoglalásnak csak *ugyanolyan cselekmény* több alkalommal történő elkövetése esetén van helye, melyekből az egybefoglalás révén egy egységes bűncselekmény jön létre (kiemelés tőlem: A. I.). Ezzel összhangban került megállapításra a

---

⁸⁸⁶ Megjelent BH 1972/3. sz.

⁸⁸⁷ Az 1968. évi Sztv. eredeti 105. § (4) bekezdés 1. mondata alapján „Az értékhatar megállapítása végett érték-egybefoglalásnak van helye, ha az elkövető az (1) bekezdésben meghatározott cselekmények bármelyikét egy vagy több alkalomból (többször) követte el”.

⁸⁸⁸ Ilyen lehetett volna például egy ún. *tulajdon elleni bűncselekmény*, amely az érték-egybefoglalás alapján magában foglalta volna az elkövető legkülönbözőbb tulajdon elleni szabálysértéseit.

Btké. ekkoriban hatályos 28. § (2) bekezdésének szövege is. Az uralkodó jogirodalmi álláspont szerint a jogalkotó ezzel egy új *törvényi egységi formát* konstruált.⁸⁸⁹ Így foglalt állást a Btké.-hez fűzött miniszteri indokolás is, amely szerint az érték-egybefoglalás „a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó cselekményeket törvényi egységbe vonja”.⁸⁹⁰ Akceptálta mindezt a korabeli bírói gyakorlat is, amely szerint például „ugyanabban az eljárásban elbírált, lopással elkövetett tulajdon elleni szabálysértések értékegybefoglalás folytán törvényi egységet alkotnak, ha az összesített érték alapján bűncselekményként minősülnek”.⁸⁹¹

Az új szabályozás emellett tovább szélesítette az érték-egybefoglalással érintett szabálysértések körét, így annak már devizasabálysértés, pénzügyi szabálysértés, jövedékkel visszaélés, vámsabálysértés és orgazdaság esetén is helye volt (a társadalmi vagyron sérelmére gondatlanságból elkövetett rongálás ekkor már nem esett érték-egybefoglalás alá).

2.8. Az érték-egybefoglalás alkalmazása kapcsán nem kevés gyakorlati nehézség adódott, melynek oka feltehetőleg az volt, hogy az ügyek zöme nem került át a szabálysértési hatóságtól a bírósághoz, hanem – dacára annak, hogy a törvény az érték-egybefoglalással bűncselekményként értékelt meghatározott cselekményeket – azok szabálysértésként kerültek elbírálásra. A jogintézmény tehát a gyakorlatban nem vált be, s arról a kommentárirodalom 1986-ban már úgy foglalt állást, hogy az érték-egybefoglalás „ma már [...] csak egészen szűk körben” hoz létre törvényi egységet.⁸⁹² Az érték-egybefoglalást végül az 1987. évi III. törvény 42. §-a szüntette meg. A törvényi indokolás ennek okát az alábbiakban jelölte meg: „Az értékegybefoglalás különösen a vagyron elleni vétségek jogi szabályozását teszi boyolulttá. [...] A szabályozás egyszerűsítése érdekében indokolt az értékegybefoglalás elhagyása”.⁸⁹³

3. Az érték-egybefoglalás elhelyezése a büntetőjog rendszerében

3.1. Megítélésem szerint az érték-egybefoglalás rendszerbeli helyének meghatározásánál arra kellett figyelemmel lenni, hogy e jogintézmény nem pusztán a szabálysértések szigorúbb elbírálását tette lehetővé, hanem annak

---

⁸⁸⁹ BÉKÉS et al. 1980, 298. Ugyanígy VISZOKAY 1980, 593-599.

⁸⁹⁰ A Btké. Indokolása. Részletes Indokolás a 28. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁸⁹¹ BH1980. 326. Hasonlóan BH1983. 217. I.

⁸⁹² LÁSZLÓ 1986, 41.

⁸⁹³ Az 1987. évi III. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 42. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

folytán azok értékelésében *minőségi változás* következett be. Az önmagukban szabálysértést megvalósító egyes cselekmények általa *összességükben bűncselekményként voltak értékelendők*. Ez a körülmény pedig szabálysértési eljárás helyett büntetőeljárást vont maga után, s a büntetőjogi jogkövetkezmények is eltérőek a szabálysértés miatt alkalmazhatókhoz képest. Erre a minőségi változásra pedig a törvény kifejezett rendelkezése folytán került sor, így az érték-egybefoglalás 2010. január 1. és 2013. június 30. napja között a *törvényi egység* egy ismételten bevezetett, új esetének volt tekinthető.

3.2. A 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása szerint „a javaslat visszatér az ún. érték-egybefoglaláshoz”⁸⁹⁴, amiből arra következtethetünk, hogy – annak ellenére, hogy az Indokolás a törvényi egységi jellegről kifejezetten nem tett említést – a jogalkotó az újból bevezetett szabályozás kapcsán is egységkénti minősítést kívánt meg az egybefoglalás útján létrejött bűncselekményre. Emellett szólt az a körülmény is, hogy a Btké. ekkor módosított 28. § (2) bekezdése lényegében megegyezett annak eredeti, 1979. évi szövegével (különbség csak az érték-egybefoglalás alá eső szabálysértések körében volt).

3.3. A törvényi egység körébe történő besorolás ellen felvetődhetett azon érv, hogy ilyen egységi konstrukciót a jogalkotó csak már önmagukban is bűncselekményként értékelhető alkotórészekből hozhat létre.⁸⁹⁵ Ennek cáfolásához elegendő a jogirodalomban az összetett bűncselekmény példaként emlegetett dolog elleni erőszakkal elkövetett lopásra gondolni, amely mint láttuk, adott esetben önmagukban szabálysértésekként minősülő cselekményekből is létrejöhet. Ugyanez volt a helyzet az érték-egybefoglalás mint törvényi egységi kategória esetében.

4. Az érték-egybefoglalásra 2010. január 1-je és 2013. június 30-a között vonatkozó rendelkezések

Az érték-egybefoglalás szabályait 2010. január 1. napjától 2012. április 14. napjáig az 1999. évi Sztv. 157. § (6) bekezdése, majd 2012. április 15. napjától 2013. június 30. napjáig az Sztv. 177. § (6) bekezdése, másrészt az említett időpontok alatt mindvégig a Btké. 28. § (2) bekezdése tartalmazta. A Btké. 2013. július 1. napjától hatályát veszítette, ez azonban, mint látni fogjuk, nem az egyetlen ok arra, hogy az érték-egybefoglalás alkalmazása hatályos jogunkban kizárható.

---

⁸⁹⁴ A 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 16. §-hoz. 3. pont. Forrás: Complex Jogtár

⁸⁹⁵ Így BUSCH 2009, 253.

4.1. Az érték-egybefoglalásra vonatkozó, a szabálysértési törvényben elhelyezett szabályokat újonnan elsőként a 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-a, majd (ismételten) a 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-a állapította meg. Az 1999. évi Sztv. 157. § (6) bekezdése ezek alapján eredetileg úgy szólt, hogy „az elkövetési érték, kár, illetve okozott vagyoni hátrány összegének megállapítása céljából érték-egybefoglalásnak van helye, ha az eljárás alá vont személy az (1) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott ugyanolyan cselekményt több alkalommal, legfeljebb egy éven belül követte el, és ezeket együttesen bírálják el. Nincs helye érték-egybefoglalásnak, ha az üzletszerű elkövetés megállapítható, vagy ha az önmagukban szabálysértést megvalósító cselekmények a folytatólágossáág egységébe tartoznak”.

4.1.1. Röviden itt indokolt rámutatni azon *jogalkotási hibára*, amely a 2009. évi CXXXVI. törvény 26. § (2) bekezdés da) pontja alapján állt elő. Az ugyanis, az uralkodó álláspont szerint, amint hatályba léptette – 2010. január 1. napjával – az érték-egybefoglalásnak az 1999. évi Sztv.-beli szabályait, azonnal hatályon kívül is helyezte azokat.⁸⁹⁶ A jogalkotó, ezt a későbbiekben észlelve, az 2010. évi LXXXVI. törvény 15. §-ával, 2010. augusztus 19-jei hatállyal ismét elhelyezte az 1999. évi Sztv.-ben a már említett 157. § (6) bekezdését, ekkor még változatlanul, tehát a folytatólágossáág is utaló formában.

4.1.2. Nézetem szerint azonban – a jogalkotás szabályainak helyes értelmezése mellett – a 2009. évi CXXXVI. törvény említett 26. § (2) bekezdés da) pontja csakis az 1999. évi Sztv. *korábban hatályban volt* 157. § (6) bekezdésre vonatkozhatott volna, nem a 2009. évi CXXXVI. törvény 16. §-ában megállapított új (6) bekezdésre, ezért az egész itt ismertetett „jogalkotási huzavona” felesleges fáradság volt. Sajnálatos konzekvenciájaként említhető azonban, hogy a BKv 87. megfogalmazására éppen azon időszakban került sor, amikor az érték-egybefoglalásra vonatkozó szabályok közül csak a Btké.-ben elhelyezetteket tekintették hatályban lévőknek.

4.1.3. Újabb fejleményként a 2010. évi CXLVII. törvény 79. §-a 2011. január 1-jei hatállyal ismét módosította az 1999. évi Sztv.-beli szabályt, és pedig a folytatólágossáág utaló mondatrész elhagyásával. A jogalkotó végül ezt a megfogalmazást emelte át az Sztv. 177. § (6) bekezdésébe is.

4.2. A Btké. 28. §-a 2010. január 1-jétől a 2009. évi CXXXVI. törvény 24. §-a alapján a következő (2) bekezdéssel egészült ki: „Nem szabálysértés, hanem bűncselekmény valósul meg ugyanazon elkövető által elkövetett és együttesen elbírált tulajdon elleni szabálysértés esetén, ha a dolog értéke, az

---

⁸⁹⁶ Így MÉSZÁR 2010, 18.

okozott kár, illetve az okozott vagyoni hátrány érték-egybefoglalás folytán az (1) bekezdés d)-g) pontjában meghatározott összeget meghaladja”.

Érték-egybefoglalásnak tehát az elkövető

a) meghatározott, szabálysértési és bűncselekményi alakzattal is rendelkező cselekményei körében,

b) ugyanolyan cselekmények vonatkozásában,

c) legfeljebb egy éven belül történő elkövetés, valamint

d) együttes elbírálás esetén volt helye, továbbá

e) nem foroghatott fenn üzletszerűség.

Az eredeti szabályok szerint továbbá az is feltétele volt az érték-egybefoglalásnak, hogy ne forogjon fenn folytatólágosság. Azonban, mint láttuk, az erre utaló mondatrészt a jogalkotó hatályon kívül helyezte, mivel a folytatólágosság szabályai szerint annak egységébe csak önmagukban bűncselekményként értékelhető részcselekmények foglalhatók, tehát az érték-egybefoglalással kollízió valójában nem merülhetett fel.

Ad a) Érték-egybefoglalásnak egy ekkoriban gazdasági bűncselekményként szabályozott deliktum, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés [1978. évi Btk. 313/C. § (2) bekezdés I. fordulat] esetében, továbbá hét vagyon elleni bűncselekmény (1978. évi Btk. XVIII. Fejezet), így a lopás, a sikkasztás, a csalás, a hűtlen kezelés, a rongálás, a jogtalan elsajátítás és az orgazdaság szabálysértési alakzata vonatkozásában volt helye (ezeket az Sztv. összefoglalóan *tulajdon elleni szabálysértéseknek* nevezi).

Az újonnan bevezetett érték-egybefoglalás esetén is irányadónak volt tekinthető az LB Büntető és Katonai Kollégiuma tanácselnöki értekezletének 4/1979. számú állásfoglalása, amely az érték-egybefoglalás kapcsán úgy rendelkezett, hogy „a Btké. 28. §-ának (2) bekezdésében megjelölt szabálysértések értékegybefoglalása folytán létrejött bűncselekmény törvényi egység, amely az *egybefoglalt érték (kár, vagyoni hátrány) szerint minősül*” (kiemelés tőlem: A. I.). Ebből pedig az következett, hogy ha például lopásnál az egybefoglalt érték az 50.000 forintot meghaladta, de a 200.000 forintot nem, az 1978. évi Btk. 316. § (2) bekezdése szerint minősülő kisebb értékre [1978. évi Btk. 138/A. § a) pont] elkövetett lopás *vétsége* valósult meg, míg ha az összérték a 200.000 forintot is meghaladta, a bűncselekmény minősítése ehhez az értékhez igazodott, így – figyelemmel az 1978. évi Btk. 138/A. § b) pontjára – az 1978. évi Btk. 316. § (4) bekezdés a) pontja szerinti, nagyobb értékre elkövetett lopás *büntette* volt a helyes minősítés.⁸⁹⁷

---

⁸⁹⁷ Jelenleg nagyobb értékről csak 500.000 forint felett beszélhetünk, vö. Btk. 459. § (6) bekezdés b) pont.

Ad b) Az *ugyanolyan cselekmény* követelménye – a folytatólagosság egyik feltételéhez hasonlóan – azt jelentette, hogy az elkövető valamennyi cselekményének ugyanabba a diszpozícióba kellett illeszkednie: így lopást csak másik lopási, csalást csak másik csalási cselekménnyel lehetett egységbe foglalni. Ha az elkövető több, más-más diszpozíció keretei közé illeszkedő cselekményt követett el, ezek mindegyike csak az *ugyanolyan másik cselekménnyel* volt összefoglalható, ekként lehetséges volt, hogy az elkövető büntetőjogi felelősségét például egy három cselekményből egybefoglalt egy rendbeli lopás és egy öt cselekményének egybefoglalásával létrejött egy rendbeli csalás halmazata miatt kellett megállapítani.

E követelmény azzal is járt, hogy egybefoglalni *csak az önmagukban szabálysértésként minősülő cselekményeket* lehetett. Így ha az elkövető egyik csalási cselekményével okozott kár nem érte el az 50.000 forintot, a másik azonban *meghaladta* azt, ezek egybefoglalására nem kerülhetett sor, az elkövető külön egy vétségért s külön egy szabálysértésért felelt. Ugyancsak nem volt helye érték-egybefoglalásnak, ha az elkövető egyik cselekménye valamely *felminősítő körülmény* fennforgása folytán már önmagában is bűncselekményt képezett.

Ad c) Az *egy éven belüli elkövetés* – amely *többletkövetelményt* jelentett az érték-egybefoglalás korábbi szabályozásához képest – megkövetelésével a jogalkotó *időbeli korlátot* állított fel, amelyen belül az érték-egybefoglalás érvényesülését megengedte. *Processzuális oka* az egyéves határidő megállapításának az a körülmény volt, hogy a társadalom védelme érdekében nem szükséges, hogy két olyan szabálysértési értékre realizált cselekmény is egybefoglalásra kerüljön, amelyek között egy évnél hosszabb idő is eltelt.

Ad d) Az érték-egybefoglalás alapjául szolgáló cselekményeket *egy eljárásban kellett elbírálni*. A törvényi egységi jelleg miatt – mint arra a 6/2009. BJE is rámutat – az érték-egybefoglalás folytán a jogerős ítélet meghozatalát követően nemcsak az eredetileg a vád tárgyává tett cselekmények minősültek *res iudicatának*, hanem azok is, amelyek nem képezték a jogerős határozatban megállapított tényállás részét. Ezek vonatkozásában tehát – a többszöri eljárás tilalma folytán – új eljárás lefolytatásának nem lehetett helye, legfeljebb *perújításnak*, abban az esetben, ha az utóbb ismertté vált részcselekmények folytán lényegesen súlyosabb büntetést kellett volna kiszabni.⁸⁹⁸

Ad e) Az Sztv. rendelkezése folytán nem volt helye érték-egybefoglalásnak, ha az *üzletszerű* elkövetés volt megállapítható. Ez a negatív meg-

---

⁸⁹⁸ Vö. Be. 408. § (1) bekezdés a) 2. pont

fogalmazású követelmény röviden azt jelentette, hogy az üzletszerűség megállapítása *megelőzte* az érték-egybefoglalást, így utóbbinak csak akkor volt helye, ha az elkövető cselekményei nem minősülnek egyszersmind üzletszerűen elkövetettnek is.

5. Az érték-egybefoglalás szabályozásával kapcsolatban felmerült problémák

5.1. A szabályozás helye

Az első szembetűnő probléma a jogszabályi rendelkezések elhelyezése kapcsán vetődhetett fel. Az érték-egybefoglalásra vonatkozó szabályokat ugyanis – annak ellenére, hogy azok bűncselekményt konstruáltak, s ezáltal *büntetőjogi felelősséget alapítottak* – hiába kerestük a büntetőtörvényben. A jogalkotó az érték-egybefoglalás ismételt bevezetésekor azzal a kézenfekvőnek tűnő megoldással élt, hogy a régi szabályozás mintájára, részben az Sztv., részben pedig a Btké. rendelkezései között helyezte el az ide vonatkozó szabályokat. Ez a megoldás pedig, ha az Sztv. törvényi jellege⁸⁹⁹ folytán meg is felelt a *nullum crimen/nulla poena sine lege scripta* speciális büntetőjogi alapelvének⁹⁰⁰ – a jogállamiság elvének formai vetületét jelentő *jogbiztonság* követelményével nem feltétlenül volt összhangban. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint e követelmény elsősorban a jogalkotó számára ír elő kötelezettséget többek között arra nézve, hogy a jogszabályok világosak és egyértelműek legyenek a normák címzettjei számára.⁹⁰¹ Ugyanezt fektette le a 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 2. § (1) bekezdése, amely szerint „a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie”. Azon szabályozási mód azonban, amely *nem a büntetőkódex keretei között alapított büntetőjogi felelősséget*, ennek a követelménynek nem tett eleget, mivel ilyen szabályozás mellett az állampolgárok joggal érvelhet-

---

⁸⁹⁹ A Btké.-beli szabályozás *jogforrási szempontból* azonban már felvethet bizonyos aggályokat, ti. az nem törvény, hanem a már megszűnt Elnöki Tanács által elfogadott törvényerejű rendelet. FÖLDVÁRI szerint például ellentétben áll a *nullum crimen sine lege* elvével az, hogy adott esetben nem törvényben, hanem rendeletben van szabályozva a tilalmazott magatartás. Vö. FÖLDVÁRI 2006, 55.

⁹⁰⁰ Ti. e principium alapján a bűncselekményeket törvényben kell szabályozni. NAGY F. 2008, 49-50.

⁹⁰¹ 9/1992. (I. 30.) AB határozat V. 3. pont

tek úgy, hogy milyen alapon kerül sor büntetőjogi felelősségre vonásukra, amikor cselekményeikről az 1978. évi Btk. egyetlen szakasza sem rendelkezett úgy, hogy azok bűncselekményt képeznek. Ráadásul külön kiemelten lett volna indokolt a jogbiztonság követelményének figyelembevétele egy olyan szabály bevezetése esetén, amely *várhatóan tömegesen minősíthetett volna át* a korábbiakban enyhébb, szabálysértési felelősséggel járó eseteket bűncselekménnyé.

Az a szabályozási forma, amellyel hazánk szocialista berendezkedése idején kénytelenek voltunk megelégedni, a 21. században már nem volt elégségesnek tekinthető, ezért a jogalkotásnak a jogállami követelményeknek maximálisan megfelelő megoldásra kell(ett volna) törekednie. Sajnálatos módon, az új Btk. elfogadásakor a jogalkotás „megfeledezett” az érték-egybefoglalás intézményéről, implicit módon azonban a bíróságokat eltiltotta annak alkalmazásától (lásd lejjebb).

Megemlíthető, hogy az érték-egybefoglalásra vonatkozó szabályok jogszabálybeli *elhelyezése* kapcsán a T/10873. számú törvényjavaslathoz⁹⁰² kapcsolódó egyik módosító javaslat⁹⁰³ lényege szerint az érték-egybefoglalást nem az Sztv. és a Btké. keretei között, hanem az 1978. évi Btk. rendszerében kellett volna elhelyezni, és pedig minden egyes, az érték-egybefoglalással érintett bűncselekménynél *felminősítő körülmény* formájában. Emellett a módosító javaslat az 1978. évi Btk. XVII. és XVIII. Fejezetének értelmező rendelkezéseiben határozta meg az érték-egybefoglalás alkalmazásának feltételeit.

Ez a koncepció a jogbiztonság kritériumának sokkal inkább eleget tett volna, mint a végül elfogadott megoldás. Hátránya azonban, hogy az 1978. évi Btk.-t egyébként is jellemző *kazuisztikát* tovább fokozta volna, mert minden egyes bűncselekménynél külön szerepeltetni kívánta az új minősítő körülményt, ami lényegesen hosszabbá és kevésbé átláthatóvá tette volna a törvényszöveget. Ezért álláspontom szerint az érték-egybefoglalást – amennyiben a jogalkotó a jövőben úgy dönt, hogy e jogintézményre szükség van – a Btk. Általános Részében lenne kívánatos szabályozni, mivel az több különös részi fejezetet is érint, így általános jellegű szabályozásra tarthat számot. Ez a megoldás maximálisan megfelel a nullum crimen/nulla poena sine lege scripta elvéből fakadó követelménynek, és a jogállami keretek között nélkülözhetetlen jogbiztonság kívánalmának is eleget tesz.

---

⁹⁰² Ezt a javaslatot fogadta el utóbb 2009. évi CXXXVI. számon törvényként az Országgyűlés.

⁹⁰³ T/10873/9. számú módosító javaslat. Előterjesztője BÁRÁNDY GERGELY. Forrás: <http://www.parlament.hu/irom38/10873/10873-0009.pdf>

5.2. Az érték-egybefoglalás és az üzletszerűség problematikája

5.2.1. Az üzletszerűség mint felminősítő körülmény fennforgása egyes szabálysértéseket már az eddigiekben is bűncselekménnyé minősítette át. Erre figyelemmel olyan jogi szabályozás esetén, amely az üzletszerűség mellett az érték-egybefoglalás intézményét is ismeri, kérdésként merülhet fel, hogy találkozásuk esetén melyikük nyerhet alkalmazást. Mint láttuk, a hatályban volt vonatkozó szabályok alapján az érték-egybefoglalás az üzletszerűséggel szemben háttérbe lépett. Erre utalt egyébként a 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása is, amely szerint: „ha mind az üzletszerűség, mind az érték-egybefoglalás feltételei fennállnak, akkor az üzletszerűen történő elkövetés állapítható meg”.⁹⁰⁴

Az alábbiakban az érték-egybefoglalás és az üzletszerűség „egymás mellett éléséből” fakadó lehetséges anomáliákat kimutatását kísérem meg azzal, hogy mindez de lege lata nem, de az érték-egybefoglalás esetleges újbóli felélesztését követően irányadóak lehetnek.

5.2.2. Mint láttuk, a BKv 37. (volt BK 104.) alapján a judikatúra bűnhalmazatban állapítja meg a szabálysértési értékre elkövetett, de az üzletszerűség folytán bűncselekménnyé minősülő cselekményeket. E rendelkezések alapján például, ha az elkövető 3 lopási cselekményt realizál egyenként 20.000 forint értékűre, az üzletszerűség megállapítása esetén 3 rb. üzletszerűen elkövetett lopás vétsége, míg üzletszerűség hiányában, az érték-egybefoglalás alkalmazásával 1 rb. kisebb értékre elkövetett lopás vétsége lehetett a helyes minősítés.

Ugyanezt a megoldást kellett alkalmazni abban az esetben is, ha az elkövető nem 3, hanem például 30 lopási cselekményt valósított meg. Ilyenkor üzletszerűség fennforgása esetén az elkövető 30 rb. lopás vétségéért – de továbbra is csak *vétségek halmazáért!* – felelt. Ha azonban az üzletszerűség valamilyen oknál fogva nem volt megállapítható, az elkövető cselekményei egyenként csak szabálysértésként minősültek, így azok érték-egybefoglalására kerülhetett sor. Ennek eredményeként az elkövetőt – az összértékre (600.000 forint) tekintettel – nem lopás vétségéért, hanem nagyobb értékre elkövetett lopás *büntetéért* [1978. évi Btk. 316. § (4) bekezdés a) pont] kellett felelősségre vonni. Atipikus eset ugyan, de elképzelhető, hogy az elkövető több száz cselekményt realizál szabálysértési értékre, s az összérték jelentős érték határát is meghaladta. Üzletszerűség esetén ilyenkor

---

⁹⁰⁴ A 2009. évi CXXXVI. törvény Indokolása. Részletes Indokolás a 16. §-hoz. 3. pont. Forrás: Complex Jogtár

is marad a vétségek halmazata, érték-egybefoglalás esetén azonban jelentős értékre elkövetett lopás büntettét [1978. évi Btk. 316. § (5) bekezdés a) pont] kellett megállapítani.

A szabálysértéseket bűncselekménnyé minősítő üzletszerűség fennforgásakor tehát vétségek halmazata valósul(t) meg, míg az érték-egybefoglalás folytán létrejött bűncselekmény az összérték szerint minősült. Ez pedig elmentmondást idézhetett elő, mert az üzletszerűség mint egyértelműen nagyobb fokú társadalomra veszélyességről árulkodó minősítő körülmény adott esetben enyhébb minősítést vonhatott maga után, mint az ilyen minősítő körülményt nem realizáló, de az egybefoglalás folytán súlyosabban minősülő bűncselekményegység.

5.2.3. Más fontos konzekvenciája is volt annak, hogy míg az üzletszerűség fennforgásakor önálló bűncselekmények halmazata valósul meg, addig az érték-egybefoglalás folytán egy bűncselekmény, törvényi egység jött létre. A halmazatban álló cselekmények *elévülése* ugyanis külön-külön, *bűncselekményenként önállóan* elkezdődik, ezzel szemben az egybefoglalt cselekményekből létrejött törvényi egység vonatkozásában az elévülés – akárcsak a folytatólagos bűncselekmény esetén⁹⁰⁵ – csak az *utolsó cselekmény realizálásakor* kezdődhetett meg. Így ha a felelősségre vonás viszonylag későn következett be, üzletszerűség esetén már lehetséges, hogy az elkövető egyes bűncselekményei elévültek, így azok vonatkozásában az elkövető büntethetősége megszűnt. Ezzel szemben érték-egybefoglaláskor az elévülés jóval később, egységesen következhetett csak be, ezért az elkövető olyan időpontban is büntethető volt valamennyi cselekménye miatt, amikor a törvényi egységi konstrukció hiányában a cselekmények egy része miatti büntethetőség már megszűnt volna.⁹⁰⁶

Itt jegyzem meg, hogy a joggyakorlatnak egyébként több kérdésben helyes eligazítást adó BKv 87. 3. pontjában az LB az érték-egybefoglalás alá eső cselekmények elévülése kapcsán azon vitatható álláspontra helyezkedett, hogy az érték-egybefoglalás kapcsán „kizárólag olyan szabálysértések kerülhetnek szóba, amelyeknek – mint szabálysértéseknek – a büntethetősége elévülés folytán nem szűnt meg”. A Legfelsőbb Bíróság tehát az érték-egybefoglalás alá eső szabálysértések kapcsán is alkalmazhatónak tekintette az Sztv. 6. § (1) bekezdésében foglalt azon rendelkezést, amely alapján a szabálysértés büntethetősége a cselekmény elkövetésétől számított hat hónap alatt elévül. Ezzel azonban saját korábbi azon álláspontjával

---

⁹⁰⁵ Lásd BKv 31.

⁹⁰⁶ Más kérdés, hogy az érték-egybefoglalás szabályai legújabbban olyan rövid ideig voltak csak hatályban, hogy az elévülés jórészt elméleti kérdés maradhatott csupán.

került ellentmondásba, amely szerint az érték-egybefoglalás útján létrejött bűncselekmény törvényi egység volt. Ha ugyanis ez igaz, akkor a részcselekményeket nem a bíróság ítélete egyesítette, hanem a törvény ereje, ezért – feltéve, hogy az elkövetési összérték a szabálysértési értékhatárt meghaladta – a részcselekmények már az elkövetés időpontjától bűncselekményként és nem szabálysértések módjára viselkedtek. A bíróság tehát nem konstituálta, hanem deklarálhatta csupán a törvényi egységet, amelyre ezért a bűncselekmény büntethetőségének elévülésével kapcsolatos szabályok vonatkoztak.

5.2.4. Az előző pontokban vázoltak folytán elképzelhető volt, hogy valamely büntetőeljárásban a védelem éppen amellet kívánt érvelni, hogy az üzletszerűség fennforgott, mert annak megállapításából olyan előnyökre tehetett szert, mint a cselekmények által képviselt összérték figyelmen kívül hagyása, vagy egyes cselekmények vonatkozásában elévülés folytán a büntethetőség megszűnése. Így adott esetben az üzletszerűség felhívásával együtt járó halmazati értékelés esetén a terhelt enyhébb ítéletre számíthatott, mintha üzletszerűség hiányában egybefoglalták volna az egyes szabálysértési értékre realizált cselekményeit. Ez pedig az egyes jogintézmények rendeltetését állította a feje tetejére, hiszen az elkövetőnek az elvileg súlyosabb elkövetési formát, az üzletszerűséget kellett volna magára vállalnia ahhoz, hogy enyhébben legyen büntethető.

5.3. Az érték-egybefoglalás és a folytatólagosság problematikája

Mint azt a folytatólagos bűncselekmény egyik kritériuma, az „ugyanolyan bűncselekmény” kapcsán kifejtettem, az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően azon – ekkor már törvénysértőnek tekinthető – gyakorlat élt tovább, amely a szabálysértési értékre elkövetett részcselekményeket a folytatólagosság körébe vonta, majd a jogalkotó ezt a törvényrontó szokást emelte rövid időre törvényerőre. Végül azonban, mint láttuk, a BKv 87. e kérdés kapcsán helyes iránymutatást adott az ítélkezési gyakorlat számára.⁹⁰⁷ Ezt követően pedig a törvényszöveg is ennek megfelelően került módosításra, ezért mindaddig, amíg az érték-egybefoglalás alkalmazható volt, annak kollíziója a folytatólagossággal nem merülhetett fel.

---

⁹⁰⁷ A korábbi gyakorlat bírálatához lásd a folytatólagos bűncselekménynél írtakat és AMBRUS 2010b, 279-280.

6. A jogintézmény megszűnésének oka

Arra a kérdésre, hogy az új Btk. hatálya alatt alkalmazható-e a gyakorlatban egyébként eddig nemigen előfordult érték-egybefoglalás, az alábbiak szerint kizárólag *nemleges* választ adhatunk. Ez egyrészt fakad az új Btk. 464. § b) pontjából, amely szerint a Btké. 2013. július 1-jével hatályát veszíti, így a két jogszabályban elhelyezést nyert jogintézmény egyik „lába alól” a talajt már ez a körülmény is kihúzza.

Törvényi alapját azonban álláspontom szerint az érték-egybefoglalás leginkább azért veszítette el, mivel jogforrási háttere miatt nem felel meg a *bűncselekmény* új törvényi definíciójának. Az új Btk. 4. § (1) bekezdése szerint bűncselekmény – az eddigiekkel szemben – az a „[...] cselekmény [...] amelyre *e* törvény büntetés kiszabását rendeli” (kiemelés tőlem: A. I.). Mindezzel a jogalkotó egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy bűncselekmény és ekként büntetőjogi felelősség megállapítására csakis a Büntető Törvénykönyvben írt feltételek egyidejű megvalósulása esetén kerülhet sor. Az érték-egybefoglalás útján létrejövő „bűncselekményt” azonban nem *e törvény* (tehát az új Btk.) rendeli büntetni, hanem a 2012. évi szabálysértési kódex, sőt – mint SZOMORA írja – az Sztv. „valójában nem rendelkezik az érték-egybefoglalt cselekmények bűncselekménnyé nyilvánításáról, mindössze egy számítási szabályt tartalmaz”.⁹⁰⁸ Erre figyelemmel az érték-egybefoglalás jogintézménye, mivel nem felel meg a bűncselekmény büntető anyagi jogi definíciójának – a Btk. nem rendeli büntetni – de lege lata alkalmazást egyáltalán nem nyerhet.⁹⁰⁹ Esetleges jövője kapcsán pedig hangsúlyozandó, hogy – amennyiben bizonyosságot nyerne, hogy a törvényi egység e válfajára a folytatólágosság és az üzletszerűség mellett egyáltalán szükség van – azt de lege ferenda kifejezetten a Btk. keretei között lehet csak szabályozni.

---

⁹⁰⁸ KARSAI 2013, 48.

⁹⁰⁹ Ezen álláspontom szerint egy egységes büntetőkódexet alkalmazó államban az sem változtat, hogy az Alaptörvény Szabadság és Felelősség fejezetének XXVIII. cikk (4) bekezdése szerint a nullum crimen/nulla poena sine lege elve nem kifejezetten a Btk. általi bünteti rendeltést írja elő.

VII. Fejezet

A szubszidiaritás

1. A szubszidiaritás rendszerbeli helye, fogalma

Szubszidiaritás alatt a kommentár- és jogirodalomban előforduló többségi álláspont szerint a jogalkotó által a törvényben kifejezett módon létesített *látszólagos alaki halmazat* esete értendő.⁹¹⁰

1.1. Azon, hogy a fenti, a jogtudományban régen gyökeret vert rendszerbeli besorolás helyessége nem feltétlenül vitathatatlan, elsőként SZÜK LÁSZLÓ felfogása nyomán gondolkodtam el, aki szerint „megokolt volna ezt az esetet (*ti. a szubszidiaritást, A. I.*) – az uralkodó kategorizálással szemben – a törvényi egységnél említeni”.⁹¹¹ Tekintettel ugyanis arra, hogy a szubszidiaritást – akárcsak a törvényi egységnek más, már „polgárjogot nyert” további kategóriáit – valóban minden esetben a törvény kifejezett rendelkezése létesíti az ún. szubszidiaritási klauzula alkalmazásával („amennyiben súlyosabb/más bűncselekmény nem valósul meg”)⁹¹², a törvényi egységi besorolás ellen dogmatikai kifogás nem merülhet fel. Részemről döntően mégis azért változtattam meg rendszeremben a szubszidiaritás rendszerbeli helyét, mert álláspontom szerint – mint lejjebb kifejtem – a szubszidiaritási klauzulának a halmazat megállapítását minden esetben *ki kellene zárnia*.

1.2. A szubszidiaritás lényege szerint egyébként a *lex primaria derogat legi subsidiariae* elve érvényesülését jelenti, amely alapján az elmélet és a korábbi joggyakorlat úgy foglalt állást, hogy a záradékolt (tehát kisegítő jellegű) törvényi tényállás csak akkor állapítható meg, amennyiben „súlyosabb”, vagy „más” bűncselekmény nem valósul meg. FÖLDVÁRI tankönyvében úgy fogalmaz, hogy „a szubszidiaritás tulajdonképpen a konszumpció fordítottja”.⁹¹³ Ez a szembeállítás nem osztható, tekintettel arra, hogy a szubszidiaritást – szemben az elmélet és a gyakorlat által kimunkált konszumpció esetével – minden esetben kifejezetten a törvény létesíti.

1.3. A fentiekből kitűnik, hogy álláspontom szerint a szubszidiaritásnak nem létezik azon *hallgatólagos* esete, amelyre FÖLDVÁRI utal.⁹¹⁴ Jellemző, hogy a hallgatólagos szubszidiaritás kapcsán a szerző olyan bűncselekményi

---

⁹¹⁰ Vö. például LÁSZLÓ 1986, 45., WIENER 2003b, 88., NAGY F. 2008, 238.

⁹¹¹ PINTÉR 1977, 85.

⁹¹² Álláspontom szerint tehát a szubszidiaritás csak kifejezett lehet, hallgatólagos sosem, lásd lejjebb.

⁹¹³ FÖLDVÁRI 2006, 223. Ugyanígy BUSCH 2009, 261.

⁹¹⁴ FÖLDVÁRI 2006, 223.

példákat ismertet, amelyeket ugyanott korábban már a konzumpció körébe utalt. Példa híján pedig a szubszidiaritás ezen esetének létjogosultsága legalábbis megkérdőjelezhető. Kiemelést igényel, hogy a legújabb irodalomban szintén elveti a hallgatóságos szubszidiaritás esetét PALLAGI ANIKÓ.⁹¹⁵

1.4. A német jogirodalomban GROPP ismeri el a hallgatóságos szubszidiaritás esetét, példaként pedig azt az esetet hozza, amikor a súlyosabb bűncselekmény kísérletével szemben az enyhébb bűncselekmény befejezett alakzata háttérbe lép. Így szerinte az emberölési kísérletéhez képest szubszidiárius a befejezett testi sértés.⁹¹⁶ Ez az álláspontot azért nem fogadható el, mert szerintem az ölési kísérlet esetében a testi sértés *látszólag sem tényállásszerű*, figyelemmel arra, hogy az emberöléshez ölési, míg a testi sértéshez testi sértési szándékra van szükség.⁹¹⁷ Ezért e két bűncselekmény elhatárolásának nincs köze az egység-többség problémájához (a kérdésről röviden lásd még a beolvadásnál írtakat is). Megjegyezhető, hogy egyes német szerzők ilyenkor valóságos alaki halmazatban állapítanak meg a súlyosabb bűncselekmény kísérletét és az enyhébb, befejezett szakaszba jutott deliktumot.⁹¹⁸ Ez a felfogás – a kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel – vitatható, s nálunk a kir. Kúria már egy korai döntésében helytelenítette az alsóbíróság ilyen irányú döntését.⁹¹⁹ Napjainkban a Legfelsőbb Bíróság hasonlóképpen mondta ki, hogy „a súlyosabb minősítés alá eső bűncselekmény kísérletébe beolvad a enyhébb minősítés alá eső befejezett bűncselekmény”, ezért nem állapított meg az életveszélyt okozó testi sértés kísérlete mellett súlyos egészsésgromlást okozó testi sértést is.⁹²⁰

1.5. A korábbi hazai jogirodalomból megemlíthető még SCHULTHEISZ álláspontja, aki szerint a szubszidiaritás (melyet ő még a lentebb bemutatott alternativitás elnevezéssel illetett, ám alatta már az itt tárgyalt szubszidiaritás esetét értette) „nélkülözi a tudományos alapot, tehát hibás törvényszerkesztés eredménye”.⁹²¹ Ezzel szemben HELLER azon megállapítása tekinthető helyesnek, amely szerint „abban a tekintetben, hogy mikor forog fenn egy, mikor több bűncselekmény, a tételesjog teljesen szuverén”.⁹²² Akár hibásnak tekintünk ugyanis egy törvényi rendelkezést, akár nem, foglalkoznunk mindenképpen kell vele, amennyiben az szerepel a hatályos büntetőjog rendszerében.

---

⁹¹⁵ PALLAGI 2010, 143.

⁹¹⁶ GROPP 2001, 505.

⁹¹⁷ 3/2013. BJE I. 2. pont

⁹¹⁸ MAATZ 1997, 625.

⁹¹⁹ Kir. Kúria 1046/1884. sz.

⁹²⁰ BH2002. 418., korábban ugyanígy BH1987. 263.

⁹²¹ SCHULTHEISZ 1956, 9.

⁹²² HELLER 1931, 317.

Exkurzus IV. Az alternativitás

Egyes régi hazai szerzők vagy a szubszidiaritás mellett, vagy ahelyett ismerték az ún. *alternativitás* (vagylagosság) esetét is, mely nézetük szerint akkor forgott fenn, ha két törvényhely látszólag vagylagosan, ténylegesen azonban egymást kizáró módon volt alkalmazandó.⁹²³ Egy német kommentár a jelenben is fenntartja e megkülönböztetést⁹²⁴, ezzel szemben ROXINNÁL nem szerepel ez az eset.⁹²⁵

BÉKÉS szerint az alternativitás esete forog fenn, „ha a tettes cselekménye látszólag két különböző törvényi tényállást is kimerít; a kimerített törvényi tényállások törvényi büntetési tételei azonosak; – mindezekre tekintettel a cselekményt elvileg akár az egyik, akár a másik törvényhely szerint lehet minősíteni”. A példából azonban, amelyet a szerző említ [ti., hogy a hasbarúgás folytán magzatát elvesztő nő sérelmére elkövetett bűncselekményt súlyos testi sértést okozó *magzatelhajtásnak* (Btk. 163. §), vagy súlyos egészségromlást okozó testi sértésnek kell-e minősíteni], kitűnik, hogy itt valójában nem halmazati, hanem ún. *elhatárolási* problémáról van szó.⁹²⁶

A fentiekkel szemben a kérdés kapcsán azonban már ekkoriban is az a HELLER által kifejtett álláspont volt helyeselhető, amely szerint az alternativitás „üres logikai fogalom, amelyre nincs szükség”.⁹²⁷ Ugyanezt a haladó nézetet képviselte az 1961. évi Btk. kommentárja, amely szerint „az alternativitást (vagylagosság) elve merőben szükségtelen és nem indokolt a szubszidiaritás találó megjelölését erre felcserélni. Valójában egyébként a törvényhalmazat valamennyi esetében lehetne alternativitásról szólni, hiszen a vagylagosan felmerülő jogszabályok közül kell kiválasztani a törvényesen alkalmazásra kerülőt. *Az alternativitásnak önálló elvként való elfogadása létjogosultsággal nem bír; a bírói gyakorlatból is eltűnt*” (kiemelés tőlem: A. I.).⁹²⁸

---

⁹²³ Így például FINKEY 1914, 246., ANGYAL 1920, 490., HACKER 1936, 243-244. és BURSICS 1936, 198.

⁹²⁴ SCHÖNKE – SCHRÖDER 2006, 820-821.

⁹²⁵ ROXIN 2003, 847.

⁹²⁶ BÉKÉS – SZALMA 1973, 316. Lásd továbbá BKv 10.

⁹²⁷ HELLER 1931, 327.

⁹²⁸ HALÁSZ 1968, 374.

Megjegyezhető, hogy a kommentárirodalom egy része⁹²⁹ és az LB egyes eseti döntései⁹³⁰ is a régi szóhasználatat élnek, s alternativitás alatt többnyire a szoros értelemben vett szubszidiaritást értik. Nézetem szerint e kifejezés használata ebben az értelemben is *kerülendő*. Részben azért, mert a múltban másként definiálták e kategóriát, így ugyanazon elnevezés megváltozott tartalommal történő használata félreértésekre adhat okot. Részben pedig azért, mert a tág és a szoros értelemben használt szubszidiaritás kategóriája olyan közel esik egymáshoz, hogy különálló elnevezésük nem célszerű, közös elnevezés alatt történő besorolásukat dogmatikailag indokoltabbnak (sőt, a szoros értelmű szubszidiaritást, mint látni fogjuk, de lege ferenda elejtendőnek) tekintem. Jól mutatja egyébként az elnevezések körében tapasztalható bizonytalanságot, hogy a korábbi jogirodalomban találkozhatunk olyan csoportosítással is, amely éppen a mai fogalmaink szerinti tágabb értelemben vett szubszidiaritást nevezte alternativitásnak, a szoros értelműt pedig szubszidiaritásnak.⁹³¹ Legújabbban ezt az álláspontot képviseli PALLAGI.⁹³²

Végül STEFFLER álláspontja emelhető ki, aki egyszerűen a szubszidiaritás *szinonimájaként* használta az alternativitás kifejezést (tehát ide sorolta mind a tág, mind a szoros értelemben használt szubszidiaritás esetét).⁹³³ Ez a megoldás szintén nem tekinthető szerencsésnek, s ekként követendőnek, mert – mint a már idézett 1968-as Btk.-kommentár írta – a látszólagos halmozat valamennyi esetéről elmondható, hogy vagylagosan alkalmazható tényállásokról van szó.

---

⁹²⁹ JAKUCS 2004, 71.

⁹³⁰ LB Bfv.II.962/2007/5. sz. Szóhasználatában helyesen ezzel szemben például a Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.172/2008/32. és a Vas Megyei Bíróság 3.Bf.131/2008/5. sz. döntése.

⁹³¹ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 626.

⁹³² PALLAGI 2010, 142.

⁹³³ STEFFLER 1981, 997.

2. A szubszidiaritás megjelenési formái

2.1. A jogirodalom régtől fogva megkülönbözteti a szubszidiaritás tágabb és szorosabb értelemben használt esetét.⁹³⁴ Eszerint a tágabb értelemben használt kisegítő (vagy alárendelt) tényállások azok, amelyek a „ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” kitéltet tartalmazzák. A szoros értelemben vett szubszidiaritás esetén pedig a „ha más bűncselekmény nem valósul meg” fordulatot alkalmazza a törvény. Végül léteznek a törvényben a kizárólag konkrét bűncselekmények relációjában érvényesülő szubszidiaritási klauzulák (amelyek azonban felfoghatók törvénybeli elhatárolási fogódzóként is).

2.2. Tág értelemben szubszidiárius bűncselekmény például a garázdaság, a *cserbenhagyás* (Btk. 239. §), a *kiskorú veszélyeztetésének* egyik változata [Btk. 208. § (2) bekezdés], a zaklatás egyik változata, a *levéltitok megsértése* (Btk. 224. §), a *nemzeti jelkép megsértése* (Btk. 334. §), az *önkéntes uralmi jelkép használata* (Btk. 335. §), a *rendbontás* (Btk. 340. §), a fogyasztással elkövetett kábítószer birtoklása [Btk. 178. § (6) bekezdés], a *szolgálatban kötelességszegés* (Btk. 438. §)⁹³⁵, az új büntetőjogi tényállások közül pedig például a *biztonsági okmány hamisítása* (Btk. 344. §), a *gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása* (Btk. 348. §), valamint a *családi kapcsolatok létesítésével visszaélés* (Btk. 355. §).

A szoros értelemben vett szubszidiaritásnak megfelelő záradékkal sokáig csupán egyetlen bűncselekmény, a kényszerítés, valamint rövid ideig⁹³⁶ az 1978. évi Btk. 313/C. § (7) bekezdésében írt készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés tényállásában találkozhattunk. Az új Btk. azonban ugyancsak az amennyiben „más bűncselekmény nem valósul meg” kitéttel látta el például a *nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekmény* (Btk. 267. §), az *okirattal visszaélés* egy változata, az ún. „okirat-organizáció” [Btk. 346. § (2) bekezdés], valamint a *versenytárs utánzása* (Btk. 419. §) tényállását is.⁹³⁷

2.3. A kényszerítés vonatkozásában nem vitás, hogy az – a klauzulának megfelelően – valóságos alaki halmazatban sem súlyosabb, sem enyhébb, sem azonos büntetéssel fenyegetett bűncselekménnyel nem áll, hanem min-

---

⁹³⁴ BÉKÉS 1973, 317.

⁹³⁵ BH1996. 1., 1998. 571., 2004. 449., 2008. 263.

⁹³⁶ A záradékot a törvényhely a 2003. évi II. törvény 26. §-a alapján 2003. március 1. napjától tartalmazta, azt azonban a 2005. évi XCI. törvény 24. §-a 2005. szeptember 1-jétől hatályon kívül helyezte.

⁹³⁷ Utóbbi szabályozási elődjének és a csalásnak a halmazati viszonyára lásd BH1996. 404.

dig háttérbe lép. A kérdés kapcsán kiemelhető a KIS által szerkesztett kommentárban szereplő azon hangsúlyosan helytelenítendő álláspont, amely szerint a kényszerítés nemcsak alaki, hanem anyagi halmazatban sem áll más bűncselekményekkel.⁹³⁸ A záradék ugyanis kizárólag az ugyanazon cselekmény által megvalósulni látszó több bűncselekményre vonatkoztatható, időben elkülönülő több cselekményre értelemszerűen nem. Helyesen hangsúlyozza tehát legújabban SZOMORA, hogy „mindkét típusú szubszidiaritási záradék kizárólag az alaki halmazatot teszi látszólagossá, e bűncselekmények anyagi halmazatának valódiságát nem érinti”.⁹³⁹

Álláspontom szerint egyébként nem járna el helytelenül a jogalkotó, ha – a Btk. nagyobb fokú koherenciája érdekében – de lege ferenda a szoros értelmű szubszidiaritási záradékkal ellátott tényállásokat is a „ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” klauzulával látná el, ezáltal megszüntetve a szoros és tág értelmű szubszidiaritás közötti különbségtételt. Elvi szempontból sem helyeselhető továbbá, hogy egy enyhébb súlyú bűncselekmény háttérbe szoríthasson egy súlyosabbat, mivel ebben az esetben a joghoz némileg értő bűnelkövető bizvást azzal védekezne a kényszerítés tényállásának kimerítése esetén, hogy ő még egy másik, enyhébb deliktum tényállását is kimerítette, így enyhébb büntetésre tarthat számot.

Korábban egyébként a szoros értelmű szubszidiaritási záradék a kényszerítés kapcsán a gyakorlatban lényegében az önbíráskodással való találkozás esetében funkcionált a tág értelmű klauzulától eltérően, e bűncselekményt ugyanis az 1978. évi Btk. eredetileg mindössze egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. A büntetési tétel felső határa azonban napjainkra öt évre emelkedett⁹⁴⁰, így a kényszerítés miatti felelősséget jelenleg a tág értelemben vett szubszidiaritási klauzula is ugyanúgy kizárná. Más, a kényszerítés tényállását is felölelő, ám azzal azonosan vagy enyhébben büntetendő bűncselekmény azonban – mint SÁNTHA is megállapítja – nincs a Btk.-ban.⁹⁴¹ Így félreértésen alapszik GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ azon megállapítása is, amely szerint „a személyi szabadság megsértésének vétsége (sic!) látszólagos alaki halmazatban kizárja a kényszerítés megállapíthatóságát annak ellenére is, hogy a büntetési tétele kisebb”.⁹⁴² Ti. a személyi szabadság megsértése alapesetben – 1993. május 15-e óta – három éves büntetési

---

⁹³⁸ KIS 2006a, 48.

⁹³⁹ KARSAI 2013, 50. A joggyakorlatban ugyanígy BH2002. 421.

⁹⁴⁰ Erről a 1993. évi XVII. törvény 58. §-a rendelkezett, majd az alsó határ speciális minimumát az 1997. évi LXXXIII. törvény 36. §-a határozta meg egy évben.

⁹⁴¹ HORVÁTH 2007, 285.

⁹⁴² BALOGH Á. – TÓTH 2010, 235.

tételére figyelemmel nem vétség, hanem büntett, s ennek folytán büntetése sem kisebb a kényszerítésénél, hanem éppen ugyanolyan.⁹⁴³

2.4. A kizárólag két bűncselekmény viszonylatában érvényesülő szubszidiaritásra például a *rágalmazás* (Btk. 226. §) és a becsületsértés, továbbá a hamis vád és a *hatóság félrevezetésének* (Btk. 271. §) kapcsolata szolgálhat, e kérdés kapcsán azonban sokkal inkább elhatárolási, semmint egység-halmazati problémáról van szó, ezért a kérdés részletes ismertetését jelen dolgozat keretei között mellőzhető.

3. A (tágabb értelemben vett) szubszidiaritás egység-többség tani minősítésének változásai

3.1. Az 1978. évi Btk. előtti jogirodalom jóformán egységes volt abban, hogy – lévén a szubszidiaritást a később tárgyalandó speciálításhoz és a konzumpcióhoz hasonlóan a *látszólagos* alaki halmazatnak tekintette – valóságos halmazat megállapítására semelyik esetkörének fennforgása esetén sem kerülhet sor. Így foglalt állást például FÖLDVÁRI⁹⁴⁴, illetve HALÁSZ.⁹⁴⁵ Megjegyezhető, hogy már az 1961. évi Btk. hatálya alatt előfordult olyan ellentétes nézet, amely az ugyanolyan vagy enyhébb büntetéssel fenyegetett bűncselekményekkel a szubszidiárius deliktumot halmazatba állította volna (GASKÓ BÉLA véleménye).⁹⁴⁶

A tágabb értelemben vett szubszidiaritási klauzulát tartalmazó tényállások kapcsán a joggyakorlatban mindenesetre – a korabeli 423. sz. Büntető Kollégiumi állásfoglalás alapján⁹⁴⁷ – az alábbi megoldás érvényesült:

a) Abban az esetben, ha a záradékolt bűncselekménnyel azonos vagy enyhébb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény látszott megvalósulni (pl. garázdaság mellett könnyű testi sértés), kizárólag a szubszidiárius bűncselekmény megállapításának volt helye (az idézett példa esetén tehát csak garázdaság volt megállapítható).⁹⁴⁸

---

⁹⁴³ A korábbi egy éves büntetési tételmaximumot az 1993. évi XVII. törvény 37. §-a emelte fel három évre.

⁹⁴⁴ FÖLDVÁRI 1974, 241.

⁹⁴⁵ HALÁSZ 1966, 341.

⁹⁴⁶ GASKÓ 1964, 8-9.

⁹⁴⁷ Megjelent BH 1964/3. sz. (BJD 2848.) Ugyanígy BK 504. (BJD 5855.)

⁹⁴⁸ Ehhez persze tudni kell azt is, hogy a garázdaság tényállása az 1955. évi 17. tvr. 7. §-a által elvégzett kriminalizálást követően több lényeges változáson ment keresztül. Az eredeti, jóformán teljességgel határozatlan megfogalmazású tényállásból (melyben elkövetési magatartásként a „garázdálkodik” kitétel szerepelt) még hiányzott a szubszidiaritási klauzula, ezért ekko-

b) Ha azonban az elkövető cselekménye a kisegítő tényállás mellett egy másik, súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény tényállásába is beleillett, csak ez utóbbit lehetett megállapítani (így pl. a súlyos testi sértéssel szemben a garázdaság háttérbe lépett).

3.2. Az 1978. évi Btk. hatályba lépését követően azonban a Legfelsőbb Bíróság feladta az előző pontban vázolt elveket. 93. számú kollégiumi állásfoglalásában⁹⁴⁹ ugyanis a leggyakrabban előforduló szubszidiárius bűncselekmény, a garázdaság kapcsán kimondta, hogy „bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve, hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé”. A BKv 34. pedig gyakorlatilag változatlan tartalommal és formában tartotta fenn a BK 93. számú állásfoglalásban foglaltakat. A napjainkban – az LB⁹⁵⁰ vagy például a Csongrád Megyei Bíróság gyakorlatában is⁹⁵¹ – érvényesülő elvek a következők:

a) Ha a szubszidiárius bűncselekmény tényállásába illő cselekmény egyszerűsrimind egy súlyosabb bűncselekmény tényállását is kimeríti, változatlanul csakis a súlyosabb bűncselekmény megállapításának van helye (a súlyos testi sértés mellett tehát a garázdaság továbbra sem állapítható meg).

b) Azonban a korábbiaktól eltérően, ha a záradékolt bűncselekmény egy ugyanúgy, vagy enyhébben büntetendő bűncselekménnyel találkozik, *valóságos alaki halmazatot* kell megállapítani (ez alapján a garázdaság és a könnyű testi sértés halmazatban áll).

3.3. Az állásfoglalásban írtak a *nyelvtani értelmezésnek* felelnek meg, amely szerint ha a szubszidiárius bűncselekmény csak akkor nem állapítható meg, ha súlyosabb deliktum is megvalósul vele egyidejűleg, akkor ebből az következik, hogy azonos vagy enyhébb bűncselekmény mellett a halmazat megállapításának akadályja nincs.

Kétségtelen, hogy elsődlegesnek a nyelvtani értelmezést kell tekintennünk, az alábbi szempontok figyelembe vételével azonban felmerülhet az ettől eltérő jogértelmezés elfogadása is.

---

riban védhető lehetett az az álláspont, amely szerint, ha az elkövető cselekménye más jogtárgyat is sértett, halmazatot kellett megállapítani. Vö. a korabeli BK 145., továbbá GOMBOS 1958, 40. és KOVÁCS P. 1958, 325-326. Az 1961. évi Btk. 219. §-a azonban már szubszidiárius bűncselekményként határozta meg a garázdaságot. A kérdéshez részletesebben lásd például BÉKÉS 1955, 329., ERDÉSZ 1958, 48., ERDÉSZ 1960, 115., FÜSTÖS 1960, 303., NEMÉNYI 1961, 535., FÜVESSY 1963, 534.

⁹⁴⁹ Megjelent BH 1980/2. sz.

⁹⁵⁰ BH1986. 222.

⁹⁵¹ Csongrád Megyei Bíróság 2.B.822/2006/24. sz.

A) A nyelvtani értelmezés itt ugyanis ellentmondásba kerül a *logikai értelmezéssel* (argumentum a maiore ad minus elve), amely alapján, ha a súlyosabb eset nem von maga után súlyosabb értékelést, nem járhat azzal a nála enyhébb sem.⁹⁵² Így például ha a garázda cselekmény 8 napon túl gyógyuló sérülést is okoz – a záradék folytán csak *egység* (a súlyos testi sértés) állapítható meg, logikátlan az enyhébb esetben, tehát 8 napon belül gyógyuló sérüléssel járó garázdaság esetén a könnyű testi sértéssel *halmazatot* megállapítani. Lényegében ezt az álláspontot foglalta el egy szakcikkében FÖLDVÁRI.⁹⁵³ Hozzá csatlakozott KOVÁCS LAJOS⁹⁵⁴ és CSERHÁTI ÁGOTA⁹⁵⁵, napjainkban pedig SZOMORA⁹⁵⁶, SÁNTHA⁹⁵⁷ és HORNYÁK.⁹⁵⁸

B) Az a körülmény, hogy egy elv nagy múltra tekint vissza, a büntetőjogban önmagában természetesen nem szolgálhat kellő indokul annak fenntartásához. Ez esetben azonban mégis igazat kell adni FÖLDVÁRINAK, aki szerint a 93. kollégiumi állásfoglalás „egy ősrégi és jól bevált, minden igényt kielégítő gyakorlatot rúg fel minden elfogadható elméleti magyarázat nélkül”.⁹⁵⁹

C) Az LB-állásfoglalásról elmondható továbbá, hogy némileg saját elvei szerint is következtelen, miután a dolog elleni erőszak révén megvalósult garázdaság mellett a rongálás megállapítását mellőzendőnek tekinti akkor, ha azt csupán szabálysértési értékre követik el. E felfogás hibája – mint arra KOVÁCS LAJOS is rámutatott⁹⁶⁰ – abban áll, hogy a szabálysértési értékre elkövetett rongálásról ugyanúgy elmondható, hogy nem jár szükségképpen együtt a garázdasággal, mint például a kisebb kárt okozó rongálás. Erre figyelemmel az itt bírálat tárgyává tett felfogás következetes érvényesítése a szabálysértési értékre elkövetett rongálás megállapítását is megkövetelné a garázdaság mellett. Részemről egyébként sem látok elvi különbséget azon két eset között, hogy a garázda elkövető a kirakat betörésével 45.000 vagy 55.000 forint kárt okozott-e, holott az LB jelenlegi felfogása szerint előbbi esetben egy bűncselekmény valósul meg (anélkül, hogy az elkövető felelne rongálás szabálysértése miatt), utóbbiban kettő.

---

⁹⁵² A kérdés kapcsán az enyhébb és a súlyosabb „eset” kitételt alkalmazza NAGY F. 2004, 88.

⁹⁵³ FÖLDVÁRI 1986, 536.

⁹⁵⁴ KOVÁCS L. 1986, 756-757.

⁹⁵⁵ CSERHÁTI 1992, 105.

⁹⁵⁶ SZOMORA 2003, 120.

⁹⁵⁷ HORVÁTH 2007, 285.

⁹⁵⁸ HORNYÁK 2010, 171.

⁹⁵⁹ FÖLDVÁRI 1995, 56.

⁹⁶⁰ KOVÁCS L. 1986, 757. Érdekes, hogy a szerző egy korábbi, a garázdaság jogalkalmazási tapasztalatait taglaló cikkében még nem kifogásolta az LB új gyakorlatát. Vö. KOVÁCS L. 1982, 932-933.

Ugyancsak az elvi következetlenség érhető tetten abban, hogy a garázdaság és a könnyű testi sértés halmazatban áll a jelenlegi bírói gyakorlat szerint, míg például – a garázdaságnál szintén nem súlyosabb büntetési tételű – *tettleges becsületsértés* nem.⁹⁶¹

D) A gyakorlat felfogásával szembeni érvként említhető még, hogy korábban az 1978. évi Btk. 36. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezések folytán nem volt lehetőség a könnyű testi sértés mellett alaki halmazatban megvalósult garázdaság miatt a tevékeny megbánás mint másodlagos büntethetőséget megszüntető ok alkalmazására.⁹⁶² Ellentmondásos helyzet állt elő azonban annak következtében, hogy a nyolc napon túl gyógyuló sérülés okozása, s ekként a garázdaság háttérbe lépése folytán arra – súlyos testi sértés esetén – sor kerülhetett. Ezt a problémát a jogalkotó a legutóbbi időben kiküszöbölte, miután a Be. 221/A. § (1) bekezdés második mondatának törvénybe iktatásával⁹⁶³ lehetővé tette a közvetítői eljárás lefolytatása révén a tevékeny megbánás érvényesülését például a személy elleni bűncselekménnyel halmazatban álló közrend elleni bűncselekmény viszonylatában is, feltéve, hogy az elkövetésben az előbbi volt a meghatározó jelentőségű. A kérdés anyagi jogi vetülete továbbra is problémát jelent, annak ellenére is, hogy az új Btk. is megengedi a fenti megoldást.

E) Részemről azért tekintem a szubszidiaritást törvényi egységnek, mert ilyen rendszerbeli elhelyezés mellett vita tárgyát sem képezhetné, hogy a záradékolt bűncselekmény valóságos alaki halmazatban megállapítható-e a vele egyidejűleg kimerített tényállásokkal, vagy sem.

Egyébként a jogalkalmazói tapasztalatok alapján az is megállapítható, hogy a gyakorlat többnyire bajlódik a valóságos alaki halmazatot erőltető felfogás érvényesítésével. Adott esetben problémát jelenthet a magánindítvány beszerzése, a könnyű testi sértés kapcsán a vád képviselője átvételének elmaradása esetén az iratok magánvádas eljárás lefolytatása érdekében a bíróságnak történő megküldése, továbbá a rendbeliség eltérő alakulása folytán is előállhatnak halmazati problémák.⁹⁶⁴ Továbbá a jelenlegi felfogás a

---

⁹⁶¹ NAGY F. 2004, 328-329. Más kérdés, hogy a jogalkalmazás sokszor nem bajlódik a könnyű testi sértés és a tettleges becsületsértés elhatárolásával, nem egy ízben előfordul ugyanis, hogy a sértett tenyérrel történő megütését is könnyű testi sértésként értékelik, a hajszálerek beverzésének hiányában is. Vö. NAGY F. – VIDA M.: A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. Fejezet). In NAGY F. 2005a, 214.

⁹⁶² Tekintettel arra, hogy a garázdaság nem tartozik a tevékeny megbánás alkalmazhatóságához a törvény által megkövetelt személy elleni, közlekedési, illetve vagyon elleni bűncselekmények körébe, hanem közrend elleni deliktum.

⁹⁶³ Megállapította a 2011. évi LXXXIX. törvény 9. §-a.

⁹⁶⁴ Vö. például BH1980. 197.

törvényes minősítést olykor *tévútra is viheti*, például abban az esetben, amikor az elkövető szándékára figyelemmel a helyes minősítés a súlyos testi sértés kísérlete lenne, ehelyett mégis garázdaságot és könnyű testi sértést állapítanak meg a terhére.⁹⁶⁵ Végül a kiszabott büntetések számottevő szigorítására sem került sor az LB megváltozott álláspontja alapján, így annak sem elvi alapja, sem gyakorlati haszna nem mutatható ki.

3.4. A jogirodalomban egyébként kevés olyan állásfoglalás született, amely helyesli a BKv 37. elveit. A támogatók közé tartozik például NAGY LÁSZLÓ TIBOR, aki érdemi indokul mindössze annyit hoz fel, hogy a bűnhalmazat fogalma alapján egy cselekménnyel is megvalósítható több bűncselekmény (ezzel még csak az alaki halmazat létezését ismerte el!), továbbá rámutat arra, hogy például a garázdaságnak *nem szükségképpen velejárója* testi sértés okozása. Álláspontját végül akként összegzi, hogy szerinte a BKv „megfelelő szabályozást nyújt”.⁹⁶⁶ Ezen indokok elégtelenségének kimutatásához véleményem szerint elegendő például a később tárgyalandó konzumpció vagy az önállótlan utócslekmény eseteire utalnom: itt is előfordul ugyanis, hogy nem szükségképpen, csupán gyakori összefüggés forog fenn két tényállás között, a halmazat látszólagos voltát mégsem vitatja a bírói gyakorlat sem. Emellett, mint láttuk, az LB még a saját maga által felállított elvet is következtetlenül juttatja érvényre, továbbá gyakorlati szempontok sem indokolják a felfogás fenntartását.

A legújabb jogirodalomból PALLAGI véleménye emelhető ki, aki – FÖLDVÁRIT bírálva – úgy foglal állást, hogy az alternativitás (rendszeremben a tág értelemben vett szubszidiaritás) „évszázados értelmezése” ugyanolyan súlyú bűncselekmények találkozása esetén az alaki halmazat megállapítását nem zárja ki, hanem éppen megengedi.⁹⁶⁷ Sajnos, a szerző a BK 93. előtti elmélet és gyakorlat érvrendszerét egyáltalán nem tette vizsgálat tárgyává, sőt úgy tűnik, mintha álláspontja szerint mindig is az e kollégiumi állásfoglalásban foglaltak szerint járt volna el a gyakorlat, holott – mint láttuk – a korábbiakban éppen az a szerintem helyes felfogás érvényesült, amely (sem szoros, sem tág értelemben vett) szubszidiárius bűncselekmények viszonylatában valóságos halmazatot nem állapított meg.

3.5. Az LB gyakorlatában más szubszidiárius bűncselekmény kapcsán is született döntés az előző pontban kritika tárgyává tett állásfoglalás szellemében. Így a kiskorú veszélyeztetésének vonatkozó alakzatát halmazatban

---

⁹⁶⁵ Nyilván azért, hogy a hatóságok egyetlen ügy felgöngyölítésekor rögtön két (ráadásul befejezett!) bűncselekmény felderítését könyvelhessék el a statisztikákban.

⁹⁶⁶ NAGY L. 2009, 58.

⁹⁶⁷ PALLAGI 2010, 144.

állapította meg a Legfelsőbb Bíróság az 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő (felbujtóként elkövetett) lopással, amikor a nagykorú a kiskorút a lopás elkövetésére vette rá.⁹⁶⁸

Következétesen érvényesül továbbá az az egyébként helyes felfogás, hogy a súlyosabb bűncselekmény mellett a záradékolt bűncselekmény nem állapítható meg: például a rongálás büntette mellett a garázdaság vétsége elveszíti önállóságát.⁹⁶⁹ Ugyancsak mellőzte az alapeseti garázdaság megállapítását a Szegedi Ítéletábla, midőn a „kocsmai garázdaság” során megvalósított testi sértés életveszélyt okozott.⁹⁷⁰

---

⁹⁶⁸ BH1982. 269.

⁹⁶⁹ BH2006. 396.

⁹⁷⁰ Szegedi Ítéletábla Bf.II.224/2007/7. sz.

III. RÉSZ

A látszólagos halmazat

I. Fejezet

A látszólagos halmazat általános megközelítése

1. A CSEMEGI-kódex hatálya alatt az egység-halmazat körében a legnagyobb vitát minden bizonnyal az *alaki halmazat* egységként vagy többségként történő értékelésének kérdése váltotta ki a büntetőjogászok körében.⁹⁷¹ Miután azonban e kategória mikénti minősítése a Btá. hatályba lépésével törvényi szinten is megoldódott⁹⁷², az egység-többség tana egyik legvitatottabb kérdésévé – máig hatóan – az ún. *valóságos és a látszólagos halmazat elhatárolása* vált.⁹⁷³ A kérdés kapcsán a legutóbbi idők bírói gyakorlata – ismeretesen – meglehetősen ingadozó volt. Az 1950-es éveket az ún. „halmazati dömping” jellemezte.⁹⁷⁴ Az 1961. évi Btk. hatálya alatt halmazatszűkítő, majd az 1978. évi Btk. nyomán ismét halmazattágító felfogás érvényesült.⁹⁷⁵ Napjainkban TÓTH képviseli azt az álláspontot, amely szerint a jog-

---

⁹⁷¹ A CSEMEGI-kódex 95. §-a alapján ugyanis az alaki halmazatot (vagy egyes szerzők szerint az ún. törvényhalmazatot) egységnek kellett tekinteni, tehát az első hazai büntetőkódex indokolatlan különbséget tett az alaki és az anyagi halmazat között. Ez azonban sok esetben tarthatatlan minősítésre vezetett, melynek kiküszöbölése érdekében a judikatúra a lehető legszűkebb körre korlátozta az alaki halmazat megállapíthatóságát, s az esetek többségét – dacára annak, hogy valójában csak egyetlen cselekményt realizált az elkövető – a valóságos halmazatként értékelhető anyagi halmazat körébe utalta. Az alaki és az anyagi halmazatot eltérően értékelő felfogást a jogirodalom egyes képviselői (így például ANGYAL, FINKEY és HEIL) már a 20. század első évtizedeiben megcáfolták. Az alaki halmazatról szóló vitát részletesen bemutatta FÖLDVÁRI 1962, 161-181., legújabban PALLAGI 2010, 132-141. Vö. továbbá MEZEY 2007, 334.

⁹⁷² A Btá. 57. § (1) bekezdése alapján az elkövetőnek akár egy, akár több cselekménye is megvalósíthatott több bűncselekményt, tehát a bűncselekmények száma nem függött a cselekmények számától. Ugyanezt a helyes elvet követi a Btk. 6. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés is.

⁹⁷³ Hazánkban önálló tanulmányban elsőként SCHULTHEISZ foglalkozott a témakörrel 1956-ban, a németeknél HONIG 1927-ben.

⁹⁷⁴ VIDA F. 1967, 337. Érdekes, hogy az ekkor már kifejezetten halmazattellenes szerző egy korábbi cikkében éppen a látszólagos halmazat *létfogosultságát* vonta kétségbe. Vö. VIDA F. 1955, 108.

⁹⁷⁵ Megjegyezhető, hogy az 1978. évi Btk. nyomán ismét elfogadott halmazattágító irány egyik fő indoka az volt, hogy a sűrű látszólagos halmazati értékelés folytán a háttérbe lépő tényállást utóbb ismét elkövető személy nem volt büntetőjogi szempontból visszaesőnek

gyakorlat legújabbán ismét a „halmazatszűkítésre” hajlik.⁹⁷⁶ Nézetem szerint – mint lentebb kimutatom – a szűkítés és a tágítás irányába egyaránt mutatnak tendenciák, ám meghatározónak továbbra is a halmazattágító felfogást tekintem.⁹⁷⁷

2. Amennyiben az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekmény törvényi tényállását is kimeríti, és egyetlen természetes vagy törvényi egységi kategória sem állapítható meg, főszabálynak tekinthető a valóságos halmazat megállapítása. Ha azonban a megvalósulni látszó törvényi tényállások közül az egyik – valamilyen, az érintett tényállások között fennforgó viszony folytán – alkalmazása kizárja a további bűncselekmények megállapításának lehetőségét, a halmazat csupán *látszólagos*.⁹⁷⁸ Ebből az is okszerűen következik, hogy a látszólagos halmazat végeredményben egy bűncselekmény, *egység*. Ezzel ellentétes nézet előfordult egyébként az 1978. évi Btk. előkészítő bizottságának ülésein, amely szerint „sokkal inkább igaz, hogy az egységfajták is a halmazat látszatát mutatják, semminthogy a látszólagos halmazat egység”.⁹⁷⁹ A hozzászóló véleménye azért nem osztható, mert minket az egység-többség tana körében nem az első ránézés, „a látszat”, hanem a végeredményben helyes és törvényes jogi minősítés érdekel, ami a látszólagos halmazat eseteiben mindig egy bűncselekmény megállapítását jelenti.

Nem osztható továbbá az a BLASKÓNÁL előforduló felfogás sem, amely szerint a látszólagos halmazat „természetes vagy törvényi egység is lehet”.⁹⁸⁰ A látszólagos halmazat ugyanis nem a közfelfogáson vagy a törvény kifejezett intencióján alapszik, fennforgása mindig jogértelmezés eredményeként mutatható ki, ezért nem sorolható be az egység két másik megjelenési alapformája alá, hanem azoktól elkülönülő, azonban szintén egységi formaként kell szólni róla.

---

tekinthető. Figyelemmel azonban arra, hogy hatályos szabályaink szerint a visszaesésnek nem (csupán a különös visszaesésnek) feltétele az ugyanolyan (vagy hasonló jellegű) bűncselekmény elkövetése, mai viszonyaink között ez az érv a visszaesés megállapíthatósága szempontjából tulajdonképpen tárgytalannak tekinthető. Vö. például BERKES 1964, 342., ARÁNYI 1965, 435. és BERKES – LÁSZLÓ 1977, 393.

⁹⁷⁶ TÓTH 2006, 201.

⁹⁷⁷ Bár nem kifejezetten halmazati, sokkal inkább különös részi jogértelmezési változtatást hajtott végre az 1/2009. BJE, közvetve e felsőbbírási iránymutatás kifejezetten a halmazati minősítések szűkítésére vezethetett. Az általa érintett tényállások normaszövegének változására figyelemmel megállapításai azonban jórészt tárgytalanná váltak (lásd például az okirattal visszaélés esetében a megszerzés és az elvétel mint elkövetési magatartások közötti különbségtételt).

⁹⁷⁸ KÁDÁR – KÁLMÁN 1966, 628.

⁹⁷⁹ LÁSZLÓ 1984, 335.

⁹⁸⁰ BLASKÓ 2002, 368.

3. A korábbi jogirodalomban vitás volt, hogy a halmazat megállapítása, illetve mellőzése *minősítési vagy büntetéskiszabási* kérdés. FÖLDVÁRI⁹⁸¹ és a BERKES-LÁSZLÓ szerzőpáros⁹⁸² egyértelműen minősítési kérdésnek tekintette azt. Velük szemben RÁCZ és HALÁSZ az 1960-as években úgy foglalt állást, hogy a halmazat „lényegileg a büntetéskiszabás körébe tartozó jog-szerkezeti, jogtechnikai intézmény”.⁹⁸³ Tekintettel arra, hogy az 1961. évi Btk. a bűnhalmazatnak csak formális, és nem tartalmi meghatározását tartalmazta, s ezt is a törvény IV. fejezetében, „A büntetés kiszabása” cím alatt, a *rendszerintani értelmezés* alapján lett volna jogosultsága ez utóbbi felfogásnak is. Nézetem szerint azonban már ebben az időben is azok a szerzők foglaltak állást helyesen, akik a halmazat megállapítását minősítési kérdésnek tekintették. A bíróság a történeti tényállás megvizsgálásakor ugyanis először – amennyiben ennek feltételei fennállnak – halmazatnak minősíti az elkövető cselekményét vagy cselekményeit, és csak ezt követően szabja ki az ennek megfelelő halmazati büntetést, nem pedig fordítva, a büntetés kiszabásánál dönt a halmazat kérdéséről.

A hatályos büntetőtörvény alapján egyébként erre a helyes következtetésre jutunk a rendszerintani értelmezés segítségével hívásával is: a jogalkotó nem a Btk. IX. Fejezetében, azaz „A büntetés kiszabása” körében határozta meg a halmazat fogalmát, hanem a III. fejezetben, „A büntetőjogi felelősség” cím alatt. Emellett az új Btk. Miniszteri Indokolása is utal rá, hogy a halmazat megállapítása vagy mellőzése nem büntetéskiszabási, hanem *minősítési/bűncselekménytani kérdés*.⁹⁸⁴ Megjegyezhető, hogy e kérdés az 1978. évi Btk. előkészítő bizottsága előtt is felmerült, s a többség itt is bűncselekménytani problémának tekintette azt.⁹⁸⁵

Kiemelhető, hogy napjainkban is előfordul – WIENERNÉL⁹⁸⁶, GÁL ATTILÁNÁL⁹⁸⁷ és LIGETINÉL⁹⁸⁸ – olyan felfogás, amely az egység-halmazat büntetéskiszabási körülménykénti besorolását helyesebbnek véli.

4. FÖLDVÁRI a bűnhalmazat definiálásához a *bűncselekmény* törvényi fogalmából indult ki. E szerint halmazat megállapítására vezet, ha „valakinek a magatartása (vagy magatartásai) a társadalomra több vonatkozásban is

⁹⁸¹ FÖLDVÁRI 1970b, 646.

⁹⁸² BERKES – LÁSZLÓ 1977, 392. Hasonlóan CSEREY 1975, 337.

⁹⁸³ RÁCZ 1962, 434., HALÁSZ 1966, 337.

⁹⁸⁴ A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása. Részletes Indokolás a 6. §-hoz. Forrás: Complex Jogtár

⁹⁸⁵ LÁSZLÓ 1984, 344.

⁹⁸⁶ WIENER 2003a, 56.

⁹⁸⁷ GÁL A. 2006, 59.

⁹⁸⁸ LIGETI 2006, 47.

veszélyes, több törvényi tényállásnak is megfelel, és az elkövetőt mindegyik vonatkozásában bűnösség is terheli”.⁹⁸⁹ Ha tehát a bűncselekmény valamennyi fogalma legalább kétszer fennforog, álláspontja szerint ez a körülmény már önmagában halmazati minősítést eredményez.

4.1. Az mindenképpen kiemelést igényel, hogy FÖLDVÁRI álláspontjának első ízben történő megfogalmazásakor mindez kifejezetten *haladó* fel fogásnak számított, figyelemmel arra, hogy a gyakorlat ekkoriban sokszor már a kétszeres tényállásszerűséget is elegendőnek tekintette a halmazat megállapíthatóságához, a bűncselekmény további fogalmi elemeinek vizsgálata nélkül is.⁹⁹⁰

4.2. A modern jogállami büntetőjog viszonyai között azonban a fenti fel fogás túlságosan *formalizáltak*, s a bűncselekmény fogalmán kívül egyéb körülményekre figyelmet nem fordítónak tekinthető, s gyengeségének tudható be, hogy maga a kidolgozója is kivételeket kényszerült alóla tenni.⁹⁹¹ A látszólagos halmazat területén ugyanis, mint látni fogjuk, a bűncselekmény fogalmi ismérveivel operálni az esetek többségében nem elégséges, a való ságos és látszólagos halmazat megfelelő elhatároláshoz egyéb rendezőelvek re is szükség van.

Az egység-többség tana legfőbb ilyen rendezőelve nézetem szerint – a szegedi büntetőjogi iskola felfogásának megfelelően – a büntetőjog egyik fontos, már más egységi alakzatoknál is előjött speciális alapelve, a *kétsze res értékelés tilalma*.⁹⁹² E tilalom folytán a történeti tényállás semelyik körülménye nem értékelhető kétszer (vagy többször). Követelmény formájában igaz azonban ennek fordítottja is: egy körülmény sem maradhat értékelés nélkül.⁹⁹³ Ennek hangsúlyozása azért is fontos, mivel előfordulhat olyan eset, hogy az elkövető cselekménye (vagy cselekményei) többszörösen tényállásszerű(ek), jogellenes(ek) és bűnös(ek), a tényleges halmazati érté kelés azonban valamely körülmény többszöri értékelését jelentené. Ilyenkor – FÖLDVÁRI álláspontjával szemben – a halmazati minősítés mellőzendő.

Mint látni fogjuk, a kétszeres értékelés tilalma mint fő rendezőelv to vábbi elvek és értelmezési módok (pl. logikai értelmezés) figyelmen kívül hagyásával is sérthető. Bevezetésül itt elegendő annyit rögzíteni, hogy a bűncselekmény fogalmi elemeinek többszöri fennforgása ellenére is mellőz-

---

⁹⁸⁹ FÖLDVÁRI 2006, 215.

⁹⁹⁰ FÖLDVÁRI 1962, 93-95. Ugyanígy továbbá a szerzőt recenzáló SZABÓ ANDRÁS. Vö. SZABÓ A. 1963, 623.

⁹⁹¹ LÁSZLÓ 1984, 333-334.

⁹⁹² NAGY F. 2008, 57-59.

⁹⁹³ Uo. 230.

ni kell a halmazat megállapítását, amennyiben annak *látszólagosságát meg-alapozó kapcsolat* forog fenn két vagy több deliktum között.

4.3. Álláspontom szerint – a bűncselekmény-fogalomhoz hasonlóan – szintén nem nyújt önmagában kellő alapot a valóságos és látszólagos halmazat elhatárolásához az, hogy az elkövető cselekménye(i) egy vagy több *jogi tárgyat* sértenek-e. Annak ellenére, hogy napjainkban – mondhatjuk – divatja van annak⁹⁹⁴, hogy az egység-többség kérdésében az ún. jogtárgyszemlélet alapján döntenek⁹⁹⁵, részemről ahhoz a SCHULTHEISZ által kifejtett⁹⁹⁶ – és MOLNÁR LÁSZLÓ által is támogatott⁹⁹⁷ – állásponthez csatlakozom, amely szerint „a jogtárgyak azonossága éppoly kevésbé zárja ki a halmazat felvételét, amily kevésbé a jogtárgyak különbözősége az egység megállapítását”.⁹⁹⁸ A jogi tárgyak, illetve a bűncselekményi tényállások ugyanis nem „légtüres térben”, egymástól függetlenül léteznek, hanem egymásra figyelemmel, kölcsönhatásban értelmezendők, ennek folytán akár az is előfordulhat, hogy „az aránytalanul nagyobb sérelmet szenvedett jogi tárgy absztrahálja a kisebb jogi tárgyat és ez a bűnhalmazat mellőzésére vezet”.⁹⁹⁹ NAGY FERENC is rámutat arra egyébként, hogy a látszólagos halmazat területén elég gyakori az, hogy „a különböző jogi tárgyak ellenére a halmazat megállapítására nem kerül sor”.¹⁰⁰⁰

4.4. Arra nézve, hogy az elkövető egy vagy több cselekménye mely esetekben valósít meg több bűncselekményt, s mikor nem, általános jelleggel sem az 1978. Btk., sem az ahhoz fűzött miniszteri indokolás nem ad eligazítást¹⁰⁰¹ és szükséztlenül fogalmaz a 2012. évi Btk. és Indokolása is. Beszéde-sebb volt a kérdésben az 1961. évi Btk. Indokolása, amely kifejezetten rá-mutatott arra, hogy nincs „mindig bűnhalmazatról szó, ha az elkövető valamely magatartása több büntett törvényi tényállását látszik megvalósítani”.¹⁰⁰² A jogtudomány szerepe mindenesetre kiemelt jelentőségű lehet, mivel jogalkotói intenció hiányában megfelelő segítséget nyújthat a bírói gyakorlat számára a valóságos és a látszólagos halmazat elhatárolásához.

---

⁹⁹⁴ Ehhez hozzájárulhatott többek között az 1978. évi Btk.-t az elsők között kommentáló írásban megjelent vélemény is, lásd SZERZŐI MUNKAKÖZÖSSÉG 1979, 112.

⁹⁹⁵ Pl. BH2010. 207.

⁹⁹⁶ SCHULTHEISZ 1956, 7.

⁹⁹⁷ MOLNÁR L. 1959, 168.

⁹⁹⁸ E felfogás időtállóságát mutatja, hogy azt idézi – többek között – GYÖRGYI 1984, 339.

⁹⁹⁹ KOVÁCS P. 1962, 402.

¹⁰⁰⁰ NAGY F. 2010, 234.

¹⁰⁰¹ Lásd INDOKOLÁS-1978, 1112.

¹⁰⁰² INDOKOLÁS-1961, 130.

5. Ami a látszólagos halmazat *elnevezését* illeti, a 19. századi szerzők körében ezt az elnevezést használta BAUMGARTEN¹⁰⁰³, a „*látszólagos többséget*” pedig EDVI.¹⁰⁰⁴ A későbbiekben azonban – s ez minden bizonnyal az alaki halmazat körüli nagyfokú fogalmi zavarra vezethető vissza – egyes szerzők a valóságos és a látszólagos alaki halmazat esetköreire használták a *törvényhalmazat* kitételt¹⁰⁰⁵, mások emellett a *látszólagos törvényhalmazat* kategóriáját is megkülönböztették.¹⁰⁰⁶ Ezekről részletesen nem kívánok szólni, mindössze annyit jegyzek meg, hogy a törvényhalmazat elnevezés használata azon alapult, hogy annak fennforgásakor csupán a törvények halmozódtak, s nem valósággal a bűncselekmények.¹⁰⁰⁷

A ma használt elnevezés jelent meg később SCHULTHEISZ tankönyvében¹⁰⁰⁸, majd a Btá. hatályba lépését követően a törvényhalmazat kifejezést végleg elvetették és a mai terminológia vált általánosan elfogadottá.¹⁰⁰⁹

Részemről a jelenleg használatos elnevezést megfelelőnek tekintem, mivel abból pontos következtetés vonható le a látszólagos halmazat jogi természetére nézve. Ti. ha csak látszólag forog fenn halmazat, akkor valójában nem, ezért már az elnevezésből kitűnik, hogy – tekintettel arra, hogy egység-többség tani szempontból csak egységkénti és halmazatkénti minősítést különböztetünk meg – a látszólagos halmazatot egységnek kell minősíteni.

6. A látszólagos halmazati viszony összefoglalva tehát – akár egy, akár több cselekmény kapcsán merül fel – *a halmazat megállapítását kizáró okot* képez, melynek folytán bűncselekményi egység megállapításának van helye. Az alábbiakban a látszólagos halmazat esetköreivel, külön kiemelten a *halmazat látszólagosságát megalapozó körülményekkel* foglalkozom, rendszerem pedig a SCHULTHEISZ által kialakított és a szegedi büntetőjogi iskolában napjainkban is képviselt csoportosításhoz áll közel, az alábbi kivételekkel:

a) Mint láttuk, a szubszidiaritást részemről törvényi egységnek, s nem a látszólagos alaki halmazat egy fájának tekintem, erre figyelemmel utóbbi körébe csak a *specialitást* és a *konzumpciót* sorolom.

b) A látszólagos anyagi halmazat körében tárgyalom az *önállótlan rész-cselekményt*, a *beolvadást*, továbbá – az uralkodó szóhasználattal szemben –

---

¹⁰⁰³ BAUMGARTEN 1907a, 210.

¹⁰⁰⁴ EDVI 1894, 349. Később ehhez a szóhasználathoz tért vissza LUKÁCS 1967, 97.

¹⁰⁰⁵ VÁMBÉRY 1913, 267.

¹⁰⁰⁶ ANGYAL 1920, 488-489. Ugyanígy HELLER 1931, 325.

¹⁰⁰⁷ IRK 1928, 224.

¹⁰⁰⁸ SCHULTHEISZ 1948, 136.

¹⁰⁰⁹ Így FÖLDVÁRI 1962, 185.

az *önállótlan eszköz-, utó- és mellékcselekmény* eseteit. Büntetlenség helyett azért szabatosabb *önállótlanyságról* szólni, mert a halmazatban meg nem állapított bűncselekmény tényállásának kimerítése az esetek többségében súlyosító körülményt képezhet a büntetés kiszabása körében.¹⁰¹⁰ A BKv 56. III. 6. pontjának megfogalmazása szerint „a bűnhalmazat mellőzése esetén az önálló megállapításra nem került cselekmény elkövetése súlyosító körülmény”.

---

¹⁰¹⁰ A németeknél ezt kifejezetten hangsúlyozza ROXIN 2003, 869.

II. Fejezet

A látszólagos alaki halmazat

A látszólagos alaki – korábbi szóhasználatban „eszmei”¹⁰¹¹ – halmazatot általánosságban az jellemzi, hogy az elkövető egyetlen cselekménye látszik megvalósítani több bűncselekményt, ám végeredményben csak az egyik törvényhely nyerhet alkalmazást. Az ide tartozó kategóriák kapcsán megállapítható, hogy azok mind a jogirodalomban, mind a joggyakorlatban sokkal inkább kikristályosodtak, mint a látszólagos anyagi halmazat esetkörei¹⁰¹², ennek ellenére a látszólagos alaki halmazat körében is nem kevés problematikus kérdés merülhet fel. Általánosságban arra a legújabb szakirodalomban hangsúlyozott elvre indokolt még felhívni a figyelmet, amely szerint abban az esetben, ha a szubszidiaritás – amely jelen munkában a törvényi egység egyik esete – a BKv 34. elvei miatt a halmazatot nem zárhatná ki (vagyis a záradékolt bűncselekmény ugyanolyan vagy enyhébb büntetéssel fenyegetett deliktummal találkozik), erre a specialitás vagy a konzumpció nyomán még mindig sor kerülhet.¹⁰¹³

1. A specialitás

1.1. A specialitás fogalma

1.1.1. A specialitás esetében a jogalkotó az egyik bűncselekményi tényállásból kiemelt egy másikat olyan további ismérvek megjelölésével, amely folytán a két diszpozíció a generális és a speciális viszonyába kerül egymással. Ebben az esetben a *lex specialis derogat legi generali* elve érvényesül, s ekként csak a speciális bűncselekmény megállapításának van helye.¹⁰¹⁴ Mint SCHULTHEISZ írja, a kiemelt (tehát a speciális) tényállás „ismérvekben mindig gazdagabb, de ebből kifolyólag ugyanakkor szűkebb térfogatú”, mint a generális tényállás.¹⁰¹⁵ A specialitás fogalmából következően e látszólagos alaki halmazati kategóriának gyakori esete az, amikor valamely bűncselekmény alapesetéhez képest annak minősített vagy privilegizált esete minősül

---

¹⁰¹¹ E régi elnevezés a mai bírói gyakorlatban is fel-felbukkan, lásd pl. BH1995. 12., 2010. 60.

¹⁰¹² PINTÉR 1977, 86.

¹⁰¹³ Lásd GELLÉR 2011, 226. és KARSAI 2013, 50.

¹⁰¹⁴ NAGY F. 2008, 237.

¹⁰¹⁵ SCHULTHEISZ 1956, 4.

speciális bűncselekménynek (előbbire a különös kegyetlenséggel elkövetett, utóbbira az erős felindulásban elkövetett emberölés szolgálhat például).¹⁰¹⁶

Kiemelést igényel, hogy a specialitás kapcsán közömbös, hogy a speciális bűncselekmény törvény szerinti büntetési tétele magasabb, vagy éppen alacsonyabb, mint az általános tényállásé.

1.1.2. SCHULTHEISZ szerint a speciális tényállások megalkotásának *jog-politikai indoka* mindössze abban áll, hogy a jogalkotó arra súlyosabb, vagy éppen enyhébb büntetést kívánt előírni, mint a generális tényállásra.¹⁰¹⁷ Napjainkban GELLÉR képviseli ezt az álláspontot.¹⁰¹⁸ Nézetem szerint az ilyen bűncselekményi alakzatok léte más célt is szolgálhat: a speciális tényállás ugyanis kevesebb életbeli esetre illik rá ugyan, mint az általános, ám amelyekre igen, azokat a generális szabálynál *pontosabban körülírja*, így *közelebb hozza* a konkrét történeti tényállást az absztrakt törvényi rendelkezéshez. Így például az erős felindulásban elkövetett emberölés mint speciális bűncselekmény jóval ritkábban valósul ugyan meg, mint a Btk. 160. §-a szerinti emberölés, ám azokat az eseteket, amikor az elkövető valóban méltányolható indokból származó, éplélektani alapon létrejött erős felindulásban valósítja meg az ölést¹⁰¹⁹, az előbbi tényállás fedi le maradéktalanul.

1.2. Az ún. szoros és tágabb értelemben használt specialitás

1.2.1. A fenti, a recens hazai és német jogirodalmi szerzők körében általánosan elfogadott¹⁰²⁰ definícióból logikailag az következne, hogy a specialitás esete kizárólag akkor forog fenn, ha a speciális tényállás *teljes egészében* magában foglalja a generális diszpozíció valamennyi tényállási elemét, és még *ezen felül* tartalmaz további ismérveket. Ez a helyzet például a már említett erős felindulásban elkövetett emberölés és az emberölés relációjában.

1.2.2. Nem mutatható ki azonban egyértelműen ez a kapcsolat a hivatali visszaélés mint a hivatali bűncselekmények (Btk. XXVIII. Fejezet) anyatényállása és a további hivatali bűncselekmény között. Ugyan a szerzők többsége¹⁰²¹ az elfogadott bírói gyakorlattal egybehangzón¹⁰²² az egyes

---

¹⁰¹⁶ HÁRS 1943, 61.

¹⁰¹⁷ SCHULTHEISZ 1956, 4.

¹⁰¹⁸ GELLÉR 2011, 226.

¹⁰¹⁹ NAGY F. 2009a, 84.

¹⁰²⁰ FÖLDVÁRI 2006, 223., HORVÁTH 2007, 284., BUSCH 2009, 260., legújabban KARSAI 2013, 49. A németeknél GROPP 2001, 504.

¹⁰²¹ Így például BALOGH Á. – KÖHALMI 2007, 47. Ugyanígy korábban KORDA 1967, 729. és KORDA 1981, 315.

¹⁰²² BH1980. 152.

hivatali bűncselekményeket általános jelleggel a hivatali visszaélés speciális esetének tekinti, a hivatkozott különös részi tényállások gondos összevetésével azonban arra juthatunk, hogy a specialitás fogalmi meghatározása nem illik rá ezen esetek mindegyikére.¹⁰²³

A) A hivatali visszaélés és a *kényszervallatás* (Btk. 303. §) viszonylatában valóban minden esetben specialitás forog fenn, mivel itt a generális és a speciális tényállás teljes egészében megfeleltethető egymásnak. Így mindkét bűncselekmény tettese csak hivatalos személy lehet, mindkettő csak célzatosan követhető el, s a hivatali kötelesség megszegése, a hatáskör túllépése, illetve a hivatali helyzettel egyébként történő visszaélés tipikusan erőszak, fenyegetés vagy más hasonló módszer alkalmazásában jelentkezhet, így a hivatali visszaélés általánosabb megfogalmazású elkövetési magatartásaihoz képest utóbbiak speciálisnak tekinthetők.

B) Más azonban a helyzet a *bántalmazás hivatalos eljárásban* (Btk. 301. §) és a *jogellenes fogvatartás* (Btk. 304. §) esetén. E két deliktum tényállása ugyanis célzatot nem tartalmaz, így azok – szemben a hivatali visszaéléssel – elvileg eshetőlegesen szándékkal is elkövethetők. Ebből pedig az következik, hogy mind a bántalmazás hivatalos eljárásban, mind a jogellenes fogvatartás tényállása kimeríthető anélkül, hogy ezzel az elkövető cselekménye a hivatali visszaélés diszpozíciójába is feltétlenül beleillene.

1.2.3. A 3/2007. BJE alapján, ha az elkövető cselekménye kimeríti mind a hivatali visszaélés, mind a *hivatalos személy által elkövetett visszaélés személyes adattal* [Btk. 219. § (4) bekezdés] tényállását, a specialitás folytán csak az utóbbi bűncselekmény állapítható meg. E két deliktum relációjában aggálymentesen beszélhetünk specialitásról: a személyes adattal visszaélés tényállásban ugyanis a hivatali visszaélés diszpozíciójában megkívánt személyes kvalifikáltság és célzat is szerepel, így a személyes adattal visszaélést megvalósító hivatalos személy cselekménye minden esetben maradéktalanul kimeríti a hivatali visszaélés tényállását is.¹⁰²⁴

1.2.4. Szintén a specialitás példájaként szokás emlegetni a csalás és a korábbi adócsalás, ma költségvetési csalás között fennálló viszonyt. A költségvetési csalás azonban nem fedi teljes egészében a csalás tényállását, mi-

---

¹⁰²³ A hivatali visszaélés és a katonai bűncselekmények körében szabályozott *szolgálatban kötelességszegés* (Btk. 438. §) azonban nem a specialitás, hanem a konszumpció viszonyában van. Vö. BH1998. 571.

¹⁰²⁴ Ugyanígy BH2008. 322., a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás és a hivatali visszaélés kapcsolatára BH2004. 49.

vel az – a csalással ellentétben – célzatot nem tartalmaz.¹⁰²⁵ A specialitás tehát itt is „sántít”: alátámasztja ezen felfogás helyességét egyébként az is, hogy az LB álláspontja szerint adott esetben a csalás és az adócsalás alaki halmazata – az 1/2006. BJE 3. pontja alapján – *valóságos* is lehetett.¹⁰²⁶

1.2.5. Hasonlóan nem fedi minden esetben az emberrablás tényállása az önbíráskodását, az LB mégis e két bűncselekmény relációjában is kimondta, hogy a kettő a specialitás viszonyában van, s egyidejűleg csak az emberrablás megállapításának van helye.¹⁰²⁷ Hasonló volt a helyzet a korábbi *csem-pészet és jövedékkel visszaélés*¹⁰²⁸, a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése és az okirathamisítás¹⁰²⁹, továbbá jelenleg is a csődbűncselekmény és a *tartozás fedezetének elvonása* (Btk. 405. §) vonatkozásában.¹⁰³⁰

1.2.6. A Szegedi Ítéltábla – az LB korábbi gyakorlatával egybehangzóan¹⁰³¹ – egy 2008-ban született döntésében kimondta, hogy a „csalás bűncselekménye és a [...] befolyással üzérkedés bűncselekménye egymással a generalitás-specialitás viszonyában állnak”, amikor „kizárólag a speciális bűncselekmény állapítható meg”.¹⁰³² Ugyanígy foglal állást az egyik legutóbb megjelent budapesti általános részi tankönyv.¹⁰³³ E megállapítás kapcsán azon körülmény folytán merül fel dogmatikai probléma, hogy míg a csalás egyrészt célzatos, másrészt eredmény-bűncselekmény, a *befolyással üzérkedés* (Btk. 299-300. §) tényállása célzatra és eredményre tekintet nélkül is megvalósulhat.¹⁰³⁴ Emellett, mint arra TÓTH rámutat¹⁰³⁵, e felfogás következetes érvényesítése esetén indokolatlan előnyben részesülne az elkövető, ha a befolyásolással megszerzett (elkövetési) érték folytán a csalás súlyosabban minősülne, mint a speciálisabbnak mondott befolyással üzérkedés. Erre figyelemmel képviselhető lehet a szerző azon álláspontja, amely szerint a befolyással üzérkedést de lege ferenda szubszidiárius bűncselekményként lenne helyes meghatározni.¹⁰³⁶

---

¹⁰²⁵ Fordítva közelít a kérdéshez, s így ezt a körülményt nem ismeri fel a két bűncselekmény halmazati viszonyának elemzésekor BÉKÉS – SZALMA 1973, 316.

¹⁰²⁶ Később ugyanígy BH2010. 60. II.

¹⁰²⁷ BH2001. 413.

¹⁰²⁸ BH2010. 236., EBH2010. 2119

¹⁰²⁹ BH2009. 169., EBH2008. 1854.

¹⁰³⁰ BH2010. 207.

¹⁰³¹ BH1984. 253.

¹⁰³² Szegedi Ítéltábla Bf.II.2/2008/16. sz.

¹⁰³³ BUSCH 2009, 260.

¹⁰³⁴ WIENER 1972, 323., továbbá NAGY F. 2009a, 378.

¹⁰³⁵ TÓTH 2006, 201-202.

¹⁰³⁶ Uo. 202.

1.2.7. A legújabb szakirodalomban a specialitás jogtudományi definíciójának pontosan megfeleltethető, a prostitúciós bűncselekmények köréből származó példát hoz a látszólagos alaki halmazat ezen esetére SZOMORA, aki szerint „a kiskorú veszélyeztetésének Btk. 208. § (2) bekezdés *a*) pontja szerinti alakzata helyett a 18 év alatti személy prostitúcióra való felhívásával megvalósuló kerítés büntette [Btk. 200. § (2) bekezdés] a specialitás viszonyában áll.¹⁰³⁷

1.2.8. Az előző pontokban látott példák alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a specialitás általánosan elterjedt definíciójának nem minden esetben felelnek meg azok a bűncselekményi találkozások, amelyeket a jogirodalom e kategória alá sorol, mivel több esetben is előfordul, hogy a speciálisnak mondott tényállás a generális diszpozíció valamely tényállási elemét nem tartalmazza. Mindezekre tekintettel nézetem szerint célszerű lenne az ún. *szoros, illetve a tágabb értelemben vett specialitás kategóriáinak kimunkálása*.

A) A szoros értelemben vett specialitás viszonyában azon bűncselekmények állnak, amelyek minden vonatkozásban megfelelnek a jogintézmény eredeti definíciójának. Vagyis *szoros értelemben használt specialitás* forog fenn, midőn az elkövető cselekménye látszólag mind egy általános, mind egy, az általánosból kiemelt speciális bűncselekmény tényállását minden esetben kimeríti oly módon, hogy a speciális tényállás teljes egészében magában foglalja a generális ismérveit, s még ezen felül további tényállási elemeket is tartalmaz. Erre például szolgálhat a Btk.-ban szabályozott legtöbb minősített, illetve privilegizált eset. Így az erős felindulásban, vagy például különös kegyetlenséggel elkövetett ölési cselekmény minden esetben beleillik az emberölés tényállásába is.

B) A *tágabb értelemben használt specialitást* ellenben az jellemzi, hogy itt is adott két, a generális és a speciális viszonyában álló bűncselekmény. A speciális tényállás azonban annak ellenére, hogy többnyire a generális diszpozíció legtöbb elemét tartalmazza, s még ezen felül más speciális ismérveket is magában foglal, teljes egészében *mégsem fedi* (avagy csak bizonyos konkrét életbeli szituációkban fedi) a generális tényállást. Erre figyelemmel előfordulhat az, hogy az általában speciálisként jelentkező bűncselekmény a konkrét elkövetéskor a generális tényállást látszólag sem meríti ki, ezért halmazati probléma valójában fel sem merülhet. Így például abban az esetben, ha a hivatalos személy a hivatali visszaélés megvalósulásához elengedhetetlen *célzat nélkül* foszt meg mást eljárása során jogellenesen személyi

---

¹⁰³⁷ KARSAI 2013, 49.

szabadságától, a jogellenes fogvatartás mint a hivatali visszaéléshez képest általában speciális bűncselekmény megvalósul, a hivatali visszaélés – az ehhez szükséges célzat hiányában – látszólag sem válik tényállásszerűvé.

1.3. Érdekessége okán megemlíthető végül az LB azon közelmúltban született döntése, amely szerint a *szolgálati visszaélés* (Btk. 441. §) mint egyébként szubszidiárius bűncselekmény az azonos büntetéssel fenyegetett sikkasztással való találkozása esetén a *specialitás* elve alapján lép háttérbe.¹⁰³⁸ Az az álláspont általánosságban képviselhető, hogy abban az esetben, ha a többségi értékelés az egyik látszólagos halmazati (vagy törvényi egységi) kategória alapján nem küszöbölhető ki, akkor nincs akadálya annak, hogy erre valamely másik elv alapján kerüljön sor. Így ha a szubszidiaritás révén nem zárható ki a halmazat, megtehetjük ezt a specialitás elvének alkalmazásával. Az idézett esetben azonban ugyancsak az egységi értékelés elfogadására vezetett volna, ha a bíróság – a BKv 34. által képviselt felfogástól eltérően – a szubszidiaritás fentebb kimutatott, helyes értelmezésével zárta volna ki a halmazatot.

2. A konzumpció

2.1. A konzumpció fogalma

A konzumpció esetében az elkövető cselekménye elvileg mind az ún. *átfogó*, mind a *kevésbé átfogó* tényállás keretei közé beilleszthető lenne ugyan, azonban a *lex consumens derogat legi consumptae* elve alapján az előbbi, tehát a szélesebb körű és súlyosabb büntetéssel fenyegetett tényállás elnyeli (*konzumálja*) a kevesebbet, feltéve, hogy a tényállások találkozása *in abstracto* szükségképpen vagy gyakori.¹⁰³⁹

2.2. Az *in abstracto* szükségképpen és gyakori összefüggés jelentése

A látszólagos halmazat ezen formája dogmatikai természetének megértéséhez elengedhetetlen két logikai formula, az *in abstracto*, illetve az *in concreto* összefüggések egymáshoz való viszonyának ismertetése.

2.2.1. Az *in abstracto* kitétel azt jelenti, hogy két vagy több bűncselekmény kapcsolatát már a törvényi tényállások szintjén kimutatható, tehát

---

¹⁰³⁸ BH2010. 179.

¹⁰³⁹ NAGY F. 2008, 237.

általánosságban meglévő *együttes előfordulás* jellemzi.¹⁰⁴⁰ Ezzel szembeállítható az ún. *in concreto* meglévő összefüggés, amely nem általában, hanem *csak konkrét életbeli szituációban*, az adott történeti tényálláson belül forog fenn.

Ez utóbbi összefüggésnek azonban halmazatot kizáró jelentőséget tulajdonítani nem szabad. A jogalkotó ugyanis az egyes büntetőtörvénybeli tényállások megalkotásánál a közöttük *absztrakt szinten fennálló összefüggésekre* figyelemmel lehetett, s erre tekintettel határozhatta meg az egyes bűncselekmények büntetési tételét. Ez konkrétan a konzumpció esetében azt jelenti, hogy két bűncselekmény *in abstracto* szükségképpen, vagy legalábbis gyakori együttes előfordulása esetén az átfogó bűncselekmény büntetési tétele úgy kerülhetett megállapításra, hogy annak keretében a vele gyakran együtt járó, kevésbé átfogó bűncselekmény is értékelhető legyen. *In concreto*, történeti tényállásokon belüli összefüggések vonatkozásában azonban erre nem következtethetünk. Abban az esetben tehát, amikor az elkövető cselekménye csak a konkrét esetben illik bele két vagy több tényállás keretei közé, valóságos halmazatot kell megállapítani, mert csak ez felel meg a valamennyi körülmény értékelésére vonatkozó követelménynek. Hasonló vélemény került megfogalmazásra az 1978. évi Btk. egyik előkészítő ülésén is, amely szerint „semmilyen dogmatikai és jogpolitikai érv nem hozható fel a konkrét szükségképpen összefüggés elismerése mellett”.¹⁰⁴¹

2.2.2. Az *in abstracto* szükségképpen összefüggés a törvényi tényállások szintjén fennforgó *kivétel nélküliséget* jelent. Ez tehát az az eset, amikor valamely bűncselekmény általában sem követhető el anélkül, hogy ez a cselekmény ne illene bele egy másik, kevésbé átfogó bűncselekmény tényállásába.

2.2.3. Bár a jogirodalom nem a gyakori, hanem a *rendszerinti*, illetve a *tipikus* összefüggésre szokott hivatkozni az összefüggések gyakoriságának mérésére, álláspontom szerint elegendő és szabatos a kérdés kapcsán *in abstracto gyakori* összefüggésről beszélni, és e kategórián belül lehet adott esetben említést tenni az egymástól csak árnyalatukban különböző rendszerinti és tipikus összefüggések között.

A) A *gyakori* összefüggés tehát nem minden esetben, de az esetek nagy százalékában kimutatható, s a közfelfogás szerint is gyakran fennforgó együttes előfordulást jelent két (vagy több) bűncselekmény között. Erre vonatkozólag a *bűnügyi statisztikákat* hívhatjuk segítségül: ezek nagy biz-

---

¹⁰⁴⁰ JULIS 1982, 18.

¹⁰⁴¹ LÁSZLÓ 1984, 340.

tonsággal igazítanak el abban a kérdésben, hogy két bűncselekmény együttes megvalósítása rendszerinti-e, avagy sem.

B) A gyakori összefüggés fogalmát az egység-többség témakörében azért szükséges kimunkálni, mert két tényállás gyakori találkozása esetén vélelmezhető, hogy a jogalkotó az átfogóbb tényálláshoz kapcsolt büntetési tétel meghatározásakor figyelemmel volt arra, hogy az adott bűncselekmény megvalósításakor az elkövető cselekménye többnyire kimeríti egy másik bűncselekmény tényállását is, ezért ez utóbbi értékelhető kizárólag az átfogó tényállás megállapítása révén is.

C) Arra vonatkozóan, hogy az in abstracto gyakori vagy tipikus összefüggés is halmazati minősítést kizáró jelentőséggel bírhat, találó érvként szolgálhat PESCHKA VILMOS azon megállapítása, hogy a jogalkotó a társadalmi folyamatokból a *tipikust* ragadja meg. Ennek oka, hogy „a tipikus, a típus az a jelenség és logikai forma, amelyben a társadalmi viszonyok a jogi norma tartalmaként visszatükröződésében a különösség konkrétan és közvetlenül megjelenik”.¹⁰⁴² Büntetőjog-specifikusan ezt BERKES akként fogalmazta meg, hogy a bűncselekmények „átlagos társadalomra veszélyességét nem pusztán e jogi tényállási elemek jellemzik, hanem azok a társadalmi körülmények is, amelyek között ez a magatartástípus az életben rendszerint megjelenik”.¹⁰⁴³

2.2.4. Az in abstracto előforduló gyakoriságról megjegyezhető, hogy az térben és időben *változó jelenség*: elképzelhető ugyanis, hogy két deliktum együttes előfordulása a korábbiakban nem volt jellemző, majd valamely társadalmi, gazdasági, stb. változás hatására figyelemmel gyakoribbá válik, míg más, korábban gyakori összefüggések olyannyira megritkulnak, hogy utóbb már kifejezetten atipikusnak tekinthetők.

2.2.5. A fentiek alapján napjainkban még nem minősíthető in abstracto gyakori összefüggésnek például az *információs rendszer vagy adat megsértése* (Btk. 423. §) és a lopás kapcsolata, amely akkor foroghat fenn, amikor az autótólvaj célja elérése érdekében informatikai úton töri fel a számítógépes védelmi rendszerrel ellátott gépjárművet. Ez az összefüggés ma még azért nem gyakori, mivel az autók nagy része ilyen védelemmel még nincs felszerelve. A jövőben azonban könnyen elképzelhető, hogy ez a fajta biztonsági berendezés általánossá, bevetté válik, ezért már – az in abstracto gyakori összefüggésre figyelemmel – felmerülhet az eszközcselekmény háttérbe lépése a lopás mellett.

---

¹⁰⁴² PESCHKA 1965, 334.

¹⁰⁴³ BERKES 1966, 248.

2.2.6. Álláspontom szerint az in abstracto gyakori összefüggés megállapítása büntetőeljárásbeli jogkérdés, amelynek megállapításához azonban szakértői vélemény is igénybe vehető. A halmazat látszólagossága megengedhetőségének alapja pedig az, hogy ilyenkor egyetlen tényállás keretei között is értékelhető valamennyi körülmény, továbbá a büntetőjogi felelősség szokásjogi úton történő enyhítésére kerül sor.

2.3. Példák a konzumpcióra

2.3.1. Az in abstracto szükségképpen összefüggésre a magzatelhajtás és a könnyű testi sértés viszonya szolgálhat például. Tekintettel ugyanis arra, hogy sem a művi, sem a gyógyszeres úton végrehajtott magzatelhajtás nem valósítható meg anélkül, hogy a terhes nő legalább 8 napon belül gyógyuló sérülést szenvedne, a könnyű testi sértés megállapítását ilyen esetben mellőzni kell. Ugyanez lehet a helyzet, ha az elkövető egy cselekménye valamely erőszakos bűncselekmény és a személyi szabadság megsértése tényállását is megvalósítani látszik¹⁰⁴⁴, továbbá a hamis vád és a rágalmazás viszonylatában¹⁰⁴⁵, habár ez utóbbi esetet a KIS-féle kommentár a specialitás körébe sorolja.¹⁰⁴⁶

2.3.2. A gyakori összefüggés példaként a kommentár- és a jogirodalomban egyaránt legtöbbször az akaratot megtörő *erőszakkal* (vis absoluta), avagy kvalifikált (az élet, testi épség elleni irányuló és közvetlen) *fenyegetéssel* megvalósuló bűncselekmények és a *könnyű testi sértés* kapcsolata merül fel.¹⁰⁴⁷

A) Ennek megfelelően a bírói gyakorlat nem állapítja meg halmazatban az erőszakos közösülés (ma: szexuális erőszak) mellett a könnyű testi sértést.¹⁰⁴⁸ E bűncselekmények relációjában azonban megemlíthető, hogy a kir. Kúria gyakorlata még akként differenciált, hogy a testi sértést maga a közösülés aktusa, avagy az annak érdekében kifejtett erőszak okozta-e, s halmazatot csak az előbbi esetben tekintette feltétel nélkül kizártnak.¹⁰⁴⁹ A jogirodalomban ANGYAL¹⁰⁵⁰ és SCHULTHEISZ¹⁰⁵¹, napjainkban GELLÉR¹⁰⁵² a hal-

---

¹⁰⁴⁴ BH1994. 59.

¹⁰⁴⁵ Így FÖLDVÁRI 1965, 137.

¹⁰⁴⁶ KIS 2006a, 47.

¹⁰⁴⁷ Így NAGY F. 2008, 237. és BERKES 2009, 29.

¹⁰⁴⁸ BJD 2617. és 4834.

¹⁰⁴⁹ Kir. Kúria 12.802/1882. és 8963/1883. sz.

¹⁰⁵⁰ ANGYAL 1937, 53.

¹⁰⁵¹ GELLÉR 2011, 221.

¹⁰⁵² SCHULTHEISZ 1966, 66.

mazatot minden esetben kizártnak, míg HEIL azt valamennyi esetben megállapítandónak tekintette.¹⁰⁵³ SZABÓ GYULA pedig a kir. Kúria differenciáló felfogását tekintette helyesnek.¹⁰⁵⁴

Már a LÖW-féle Anyaggyűjtemény további példaként említi a rablás és a könnyű testi sértés együttes megvalósulását¹⁰⁵⁵, ami a jelenlegi gyakorlat szerint is látszólagos halmazatot képez.¹⁰⁵⁶ A régi jogirodalomban így foglalt állást ANGYAL.¹⁰⁵⁷ Az ellentétes nézetek közül kiemelhető HEILÉ. Érvei szerint „a könnyű testi sértés okozása a rablás alkotó tényelemét képező erőszak keretén kívül esik”, „a rablásnak és a testi sértésnek nem azonos, hanem más-más a jogtárgya”, továbbá „a könnyű testi sértés önálló büntetendő tényálladék, s annak ezt a minőségét a tételes törvény abból az okból, hogy a rablással együtt követtetett el, meg nem szüntette”, ezért a két bűncselekmény valóságos halmazata állapítandó meg.¹⁰⁵⁸ Eme álláspont helyességéhez kétség férhet, mivel napjaink büntetőjogi felfogása szerint egy bűncselekményi tényállás nem csupán egyetlen, hanem akár kettő vagy több jogi tárgyat is egyaránt védelemben részesíthet, miként teszi ezt a rablás tényállása, amely a tulajdoni viszonyok mellett a passzív alany személyi szabadságát, testi integritását is védi. Erre tekintettel a halmazati minősítés valójában kétszeres értékelést jelentene.

Lényegében szintén az uralkodó felfogással szemben foglal állást napjainkban TÓTH, aki egy példájában a megtartásos rablás és a hivatalos személy elleni erőszak mellett a könnyű testi sértést is valóságos alaki halmazatban látja megvalósulni.¹⁰⁵⁹

A fenti erőszakos deliktumok és a könnyű testi sértés kapcsán az összefüggés azért csak gyakori, mert adott esetben – különösen a fenyegetéses változatuk – megvalósulhat úgy is, hogy a passzív alany testi sérülést nem szenved, mégis igen sokszor – ha nem is elkerülhetetlenül – az elkövető cselekménye folytán nyolc napon belül gyógyuló sérülés keletkezik.

Kiemelést igényel, hogy az említett erőszakos bűncselekmények csak a könnyű testi sértést komszumálják: a súlyos, nyolc napon túl gyógyuló testi sérelem okozása ugyanis nem gyakori következménye az említett bűncselekményekhez megkívánt erőszaknak, így a valóságos halmazat megállapí-

---

¹⁰⁵³ HEIL 1911, 296.

¹⁰⁵⁴ SZABÓ GY. 1966, 488.

¹⁰⁵⁵ LÖW 1880, 547.

¹⁰⁵⁶ BH2004. 41.

¹⁰⁵⁷ ANGYAL 1934, 44.

¹⁰⁵⁸ HEIL 1911, 281.

¹⁰⁵⁹ TÓTH 2010, 103.

tása ilyenkor nem mellőzhető.¹⁰⁶⁰ Alátámasztják e felfogás helyességét egyébként például azok a vonatkozó kriminológiai vizsgálatok is, amelyekben kimutatták, hogy az erőszakos közöszlések mindössze 1-2%-ában következik be 8 napon túl gyógyuló sérülés, ami nemcsak, hogy nem gyakori, hanem éppenséggel kivételesnek tekinthető.¹⁰⁶¹ Ennek folytán nem alapos tehát az a LUKÁCS TÓL származó, a rendszerinti (gyakori) összefüggésnek halmazatot kizáró jelentőséget tulajdonító felfogás bírálatakor megfogalmazott megállapítás, amely szerint „a súlyos testi sértésről is elmondható, hogy az az erőszak rendszerinti velejárója [...] mert csak értelmezés kérdése, hogy mit tekintünk erőszaknak”.¹⁰⁶²

Hasonlóképpen nem lehet szó a konzumpció elvének érvényesüléséről, ha a rablási erőszakkal az elkövető életveszélyt vagy halált okozott.¹⁰⁶³ Emellett álláspontom szerint szintén valóságos a halmazat, ha az elkövető az erőszakos nemi bűncselekmény révén nyolc napon túl gyógyuló vagy még súlyosabb eredményt előidéző nemi betegséggel fertőzi meg a passzív alanyt (feltéve természetesen, hogy saját betegségéről tudott és szándéka legalább eshetőlegesen átfogta annak lehetőségét, hogy a nemi aktus révén a sértettet megfertőzheti).

A rablás és a szexuális erőszak mellett az emberrablás alapesete is konzumálja a könnyű testi sértést.¹⁰⁶⁴ Ebből, illetve azon körülményből, hogy az emberrablásnak a törvény ismeri azon minősített esetét, amikor a bűncselekmény *különösen súlyos hátrányt okoz* [Btk. 190. § (3) bekezdés b) pont], logikailag annak kell következnie, hogy utóbbi a súlyos testi sértést is magában foglalja. A Legfelsőbb Bíróság azonban egy újabb döntésében úgy foglalt állást, hogy „a különösen súlyos hátrányt okozó emberrablás büntetével alaki halmazatban a társtettesként elkövetett súlyos testi sértés büntetése is megvalósul, ha a fogva tartott sértett a fogva tartók bántalmazása folytán nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket is elszenved”.¹⁰⁶⁵

Ha végigtekintünk az emberrablásnak az új Btk. 190. §-ában szabályozott, egyébként a korábbiakhoz képest lényegében változatlan minősítési rendszerén, látható, hogy a (3) bekezdés b) pontjában írt *különösen súlyos hátrányt okozva* megvalósuló minősített esetet a c) pontban a *halált okozó* alakzat követi [amely a (4) bekezdésbeli, szándékos emberöléssel párosuló

---

¹⁰⁶⁰ A rablás és a súlyos testi sértés kapcsán így BJD 4811.

¹⁰⁶¹ RÓZSA – MÜNNICH 1972, 61.

¹⁰⁶² LUKÁCS 1967, 100-101.

¹⁰⁶³ BH1995. 328., 2001. 459., 2003. 310.

¹⁰⁶⁴ BH2005. 237. A jogirodalomban így NAGY F. 2009, 146.

¹⁰⁶⁵ BH2010. 239. II.

emberrablásra tekintettel csak a gondatlan halálokozást foglalhatja magában]. Utóbbi alakzat pedig, mint láttuk, nem vitásan olyan összefoglalt bűncselekmény, amely mellett a gondatlan emberölés értelemszerűen nem kerülhet felhívásra. Ha tehát a bíróság a különösen súlyos hátrányt okozva elkövetett emberrablás mellett valóságos halmazatban súlyos testi sértést is megállapít, az elkövető ezáltal hátrányosabb helyzetbe kerül, mintha a sértett nemcsak súlyos testi sértést szenvedett volna el, hanem az elkövető gondatlansága által átfogottan annak halála is bekövetkezik. A gondatlan emberölés pedig – a nagyobb jogtárgysérelem folytán – az enyhébb bűnösségi alakzat ellenére is súlyosabb bűncselekménynek tekinthető, mint a súlyos testi sértés. Kifejezésre juttatja ezt előbbi öt éves, míg utóbbi három éves szabadságvesztésig terjedő büntetési tétele. Ha tehát az emberrablás (gondatlan) halált okozó alakzata mellett gondatlan emberölés nem állapítható meg, a különösen súlyos hátrányt okozó emberrablás mellett is logikátlan a súlyos testi sértés megállapítása. Emellett a *különösen súlyos hátrány* fogalma helyesen értelmezve egyébként is le kell, hogy fedje a súlyos testi sérülés okozását. Ha az egyébként életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett minősített eset ezt nem teszi a súlyos testi sértéssel, nyitva marad a kérdés, hogy miben állhat egyáltalán tartalmilag a különösen súlyos hátrány. Az LB idézett döntése tehát – mint SZOMORA is megállapítja¹⁰⁶⁶ – egyértelműen a kétszeres értékelés tilalmába ütközik.

B) Az előző pontban írtakkal szemben, azon erőszakos bűncselekmények, amelyek *akaratot hajlító erőszakkal* (vis compulsiva), vagy a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontja szerinti, *nem minősített fenyegetéssel* valósulnak meg, a jelenlegi judikátúra szerint a könnyű testi sértés valóságos halmazatban áll. Így az LB álláspontja szerint a zsarolás és a könnyű testi sértés halmazatban állapítandó meg¹⁰⁶⁷, s ugyancsak ez a követett megoldás az *önbíráskodással* alaki halmazatban megvalósuló könnyű testi sértés kapcsán is.¹⁰⁶⁸

Ezzel ellentétesen foglalt állást – a korabeli bírói gyakorlattal egyezően¹⁰⁶⁹ – vonatkozó kézikönyvében ANGYAL, aki szerint a zsarolás során alkalmazott, 8 napon belül gyógyuló sérülést eredményező erőszak „szinte természetesen bekövetkező eredmény”, ezért külön nem értékelhető.¹⁰⁷⁰ Hasonlóan foglalt állást az 1970-es években SZÜK, aki szerint a kompulzív

---

¹⁰⁶⁶ KARSAI 2013, 49.

¹⁰⁶⁷ LB Bfv.II.1.130/2009/5. sz.

¹⁰⁶⁸ BH1998. 572.

¹⁰⁶⁹ Kir. Kúria B.II.3790/1916. sz.

¹⁰⁷⁰ ANGYAL 1934, 118.

erőszakkal megvalósuló bűncselekmények mellett is mellőzendő a könnyű testi sértés megállapítása.¹⁰⁷¹ Ugyancsak idézhető BÉKÉS véleménye: „azok a bűncselekmények, amelyeknek törvényi tényállásaiban a sértett ellen kifejtett „erőszak vagy fenyegetés” szerepel, elnyelik a könnyű testi sértést”.¹⁰⁷² A 2009-ben megjelent szegedi különös részi tankönyv pedig annyit jegyez meg, hogy „ha az erőszak [...] kifejtése során más bűncselekmény is megvalósul, azt a zsarolással – a könnyű testi sértést kivéve – halmazatban kell megállapítani”.¹⁰⁷³

A halmazat megállapítása az ehhez hasonló esetekben nézetem szerint is vitatható. Ennek okát abban látom, hogy mind az akaratot megtörő, mind az akaratot hajlító erőszakkal elkövethető deliktumok tényállásában egységesen *erőszak* kifejtéséről szól a jogalkotó, amely a mindennapi életfelfogás szerint is gyakran együtt jár 8 napon belül gyógyuló sérelem okozásával. A könnyű testi sértés e deliktumokkal közös felmerülése kapcsán törvényi szinten fennálló különbség tehát csak a *fenyegetés* kvalifikált vagy nem kvalifikált voltában és a *büntetési tételek eltérésében* van.

A fenyegetés milyenségének a valóságos vagy látszólagos halmazat kérdésében való döntésnél alapító szerepe már csak azért sem lehet, mivel többnyire éppen a bűncselekmények ezen fordulatára tekintettel kell a könnyű testi sértés kapcsán csupán gyakori, s nem szükségképpen összefüggésről szólnunk (ha ugyanis csak az erőszakos fordulatokat pónalizálná a törvény, az összefüggés de facto szükségképpen lenne).

Megjegyzem, hogy ugyanezen okból helyeselhető az az 1960-as években alkalmazott – a CSEMEGI-kódex idején érvényesült¹⁰⁷⁴, majd a napjainkban ismét uralkodóvá vált felfogással ellentétes – gyakorlat, amely nem állapította meg a könnyű testi sértést halmazatban például a hivatalos személy elleni erőszakkal¹⁰⁷⁵, a kényszervallatással¹⁰⁷⁶, illetve a hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazással.¹⁰⁷⁷

C) Mindezekre tekintettel arra a következtetésre juthatunk, hogy az ítélezési gyakorlat a törvényi büntetési tételeknek tulajdonít ebben a kör-

---

¹⁰⁷¹ PINTÉR 1977, 85.

¹⁰⁷² BÉKÉS 1973, 317.

¹⁰⁷³ NAGY F. 2009a, 664.

¹⁰⁷⁴ HEIL szerint ekkoriban a hatóság elleni erőszak és a testi sértés együttes felmerülése kapcsán ingadozó volt a gyakorlat, melyet a korabeli 28. sz. Döntvény küszöbölt ki és a kérdést a valóságos halmazat javára döntötte el. Lásd HEIL 1911, 305.

¹⁰⁷⁵ BJD 2623.

¹⁰⁷⁶ BJD 2626. Az 1961. évi Btk. hatálya alatt ellentétesen SALAMON 1963, 147. Ma ellentétesen BH1980. 314.

¹⁰⁷⁷ BJD 2627. Ma ellentétesen BH1980. 114.

ben meghatározó jelentőséget. Ugyanis míg például a rablás alapesetére kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztést rendel a törvény, addig a zsarolásra csupán egytől öt évet, ezért ez utóbbi „igényelheti” a valóságos halmazat megállapítását, s ennek folyományaként a kellőképpen szigorú halmazati büntetés kiszabásának lehetőségét, míg a rablás mellett jelentkező könnyű testi sértés a rablásra irányadó büntetési tétel keretében is kellőképpen értékelhető, így a bíróság megelégedhet a látszólagos halmazati minősítéssel.

D) E felfogásról tehát megállapítható, hogy a vélt vagy valós célszerűségi szempontokat a dogmatikai következetesség elé helyezi, amennyiben a büntetési tétel alakulásából következtet vissza a minősítésre. Emellett a kiindulópontja is helytelen, ugyanis ellentmond a *többről a kevesebbre történő következtetés* (argumentum a maiore ad minus) elvének.¹⁰⁷⁸ Szembetűnővé válik a logikai ellentmondás, ha arra gondolunk, hogy a bírói gyakorlat az élet vagy testi épség elleni avagy más hasonlóan súlyos fenyegetéssel megvalósuló minősített zsarolással [Btk. 367. § (2) bekezdés b) pont] is halmazatban hívja fel a könnyű testi sértést.¹⁰⁷⁹

2.3.3. Szintén a gyakori együttes előfordulás miatt látszólagos a halmazat a rongálás és az annak elkövetési magatartásaival is megvalósítható súlyosabb bűncselekmények viszonylatában. Így nem állapítható meg a rongálás például a *közérdekű üzem működésének megzavarása* (Btk. 323. §) mellett¹⁰⁸⁰, és álláspontom szerint látszólagos a rongálás halmazata a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel is. Ez utóbbi bűncselekmények találkozásakor azonban az LB – helytelenül – valóságos halmazatot állapít meg.¹⁰⁸¹

Tekintettel ugyanis arra, hogy a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény egyik megvalósulási formája a közlekedési útvonal, jármű, stb. *megrongálása vagy megsemmisítése*, ebből értelemszerűen következik, hogy az ismérvekben gazdagabb tényállás mellett a rongálás megállapításának nincs helye. Ez pedig annak ellenére is igaz, hogy míg a rongálás minősítési rendszere a bűncselekménnyel okozott kár mértéke szerint alakul, addig a közlekedési bűncselekményt csak a sértetteknek okozott testi sértés, halál, stb. minősíti súlyosabbá. A gyakorlat meggyőző kritikáját fogalmazza meg a

---

¹⁰⁷⁸ A logikai értelmezés ezen esetéhez lásd NAGY F. 2008, 72.

¹⁰⁷⁹ LB Bfv.II.1.130/2009/5. sz.

¹⁰⁸⁰ BH1980. 462.

¹⁰⁸¹ Korábban így BH1981. 344., 1984. 252., legutóbb 2006. 240. II. Itt az elkövetőnek azon magatartása került kétszeres értékelésre, hogy a közlekedő kamion szélvédőjét kővel bedobta.

kérdés kapcsán NAGY FERENC¹⁰⁸², s megjegyezhető, hogy korábban így foglalt állást az egyébként „halmazatpártinak” számító FÖLDVÁRI is.¹⁰⁸³

2.3.4. A konzumpciónak a SCHULTHEISZ által feltárt esetére¹⁰⁸⁴ – ti. a tényállások közti tipikus összefüggésre – hamis tanúzás és a rágalmazás, illetve a bűnpártolás kapcsolata szolgálhat például. Ha ugyanis a hamis tanúvallomás a terhelt terhére szól, ezzel látszólag rágalmazás, míg ha a terhelt javára, látszólag bűnpártolás is megvalósul. Halmazat megállapítására ilyenkor azonban – a tipikus összefüggésre tekintettel – nem kerülhet sor. Korábban – még nem a konzumpcióra hivatkozva – erre a következtetésre jutott ANGYAL is.¹⁰⁸⁵ Hasonló okból konzumálhatta a *kegyeletsértést* (1978. évi Btk. 181. §, Btk. 228. §) a nagy nyilvánosság előtt elkövetett *izgatás* (1978. évi Btk. eredeti 148. §).¹⁰⁸⁶

---

¹⁰⁸² NAGY F. 2009a, 195.

¹⁰⁸³ FÖLDVÁRI 1962, 197.

¹⁰⁸⁴ SCHULTHEISZ 1956, 5.

¹⁰⁸⁵ ANGYAL 1940, 175.

¹⁰⁸⁶ BH1995. 12.

III. Fejezet

A látszólagos anyagi halmazat

A látszólagos anyagi halmazat esetében az elkövetőnek nem egy, hanem több cselekménye illik bele több diszpozíció keretébe úgy, hogy az egyik megvalósulása kizárja a többi megállapításának lehetőségét.

1. Az önállóltan részecselemény

1.1. Az önállóltan részecselemény fogalma

1.1.1. Az *önállóltan részecselemény* többszörös közreműködést jelent ugyanabban a bűncselekményben, tehát akkor forog fenn, amikor az elkövető ugyanazon bűncselekmény két vagy több, külön-külön is büntetni rendelt stádiumát vagy elkövetői alakzatát is megvalósítja¹⁰⁸⁷, vagyis ugyanazt a bűncselekményt realizálja „más szakaszban, illetve vetületben”.¹⁰⁸⁸ Ezekben az esetekben csak az ún. *főcselekmény* mint a jogi tárgy elleni in abstracto legjelentősebb támadás állapítható meg, a kevésbé jelentős alakzatok háttérbe lépnek.

1.1.2. Általánosan elfogadott tétel, hogy a befejezett bűncselekmény mellett annak kísérlete és büntetendő előkészülete külön nem állapítható meg. Mint a természetes egységről szóló fejezetben láthattuk, önmagában a stádiumok megvalósítása közötti lazább időbeli kapcsolat a természetes egység megállapítását önmagában nem zárja ki. Látszólagos halmazatról ezért csak olyankor lehet és kell beszélni, amikor az elkövető egyes cselekményei (a szoros tér- és időbeli, avagy az okozati összefüggés nyomán) nem olvadnak természetes egységbe. Az önállóltan részecselemény esete a stádiumok vonatkozásában tehát azokra az esetekre korlátozódik, amikor a bűncselekmény megvalósulási szakaszai térben és időben is elkülönülnek, továbbá kauzális kapcsolatban sem állnak (lásd példaként a fojtogatással megkísérelt, majd napokkal később löfegyverrel befejezett ölés esetét).

1.1.3. Ha a felbujtó [Btk. 14. § (1) bekezdés] rábíró tevékenysége mellett szándékosan segítséget is nyújt a tettesnek a bűncselekmény elkövetésében (amely magatartás fogalmilag bűnsegélynek minősül), felelősségre csak

---

¹⁰⁸⁷ SCHULTHEISZ 1956, 10.

¹⁰⁸⁸ RÁCZ 1962, 435.

a felbujtás miatt vonható – a bűnsegédi magatartás itt tehát önállótlan rész-cselekménnyé válik.¹⁰⁸⁹ Ennek megfelelően a társtettség mellett mind a felbujtás, mind a bűnsegély elveszíti önállóságát és csak a tettesi alakzat megállapítására kerülhet sor.¹⁰⁹⁰ A legújabb gyakorlatból pedig kiemelhető, hogy „tettenérés esetén a rablás tettese nemcsak az idegen dolog jogtalan eltulajdonítója, hanem ebben bűnsegédként közreműködő is lehet, ha ő alkalmaz erőszakot [...] a dolog megtartása érdekében”.¹⁰⁹¹

1.1.4. Egy BUSCH által szerkesztett tankönyv szerint az önállótlan rész-cselekmény „az a *tényállásszerű magatartás*, amely az *őt időben követő*, más bűncselekményhez képest elveszíti értékelésének szükségességét”¹⁰⁹² (kiemelés tőlem: a szerző). E definíció mind a stádiumtani, mind az egyes elkövetői alakzatok mint önállótlan rész-cselekmények esetében több szempontból is problematikus.

A) Az előkészület alapvetően nem tényállásszerű magatartás.¹⁰⁹³ A jogalkotó az egyes előkészületi magatartásokat ugyanis épp abban az esetben rendeli büntetni, amikor az elkövető ugyan még nem kezdte meg egy bűncselekmény törvényi tényállásának megvalósítását, de adott deliktumnak akkora a tárgyi súlya, hogy a jogi tárgyat még csak távolról veszélyeztető előkészületi jellegű magatartások is büntetést érdemlő mértékben veszélyeztetik a társadalomra. Ezért az előkészület szükségképpen tényálláson kívüli magatartást jelent, a kísérlettel éppen az határolja el, hogy utóbbi esetében az elkövető a szándékos bűncselekmény elkövetését már megkezdi, tehát valamely különös részi tényállás keretei közé illeszkedő cselekményt fejt ki.¹⁰⁹⁴

B) A felbujtás és a bűnsegély ugyancsak nem tekinthető tényállásszerű magatartásnak: a tényállásszerűség a tettség és a részesség legfőbb elhatároló ismérve¹⁰⁹⁵, azt az elkövetőt ugyanis, aki tényállásszerű magatartást fejt ki, tettesként kell felelősségre vonni, a részesség pönalizálásának dogmatikai alapja pedig az, hogy a nem tényállásszerű (csupán diszpozíciószerű¹⁰⁹⁶)

---

¹⁰⁸⁹ Így BJD 5017. Újabban ugyanígy BH2004. 270. II.

¹⁰⁹⁰ BH1997. 265. Feltehetőleg elírás szerepel a „kapcsos kommentárban”, amely szerint „nem állapítható meg bűnsegély felbujtás mellett, *tettség részesség mellett*” (kiemelés tőlem: A. I.). A szerző nyilván úgy értette, hogy részesség nem állapítható meg tettség mellett. Vö. BERKES 2009, 32/1.

¹⁰⁹¹ BH2012. 30.

¹⁰⁹² BUSCH 2006, 214.

¹⁰⁹³ Ezzel szemben az ún. sui generis előkészületi jellegű cselekmények tényállásszerűek.

¹⁰⁹⁴ NAGY F. 2008, 195.

¹⁰⁹⁵ TOKAJI 1984, 339-340.

¹⁰⁹⁶ NAGY – TOKAJI 1993, 6.

magatartást kifejtő, ám a bűncselekmény elkövetését előidéző vagy előmozdító elkövető is büntethető legyen.¹⁰⁹⁷

C) Az idézett definíció másik hibájának azt a kitéfelt tartom, hogy szabályként, mindig az önállóltan részcselekményt „időben követő” cselekményt tekinti főcselekménynek, eszerint tehát minden esetben az időben korábbi cselekménynek kellene elveszítenie önállóságát a későbbi cselekménnyel szemben. Ez az álláspont nincs figyelemmel arra a körülményre, hogy bűnsegély nemcsak a tettesi alapcselekmény előtt, hanem az *alatt* is tanúsítható¹⁰⁹⁸, nem mondható tehát az, hogy a bűnsegédi tevékenység időben mindig megelőzné a tettesi cselekményt. Még tisztábban kimutatható e hiba a felbujtás és a bűnsegély viszonylatában: a felbujtás ugyanis időben szükségképpen *megelőzi* a bűnsegédi magatartást, ennek ellenére, ha a részes rábíró és segítségnyújtó tevékenységet is kifejt, éppen a korábbi, tehát a felbujtói magatartásáért fog felelni, az őt időben követő bűnsegély válik önállóltan részcselekménnyé.

Az önállóltan részcselekmény a helyes álláspont szerint tehát az a *diszpozíciószerű magatartás*, amely időben *hol megelőzi, hol követi* a másik – büntetendő – cselekményt.

1.2. *Érvek a büntetlen előcselekmény elnevezéssel szemben*

Egyes szerzők az önállóltan részcselekményt *büntetlen előcselekménynek* nevezik azzal, hogy sokszor több más kategóriát is e fogalom alá sorolnak. Mivel azonban, mint láttuk, nem minden esetben az előcselekmény, tehát az időben korábbi magatartás válik büntetlenné, a dogmatikailag helyesebb terminológia szerint a önállóltan részcselekmény kifejezés.

1.2.1. FÖLDVÁRI korábbi műveiben¹⁰⁹⁹ és tankönyvében is¹¹⁰⁰ a büntetlen előcselekmény elnevezést használja. E kategóriába sorolja a különböző stádiumok között fennálló kapcsolat mellett a rendszeremben a beolvadás és az önállóltan eszköz-cselekmény körébe tartozó eseteket is, az elkövetői alakzatok között fennálló kapcsolatot pedig büntetlen utócselekménynek tekinti.

Ez a felosztás nézetem szerint következetesen nem képviselhető: a beolvadás esetében ugyanis nem szükségszerű, hogy az önállóságát elvesztő magatartás időben megelőzze a büntetendő cselekményt, hanem követheti is

---

¹⁰⁹⁷ TOKAJI 1984, 366.

¹⁰⁹⁸ NAGY F. 2008, 217.

¹⁰⁹⁹ FÖLDVÁRI 1959, 10. és FÖLDVÁRI 1962, 205-206.

¹¹⁰⁰ FÖLDVÁRI 2006, 225-226.

azt, ezért az általam beolvadásnak tekintett valamennyi eset nem tekinthető egyben büntetlen előcselekménynek is.¹¹⁰¹ A Legfelsőbb Bíróság, – bár éppen ellentétes előjellel – de szintén helytelenül közelítette meg e kérdést amikor a szemérem elleni erőszakot az azonos sértett sérelmére, ugyanazon alkalommal elkövetett erőszakos közöszlés büntetlen utócselekményének tekintette¹¹⁰² (erről részletesebben lásd később). Ugyanilyen aggályos az elkövetői alakzatok által létesített látszólagos anyagi halmazat minden esetét büntetlen utócselekménynek minősíteni, ugyanis a bűnsegély, mint láttuk, nemcsak a tettesi alapcselekmény alatt, hanem *előtte* is kifejthető. A felbujtás pedig csakis a tettesi alapcselekmény *előtt* valósulhat meg, vagyis annak ellenére, hogy az időbeli viszonyt illetően a tettesi magatartás lesz az *utócselekmény*, ilyen esetekben is az in concreto előcselekmény, azaz a bűnsegély, illetőleg a felbujtás megállapítása marad el.

A helyes felfogás szerint tehát a stádiumok és elkövetői alakzatok viszonylatában kimutatható látszólagos halmazati viszonyt az önállótlán rész-cselekmény elnevezéssel indokolt illetni.

1.2.2. A tankönyv-¹¹⁰³ és kommentáriróladomban¹¹⁰⁴ is van olyan álláspont, amely mind a büntetlen előcselekmény, mind az önállótlán rész-cselekmény kategóriáját ismeri, példának az előbbire a kísérlet és a befejezett bűncselekmény, utóbbira az előkészület és a befejezett bűncselekmény viszonyát hozza. E megkülönböztetés helytelensége a fentebb kifejtettek alapján – nézetem szerint – további indokolást nem igényel. Szerencsésebbnek tekinthető WIENER fogalmazása, aki szerint „az önállótlán rész-cselekmény *általában* a büntetlen előcselekmény”¹¹⁰⁵ (kiemelés tőlem: a szerző). Ez az álláspont ugyanis rámutat arra, hogy az önállótlán rész-cselekmény nem szükségképpen előzi meg a büntetendő cselekményt, hanem az esetek egy részében követheti is azt.

1.2.3. Végül a büntetlen előcselekmény kifejezés ellen szól az a körülmény is, hogy, bár a jogi minősítésben nem jelenik meg a háttérbe lépő, enyhébb jogtárgysérelmet okozó cselekmény, az a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményt képezhet¹¹⁰⁶, a jogkövetkezmények szempontjából

---

¹¹⁰¹ Felismeri ezt az összefüggést a legújabb pécsi általános részi tankönyv. Vö. BALOGH Á. – TÓTH 2010, 236-237.

¹¹⁰² BH1997. 158.

¹¹⁰³ GELLÉR 2008, 272.

¹¹⁰⁴ JAKUCS 2004, 71.

¹¹⁰⁵ WIENER 2003b, 89.

¹¹⁰⁶ Ellentétesen BERKES 1966, 250. Nézete szerint a „járulékos cselekmény elkövetését általában nem lehet súlyosító körülményként értékelni a büntetés kiszabása során.”

tehát nem tekinthető teljességgel *büntetlennek*, így (általánosságban is) helyesebbnek tekinthető az önállóan részcselekmény megnevezés használata.

2. A beolvadás

2.1. A beolvadás fogalma

2.1.1. A *beolvadás* esetében olyan részcselekmények találkoznak, amelyek egymással a *több és a kevesebb* viszonyában vannak. Főszabály szerint akkor merülhet fel, amikor az elkövető egyes cselekményeit azonos sértett sérelmére, egységes akarat-elhatározásból valósítja meg, és a látszólag több bűncselekmény törvényi tényállását is kimerítő cselekmények egymással szoros tér- és időbeli kapcsolatban állnak.¹¹⁰⁷ A beolvadás tipikus esetét tehát mindössze egyetlen ismérv választja el a *természetes egység* fentebb tárgyalt azon esetétől, amely részcselekmények egységbe olvadásával jön létre. Az eltérés abban áll, hogy az összeolvadás esetében az egyes részcselekmények *nem ugyanabba az alaptényállásba illeszkednek*. Eppen ezért helyeselhető SCHULTHEISZ azon álláspontja, amely szerint a beolvadás „a cselekmények a köztük fennforgó szoros összefüggés folytán már a *természetes szemlélet* előtt is egységbe olvadnak és egy bűncselekményként jelentkeznek”¹¹⁰⁸ (kiemelés tőlem: A. I.).

2.1.2. A szegedi büntetőjogi iskola által összeolvadásnak (másodlagosan beolvadásnak) nevezett esetet¹¹⁰⁹ álláspontom szerint azért pontosabb kifejezetten a beolvadás elnevezéssel illetni, mert alapvetően csak az enyhébb büntetéssel fenyegetett cselekmény önálló megállapításának mellőzésének van dogmatikai alapja (kivétellel azonban kivételesen találkozhattunk, lásd lejjebb).

2.2. A beolvadás egyes gyakorlati esetei

2.2.1. A korábbi jogirodalomban ANGYAL képviselte¹¹¹⁰ azt a későbbi gyakorlatban is töretlenül érvényesülő felfogást, amely szerint rágalalmazásba és a tetteges becsületsértésbe a szóbeli becsületsértés beolvad, a rágalalmazás és a tetteges becsületsértés azonban halmazatot képez.¹¹¹¹ Lényeges ki-

---

¹¹⁰⁷ Kifejezetten utal e kíváncsra a BH1999. 240. számon közzétett eseti döntés.

¹¹⁰⁸ SCHULTHEISZ 1956, 12.

¹¹⁰⁹ NAGY F. 2008, 233.

¹¹¹⁰ ANGYAL 1927, 28.

¹¹¹¹ BH1981. 48.

emelni, hogy beolvadásról csak abban az esetben lehet és kell beszélni, ha az elkövető egyes kijelentései önmagukban rágalmazásnak, mások szóbeli becsületsértésnek minősülnek. Ha ugyanis csupán egyetlen cselekmény látszik kimeríteni mindkét bűncselekmény tényállását, nem halmazati, hanem elhatárolási problémával állunk szemben.

2.2.2. A jelenlegi joggyakorlat szerint az azonos alkalommal, azonos sértett sérelmére elkövetett testi sértésbe mind a szóbeli, mind a tettleges becsületsértés beleolvad.¹¹¹² Korábban azonban mind a jogirodalomban, mind a gyakorlatban előfordult ezzel ellentétes állásfoglalás is.¹¹¹³ KÁLMÁN GYÖRGY szerint „a szóbeli becsületsértő nyilatkozatok kíséretében elkövetett testi sértés esetében sérelmet szenved egyfelől a sértett testi épsége, másfelől emberi méltósága. A cselekmény tehát nem illeszkedik egy s ugyanabba a törvényi tényállásba, több jogi tárgyat is sért, így nem bűncselekményi egység, hanem anyagi halmazat”.¹¹¹⁴ Ennek a felfogásnak az a hibája, hogy – amellet, hogy a szóhasználat rossz, hiszen itt nem egy, hanem két cselekményről van szó – egyáltalán nincs figyelemmel arra, hogy egyes bűncselekményi tényállások – mint láttuk – több jogi tárgynak is védelmet nyújthatnak, továbbá az egyes jogi tárgyak nem egymástól elszigetelten léteznek, hanem éppen egymással összefüggésben értelmezendők. Ugyanezen okból helyeselhető az a népbíróági jogot elemző LUKÁCS által idézett ítéletbeli megállapítás, amely szerint „nem értékelhető külön becsületsértés vétségeként, ha a tettes a gyilkosság elkövetésekor pl. a következő kijelentést teszi: „most pedig megöllek, te gazember!””.¹¹¹⁵

2.2.3. A gyakorlat szerint a sikertelen magzatelhajtási kísérlet beolvad az újszülött sérelmére elkövetett emberölésbe [Btk. 160. § (2) bekezdés i) pont]¹¹¹⁶, ám nem azért, mert a „a magzatelhajtás kísérletének mellőzésével csak emberölés miatt *célszerű* a terhes nőt felelősségre vonni”¹¹¹⁷ (kiemelés tőlem: a szerző). Az egység indoka itt az a körülmény, hogy a passzív alany mindkét bűncselekmény esetében megegyezik, különbség csupán abban van, hogy a még meg nem született gyermeket a büntetőjog nem embernek, hanem magzatnak tekinti. A magzat ugyanis nem alkalmas passzív alanya az

---

¹¹¹² BH1982. 123. I.

¹¹¹³ Lásd pl. a kir. Kúria 9846/1881. sz. ítéletét. Ezért túlzottan általánosító és így nem alapos VIDA FERENC azon megállapítása, amely szerint „soha oly esztelen formalizmusba a gyakorlat nem esett, hogy a becsületsértést és a könnyű testi sértést [...] bűnhalmazatként értékelte volna”. VIDA F. 1967, 5.

¹¹¹⁴ KÁLMÁN 1961, 137.

¹¹¹⁵ LUKÁCS 1979, 269.

¹¹¹⁶ BJD 2618.

¹¹¹⁷ FÖLDEVÁRI 2006, 225.

emberölésnek, míg a már megszületett gyermek már igen, ezért a súlyosabb élet elleni bűncselekménybe a magzatelhajtás beleolvad.

2.2.4. STEFFLER szükségzaván fogalmazva annyit jegyez meg, hogy az emberölésbe a testi sértés beolvad.¹¹¹⁸ Nézetem szerint ez az esetek többségére nem áll. Az emberölést a testi sértéstől – a tevékenység eredményétől függetlenül – lényegileg az határolja el, hogy az emberöléshez ölési, míg a testi sértés okozásához testi sértésre irányuló szándék szükséges.¹¹¹⁹ Tehát az elkövetési magatartás megkezdése előtt kialakult ölési szándékkal eljáró és ennek megfelelően cselekvő elkövető részéről a sértettnek sérelmet okozó magatartások (ütés, rúgás, stb.) *látszólag sem* valószínűsítanak meg testi sértést, mivel az elkövető testi sértési szándék nélkül, ölési szándékkal jár el, ezért cselekménye akkor is emberölés kísérleteként és nem a testi sértés valamely válfajaként minősül, ha a sértett életben marad.¹¹²⁰ Természetesen más a helyzet akkor, ha az elkövető kezdetben testi sértésre vonatkozó szándékkal bántalmazza a sértettet, majd a dulakodás közben, a cselekményfolyamat során alakul ki benne az ölési szándék. Ekkor már mondhatjuk, hogy a testi sértés is látszólag megvalósult és ilyenkor helyesnek minősíthető az a tétel, hogy a testi sértés az emberölésbe beolvad.¹¹²¹

2.2.5. A gyakorlatból vett további példaként említhető, hogy „ha a vádlott ugyanannak a sértettnek a sérelmére – egymást időbelileg szorosan követő – olyan erőszakos cselekményeket követ el, amelyek kifosztásként és rablásként is minősülhetnek, kizárólag a súlyosabban büntetendő rablás megállapítása indokolt; a két bűncselekmény megvalósulása látszólagos anyagi halmazatot alkot, és a súlyosabb bűncselekmény – a rablás – elnyeli az enyhébb megítélésű kifosztást”.¹¹²² E felfogás helyességét jelzi már az a körülmény is, hogy a *kifosztás* (Btk. 366. §) tényállását a jogalkotó a rablás tényállásából emelte ki, ezáltal kvázi privilegizációt hajtva végre.¹¹²³

2.2.6. A személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével fenyegetve elkövetett zaklatás és a súlyos testi sértés relációjában az LB nem előbbinek az utóbbiba való beolvadása mellett érvelve zárta ki a halmazati értékelést, hanem azáltal, hogy álláspontja szerint a bántalmazást megelőző életveszélyes fenyegetés célja nem a félelemkeltés, hanem a bántalmazás közbeni indulat levezetése, így a zaklatás –

---

¹¹¹⁸ STEFFLER 1981, 977.

¹¹¹⁹ NAGY F. 2005a, 74.

¹¹²⁰ ANGYAL 1928a, 34. és 1928b, 29.

¹¹²¹ BH2003. 138.

¹¹²² BH1999. 240.

¹¹²³ FARAGÓ 1992, 123-124.

célzat hiányában – ilyenkor tényállásszerűnek sem tekinthető.¹¹²⁴ Ez az okfejtés azonban némileg erőltetettnek tűnik, mivel nehezen indokolható, hogy miért nem tekinthető félelemkeltési célnak az elkövető azon, bántalmazást megelőző kijelentése, hogy „megöli, megfojtja” a sértettet. Az idézett esetben azt, hogy a sértettnél a megfélemlített állapot nemcsak az elkövető célzatának a szintjén, hanem ténylegesen is létrejött, jól mutatja, hogy a helyszínre rendőrt is hívott az elkövető megfékezése érdekében. Erre tekintettel az ilyen és hozzá hasonló esetekben – amikor tehát például az életveszélyes fenyegetést térben és időben szorosan követi a megfenyegetett személy bántalmazása – képviselhető lenne olyan álláspont, amely szerint a zaklatás Btk. 222. § (2) bekezdés a) pontja szerinti változata a súlyosabb megítélésű, erőszakos bűncselekménybe beolvad. Az ugyanolyan súlyú deliktumokkal (mint például az alapeseti garázdaság vagy a könnyű testi sértés) a halmazat azonban már valóságos lehet.

2.2.7. A katonai büntetőjog gyakorlatában további példaként hozható a beolvadásra, amely szerint a *szolgálat alóli kibúvás* büntetése (Btk. 436. §) beleolvad a *szolgálati feladat ellátása alóli kibúvás* vétsége (Btk. 439. §), ha a katona a kibúvásban megnyilvánuló magatartását egységes szándékkal és azonos indítóokból fakadóan tanúsítja.¹¹²⁵ Itt a bíróság érvelése szerint a cselekmények hasonlóságára, a szándék egységességére és a jogi tárgy azonosságára figyelemmel e két bűncselekmény halmazata akkor is csupán látszólagos, ha az időbeli összefüggés némileg lazább (a jogesetben az elkövető valótlán indokkal nem tért vissza alakulatához, majd ugyanilyen okból kapott rendkívüli szabadságot, így a szolgálatot összesen több mint egy héten át nem látta el).

2.2.8. Az új Btk. hatálybalépése óta csupán jogtörténeti jelentőségű kérdés, mégis említést igényel, hogy az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak azonos alkalommal, azonos sértett sérelmére történő elkövetése az elmélet¹¹²⁶ és a bírói gyakorlat¹¹²⁷ régtől fogva változatlan álláspontja szerint látszólagos halmazatot képezett, ezért a bíróságok az ilyen esetekben rendszerint kizárólag a súlyosabbnak tekintett erőszakos közöszlést állapították meg.

A) Amíg az 1978. évi Btk. különböző büntetési tételek keretei között rendelte büntetni e két nemi deliktumot, addig a halmazat látszólagossága nem volt vitás. Az eredeti törvényszöveg szerint a szemérem elleni erőszak

---

¹¹²⁴ BH2011. 303.

¹¹²⁵ BH1994. 238.

¹¹²⁶ Így ANGYAL 1937, 52.

¹¹²⁷ BH1981. 222.

alapesetét öt évig terjedő, míg az erőszakos közöszlést kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni a törvény, így viszonylatukban teljesült a beolvadás fennforgásához szükséges azon követelmény, hogy az egyes részcselekmények a több és a kevesebb viszonyában álljanak. Az 1993. évi XVII. törvény 45. §-ba azonban a szemérem elleni erőszak büntetési tételét felemelte, így annak alapesetének büntetési tétele ezt követően már megegyezett az erőszakos közöszlésre irányadó büntetéssel.

B) A szemérem elleni erőszak büntetési tételeinek ilyen irányú megváltoztatását követően már nem volt egyértelműen állítható, hogy e két bűncselekmény a több és a kevesebb viszonyában állt, így felmerülhetett a halmazati minősítés lehetősége, azt azonban a bírói gyakorlat a későbbiekben is mellőzte. Indokolásai szerint „a két elkövetési tevékenység (közöszlés, fajtalanság) [...] azonos érdeket, a [...] nemi szabadságot sérti, és így a különböző elkövetési magatartások társadalomra veszélyessége [...] csak egy vonatkozásban mutatható ki.”¹¹²⁸ Továbbá: „a kétszeri értékelés általános törvényi tilalmába ütközne az azonos alkalommal véghez vitt erőszakos közöszlés és fajtalanság 2 rb. bűncselekményként való [...] értékelése”.¹¹²⁹

A látszólagos halmazati érvényesülése érdekében ehelyütt tehát kivételt kellett tenni azon szabály alól, hogy beolvadás csak a több és a kevesebb viszonyában álló bűncselekmények között jöhet létre. Ez azonban álláspontom szerint csak látszólag volt így: abból a körülményből ugyanis, hogy a *megrontásnak* az 1978. évi Btk. 201. § szerinti alakzata fiatalok elkövető esetén csak közöszlés esetén volt tényállásszerű, fajtalanság esetében nem, implicite arra következtethetünk, hogy a jogalkotó továbbra is előbbi magatartást tekintette in abstracto súlyosabbnak.

C) Nézetem szerint az a megoldás azonban már vitatható, amely – stádiumtani szempontból aggályos módon – nemcsak a befejezett erőszakos közöszlésbe látta beolvadni a befejezett szemérem elleni erőszakot, hanem az erőszakos közöszlés *kísérletébe* is.¹¹³⁰ Mint SZOMORA írja, ellentmondást idéz elő, hogy valamely bűncselekmény kísérletével szemben egy másik, büntetési tételei alapján ugyanolyan súlyú, befejezett deliktum háttérbe lép.¹¹³¹ Mindez az előző pontban írt ellenvetés ellenére is igaz.

D) A kérdés kapcsán kiemelhető az LB azon állásfoglalása, amely szerint „ha az erőszak, illetve az élet vagy testi épség ellen közvetlenül irányuló fenyegetés hatása alatt álló sértettel az elkövető közöszl, és a sértettel azo-

---

¹¹²⁸ BH1997. 158.

¹¹²⁹ EBH2000. 187.

¹¹³⁰ BH1988. 342. Hasonlóan BH2004. 42.

¹¹³¹ SZOMORA 2005, 204-205.

nos alkalommal rajta kívül több személy fajtalanokodik: a cselekmény egységesen többek által elkövetett szemérem elleni erőszak büntetnének minősül”.¹¹³² E döntésével a bíróság konkludens módon azt ismerte el, hogy a szemérem elleni erőszak 1978. évi Btk. 198. § (2) bekezdés c) pontja szerinti minősített esete az erőszakos közösülés alapesetével a beolvadás folytán látszólagos anyagi halmazatot képezett. Ha pedig ez igaz, akkor adott esetben elfogadható lett volna olyan álláspont is, amely szerint a befejezett szemérem elleni erőszakba az erőszakos közösülés kísérlete olvad bele, figyelemmel arra, hogy a kísérleti szak a törvény¹¹³³ és a gyakorlat szerint¹¹³⁴ is enyhébb megítélést igényel a befejezett bűncselekményhez képest.

A fenti kérdéseket a 2012. évi Btk. *tárgyaltanná* tette, miután a 197. §-ában írt szexuális erőszak diszpozíciójában egyesítette a korábbi erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak tényállásait, a közösülés és a korábbi fajtalanság körébe tartozó eseteket pedig összevontan a szexuális cselekmény fogalma alá utalta. Jelenleg beolvadhat azonban a szexuális erőszakba az azonos alkalommal, azonos sértett sérelmére elkövetett *szexuális kényszerítés* (Btk. 196. §).¹¹³⁵

2.3. A beolvadás egy atipikus formája

Beolvadás kivételesen nemcsak azonos sértett sérelmére, azonos alkalommal kifejtett cselekmények viszonylatában jöhet létre. Kivételesen e látszólagos anyagi halmazati kategóriába sorolandók azok a cselekmények is, amelyeket ugyan szintén azonos sértett sérelmére követtek el, de nem azonos alkalommal. Ehelyett itt az egyes magatartások kifejezetten lazább tér- és időbeli viszonyban állnak, és éppen az *idő múlása* lesz majd az a körülmény, amely folytán az elkövető egyes cselekményei látszólag több bűncselekményt valósítanak meg.

2.3.1. Ilyen viszony jöhet létre a szexuális erőszak és a *szexuális visszaélés* (Btk. 198. §, a megrontás szabályozási utóda) között, amennyiben az elkövető a sértettel szemben nemi cselekményeinek egy részét a sértett tizenkettedik életévének betöltése előtt, más részüket ezt követően fejtí ki. Beleegyezéssel folytatott nemi viszony esetén ezen életkor betöltése előtt e cselekmények a Btk. 197. § (2) bekezdésére figyelemmel szexuális erőszak-

---

¹¹³² BH2000. 279.

¹¹³³ Kísérlet viszonylatában az 1978. évi Btk. 87. § (3) bekezdése alapján is helye volt kétszeres leszállásnak.

¹¹³⁴ BKv 56. III. 1. pont

¹¹³⁵ KARSAI 2013, 50.

nak minősülnek, ezt követően történő továbbfolytatásuk viszont (látszólag) már a Btk. 198. § (1) bekezdése szerinti szexuális visszaélést valósítják meg (feltéve, hogy a tettes tizenhét éves életévét betöltötte).¹¹³⁶ A helyes álláspont szerint ezekben az esetekben a szexuális visszaélés a szexuális erőszakba beolvad, külön megállapításának nincs helye.¹¹³⁷

2.3.2. A korábbi bírói gyakorlat, mint láttuk, ilyen esetekben folytatólágos egységbe foglalta a megrontással az erőszakos közöszülés, illetve szemérem elleni erőszakot.¹¹³⁸ Erre a folytatólágos bűncselekmény 1978-as törvénybe foglalása óta nincs lehetőség, mivel annak egyik objektív feltétele, hogy valamennyi részselekmény ugyanolyan bűncselekményt valósítson meg. A helyesebb azonban már akkor is az ilyen eseteket az összeolvadás körébe utaló nézet volt, amikor a folytatólágosság megállapítását kifejezetten kizáró törvényi rendelkezés még nem létezett.¹¹³⁹

2.3.3. A legutóbbi idők bírói gyakorlata aggályos módon valóságos anyagi halmazatot állapított meg az erőszakos nemi deliktum(ok) és a megrontás között.¹¹⁴⁰ Tette ezt arra hivatkozva, hogy az ilyen esetekben mind az erőszakos közöszülés (vagy szemérem elleni erőszak), mind a megrontás törvényi tényállása megvalósult, amely körülmény önmagában is halmazat megállapítását teszi szükségessé. Sajnálatos módon nincs okunk azt feltételezni, hogy az új Btk. hatálybalépését követően e felfogás megváltoztatására

---

¹¹³⁶ Az 1978. évi Btk. megdönthetetlen vétele (210. §) folytán akkor is erőszakos közöszülés, illetőleg szemérem elleni erőszak elkövetéséért felelt az elkövető, ha a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett beleegyezett a közöszülésbe, illetve a fajtalanságba, mivel őt a törvény erejénél fogva védekezésre képtelennek kellett tekinteni, azaz beleegyezése a nemi cselekményekbe hatálytalan volt, annak megadása esetén is tényállásszerűvé vált az 1978 évi Btk. 197. § (1) bekezdés II. fordulója szerinti erőszakos közöszülés, illetve az 1978. évi 198. § (1) bekezdés II. fordulója szerinti szemérem elleni erőszak. Az új Btk. e körben egyszerűsítést végzett el és 197. § (2) bekezdése alapján a tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel végzett szexuális cselekmény automatikusan szexuális erőszakként minősül, így nincs szükség külön §-ban a vélelem felállítására.

¹¹³⁷ Az erőszakos nemi bűncselekmények és a megrontás relációjában így KÁDÁR 1963, 295., HALÁSZ 1966, 342., STEFFLER 1981, 977. és NAGY F. – TOKAJI 1993, 169.

¹¹³⁸ BK 436. (megjelent BH 1965/4. sz.)

¹¹³⁹ Más kérdés, hogy amennyiben a folytatólágosság további feltételei már a sértett tizenkettedik életévének betöltése előtt is maradéktalanul fennálltak, a cselekmények végeredményben folytatólágosan elkövetett szexuális erőszaknak minősülnek. Ám ekkor sem a sértett tizenkettedik életévének betöltése után kifejtett cselekményeket vonjuk be a folytatólágos egységbe, hanem csak az azt megelőzően történteket, mivel az önmagukban szexuális visszaélésként értékelhető cselekmények ilyenkor is beolvadnak a szexuális erőszakba.

¹¹⁴⁰ BH1983. 1., újabban LB Bfv.II.787/2005/5. sz. Utóbbit elemzi és bírálja SZOMORA 2010, 52-57.

kerülne sor, így várhatóan ugyancsak halmazatba kerül majd a szexuális erőszak és a szexuális visszaélés.

2.3.4. Ez az álláspont azonban ellentmond a logikai értelmezésnek. Következetes érvényesítése esetén ugyanis egy a szexuális cselekmények kezdetekor tizenegy, az utolsó cselekmény realizálásakor tizenhárom éves sértett esetében szexuális erőszak és szexuális visszaélés (tehát két bűncselekmény) valósul meg. Ezzel szemben abban az esetben, ha az elkövető például a sértett hatodik és nyolcadik életéve között (tehát testileg még nyilvánvalóan éretlen gyermek esetében) folytat vele szexuális cselekményeket, csak egyetlen bűncselekmény, a szexuális erőszak (és ha feltételei fennállnak, folytatólagos egység) megállapítására lehet csak helye.¹¹⁴¹ Vagyis a súlyosabb esetben egy¹¹⁴², a némileg enyhébbnek tekinthető esetben (amikor a sértett már valamivel idősebb) két bűncselekményt lát a gyakorlat megvalósulni, ez pedig ellentétes az *argumentum a maiore ad minus* értelmezési elvével, amely szerint ha a súlyosabb eset nem von maga után szigorúbb elbírálást, nem járhat azzal a nála enyhébb eset sem.¹¹⁴³

2.3.5. Egy jogesetelemzésében a fentiekkel egyezően foglalt állást SZOMORA, hozzátéve, hogy a kérdésben „egyértelmű jogirodalmi állásfoglalás” alakult ki.¹¹⁴⁴ Kiemelhető azonban, hogy a szakirodalomban találkozhatunk a joggyakorlatot helyeslő nézettel is. FÖLDVÁRI 1983-ból (tehát a vitatott BH megjelenési évéből) származó álláspontja szerint „valódi halmazatnak kell tekintenünk az említett bűncselekmények találkozását, mivel a többszörös tényállásszerűség mellett vitathatatlanul fennáll a jogtárgysértések többsége [...] is: az egyik bűncselekmény a nemi szabadságot, a másik a kiskorú egészséges nemi fejlődését sérti”.¹¹⁴⁵ Ebben az állásfoglalásban egyértelműen tetten érhető a bűncselekmény fogalmával az egység-többség területén mechanikusan operáló FÖLDVÁRI-féle felfogás minden hátránya. Kitűnik belőle ugyanis, hogy kizárólag a bűncselekmény törvényi definíciója nem ad helyes eligazítást azon esetekben, amikor az egységes életbeli folyamatot (jelen esetben a huzamos időn át tartó nemi viszonyt) kizárólag a büntetőtörvény általi mesterséges, két tényállásban történő szabályozása választja szét. Nehezen látható be továbbá, hogy azon

---

¹¹⁴¹ NAGY F. – TOKAJI 1993, 169.

¹¹⁴² Így például folytatólagosan elkövetett erőszakos közöszlést állapított meg az elkövető terhére a Bács-Kiskun Megyei Bíróság, amikor nevelt gyermekével, annak 9-10 éves életkorában, több ízben közöszlött. Bács-Kiskun Megyei Bíróság 5.B.203/2005/24. sz. Másodfokon helybenhagyta a döntést a Szegedi Ítéletábrla Bf.II.32/2006/7. sz. végzése.

¹¹⁴³ NAGY F. 2008, 72.

¹¹⁴⁴ SZOMORA 2010, 55-56.

¹¹⁴⁵ FÖLDVÁRI 1983, 536.

erőszakos szexuális bűncselekmény, amelynek egyik esetkörénél a passzív alany tizenkét éven aluli volta tényállási elem, miért ne tudná védelemben részesíteni a nemi szabadság mellett a kiskorú zavartalan szexuális fejlődését is. Ha pedig erre – mint komplex jogi tárgyú bűncselekmény – a szexuális erőszak tényállása alkalmas, a halmazati értékelés sérti a kétszeres értékelés tilalmát.

2.3.6. A bírói gyakorlat *mutatis mutandis* ugyanezt a kifogásolható megoldást követte a megrontás és a *természet elleni fajtalanság* (1978. évi Btk. 199. §) relációjában is: ha az elkövető az azonos nemű sértettel annak tizennegyedik életévét megelőzően, majd azt követően is fajtalankodott, a két bűncselekmény halmazatának megállapítására került sor¹¹⁴⁶, pedig a helyes álláspont szerint ekkor a természet elleni fajtalanság a megrontásba beolvadt volna.¹¹⁴⁷

2.3.7. Kiemelhető, hogy az új Btk. nyomán ugyancsak előállhat az itt ismertett halmazati probléma a szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés viszonylatában olyankor, ha a tizenkét éven aluli sértettel konszenzuális alapon folytatott nemi cselekményeket az elkövető a sértett tizenkettedik életévének betöltését követően, például nem minősített fenyegetéssel folytatja. Ilyenkor azonban – a szexuális kényszerítés megvalósulásához szükséges tényállási többletre figyelemmel – helyes lehet a halmazati értékelés. Ezzel szemben a Btk. 198. § (1) és (4) bekezdése szerinti szexuális visszaélés kapcsán [ti. amikor a sértett időközben a tizennegyedik életévét tölti be, ám az elkövető a (4) bekezdésben írt hatalmi vagy befolyási viszonyával való visszaélés miatt továbbra is büntethető] a halmazati minősítés mindenkor kizárható.

3. Az önállótlan eszközcselekmény

3.1. Az önállótlan eszközcselekmény fogalma

Az önállótlan eszközcselekmény esetében röviden arról van szó, hogy két cselekmény az eszköz és a cél viszonyában találkozik egymással, amikor adott esetben kizárólag a célcselekmény miatt állapítható meg az elkövető felelőssége. Az eszközcselekmény ilyenkor tehát megállapításra nem kerül-

---

¹¹⁴⁶ BH2000. 477.

¹¹⁴⁷ A természet elleni fajtalanság törvényi tényállását azonban az Alkotmánybíróság 37/2002. (IX. 4.) határozatával megsemmisítette.

het, de nem tekinthető teljesen büntetlennek: a büntetéskiszabás során ugyanis súlyosító körülményt képezhet annak megvalósítása.

Az önállóan eszközcselekmény megállapításának álláspontom szerint három feltétele van: *a)* a cselekmények közötti eszköz-cél viszony, *b)* az ilyen viszonyban lévő cselekmények in abstracto szükségképpen vagy gyakori együttes előfordulása, *c)* a célcselekményt súlyosabb büntetéssel fenyegetse a törvény az eszközcselekménynél.

Ad *a)* *Az eszköz-cél viszony.* Korábban a német jogirodalomban LISZT utalt az eszköz-cél viszonyra az egység-többség körében elfoglalt kiemelt jelentőségére.¹¹⁴⁸ Az eszköz-cél viszony fennforgása e felfogás szerint magától értendő előfeltétele annak, hogy az ilyen viszonyban álló cselekmények egyike (éspedig mindig az eszközcselekmény) önállóságát veszítse.

Ha ugyanis két bűncselekmény egymással az eszköz és a cél viszonyban áll, ez olyan szoros belső összefüggést teremt közöttük, amelyből – további, az alábbiakban kifejtendő feltételek együttes megléte esetén – arra következtethetünk, hogy erre az összefüggésre a jogalkotó a törvény szövegezekor és az egyes bűncselekmények büntetési tételeinek megállapításakor már tekintettel volt (vagy legalábbis tekintettel kellett volna, hogy legyen), az eszközcselekménynek a célcselekmény melletti megvalósulását figyelembe vette. Ezért halmazukat csupán látszólagosnak tekinthetjük, amely körülmény folytán végeredményben csak a célbűncselekmény kerülhet megállapításra.

Eszköz és cél viszonyában akkor áll két büntetendő cselekmény, ha az elkövető az eszközcselekményt avégett valósítja meg, hogy ezáltal tulajdonképpen célját, a célcselekményt realizálni tudja. Az tehát a bizonyítandó, hogy az elkövető szeme előtt az első (a végül eszközcselekményként háttérbe lépő) cselekmény elkövetésekor a célcselekmény lebegett-e. Ezt legkönnyebben akként dönthetjük el, hogy *gondolatban elhagyjuk a célcselekményt*: ezt követően vizsgálni kell, hogy az eszközcselekmény elkövetésére így is sor került-e volna. Ha igen, az eszköz-cél kapcsolat hiányzik; ha azonban a célcselekmény kifejtésére vonatkozó szándék hiányában az eszközcselekmény elkövetésére sem került volna sor: az eszköz-cél viszony megállapítható. Nem forog fenn e megkívánt feltétel, és az elkövető egyes cselekményeit valóságos halmazban kell értékelni, ha az elkövető szándéka az eszközcselekmény realizálásakor még nem terjedt ki a célcselekményre, hanem az csak az eszközcselekmény kivitelezése után keletkezett. Így például az elkövető előbb megvalósítja a magánlaksértést, majd később, már

---

¹¹⁴⁸ LISZT 1927, 354.

a lakásba történő bejutást követően keletkezik a lakásban elkövetett további bűncselekmény megvalósítására vonatkozó szándéka.

Kiemelést igényel, hogy az a körülmény, hogy az elkövető két cselekménye egymással az eszköz és a cél viszonyában áll, *önmagában* sohasem alapozhatja meg az eszközcselekmény ítéletbeli mellőzését (kivételt ez alól az az eset képezhet, amikor maga a törvényhozó fűz ilyen erőt ezen összefüggéshez, mint például az összetett bűncselekmény esetében).

Érdekes, hogy a régi magyar irodalomban VARGHA FERENC korona-ügyész még úgy foglalt állást, hogy „az eszköz és célcselekménynek egymáshoz való viszonyáról csak akkor beszélünk, ha e kettőt térben és időben egymástól elválasztani nem lehet”.¹¹⁴⁹

Ad b) A cselekmények közötti *in abstracto* szükségképpen, vagy *gyakori* kapcsolat (ezek jelentéséhez lásd a konszumpciónál írtakat). Nézetem szerint nemcsak az *in abstracto* szükségképpen, hanem az ennél némileg ritkább, *in abstracto* gyakori (rendszerinti, vagy tipikus) együttes előfordulást is elegendő megkövetelni az eszköz-cél viszonyban álló cselekmények esetében ahhoz, hogy az eszközcselekmény a célcselekmény mellett ne kerüljön külön megállapításra.¹¹⁵⁰ Ez pedig azért van így, mert a jogalkotó a bűncselekményi tényállások megszövegezésekor és a hozzájuk tartozó büntetési tételek meghatározásakor az adott cselekmények tipikus megvalósítási módjait vette alapul. Így az egyes bűncselekmények büntetési tételei alsó és felső határának meghatározásakor az elkövető gyakori, járulékos jellegű cselekményeire is figyelemmel lehetett. Az *in concreto* szükségszerűségnek azonban halmazatot kizáró jelentőség a helyes felfogás szerint nem tulajdonítható.

Ad c) Utolsó – főszabály szerinti – feltételként az kívánható meg, hogy az célcselekmény *súlyosabb büntetés alá essen*, mint az eszközcselekmény.¹¹⁵¹ Ellenkező esetben, azaz ha a célcselekmény és az eszközcselekmény büntetési tételei megegyeznek, avagy ha éppen a célcselekmény büntetendő enyhébben, az eszközcselekmény nem veszíti el önállóságát és közöttük valóságos halmazat létesül, mint például abban az esetben, amikor a sintolvajok közérdekű üzem működésének megzavarása révén követik el a célcselekményként szereplő lopást. Szemléletes BÉKÉS hasonló példája, amely szerint „ha a cél az országhatár tiltott átlépése, s ennek érdekében a

---

¹¹⁴⁹ VARGHA 1893, 232.

¹¹⁵⁰ Így az 1961. évi Btk. Kommentárja, lásd HALÁSZ 1968, 376-377.

¹¹⁵¹ Így BJD 2621. (BK 421.), BH1976. 48. Utóbbi döntés a teljesség kedvéért azt is megjegyzi, hogy nem lehet szó az eszközcselekmény önállóságának elvesztéséről, ha a célcselekmény csupán szabálysértés, míg az eszközcselekmény büntett.

tettes a határőrt megöli: az eszközcselekmény társadalomra veszélyességének foka a célcselekményét messze meghaladja. Ez esetben természetesen az eszközcselekmény nem veszíti el önállóságát és büntetendőségét”.¹¹⁵²

E feltétel indokoltsága tehát abban keresendő, hogy a súlyosabb büntetési tételű, gyakorta célcselekményként megvalósuló bűncselekmény büntetési tételében a jogalkotó vélelmezhetően értékelte az általában más jogi tárgyat sértő, társadalomra veszélyességet bizonyos mértékben fokozó, legalább in abstracto gyakori eszközcselekményt. Ugyanolyan vagy enyhébb büntetésű célcselekmény esetében erre nézve megalapozott következtetésünk azonban általában nem lehet.

A fenti állásponttól részben ellentétően foglalt állást SCHULTHEISZ, aki szerint valóságos halmazat megállapításának akkor sincs helye, ha az eszköz- és a célcselekmény büntetési tételei *megegyeznek*.¹¹⁵³ Ez az álláspont egyetlen kivételes esetben lehet elfogadható, éspedig az in abstracto szükségképpen összefüggés esetében. Ha ugyanis a célcselekmény már általánosságban sem követhető el az eszközcselekmény nélkül, akkor egyértelmű, hogy a célcselekmény megvalósulásakor az állam az eszközcselekmény miatti büntetőigényéről lemondott. Az ellenkező felfogás érvényre jutása a célcselekmény büntetési tételét általános jelleggel felemelné, amely nyilvánvalóan ellentmond a jogalkotói szándéknak is.

3.2. Az eszközcselekmények értékelésének változásai

3.2.1. A Btá. halmazattágító gyakorlatával szemben, mint láttuk, az 1961. évi Btk. idején az ítélkezés a halmazati minősítés körének szűkítésére törekedett. Ez az eszközcselekményként jelentkező cselekmények viszonylatában azt jelentette, hogy a gyakorlat egyre inkább hajlott arra, hogy ne csak in abstracto (szükségképpen vagy gyakori) összefüggéseknek tulajdonítson halmazatot kizáró jelentőséget, hanem in concreto, tehát csak adott történeti tényállás keretei között felmerülő szükségképpen összefüggések esetén is így járjon el.

3.2.2. Az LB egy korabeli döntésében az eszközcselekmény vonatkozásában úgy foglalt állást, hogy „nem a megvalósult történeti eseményektől elvonatkoztatott törvényi tényállások összefüggését kell kutatni az eszköz- és célcselekmény viszonylatában, hanem a büntettek törvényi tényállását betöltő *konkrét cselekmények benső összefüggését* kell vizsgálni”¹¹⁵⁴ (kiemel-

¹¹⁵² BÉKÉS – SZALMA 1973, 319. A kérdéshez lásd még AMBRUS – DEÁK 2013, 40.

¹¹⁵³ SCHULTHEISZ 1956, 17.

¹¹⁵⁴ BJD 2622.

lés tölem: A. I.). Egyetértett e felfogással KOVÁCS PÁL¹¹⁵⁵ és HALÁSZ.¹¹⁵⁶ Velük szemben BERKES¹¹⁵⁷ csak az in abstracto gyakori, míg FÖLDVÁRI¹¹⁵⁸ és HARTAY HENRIK¹¹⁵⁹ csak az in abstracto szükségszerű összefüggés esetén tekintett volna el az eszközselekmény külön megállapításától.

3.2.3. A Legfelsőbb Bíróság fenti állásfoglalásáról mindenestre megállapítható, hogy gyakorlati érvényesítése olyan visszas ítélezésre vezetett, amely megengedte például az előre kitervelt módon elkövetett emberöléshez felhasznált fegyver ellopásának látszólagos halmazatban történő háttérbe lép-tetését¹¹⁶⁰, ezért az 1978. évi Btk. hatályba lépése után az LB e felfogást elvi-leg nem tartotta fenn, sőt az in abstracto gyakori összefüggés halmazatot kizá-ró jelentőségét is – sokszor indokolatlanul – szűkebben kezdte értelmezni.

3.2.4. A régi felfogás továbbélését jelezte SÁNTHA azon állásfoglalása, amely szerint „a halmazat mellőzendő, ha az *adott történeti tényállás alap-ján* a csalás, illetve az erőszakos közöszülés *másként*, mint az eszközselek-mények végrehajtásával *nem is lett volna elkövethető*”¹¹⁶¹ (kiemelés tölem: A. I.). Ez az állásfoglalás azért volt vitatható, mert történeti tényállások között fennálló összefüggésekre a jogalkotó nem lehetett figyelemmel, csu-pán a már in abstracto, tehát a törvényi tényállások között meglévő gyakori összefüggésre.

3.3. Példák az önállótlan eszközselekményre

3.3.1. Az in abstracto szükségképpen együttesen megvalósuló eszköz- és célselekményre iskolapéldául szolgálhat a *kettős házasság* (Btk. 214. §) mint célselekmény és az intellektuális közokirat-hamisítás mint eszközse-lekmény kapcsolata.¹¹⁶² Ennek indoka, hogy a kettős házasság kizárólag a házasságkötés anyakönyvbe történő bejegyzésével válhat befejezetté¹¹⁶³, amely magatartással azonban az intellektuális közokirat-hamisítás is szük-

---

¹¹⁵⁵ KOVÁCS P. 1966, 399.

¹¹⁵⁶ HALÁSZ 1966, 347.

¹¹⁵⁷ BERKES 1966, 249.

¹¹⁵⁸ FÖLDVÁRI 1960, 618.

¹¹⁵⁹ HARTAY 1966, 150.

¹¹⁶⁰ BJD 2619.

¹¹⁶¹ HORVÁTH 2007, 286. Az idézett megállapítás a legújabb miskolci általános részi jegyzet-ből azonban már hiányzik. Lásd HORVÁTH – LÉVAY 2012, 298-299.

¹¹⁶² Így FÖLDVÁRI 1959, 16. és NAGY F. 2009a, 231. Már a Btá. hatálya alatti gyakorlatban így BJD 456. (BK 989.) Nem utalt még erre az esetre ANGYAL 1929a, 67-69.

¹¹⁶³ A Csjt. 2. § (1) bekezdése szerint a „házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelenlevő házasulók az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot köt-nek”. Lényegileg átveszi e rendelkezést a 2013. évi Ptk. 4:5. § (1) bekezdése.

ségképpen megvalósul. Ez az a körülmény, amely folytán kettős házasság okirathamisítás nélkül in abstracto sem követhető el, kapcsolatuk tehát szükségképpeninek, halmazatuk pedig ebből kifolyólag látszólagosnak tekinthető. Ez a példa egyébként arra is, hogy in abstracto szükségszerű összefüggés esetén a célcselekménynek az eszközcselekménynél súlyosabb büntetéssel való fenyegetettsége nem kívánható meg (a törvény ugyanis mind a kettős házasságot, mind a közokirat-hamisítást három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni).

3.3.2. Kifejezetten ellentmondásos a magánlaksértés egység-halmazati megítélése.¹¹⁶⁴

A) A korábbi jogirodalomban *összetett bűncselekménynek* értékelték azon eseteket, amikor a *magánlaknak megsértése magánszemélyek által* (CSEMEGI-kódex 330-332. §)¹¹⁶⁵ eszközcselekményül járult a lakásban elkövetett célbűncselekményhez.¹¹⁶⁶ Ugyancsak ez a felfogás érvényesült a kir. Kúria gyakorlatában.¹¹⁶⁷ FINKEY ennek feltételül azt tette, hogy a magánlaksértés enyhébb súlyú legyen, mint a lakásban elkövetett céldeliktum; amennyiben ugyanúgy vagy súlyosabban minősült, abban az esetben anyagi halmazat megállapítását tartotta indokoltnak.¹¹⁶⁸ ANGYAL ezt azzal egészítette ki, hogy amennyiben a célcselekmény a magánlaksértés nélkül in concreto nem lett volna elkövethető (tehát az in concreto szükségképpen eszközül járult a céldeliktumhoz), akkor még abban az esetben is törvényi egység létesült, ha a magánlaksértés ugyanolyan, vagy éppen súlyosabb büntetés alá esett, mint a lakásban elkövetett bűncselekmény.¹¹⁶⁹ FAYER a magánlaksértést halmazatban csak akkor találta megállapíthatónak a célcselekménnyel, ha az elkövetőt a magánlaksértést megvalósító cselekmény kivitelezésekor „*dolus specialis*”, azaz laksértésre irányuló speciális célzat vezette – ennek hiányában felfogása szerint csak a lakásban elkövetett bűncselekmény valósult meg.¹¹⁷⁰

---

¹¹⁶⁴ A kérdéshez részletesen lásd AMBRUS 2009b, 24-33.

¹¹⁶⁵ Megjegyezhető, hogy a korabeli tényállást szubszidiaritási klauzulával látta el a törvény, ez azonban csak az alaki, s nem az anyagi halmazat kizárására szolgálhatott.

¹¹⁶⁶ IRK 1928, 222.

¹¹⁶⁷ Így a lakásban elkövetett testi sértés kapcsán a kir. Kúria 12/1904. sz. ítélete. Hasonlóan egységként értékelte a Kúria a „laksértéssel kapcsolatban követte el a czélbavett súlyos testi sértést, illetőleg zsarolást”. A döntést idézi EDVI 1894, 362.

¹¹⁶⁸ FINKEY 1914, 247.

¹¹⁶⁹ ANGYAL 1929b, 121. Érdekes, hogy szerző a szemérem elleni bűncselekményekről szóló kézikönyvében már halmazatot vél megállapítandónak az erőszakos közöszlés mellett megvalósuló, más jogi tárgyat sértő bűncselekmény között. Vö. ANGYAL 1937, 54.

¹¹⁷⁰ FAYER 1895, 310.

Érdekes, hogy a látszólagos halmazatról szóló munkájában a kérdést még kifejezetten progresszíven megközelítő¹¹⁷¹ SCHULTHEISZ a nemi deliktumokat elemző monográfiájában már úgy foglalt állást, hogy a magánlaksértés és az erőszakos közösülés „kapcsolata esetében mindig halmazatot látunk fennforogni”.¹¹⁷²

B) A 1961. évi Btk. alapján folytatott joggyakorlat szerint a magánlaksértés, amennyiben valamely súlyosabban büntetendő deliktum eszközcselekménye volt, abba beolvadt.¹¹⁷³ Ezzel szemben a jelenlegi judikatúra – abból kiindulva, hogy a magánlakásban elkövetett bűncselekmények in abstracto magánlaksértés nélkül is megvalósíthatók¹¹⁷⁴ – a magánlaksértést elvi éllel halmazatban állapítja meg a célbűncselekménnyel, büntetési tételeiktől függetlenül. Így az erőszakos közösülést (és ma értelemszerűen a szexuális erőszakot), valamint a végrehajtása érdekében elkövetett magánlaksértést bűnhalmazatban kell értékelni a Legfelsőbb Bíróság szerint¹¹⁷⁵, ugyanígy a rablás¹¹⁷⁶, az önbíráskodás¹¹⁷⁷ és a nyereségvágyból elkövetett emberölés¹¹⁷⁸ esetében is. Ugyancsak ez a bevett gyakorlat érvényesül az enyhébb büntetéssel fenyegetett, célcselekményként jelentkező deliktumok, így például a könnyű testi sértés vonatkozásában.¹¹⁷⁹

C) Találhatunk azonban ellenpéldát is napjaink bírói gyakorlatából. Így az LB egy eseti döntésében vázolt történeti tényállásból egyértelműen kiderül, hogy az elkövetők a lakásba történő behatolást eszközcselekményként hajtották végre a lakásban elkövetett bűncselekmények (többek között rablás) kivitelezhetősége végett.¹¹⁸⁰ Mint az indokolás írja, az elkövetők „az utcai kapu mellett lévő szoba udvarra néző ablakán akartak a lakásba bemenni. Céljuk elérése érdekében ennek az ablaknak az üvegét az I. r. vádlott a nála levő görgős (kerek) *üvegvággóval részben kivágta*” (kiemelés tőlem: A. I.). Az elkövetők tehát dolog elleni erőszakkal hatoltak be a lakásba, ezért a magánlaksértés Btk. 221. § (1) bekezdése szerinti vétségi alakzata megva-

---

¹¹⁷¹ SCHULTHEISZ 1956, 12-14.

¹¹⁷² SCHULTHEISZ 1966, 69.

¹¹⁷³ BJD 2622., 5861.

¹¹⁷⁴ JAKUCS 2004, 608.

¹¹⁷⁵ BH1981. 302.

¹¹⁷⁶ BH1996. 291.

¹¹⁷⁷ BH1998. 4.

¹¹⁷⁸ BH2000. 478. III.

¹¹⁷⁹ BH1990. 171.

¹¹⁸⁰ BH1996. 74.

lósult.¹¹⁸¹ A bíróság végül mégis csak a lakásban megvalósított súlyosabb bűncselekmény elkövetése miatt mondta ki őket bűnösnek, a magánlaksértés említésre sem került, tehát nem született halmazati minősítés.

Implicite ugyancsak az eszközcselekményként megvalósított magánlaksértés önálló megállapításának mellőzésére utal a Legfelsőbb Bíróság azon határozata is, amely szerint „ha a dolog elleni erőszakkal a sértett lakásába lopási szándékkal behatoló elkövető rablást valósít meg, ez utóbbi büntettségbe *beolvad a lopás*, ezért bűnhalmazat megállapításának nincs helye”¹¹⁸² (kiemelés tőlem: A. I.). E döntés kapcsán azt szükséges kiemelni, hogy a betöréses lopás, mint láttuk, olyan törvényi egység, amely magában foglalja a lopás mellett a rongálást és a magánlaksértést is. A rablás törvényi tényállásában azonban a magánlaksértés értékelve nincsen. Ezért ha a bíróság következetesen az eszközcselekményként realizálódó magánlaksértés önállóságának megtartását tartotta volna kívánatosnak, csak a rongálás és a lopás beolvasztása mellett döntött volna és a magánlaksértést megvalósító cselekményt önálló bűncselekményként a rablással valóságos halmazatban hívta volna fel.

D) A régi jogirodalomtól és a jelenlegi joggyakorlattól egyaránt eltérő nézetem szerint a magánlaksértés – amennyiben az a lakásban elkövetett, súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetéséhez eszközcselekményül szolgált¹¹⁸³ – az in abstracto gyakori összefüggésre tekintettel a céldeliktum *önállótlan eszközcselekményeként* minősülhet.

A recens szerzők közül hasonlóan foglal állás a miskolci különös részi jegyzetben HORVÁTH TIBOR, szerinte „a halmazati kérdésekkel kapcsolatban hangsúlyozni kell az általános tételt: ha a magánlaksértés más súlyosabb bűncselekmény eszközcselekményeként jön létre, akkor a célcselekmény magába olvasztja”.¹¹⁸⁴

E) VISZOKAY szerint a magánlaksértést mint eszközcselekményt a lakásban elkövetett célcselekménnyel azért kell halmazatban megállapítani, mert a magánlaksértés „rendszerint nem olyan eszközcselekmény, amely nélkül a célcselekmény általában nem volna elkövethető”.¹¹⁸⁵ E kijelentés nézetem szerint mind az általános életpaszlat alapján, mind a bírói gya-

---

¹¹⁸¹ Sőt ha figyelembe vesszük az adott település konkrét viszonyait, szokásait, az este tíz óra körüli elkövetés in concreto *éjjel* elkövettként is minősülhet, ebben az esetben pedig a Btk. 221. § (4) bekezdése alapján – figyelemmel a (2) bekezdés a) pontjára – a magánlaksértés büntetési alakzatának megállapítása is szóba jöhetett volna. Vö. BH1983. 347.

¹¹⁸² BH1991. 339.

¹¹⁸³ Kifejezetten utalt e kíváncsálomra FADGYAS 1971, 667.

¹¹⁸⁴ HORVÁTH 2005, 153.

¹¹⁸⁵ VISZOKAY 1984, 439.

korlatban született ítéletek áttekintése révén cáfolható. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy bár a célcselekmény *általánosságban* elkövethető magánlaksértés nélkül, mégis *tipikusnak* tekinthető annak a magánlaksértéssel együtt történő megvalósítása. Így például a rablásnak, akárcsak a lopásnak tipikus megvalósulási formája az, hogy az elkövető a célbűncselekményt magánlaksértés kifejtése útján realizálja.¹¹⁸⁶ A különbség abban áll, hogy a jogalkotó a jogtalan behatolással elkövetett, illetve a betöréses lopás tényállását az ilyen módon elkövetett lopás fokozottabb társadalomra veszélyessége miatt – illetve a szabálysértés helyett bűncselekményként értékelhetőség érdekében is – törvényi egységként szabályozta, ezért a lopás e változatai esetében a halmazati minősítés eleve kizárt.¹¹⁸⁷ A rablás esetében a magánlaksértést is magában foglaló törvényi egység megalkotására – figyelemmel arra, hogy a rablásnak szabálysértési alakzata nincs, hanem ab ovo büntett – nem volt szükség, ez azonban nem jelenti azt, hogy a rablásnak ne lenne tipikus az a megvalósulási formája, amelyhez eszközcselekményül magánlaksértés járul, ezért itt az egységkénti minősítést törvényi egységi konstrukció hiányában a látszólagos anyagi halmazati viszony alapozza meg.¹¹⁸⁸

F) FÖLDVÁRI a büntetlen (jelen munkában: önállótlan) eszközcselekmény kategóriáját arra az esetre szűkíti le, amikor az eszközcselekmény a célcselekménynek *szükségszerű* feltétele, anélkül *in abstracto sem* lenne elkövethető, ezért egy korai munkájában a magánlaksértés eszközcselekményként történő megvalósulása esetén valóságos halmazat megállapítását tartotta indokoltnak, mivel annak a célcselekménnyel való kapcsolata nem szükségképpen, csupán gyakori.¹¹⁸⁹ Ezzel szemben ugyanezen cikkében más esetben az utó-cselekmény büntetlenségét azzal (is) okolja meg, hogy annak az előcselekménnyel való *rendszerinti* összefüggésére a jogalkotó figyelemmel volt.¹¹⁹⁰ Ezt a nyilvánvaló önellentmondást álláspontom szerint az *in abstracto* gyakori összefüggéseknek halmazati minősítést kizáró jelentőséget tulajdonító felfogás uralkodóvá tétele révén lehetne és kellene feloldani.

3.3.3. Az intellektuális közokirat-hamisítás nemcsak eszköz-, hanem adott esetben célcselekményként is megvalósulhat. Ha például az elkövető a hatóságot hamis magánokirat felhasználásával avégett téveszti meg, hogy valamely hatósági nyilvántartásba hamis adat kerüljön: az eszközcselek-

---

¹¹⁸⁶ Sőt az is gyakori eset, hogy a magánlakásban a lopásnak induló cselekmény annak lelepleződését követően válik rablássá.

¹¹⁸⁷ LÁSZLÓ 1986, 45.

¹¹⁸⁸ Az ilyen eseteket nevezhetnénk „besurranásos” vagy „betöréses” rablásnak.

¹¹⁸⁹ FÖLDVÁRI 1959, 13.

¹¹⁹⁰ Uo. 16.

mény a Btk. 345. §-ában írt *hamis magánokirat felhasználása* (az 1978. évi Btk. 276. §-a szerinti *magánokirat-hamisítás* szabályozási utóda), a cselekmény pedig az intellektuális közokirat-hamisítás. A nevezett deliktumok e formában történő találkozása kapcsán a Legfelsőbb Bíróság a 5/2000. BJE-ben arra az álláspontra helyezkedett, hogy ilyenkor „csupán az intellektuális közokirat-hamisítás megállapításának van helye, az *ezzel szükségszerűen megvalósuló* magánokirat-hamisítás bűnhalmazatban történő megállapításra nem kerülhet sor.”¹¹⁹¹ (kiemelés tőlem: A. I.). A BJE konklúzióját, tehát a halmazati minősítés mellőzését helyesnek találom, indoklásával azonban nem értek egyet. Mivel az idézett szövegrészlethez egyértelműen nem derül ki, hogy az LB a magánokirat-hamisítás és az intellektuális közokirat-hamisítás között fennálló szükségszerű kapcsolatot in abstracto vagy csupán in concreto meglévőnek tekinti, ezért mindkét lehetséges értelmezési formát vizsgálni kell.

A) A két bűncselekmény közötti összefüggés in concreto valóban szükségképpeninek tekinthető, mivel az LB által vizsgált esetben¹¹⁹² az intellektuális közokirat-hamisítás magánokirat-hamisítás megvalósítása nélkül nem lett volna realizálható. Az azonban már fentebb kimutatásra került, hogy az eszköz-cél viszonyban álló cselekmények közötti in concreto szükségképpen-i összefüggés önmagában nem elégséges a halmazati minősítés mellőzéséhez, ehhez legalábbis in abstracto gyakori összefüggésre van szükség két deliktum között. Így ha a bíróság az in concreto szükségképpen-i összefüggésre mint bűnhalmazatot kizáró okra hivatkozott, állásfoglalása az 1961. Btk. alapján folytatott, a halmazat körét túlságosan szűkítő és meghaladottnak tekinthető felfogáshoz közelít.

B) Nem aggálytalan a szükségszerű kapcsolatra történő hivatkozás abban az esetben sem, ha ez alatt az LB in abstracto szükségképpen-i összefüggést értett. A magánokirat-hamisítás és az intellektuális közokirat-hamisítás kapcsolata ugyanis absztrakt szinten nem tekinthető szükségképpeninek, mivel intellektuális közokirat-hamisításra sor kerülhet magánokirat-hamisítás nélkül is. Így ha például az elkövető valamely szóban létrejött szerződés¹¹⁹³ vonatkozásában közöl valótlan adatot a közokiratot készítő

¹¹⁹¹ A jogegységi határozat utal a BH1996. 290. III. sz. alatt közzétett eseti döntésre is.

¹¹⁹² „Ha a jármű átírásával kapcsolatos ügyintézés során olyan adásvételi szerződést nyújtanak be az illetékes rendőrhatalósághoz, amely a jármű korábbi tulajdonosát nem a valóságnak megfelelően tünteti fel, és ennek következtében a járműnyilvántartásba is a valóságnak meg nem felelő adat kerül...”

¹¹⁹³ Az 1959. évi Ptk. 205. §-a nem követel meg írásbeliséget valamennyi szerződés viszonylatában, főszabálynak az alakszerűség hiánya tekinthető. Lényegében megtartja e rendelkezést a 2013. évi Ptk. 6:4. § (2) bekezdése.

hivatalos személlyel, magánokirat hiányában a magánokirat-hamisítás megvalósulása fel sem merül, az sem büntetlen, sem büntetendő eszközselekményként nem jöhet figyelembe. Ugyanígy, ha nem hamis magán-, hanem éppen hamis közokirat felhasználásával kerül sor a valótlan adat közokiratba foglalására, az intellektuális közokirat-hamisítás eszközselekménye nem a magán-, hanem a közokirat-hamisítás törvényi tényállásába illeszkedik.

C) Láthattuk, hogy abban az esetben, ha az LB jogegységi határozatában in concreto szükségszerű összefüggésre hivatkozott, akkor nem adott kellő indokot a halmazat mellőzésére, ha pedig in abstracto szükségképpen kapcsolatot vélt felfedezni, akkor nem vette figyelembe az ismertetett kivételeket. A magánokirat-hamisítás és az intellektuális közokirat-hamisítás közötti kapcsolat e kivételekre tekintettel ugyanis nem tekinthető in abstracto szükségképpennek, in abstracto gyakori összefüggésük azonban aggálytalanul megállapítható. Álláspontom szerint tehát a magánokirat-hamisításnak (és az új Btk. hatálybalépése óta a hamis magánokirat felhasználásának) mint az intellektuális közokirat-hamisítás eszközselekményének önállótlanná válása nem az in concreto vagy in abstracto szükségképpen, hanem az *in abstracto gyakori* összefüggésen alapul. Továbbá a halmazat látszólagosságát indokolja az a körülmény is, hogy az intellektuális közokirat-hamisítás súlyosabb büntetés alá esik, mint a hamis magánokirat felhasználása. Feltehető, hogy ez utóbbi feltétel hiánya miatt tart valóságos halmazatot megállapítandónak a 2/2004. BJE 2. pontja a hamis vád, a más nevére szóló valódi közokirat felhasználásával elkövetett, valamint az intellektuális közokirat-hamisítás között.

3.3.4. Végül kiemelhető, hogy a bíróságok nem egyszer szembe mennek azzal az 1978. évi Btk. hatálybalépését követően megszilárdult elvvel, hogy a konkrét szükségszerűségnek halmazatot kizáró jelentőség nem tulajdonítható.

A) Így a Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében, ahol egy ún. „fegyverrablással” megvalósuló bankrablás kapcsán úgy fogalmazott, hogy „a büntetlen eszközselekmény a látszólagos anyagi halmazat egyik esete, amely két cselekmény – cél- és eszközselekmény – együttes előfordulását és bűnhalmazatban megállapítását kizárja. Erre akkor kerülhet sor, ha a halmazatot az eszközselekmény *absztrakt és konkrét szükségszerűsége* zárja ki. [...] *A konkrét szükségszerű kapcsolat miatt az eszközselekmény büntetlenül marad.* A terhelt ellen folyamatban volt bűnügyben ez annak megállapítását kívánná meg, mely szerint az I. r. terhelt a pénzüntézetek kirablását másként nem valósíthatta volna meg, mint a biztonsági örök szolgálati fegyverének eltulajdonításával” (kiemelések tőlem: A. I.).¹¹⁹⁴

---

¹¹⁹⁴ EBH2003. 925.

Ezt követően a bíróság arra tekintettel döntött úgy, hogy a rablás mellett halmazatban a löfegyverrel visszaélést is meg kell állapítani, mivel a fegyverek elrablása nem volt „a pénz elrablásának szükségszerű eszközcselekménye, mert a pénzintézeteknél tárolt pénzeszközök eltulajdonítása úgy is befejezhető lett volna, ha az ellenállás tanúsítására – a lenyűgöző erejű erőszak vagy fenyegetés miatt – a biztonsági őrök már nem képesek és fegyverük használatával ez okból meg sem próbálkoznak. Ennek több lehetséges módja is előfordulhat, amely nem feltételezi szükségképpen a szolgálati fegyverek erőszakos elvételét, majd elvitelét”.

A bíróság fenti okfejtéséből az tűnik ki, hogy a halmazatot nemcsak az *in abstracto*, hanem az *in concreto* szükségszerűség is kizárhatta volna, az azonban a vizsgált esetben ontológiaiilag hiányzott. Ez az álláspont azonban – a fent írtak alapján – nem helytálló, ezért ez esetben a halmazati értékelés helyességének alátámasztásához elegendő lett volna egyrészt az absztrakt gyakoriság hiányára, másrészt arra utalni, hogy a rablás és a löfegyverrel visszaélés halmazata azért is valóságos, mivel utóbbi büntetési tétele (alapesetben) az előbbinél nem alacsonyabb, így a löfegyverrel visszaélés társadalomra veszélyessége a rablás tényállásának keretében megnyugtatóan nem értékelhető.

B) Hasonlóképpen vitatható a Szegedi Ítéltáblának a Pénzes Henrietta-gyilkosságként elhíresült ügyben született döntése¹¹⁹⁵, amelyben a bíróság mellőzte a személyi szabadság megsértése megállapítását az előre kitérvelten, aljas indokból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés, erőszakos közöszlész és kifosztás mellett, annak ellenére, hogy a történeti tényállás alapján az elkövető a sértettet az erőszakos közöszlész és a kifosztás elkövetése után, egy órán át megkötözve a helyszínen hagyta, majd oda visszatérve ölte meg. A gyakorlat azonban egységes abban, hogy a személyi szabadság megsértése csak alaki halmazat esetén veszíti el önállóságát más, erőszakos bűncselekmények mellett, az anyagi halmazat mindig valóságos.¹¹⁹⁶ Erre figyelemmel csak az *in concreto* szükségképpeniség indokolhatta a táblabíróság döntését, ez a körülmény azonban, mint láttuk, a halmazat mellőzéséhez alapul nem szolgálhat. Erre tekintettel a személyi szabadság megsértését is indokolt lett volna az ítéletben önálló bűncselekményként megállapítani.¹¹⁹⁷

---

¹¹⁹⁵ Szegedi Ítéltábla Fkf.I.343/2007/7. sz.

¹¹⁹⁶ Így már a kir. Kúria BJT LXXVIII. k. 1926. 139-141., továbbá például BH1989. 263., 1991. 97., 1994. 65., 2009. 199.

¹¹⁹⁷ Az esetet részletes elemzés és kritika tárgyává tettem, lásd AMBRUS 2010a, 28-34.

4. Az önállótlan utócsелеkmény

4.1. Az önállótlan utócsелеkmény fogalma

Önállótlan utócsелеkmény álláspontom szerint akkor forog fenn, ha – valamely, a következő pontokban kifejtett körülményre tekintettel – vélemezhető, hogy a jogalkotó az utócsелеkmény társadalomra veszélyességét már a korábban realizált, tehát az ún. *előcsелеkmény* büntetési tételében értékelte. Szükséges feltétel az is, hogy az elő- és az utócsелеkmény in abstracto szükségképpen, vagy legalábbis gyakran együtt forduljon elő. Mivel az ilyen esetekben az utócsелеkménynek az előcsелеkménnyel valóságos halmazatban történő megállapítása kétszeres értékelést jelentene, az utócsелеkmény miatt az elkövető nem büntethető, terhére csak az előcsелеkmény állapítható meg. Súlyosító körülményt azonban természetesen a háttérbe lépő utócsелеkmény is képezhet.

4.2. A szükségképpeni vagy gyakori befejező tevékenység esete

4.2.1. Ez az eset általában akkor fordulhat elő, ha az utócsелеkmény elkövetési magatartásának megvalósításával az elkövető az előcsелеkmény törvényi tényállásában megfogalmazott *célzatot* utóbb ténylegesen realizálja. A jogirodalom gyakran emlegetett példája a pénzhamisítás és az azt követően megvalósulni látszó csalás kapcsolata.

4.2.2. A halmazati probléma e két bűncsелеkmény relációjában azért merülhet fel, mert a hamis (vagy meghamisított) pénz elkészítését követően, annak forgalomba hozatala olyan *tévedésbe ejtő* és az esetek többségében károkozással járó magatartás, ami egyben a csalás egyik elkövetési magatartása is. Ennek folytán vitássá válhat, hogy ilyen esetekben az elkövető a pénzhamisítás mellett a csalás miatt is felelősséggel tartozik-e.

4.2.2. ANGYAL álláspontja nemleges, figyelemmel arra, hogy a csalás ez esetben „természetszerű folytatása a pénzhamisítás bűncsелеkményének”.¹¹⁹⁸ Hasonlóan foglalt állást FONYÓ professzor.¹¹⁹⁹ FÖLDVÁRI véleménye ezzel szemben igenlő, a pénzhamisítást ugyanis nem követi szükségszerűen a hamis pénz forgalomba hozatala, s ekként a csalás.¹²⁰⁰ A szerző tehát e kérdés kapcsán is a fentebb már bemutatott és bírálat tárgyává tett, merev felfo-

---

¹¹⁹⁸ ANGYAL 1940, 64-65.

¹¹⁹⁹ FONYÓ ANTAL: A gazdasági bűncsелеkmények (Btk. XVII. Fejezet). In BOGDÁL et al. 1981, 457.

¹²⁰⁰ FÖLDVÁRI 1962, 229.

gását értékesíti, és nem vesz tudomást arról, hogy – tekintettel arra, hogy a pénzhamisító magatartását nyilvánvalóan és az esetek legnagyobb részében azért fejtí ki, hogy a hamis pénzt forgalomba hozva abból profitálhasson – így lényegében általános jelleggel *felemeli a pénzhamisítás büntetési tételét* a gyakorlatilag automatikus halmazati minősítés révén. Nyilvánvaló továbbá, hogy egy ilyen gyakori összefüggéssel a jogalkotó is számolt az egyes bűncselekményekre irányadó büntetési tételek megállapításakor, ezért a csalás külön megállapítása a kétszeres értékelés tilalmába ütközne.¹²⁰¹

4.2.2. A Btá. alatt folytatott gyakorlat egyébként a FÖLDVÁRI-féle nézetet követte, s az LB csak egy 1963-ban meghozott döntésében – egyébként az 1961. évi Btk. miniszteri indokolásának kifejezett intenciójára¹²⁰² is figyelemmel – fogadta el azt a helyes álláspontot, hogy „a vádlottak cselekményei egy tényállás keretében maradéktalanul elbírálhatók, és szükségtelen, hogy a szorosan összefüggő két elkövetési magatartás [...] két külön törvényi tényállás [...] alapján kerüljön elbírálásra”.¹²⁰³

4.2.3. A fenti döntés óta ezt a helyes felfogást követi a Legfelsőbb Bíróság¹²⁰⁴ és más ítélkezési fórumok, mint például a Baranya Megyei Bíróság¹²⁰⁵ és a Pécsi Ítéltábla is¹²⁰⁶, éspedig annak ellenére, hogy sok hasonló esetben – mint láttuk, például a magánlaksértés és a lakásban elkövetett bűncselekmény relációjában – a kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel vitatható valóságos halmazati minősítésre hajlik. Tehát, mint arra TÓTH MIHÁLY helyesen utal, „a pénzhamisításban testet öltő *csalás* megállapítását a gyakorlat töretlenül kizárja”.¹²⁰⁷

4.2.4. Megjegyezhető, hogy a fentihez egy nagyon közel álló esetben, a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása* (Btk. 392. §) és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés találkozásakor a gyakorlat vitatható módon halmazatot állapít meg.¹²⁰⁸ Ennek indoka – mint azt egy DEÁK ZOLTÁNNAL közös cikkünkben kimutattuk¹²⁰⁹ – feltehetőleg abban áll, hogy a pénzhamisítás alapesetére irányadó büntetési tételkeretben a bírói gyakorlat vélhetően értékelhetőnek tekinti a forgalomba hozatallal megvalósuló csalást, ezzel szemben a bankkártyával kapcsolatos bűncselekményeknél az

---

¹²⁰¹ Így NAGY F. 2008, 239.

¹²⁰² INDOKOLÁS-1961, 131.

¹²⁰³ BJD 2614.

¹²⁰⁴ BH 1999.198.

¹²⁰⁵ Baranya Megyei Bíróság 11.Fk.431/2005/36. sz.

¹²⁰⁶ Pécsi Ítéltábla Fkf.I.152/2006/4. sz.

¹²⁰⁷ TÓTH 2000, 329.

¹²⁰⁸ Így BERKES 2009, 1006/26., MOLNÁR G. 2009, 497., ellentétesen KIS 2006b, 690.

¹²⁰⁹ AMBRUS – DEÁK 2011, 86-92.

egységi értékelés esetén rendelkezésre álló büntetést nem tekinti kellőképpen súlyosnak. Sajnálatos módon tehát itt is egy büntetéskiszabási körülménynek tulajdonítanak halmazatot alapító jelentőséget.

4.3. Az önfeljelentés veszélyét magában hordozó utócsелеkmény

4.3.1. Az utócsелеkmény önálló bűncselekményként értékelésének nincs helye, ha az elkövető részéről a jogszerű magatartás tanúsítása gyakorlatilag önfeljelentést jelentene, vagyis az utócsелеkmény kifejtésétől való tartózkodás esetén e csелеkményével leleplezné korábban elkövetett bűncselekményét.¹²¹⁰

Ez az eset azért tekinthető az önállótlan utócsелеkmény különleges formájának, mivel itt az utócsелеkmény társadalomra veszélyessége az előcsелеkmény büntetési tételében elvileg értékelve nincsen, az utócsелеkmény megállapításának mellőzését tehát az indokolja, hogy annak vonatkozásában a bűncselekmény utolsó fogalmi elemének, a bűnösségnek egy feltétele, az *elvárhatóság*¹²¹¹ hiányzik. Senkitől sem várható el ugyanis, hogy saját érdekeivel ellentétes magatartást fejtsen ki, azaz a jogszerű magatartás tanúsításával kitegye magát az önfeljelentés veszélyének.¹²¹² Nem egyszerűen „emberiességi szempontokkal” kell tehát a halmazat lát-szölagosságát indokolnunk, miként azt FÖLDVÁRI teszi¹²¹³, hanem kifejezetten a bűncselekmény egyik fogalmi elemének hiányából lehet és kell levezetni azt.

Az eset „különlegessége” továbbá nézetem szerint, hogy ez esetben a háttérbe lépő bűncselekménynek a büntetés kiszabása körében történő súlyosító körülményként való értékelésétől is el kell tekintenünk.

4.3.2. FÖLDVÁRINAK egy 1950-es évekből – az ún. „feketevágások” korszakából – származó példája szerint a BHÖ. 269. b) alpontja szerinti *engedély nélkül történt állatvágás* mellett nem volt megállapítható az ugyanezen törvényhely az f) alpontjában szabályozott, a levágott állat bőrére vonatkozó *beszolgáltatási kötelezettség elmulasztása*.¹²¹⁴ Az LB ekkoriban ugyanígy járt el a tiltott aranyvásárlás és az arany megvételre történő felajánlásának elmulasztása összefüggésében.¹²¹⁵

---

¹²¹⁰ FÖLDVÁRI 1962, 242.

¹²¹¹ NAGY F. 2008, 164-165.

¹²¹² Uo. 164.

¹²¹³ FÖLDVÁRI 2006, 226.

¹²¹⁴ FÖLDVÁRI 1959, 15.

¹²¹⁵ BJD 464., 477.

Nem került továbbá megállapításra az *üzérkedés* (1961. évi Btk. 236. §) mellett az ezt értelemszerűen követő adócsalás.¹²¹⁶ Korabeli döntéseiben a Legfelsőbb Bíróság helyesen hivatkozott – többek között – arra, hogy a halmazat megállapítása ez esetben az üzérkedés büntetési tételének általános felemelésével járna.

4.3.3. A közelmúltban ugyanezt a jogelvet fogalmazta meg a legfőbb bírói fórum a 2/2002. BJE-ben, amely szerint „nem valósítja meg a vámorgazdaság mellett az adócsalást, aki a vámorgazdaság útján birtokába került csempészett vámárura vonatkozó adóbevallási kötelezettségének nem tesz eleget”. A jogegységi határozatban kifejtett felfogás kapcsán kiemelhető, hogy az az utócslekmény büntetlenségét kifejezetten a bűnösség, s ekként a bűncselekmény fogalmi elemét képező *elvárhatóság* hiányából vezette le.¹²¹⁷

E döntés absztrahálásával állítható fel az a tétel, hogy semelyik, haszon-szerzéssel járó bűncselekmény elkövetője nem büntethető azért, mert a bűncselekményből származó jövedelme után nem tett eleget a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségének (amely cselekmény jelenleg önmagában költségvetési csalásként lenne értékelhető), mivel a jogszerű magatartás tanúsítása – tehát a gyakorlatban a bűnös forrásból származó jövedelem utáni adó megfizetése – tőle nem várható el.

4.3.4. Ugyancsak az elvárhatóság hiánya folytán nem állapította meg a Szegedi Ítéltábla a csempészetet követően megvalósított jövedéki orgazdaságot az elkövető terhére, mivel a csempészetben résztvevő személytől nem várható el, hogy eleget tegyen a jövedéki adófizetési kötelezettségének a jövedéki adó tárgyát képező becsempészett vámárura nézve.¹²¹⁸

4.3.5. Az LB egyik újabb döntése nyomán ugyanezen okból mellőzte a sikkasztással halmazatban a *számveteli rend megsértésének* (Btk. 403. §) megállapítását, amikor a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepeltette a társaság könyvelésében.¹²¹⁹

---

¹²¹⁶ BJD 451., 466.

¹²¹⁷ A jogegységi határozat mindenben helyeselhető indokolása szerint „bűnösség nélkül nincs büntetőjogi felelősség [...]. A bűnösségnek eleme a normának megfelelő magatartás elvárhatósága. A büntetendő cselekmények elkövetésétől mindenki köteles tartózkodni, a törvény elvárja, hogy az állampolgár magatartását a „közösségi motívum” befolyásolja. Vannak azonban olyan helyzetek, amelyekben ez a büntetőjogi felelősség terhével nem várható el. Az elvárhatóság a bűnösség értékelő /normatív/ eleme, és mindig az elkövető javára érvényesül. Az önfeljelentés „nem várható el”, ezért a bűnösség hiányában bűncselekmény nem valósul meg”.

¹²¹⁸ Szegedi Ítéltábla Bf.II.76/2010/44. sz.

¹²¹⁹ BH2011. 57.

4.3.6. Bár fogalmilag bűnkapcsolati jellegű magatartásokat foglal magában, így a következő pontban is érintendő a pénzmosás bűncselekménye, annak azonban egy speciális, a Btk. 399. § (3) bekezdésében szabályozott, lényegében az elkövető saját korábbi bűncselekményének elkövetéséből szármadó dologra elkövethető esete az önálló utócselekmény e pontban bemutatott alakzatával mutat szorosabb összefüggést. Tekintettel arra, hogy az esetek nagy részében az ilyen magatartástól való tartózkodás az alaphűncselekmény lelepleződéséhez vezetne, képviselhető TÓTH azon álláspontja, amely szerint a pénzmosást ilyenkor külön nem megállapítandó utócselekményként indokolt kezelni és azt a körülményt, hogy az elkövetőnek a bűnös úton szerzett javakkal mi volt a célja, elegendő a büntetékiszabás körében értékelni.¹²²⁰ Vele szemben GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ úgy foglal állást, hogy „az alaphűncselekmény elkövetőjének felelősségre vonása pénzmosás miatt *nem ütközik a büntetőjog dogmatikájának elveibe*”, érvei szerint a cselekmények társadalomra veszélyessége és az elkövető bűnössége is többszörös, az alaphűncselekmény és a pénzmosás jogi tárgyai általában különbözőek, továbbá a bűncselekmények közötti összefüggés sem szükségszerű.¹²²¹ A többszörös társadalomra veszélyesség és a jogi tárgyak eltérő jellege azonban bármely haszonszerzéssel járó bűncselekmény és a költségvetési csalás viszonylatában is ugyanígy adott lehet, a halmazat valódiságát ezek tehát kellőképpen nem támasztják alá. Az a körülmény, hogy az utócselekmény szükségképpen követi a korábban elkövetett bűncselekményt, szintén nem állítható a látszólagos halmazati esetek többségében (így ha a bűnöző úgy dönt, hogy „megjavul”, bűnös eredetű jövedelmét a hatóságnál bejelenti, a költségvetési csalást látszólag sem követi el, az összefüggés tehát ez esetben sem szükségszerű). Emellett az elvárhatóság hiányára vagy nagyfokúan csökkent jellegére figyelemmel legalábbis vitatható, hogy az elkövető bűnössége mind az alap-, mind az utócselekmény kapcsán ugyanolyan agálymentesen megállapítható. Mindezekre figyelemmel a valóságos anyagi halmazati értékelés helyességéhez kétség férhet, éspedig annak ellenére is, hogy a tényállás hatályos szövegezésével a magyar jogalkotó a pénzmosás elleni hatékonyabb küzdelem érdekében, nemzetközi kötelezettségeinek tett eleget.¹²²²

Szintén nem osztható az a jogirodalmi álláspont, amely szerint a pénzmosás az ismertetett esetben önállóságát nem veszítheti el, mivel büntetlen utócselekményről csak akkor lehet beszélni, ha az az alapcselekménnyel

---

¹²²⁰ TÓTH 2002, 33.

¹²²¹ GÁL I. 2004, 75-76.

¹²²² Lásd a Varsói Egyezményt kihirdető 2008. évi LXIII. törvényt.

okozott jogtárgysérelmet nem fokozza.¹²²³ Ez az állásfoglalás ugyanis nem számol a jelen munkában is részletezett szemponttal, hogy a sérelmet nem fokozó utócsелеkmény esete csupán egy az önálló utócsелеkmény esetkörei közül, annak ismérvei tehát valamennyi idetartozó kategóriára nem vonatkoztathatóak. Így például az e pontban tárgyalt költségvetési csalásról sem mondható, hogy ne okozna az alapbűncselekményen felül további jogtárgysérelmet, önállóságának elvesztése – az elvárhatóság hiánya okán – mégsem kifogásolható.

4.4. *Bűnkapcsolat mint önálló utócsелеkmény*

4.4.1. Régtől fogva elismert az a tétel, hogy ha az elkövető valamely bűncselekmény elkövetésében *társtettesként* vesz részt, majd ezt követően a korábbi alapcselekményhez kapcsolódó valamely bűnkapcsolati alakzatot is megvalósítja, ez utóbbi cselekménye önálló bűncselekményként nem értékelhető.¹²²⁴ Érvényesül ez a felfogás az alapcselekmény *felbujtója* vonatkozásában is, így az alapcselekményre való felbujtás mellett az utólagos bűnkapcsolati jellegű deliktum nem állapítható meg, és pedig annak ellenére sem, hogy e cselekményt tettesi minőségben realizálja az elkövető.¹²²⁵

A kir. Kúria a kérdés kapcsán úgy foglalt állást, hogy „a lopás *részessége* mellett ugyanarra a büntettre vonatkozó orgazdaság büntette külön nem állapítható meg”.¹²²⁶ A Miskolci Megyei Bíróság szerint pedig „az alapbűncselekmény valamelyik *elkövetőjét* egyben orgazdaság miatt is büntetni fogalmilag kizárt” (kiemelések tőlem: A. I.).¹²²⁷ Ezekből a megfogalmazásokból álláspontom szerint az is okszerűen következik, hogy ugyanezt az elvet kell alkalmazni nemcsak az alapbűncselekmény társtettese és felbujtója, hanem *bűnsegédje* vonatkozásában is.

4.4.2. Így például – az első lopott holmi megvásárlását követően – az alapcselekményként megvalósuló lopás pszichikai bűnsegédjeként és *nem* orgazdaság tetteseként kell felelősségre vonni azt az elkövetőt, aki első ízben mint orgazda vásárolja meg a tolvajtól a lopott dolgot, ezt követően pedig a további lopási cselekményekhez bűnsegélyt nyújt azáltal, hogy az azokból származó dolgok megvásárlását előzetesen kilátásba helyezi, s így a

---

¹²²³ ZÁDOR 2006

¹²²⁴ NAGY F. 2008, 240.

¹²²⁵ Így HALÁSZ 1970, 655.

¹²²⁶ Kir. Kúria 10.506/1882. sz. Némiképpen ellentétesen 9704/1881. sz.

¹²²⁷ Miskolci Megyei Bíróság Bf.1/468/1954. sz. (BJD 455.)

tolvaj a soron következő lopás elkövetésekor már számol a biztos értékesítési lehetőséggel.¹²²⁸

4.4.3. E felfogás helyességét támaszthatja alá továbbá egy praktikus előny is. A példára visszatérve: ha a lopott dolgok megvásárlását az elkövető előzetesen beígéri a tolvajnak, az ezt követő lopások bűnsegédjeként akkor is felelősségre lesz vonható, ha a lopássorozat még azelőtt lelepleződik, hogy az gazdaság megállapításához szükséges tettesi cselekmény (így például a lopott dolog ellenértékének megfizetésére, a dolog átvételére, stb.) kifejtésére sor került volna. A büntetendőség így tehát az elkövető korábbi cselekményéhez igazodik, ami adott esetben olyan előnyt jelenthet az igazságszolgáltatás számára, amely megfelelően kompenzálni tudja azt az imént említett – s mint láthattuk, a büntetéskiszabás körében egyébként is megfelelően kiküszöbölhető – hátrányt, hogy az elkövető nem egy bűnkapcsolati jellegű bűncselekmény tetteseként, hanem csak az alapcselekmény bűnsegédjeként felel.

4.4.4. Megjegyezhető azonban, hogy az LB gyakorlatában előfordult olyan döntés, amely szerint „nem az alapcselekményhez kapcsolódó bűnsegélyt, hanem folytatólagosan elkövetett gazdaságot valósít meg, aki a szándékos vagyon elleni bűncselekményből származó dolgokat rendszeresen, saját vagyoni haszna érdekében megvásárolja”.¹²²⁹ A fenti tételre figyelemmel e döntés helyessége vitatható.

4.4.5. Ugyanez az elv alkalmazható lehetne a bűnpártolás viszonylatában is¹²³⁰, e kérdés azonban – a bűnpártolás tényállásának szövegezésére figyelemmel – inkább elhatárolási, semmint halmazati problémaként értékelhető. A tényállás azon kitételéből ugyanis, hogy az elkövető „anélkül, hogy a bűncselekmény elkövetőjével az elkövetés előtt megegyezett volna”, egyértelműen következik, hogy az a személy, aki az alapbűncselekmény elkövetésében bármely elkövetői minőségben részt vett, a másik elkövető utólagos támogatásával külön bűnpártolásért már nem vonható felelősségre. Szintén felmerülhet, hogy a pénzmosás bűnkapcsolati jellegére figyelemmel válhat önálló utó-cselekménnyé. A halmazati problémát azonban e bűncselekmény Btk. 399. § (1) és (2) bekezdés, illetve 400. § szerinti alakzatai egyértelműen kizárják azáltal, hogy a „más által elkövetett büntetendő cselekmény” kapcsán fogalmazzák meg az elkövetési magatartásokat, így aki az alapcselekmény elkövetője volt, már fogalmilag sem követheti el a pénzmosás eme alakzatait. A Btk. 399. § (3) bekezdéséhez lásd az előző pontban írtakat.

---

¹²²⁸ NAGY F. 2008, 229. Helytelenül a Kecskeméti Városi Bíróság 10.B.321.2008/118. sz. döntése.

¹²²⁹ BH1985. 12.

¹²³⁰ Ugyanígy FÖLDVÁRI 1965, 379.

4.5. A sérelmet fenntartó utócsелеkmény

4.5.1. Önállóan az utócsелеkmény akkor is, ha annak realizálásával az elkövető már nem fokozza, csak fenntartja a korábbi csелеkményével előidézett sérelmet. A jogirodalomban leggyakrabban említett példa erre a lopás és a rongálás kapcsolata. Az uralkodó felfogás szerint a tolvaj nem büntethető rongálás elkövetése miatt abban az esetben, ha az általa ellopott dolgot utóbb megrongálja, vagy megsemmisíti.¹²³¹ FÖLDVÁRI ezt azzal indokolja, hogy „megrongálás, megsemmisítés esetében nincs tehát sem új irányú, sem új vonatkozású társadalomra veszélyesség, de az első csелеkmény társadalomra veszélyességének fokozódása, növekedése sem állapítható meg”.¹²³² A német jogirodalomban ezt az álláspontot képviseli GROPP.¹²³³

Nézetem szerint ez esetben a rongálás megállapításának mellőzése adott esetben vitatható, s képviselhető lenne olyan álláspont, amely ilyenkor a lopás és a rongálás között valóságos halmazatot állapít meg. Ennek indokát abban látom, hogy a lopott dolog utólagos megsemmisítése nagymértékben lecsökkenti az in integrum restitutio lehetőségét, megghiúsíthatja egy esetleges sikeres közvetítői eljárás (Be. 221/A. §) esélyét, továbbá a lopással okozott sérelmet lényegében véglegesíti.

4.5.2. Helytállóbb példa lehet az önállóan utócsелеkmény e válfajára az a korábbi joggyakorlatban kialakult¹²³⁴, s napjainkban a BKv 29. alapján is érvényesülő felfogás, amely szerint az az elkövető, aki az általa korábban elkövetett, vagyonkezeléshez kapcsolódó, haszonszerzéssel járó bűncsелеkménnyel (például sikkasztással) okozott hiányt úgy leplezi, hogy azt a sértett megtévesztésével eltünteti, utóbbi csелеkményével csalást nem valósít meg. Megjegyezhető, hogy ez az esetkör az önállóan utócsелеkmény különleges esetével is rokonítható lenne.

Hasonlóan ebbe a körbe sorolható az LB azon döntése, amely szerint „a vagyon elleni bűncsелеkmények elkövetői az alapbűncsелеkménnyel halmazatban általában nem valósítják meg a csalás bűncsелеkményét is azáltal, hogy a bűncsелеkmény tárgyát képező dolgot, amelyen a polgári jog szabályai szerint tulajdont nem szerezhettek, jóhiszemű vevőnek eladják, vagy vele elcserélik”.¹²³⁵ Ha tehát az elkövető az általa ellopott járművet mint sajátját cseréli el jóhiszemű harmadik személlyel, s e tévedésbe ejtő és kárt

---

¹²³¹ Így NAGY F. 2008, 240. és STEFFLER 1981, 978.

¹²³² FÖLDVÁRI 1962, 239.

¹²³³ GROPP 2001, 505.

¹²³⁴ BJD 450., 5852.

¹²³⁵ EBH2005. 1296.

okozó tevékenységével további haszonszerzésre már nem törekszik, a lopással okozott sérelem további fokozására nem kerül sor, így a valóságos halmazat megállapítása mellőzhető.

A fentieknek megfelelően foglalt állást a Szegedi Ítéltábla is, amikor nem értékelte külön csalásként az elkövető azon cselekményét, hogy a tulajdon-fenntartással rábízott bort jóhiszemű vevőnek értékesítette.¹²³⁶

5. Az önállótlan mellékcselekmény

5.1. Az önállótlan mellékcselekmény fogalma

Az *önállótlan mellékcselekmény* a látszólagos anyagi halmazat utolsóként tárgyalt és általánosságban a legkisebb jelentőséggel bíró válfaja. A jogirodalom szerint akkor forog fenn, ha két cselekmény közül az egyik *alárendelt jelentőségű* a másik, az ún. *főcselekmény* mellett, továbbá a mellékcselekmény hol *megelőzi*, hol *kíséri*, hol pedig *követi* a mindig jelentősebb főcselekményt.¹²³⁷ Mint SCHULTHEISZ írja, a büntetlen (önállótlan) mellékcselekmény „éppen ennek a vagylagosságnak következtében nem sorolható sem a büntetlen eszköz-, sem a büntetlen utókcselekmény kategóriájába”.¹²³⁸ További ismerv, hogy előfordulása a főcselekménnyel in abstracto szükségképpen vagy gyakori legyen, amely körülmény folytán vélelmezhető, hogy a jogalkotó a kisebb jelentőségű cselekményt már figyelembe vette a főcselekmény büntetési tételének megállapításakor (erről lásd fentebb).

FÖLDVÁRI a büntetlen mellékcselekmény mint látszólagos anyagi halmazati kategória létjogosultságát tagadta, s annak valamennyi esetét a valóságos anyagi halmazat körébe utalta.¹²³⁹ A mellékcselekmény önálló bűncselekményként megállapítása azonban – mint látni fogjuk – többnyire a jogalkotó által a főcselekmény keretében egyszer már figyelembe vett valamely körülmény másodszori értékelését jelenti, s ezzel az egység-többség legfőbb rendezőelvébe ütközik.

---

¹²³⁶ Szegedi Ítéltábla Bf.II.169/2008/9. sz.

¹²³⁷ NAGY – TOKAJI 1993, 170.

¹²³⁸ SCHULTHEISZ 1956, 16.

¹²³⁹ FÖLDVÁRI 1962, 205.

5.2. Példák az önállótlan mellékcelekményre

5.2.1. A *családi jogállás megsértése* (Btk. 213. §) mellett önállótlan mellékcelekmény lehet az intellektuális közokirat-hamisítás.¹²⁴⁰ Ha ugyanis az elkövető más családi állását oly módon változtatja meg, hogy közreműködik abban, hogy a passzív alany családi állására vonatkozó valótlan tényt foglaljanak közokiratba, ez a közreműködés meg is előzheti és követheti is a főcselekményként értékelhető családi állás megváltoztatását, ezért sorolható e két cselekmény ilyen formában történő együttes fennforgása esetén az intellektuális közokirat-hamisítás e látszólagos anyagi halmazati kategóriába. A régi jogirodalom egyébként ugyancsak így értékelte a szabályozási elődnek tekinthető *családi állás elleni büntett* (1961. évi Btk. 272. §) és az intellektuális közokirat-hamisítás kapcsolatát.¹²⁴¹

5.2.2. Álláspontom szerint a *fogolyzendülés* (Btk. 284. §) mellett elkövetett rongálás az igazságszolgáltatás elleni deliktum büntetlen mellékcelekményének minősül. Az LB ezzel ellentétesen foglalt állást, amikor kimondta, hogy a fogolyzendülés és a rongálás bűnhalmazatban állapítandó meg, ha a zendülés során a fogvatartottak a zárkaikban a berendezési tárgyakat megsemmisítve törnek-zúznak, és ezáltal vagyoni kárt okoznak.¹²⁴² Abban igaza volt a Legfelsőbb Bíróságnak, hogy „a rongálás többletcelekmény, a fogolyzendülés anélkül is megvalósítható, mint ahogy azt az ügyben szereplő vádlottak egy része rongálás nélkül követte el”, mivel a két cselekmény közti összefüggés in abstracto nem szükségképpen, csupán tipikus. Azt is elismerte azonban, hogy a fogolyzendülés elkövetési magatartását jelentő nyílt ellenszegülésben való részvétel *tipikusan* olyan aktív magatartásokkal valósul meg, mint a lármázás, a zörgés, a *berendezési tárgyak összetörése*, illetve a zárkák rendjének teljes feldúlása. Ha pedig a berendezési tárgyak összetörése mint károkozó cselekmény a fogolyzendülés elkövetési magatartásának egyik tipikus megvalósulási formája, a rongálás külön megállapítása ugyanazon körülmény kétszeres értékelését jelenti, mivel a rongálás elkövetési magatartása is megsemmisítés vagy megrongálás.

Nézetem szerint ugyanez a helyzet abban az esetben, ha a rongálás különösen jelentős kárt okoz és egyébként 5-10 évig terjedő szabadvesztéssel lenne büntetendő [Btk. 371. § (6) bekezdés]. Ilyenkor ugyanis a rongálási cselekmény a fogolyzendülés 5-15 évig terjedő szabadságvesztéssel bünte-

---

¹²⁴⁰ NAGY F. 2009a, 233.

¹²⁴¹ Így SCHULTHEISZ 1956, 16. és HALÁSZ 1966, 342. Korábban hasonlóan BAUMGARTEN 1907b, 318.

¹²⁴² BH1994. 10. II.

tendő azon minősített esetének az önállóan mellékcselekménye lehet, amelynek esetében a fogolyzandulás *különösen súlyos következményre vezet* [Btk. 284. § (3) bekezdés] – a különösen súlyos következmény ugyanis tipikusan jelentheti a különösen jelentős kár okozását is. Sérti a kétszeres értékelés tilalmát, ezért helytelen tehát az a jogirodalmi állásfoglalás, amely szerint „ha a különösen súlyos következmény egyben más bűncselekmény is megvalósít, halmazatot kell megállapítani”.¹²⁴³

5.2.3. A *nyereségvágyból elkövetett emberölés* [Btk. 160. § (2) bekezdés b) pont] mellett önállóan mellékcselekményt képezhet a rablás.¹²⁴⁴ Mint arra a „kapcsos kommentár” rámutat, képviselhető olyan – a Debreceni Ítéltábla szóhasználatában is előfordult¹²⁴⁵ – álláspont is, amely szerint a nyereségvágyból elkövetett emberölés tényállása olyan *összefoglalt bűncselekmény*, melyet a rablásból és az emberölésből alkotott a törvényhozó avégett, hogy reá a halmazati szabályok alkalmazása helyett az életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható legyen.¹²⁴⁶ A egység és a látszólagos halmazat kategóriáinak viszonylagosságára tekintettel ez az álláspont nem tekinthető megalapozatlannak. Álláspontom szerint azonban mégis helyesebb a rablást az élet elleni bűncselekmény önállóan mellékcselekménynek tekinteni, mivel a nyereségvágyból elkövetett emberölés megállapításához nem szükséges, hogy a rablás valamennyi tényállási eleme megvalósuljon, ahhoz elegendő a nyereségvágy mint motívum fennforgása is¹²⁴⁷, tehát a rablással való törvényi egység nem minden életbeli helyzetben érvényesülne.¹²⁴⁸

5.2.4. A rablással szemben a nyereségvágyból elkövetett emberölésnek *nem* büntetlen mellékcselekménye a Btk. 366. § (1) bekezdés b) pontja szerinti *kifosztás*, éspedig akkor sem, ha a jogtalan eltulajdonításra csak a sértett halálának bekövetkezését követően kerül sor. A dologelvétel ugyanis nem lehet az ölés motívuma, mert ebben az esetben a kifosztás megállapításának a minősített emberölés mellett nincs helye. Ha pedig ez a motívum hiányzik, a nyereségvágyból elkövetett emberölés nem valósul meg. A kifosztás tehát ebben a relációban *látszólag sem* lehet tényállásszerű, azaz e két deliktum

---

¹²⁴³ NAGY F. 2009a, 349.

¹²⁴⁴ NAGY – TOKAJI 1993, 170.

¹²⁴⁵ Debreceni Ítéltábla Bf.II.61/2009/9. sz.

¹²⁴⁶ BERKES 2009, 38/2.

¹²⁴⁷ NAGY F. 2009a, 74.

¹²⁴⁸ Ezzel szemben a szabályozási elődnek tekinthető emberöléssel párosult rablás (CSEMEGI-kódex 349. §) törvényi egységként foglalta magában az emberölést és a rablást, ám ezen összefoglalt bűncselekmény megvalósulásához a rablásnak is meg kellett történnie, a motívumként értékelhető nyereségvágy fennforgása ehhez önmagában nem volt elegendő.

kapcsán nem merül fel halmazati kérdés. Egy eseti döntésében ezzel egyezően foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság is.¹²⁴⁹

A kifosztás büntette tehát csak alapeseti emberölés mellett kerülhet megállapításra, éspedig – a 2/1998. BJE szerint – akkor, ha a nyereségvágy az emberölés megvalósítását követően keletkezik az elkövetőben, aki ekkor veszi el az általa korábban megölt személy értékeit – ebben az esetben azonban az emberölés alapesetének és a kifosztásnak a halmazata mindig valóságos.

---

¹²⁴⁹ BH2001. 412. II.

Összegzés

Jelen munka keretében az egység és a halmazat helyes elhatárolása szempontjainak kidolgozását tűztem ki célul, a bűncselekményi egység büntető anyagi jogi kategóriáinak áttekintése, dogmatikai elemzése révén. A dolgozatban tehát részletesen a természetes és a törvényi egységgel, továbbá az álláspontom szerint szintén ebbe a körbe sorolható látszólagos halmazattal foglalkoztam.

Igyekeztem mindvégig figyelemmel lenni az elmélet mellett a joggyakorlat iránymutatásaira, eseti döntéseire is, és ahol álláspontom szerint nem tartható felfogással találkoztam, általam képviselhetőbbnek tekintett álláspont kialakítására törekedtem.

A természetes egység kategóriájáról úgy foglaltam állást, hogy annak fogalmát a jövőben sem lenne szerencsés elszakítani a büntetőjogi tényállások megalkotásának alapjául szolgáló közfelfogástól, illetve arra jutottam, hogy a hagyományos csoportosítás – a szoros értelmű egyszeres diszpozíciószerűség kategóriájának kimunkálásával – némiképpen egyszerűsíthető. Rámutattam továbbá egyes aggályos jogalkalmazói megoldásokra, amelyek kiküszöbölése lenne indokolt.

A törvényi egység körében sorolható folytatólagos bűncselekmény kapcsán kimutattam, hogy annak részcsselekményei jelenleg kizárólag önmagukban is bűncselekményként minősülő cselekmények lehetnek, de lege ferenda azonban megfontolandó lenne a szabálysértési értékre elkövetett részcsselekmények folytatólagos egységbe való bevonása is. Az egységes elhatározás kritériuma kapcsán kiemelhető, hogy annak vizsgálata a büntetőeljáráshoz sohasem mellőzhető, továbbá a folytatólagosság fogalma a vegyes bűnösséggel, illetve tisztán gondatlanul megvalósuló bűncselekményekre is kiterjesztendő. A sértett azonossága vonatkozásában szakítani kell az elkövető tudattartalmától független, objektív szemlélettel, a rövid időköz fogalmát pedig – a bírói gyakorlattal egyezően – érdemes lenne a korábbiaknál rugalmasabban értelmezni. A folytatólagos elkövetést nem indokolt minden esetben súlyosító körülményként értékelni a büntetés kiszabás során.

Az üzletszerűség kapcsán továbbra sem indokolt figyelmen kívül hagyni a fogalom szubjektív oldalát képező rendszeres haszonszerzésre törekvés célzatát, egység-többség tani szempontból pedig vissza kellene térni az ugyanolyan bűncselekmények üzletszerű elkövetését törvényi egységnek tekintő felfogáshoz azzal, hogy az erre vonatkozó szabályokat de lege ferenda a Btk. Általános Részében indokolt elhelyezni.

Az érték-egybefoglalás jogintézményének, amennyiben a jogalkotó azt ismét be kívánná vezetni, a jogállami követelményekre figyelemmel egyértelműen a Btk. Általános Részében kell helyet kapnia.

A szubszidiaritást – melyet az uralkodó felfogással szemben indoklatbannak tűnik látszólagos alaki halmazat helyett törvényi egységnek tekinteni – egységesen, kizárólag az „amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg” fordulattal kellene a törvényben megjeleníteni, érvényre juttatva azt a felfogást, amely a záradékolt bűncselekménnyel valóságos alaki halmazatban sosem állapíthatna meg ugyanolyan vagy enyhébb súlyú bűncselekményt.

A látszólagos alaki halmazatnak tekintett specialitás kapcsán indokolt hangsúlyozni, hogy a jogirodalom és a gyakorlat sokszor két olyan bűncselekmény relációjában is használja e kifejezést, amelyekre a specialitás eredeti definíciója nem illeszthető rá, ezért – jórészt célszerűségi szempontból – szükséges lenne különbséget tenni tág és szoros értelemben vett specialitás között.

A konszumpció viszonylatában általános érvényűvé kellene válnia annak a felfogásnak, amely szerint nemcsak az in abstracto szükségképpen, hanem a gyakori összefüggések is kizárják a halmazati minősítést, attól pedig tartózkodnia lenne indokolt a joggyakorlatnak, hogy kizárólag az átfogóbb tényállás büntetési tételének kellően súlyos vagy túl alacsony volta alapján döntsön abban a kérdésben, hogy az adott bűncselekmény egy kevésbé átfogó, vele gyakran együtt járó deliktumot konszumulhat-e vagy sem.

A látszólagos anyagi halmazaton belül részemről – a beolvadás mellett – önállótlán rész-, eszköz-, utó- és mellékselekmény között teszek különbséget, figyelemmel arra, hogy az önállóan nem megállapított cselekmény tipikusan súlyosító körülményt képezhet a büntetéskiszabás körében, ezért nem szabatos a jogirodalomban és -gyakorlatban gyakran előforduló „büntetlen” kitétel használata.

Az önállótlán eszközselekmény kapcsán – a konszumpcióhoz hasonlóan – elegendő lenne in abstracto gyakori összefüggést megkövetelni az eszköz-cél viszonyban álló cselekmények között előbbi önállótlanná válásához (a további feltételek fennforgása esetén), in concreto összefüggéseknek azonban ilyen jelentőséget tulajdonítani sohasem szabadna.

Záró összegzésül arra szükséges még rámutatni, hogy az egység-többség korábban előszeretettel vizsgált, mára némiképp elfeledett témakörének elhanyagoltsága – úgy gondolom – két lehetséges okra vezethető vissza. Elképzelhető, hogy sokan a jóformán évtizedek óta változatlan tanokat mára axiómaként kezelik, s ezért újragondolásukat felesleges fáradságnak tartják.

Mások épp ellenkezőleg, arra juthattak, hogy annyira sokrétű és szerteágazó ez a problémakör, hogy egységes felfogást kialakítani hiábavaló vállalkozásnak tűnik.

Előbbi felfogás cáfolásához reményeim szerint – szerény eszközeivel – jelen dolgozat is hozzájárulhatott, miután számos ponton láthattuk a gyakorlatban és az elméletben egyaránt évtizedek óta megmerevedett álláspontok tarthatatlanságát, sokszor gyakorlati célszerűtlenségét és büntetőjogi alapelvekbe ütköző voltát. Több igazság lehet a második állításban, mivel a teljesen egységes elvi alapokon nyugvó felfogás kialakításához természetesen ez a dolgozat sem elégséges eszköz, azonban a régóta feledésbe merült, avagy sosem vitatott kérdések felvetésével legalábbis kiindulópontul szolgálhat további vizsgálódásokhoz. Amennyiben munkám mindehhez legalább kis mértékben hozzájárult, azzal már elérte a célját.

Felhasznált irodalom

(a rövidítések feloldásával)

A - Á

ASCHROTT – LISZT 1910 = ASCHROTT, PAUL FELIX – LISZT, FRANZ VON (szerk. és társszerzők): Die Reform des Reichstrafgesetzbuchs: kritische Besprechung des Vorentwurfs zu einem Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich unter vergleichender Berücksichtigung des österreichischen und schweizerischen Vorentwurfs. A vonatkozó rész szerzője DOHNA, ALEXANDER GRAF ZU. Guttentag, Berlin, 1910.

ÁDÁM 1961 = ÁDÁM GYÖRGY: A folytatólagos egység és a bűnhalmazat kérdése a Büntető Törvénykönyv Tervezetében. Magyar Jog. 1961/2. sz.

AMBRUS 2008 = AMBRUS ISTVÁN: A folytatólagos bűncselekményről. Jogelméleti Szemle. 2008/4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/ambrus36.mht>

AMBRUS 2009a = AMBRUS ISTVÁN: A büntetlen eszköz-, utó- és mellékcselekményekről. Jogelméleti Szemle. 2009/4. sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/ambrus40.mht>

AMBRUS 2009b = AMBRUS ISTVÁN: A magánlaksértés mint büntetlen esz-
közselekmény. Bűnügyi Szemle. 2009/4. sz.

AMBRUS 2010a = AMBRUS ISTVÁN: A Szegedi Ítéltábla döntése Pénzes Henrietta gyilkossági ügyében. A törvény szerinti legsúlyosabb büntetés kiszabásának indokoltsága, valamint a személyi szabadság megsértése önálló megállapításának mellőzése. Jogesetek Magyarázata. 2010/4. sz.

AMBRUS 2010b = AMBRUS ISTVÁN: Az ismételten bevezetett érték-
egybefoglalásról és az ezzel kapcsolatos egyes elméleti és gyakorlati problémákról. Magyar Jog. 2010/5. sz.

AMBRUS 2011a = AMBRUS ISTVÁN: A bűnhalmazat látszólagosságát meg-
alapozó egyes körülményekről. Kriminológiai Közlemények 69. Közbizton-
ság és Társadalom. Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 2011.

AMBRUS 2011b = AMBRUS ISTVÁN: A törvényi egységről. In KIRÁLY MIK-
LÓS – VARGA ISTVÁN (szerk.): A XXIX. Országos Tudományos Diákköri
Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójának Díjnyertes Dolgozatai. I.
kötet. Elte Eötvös Kiadó. Budapest, 2011.

AMBRUS 2012a = AMBRUS ISTVÁN: A bűncselekményi egység egyes eljárás-
jogi vonatkozásai. In JUHÁSZ ZSUZSANNA – NAGY FERENC – FANTOLY
ZSANETT (szerk.): Sapienti Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90.
születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Szegedi Tudományegyetem Ál-
lam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2012.

AMBRUS 2012b = AMBRUS ISTVÁN: Az üzletszerűség büntetőjogi megítélésének lehetséges irányairól. Magyar Jog. 2012/1. sz.

AMBRUS 2013 = AMBRUS ISTVÁN: A hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségének kérdéséhez. Magyar Jog. 2013/6. sz.

AMBRUS – DEÁK 2011 = AMBRUS ISTVÁN – DEÁK ZOLTÁN: Súlyponti kérdések a bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények köréből. Belügyi Szemle. 2011/2. sz.

AMBRUS – DEÁK 2013 = AMBRUS ISTVÁN – DEÁK ZOLTÁN: A Kecskeméti Városi Bíróság ítélete a dolog megtartásával elkövetett rablásról. A tetten ért tolvaj által alkalmazott kompulzív erőszak (vagy nem minősített fenyegetés) esetén zsarolás és lopás valóságos halmazata. Jogesetek Magyarázata. 2013/1. sz.

ANGYAL 1909/1920 = ANGYAL PÁL: A magyar büntetőjog tankönyve. Athenaeum. Budapest, 1909., 1920. évi kiadás

ANGYAL 1927 = ANGYAL PÁL: A becsület védelméről szóló 1914:XLI. T.-cikk. Athenaeum. Budapest, 1927.

ANGYAL 1928a = ANGYAL PÁL: Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. A magyar büntetőjog kézikönyve. 2. kötet. Athenaeum. Budapest, 1928.

ANGYAL 1928b = ANGYAL PÁL: A testi sértés és a közegészség elleni bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve. 3. kötet. Athenaeum. Budapest, 1928.

ANGYAL 1929a = ANGYAL PÁL: Okirathamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. A magyar büntetőjog kézikönyve. 5. kötet. Athenaeum. Budapest, 1929.

ANGYAL 1929b = ANGYAL PÁL: Személyes szabadság megsértése. A titok büntetőjogi védelme. Magánlaksértés. A magyar büntetőjog kézikönyve. 6. kötet. Athenaeum. Budapest, 1929.

ANGYAL 1933 = ANGYAL PÁL: A lopás. A magyar büntetőjog kézikönyve. 10. kötet. Athenaeum. Budapest, 1933.

ANGYAL 1934 = ANGYAL PÁL: A rablás és a zsarolás. A magyar büntetőjog kézikönyve. 11. kötet. Athenaeum. Budapest, 1934.

ANGYAL 1936 = ANGYAL PÁL: Sikkasztás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság és bűnpártolás. A magyar büntetőjog kézikönyve. 13. kötet. Attila-Nyomda. Budapest, 1936.

ANGYAL 1937 = ANGYAL PÁL: A szemérem elleni bűntettek és vétségek. A magyar büntetőjog kézikönyve 14. kötet. Attila-Nyomda. Budapest, 1937.

ANGYAL 1940 = ANGYAL PÁL: Pénzhamisítás. Hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád. A magyar büntetőjog kézikönyve. 17. kötet. Athenaeum. Budapest, 1940.

ANGYAL 1942 = ANGYAL PÁL: Az uzsora és a hitelsértés. A magyar büntetőjog kézikönyve. 19. kötet. Attila-Nyomda. Budapest, 1942.

ARÁNYI 1965 = ARÁNYI MIKLÓS: A visszaesés – jogpolitikai „visszaesés” kérdéséhez. Magyar Jog. 1965/10. sz.

B

BALÁS 1932 = BALÁS P. ELEMÉR: Az uzsoráról szóló 1932:VI. törvénycikk magyarázata. Franklin-társulat. Budapest, 1932.

BALÁS 1947 = BALÁS P. ELEMÉR: Vezérfonál az anyagi büntetőjogi előadásokhoz: előadások a Szegedi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán szervezett esti munkástanfolyamon, az 1946-47. tanévben. Szegedi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara. Szeged, 1947.

BÁLINT 1965 = BÁLINT LEVENTE: A bűnhalmazattal összefüggő – egyes minősítési kérdésekről. Magyar Jog. 1965/11. sz.

BALOGH Á. – KÖHALMI 2007 = BALOGH ÁGNES – KÖHALMI LÁSZLÓ: Büntetőjog I. Általános Rész. Dialóg Campus. Budapest-Pécs, 2007.

BALOGH Á. – TÓTH 2010 = BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY (szerk. és társszerzők): Magyar büntetőjog. Általános rész. A vonatkozó rész szerzője GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ. Osiris. Budapest, 2010.

BALOGH J. 1885 = BALOGH JENŐ: A folytonos és a folytatólagos bűncselekvény tana. Franklin-társulat. Budapest, 1885.

BALOGH J. 1886 = BALOGH JENŐ: A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana. Franklin-társulat. Budapest, 1886.

BALOGH J. 1901 = BALOGH JENŐ: Magyar bűnvádi eljárási jog. I. Általános tanok. Grill. Budapest, 1901.

BATTLAY 1892 = BATTLAY IMRE: A büntetendő kísérlet és a bevégezés. Bernovits Gusztáv. Kassa, 1892.

BAUMGARTEN 1907a = BAUMGARTEN IZIDOR: A bűnhalmazat. In Büntetőjogi tanulmányok. 1882-1906. Első kötet. Grill. Budapest, 1907.

BAUMGARTEN 1907b = BAUMGARTEN IZIDOR: Törvényhalmazat és bűnhalmazat. In Büntetőjogi tanulmányok. 1882-1906. Első kötet. Grill. Budapest, 1907.

BEJCZINÉ 2012 = BEJCZINÉ GULYÁS CECÍLIA: Az EBH 2011. 2031. számú legfelsőbb bírósági döntés margójára – Sértett-e a hamis vád passzív alanya? Magyar Jog. 2012/5. sz.

BÉKÉS 1954 = BÉKÉS IMRE: A hatósági személyek büntetőjogi védelméről. Rendőrségi Szemle. 1954/11. sz.

BÉKÉS 1955 = BÉKÉS IMRE: A garázdaság. Magyar Jog. 1955/11. sz.

BÉKÉS 1958 = BÉKÉS IMRE: A bűncselekményi egység és a halmazat. Rendőrségi Szemle. 1958/10. sz.

BÉKÉS 1974 = BÉKÉS IMRE: A gondatlanság a büntetőjogban. KJK. Budapest, 1974.

BÉKÉS 2002 = BÉKÉS IMRE (szerk. és társszerző): Büntetőjog. Általános Rész. A vonatkozó rész szerzője SINKU PÁL. HVG-ORAC. Budapest, 2002.

BÉKÉS et al. 1980 = BÉKÉS IMRE – FÖLDVÁRI JÓZSEF – GÁSPÁR GYULA – TOKAJI GÉZA: Magyar Büntetőjog általános rész (szerk.: FÖLDVÁRI JÓZSEF). BM Könyvkiadó. Budapest, 1980.

BÉKÉS – SZALMA 1973 = BÉKÉS IMRE – SZALMA LÁSZLÓ: Magyar Büntetőjog I. Általános Rész. (Szerk.: HORVÁTH TIBOR) BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. Budapest, 1973.

BELING 1906 = BELING, ERNST: Die Lehre vom Verbrechen. P. Siebeck. Tübingen, 1906.

BELOVICS 2012 = BELOVICS ERVIN: Dogmatikai problémák az igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmények köréből – I. rész. Ügyészek Lapja. 2012/1. sz.

BELOVICS et al. 2008 = BELOVICS ERVIN – MOLNÁR GÁBOR – SINKU PÁL: Büntetőjog. Különös Rész. Hetedik, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC. Budapest, 2008.

BELOVICS et al. 2012 = BELOVICS ERVIN – MOLNÁR GÁBOR MIKLÓS – SINKU PÁL: Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján (szerk.: BUSCH BÉLA). HVG-ORAC. Budapest, 2012.

BERKES 1964 = BERKES GYÖRGY: A visszaesés mint minősítő körülmény a Btk-ban. Magyar Jog. 1964/8. sz.

BERKES 1966 = BERKES GYÖRGY: A valódi és látszólagos halmazat kérdéséhez. Magyar Jog. 1966/6. sz.

BERKES 2009 = BERKES GYÖRGY (szerk. és társszerző): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás. HVG-ORAC. Budapest, 2009.

BERKES – LÁSZLÓ 1977 = BERKES GYÖRGY – LÁSZLÓ JENŐ: A bűncselekmény és a büntetőjogi felelősség. Magyar Jog. 1977/5. sz.

BERNER 1898 = BERNER, ALBERT FRIEDRICH: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 18. Aufl. B. Tauchnitz. Leipzig, 1898.

BERNOLÁK 1908 = BERNOLÁK NÁNDOR: A büntető törvények és a büntető novella : a hatályban lévő büntető törvények teljes gyűjteménye. Grill. Budapest, 1908.

BINDING 1885 = BINDING, KARL: Handbuch des Strafrechts. Duncker&Humblot. Leipzig, 1885.

BLASKÓ 1990 = BLASKÓ BÉLA: A hivatalos személy elleni erőszak elméleti kérdései. Belügyi Szemle. 1990/6. sz.

BLASKÓ 2002 = BLASKÓ BÉLA: Magyar Büntetőjog. Általános Rész. Rendőrtiszti Főiskola. Rejtjel. Budapest, 2002.

BÓCZ 1980 = BÓCZ ENDRE: Folytatólagos bűncselekmény és kármamat. Magyar Jog. 1980/1. sz.

BODROGI 1963 = BODROGI KÁROLY: A hivatalos személy elleni erőszak. KJK. Budapest, 1963.

BODNÁR 1966 = BODNÁR ÖDÖN: Észrevételek dr. Julis Mihály „A folytatólagosság néhány kérdése a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeknél” c. cikkéhez. Magyar Jog. 1966/10. sz.

BOGDÁL et al. 1981 = BOGDÁL ZOLTÁN – BODROGI KÁROLY – ERDÖSY EMIL – FONYÓ ANTAL – GÁL ANDOR – GÁSPÁR GYULA – KOVÁCS LAJOS – PINTÉR JENŐ – WÉBER GYULA: Magyar Büntetőjog különös rész (szerk.: FONYÓ ANTAL). BM Könyvkiadó. Budapest, 1981.

BURI 1879 = BURI, MAXIMILIAN: Einheit und Mehrheit der Verbrechen. Ferdinand Enke. Stuttgart, 1879.

BUSCH 2006 = BUSCH BÉLA (szerk. és társszerző): Büntetőjog. Általános Rész. A vonatkozó rész szerzője SINKU PÁL. HVG-ORAC. Budapest, 2006.

BUSCH 2009 = BUSCH BÉLA (szerk. és társszerző): Büntetőjog. Általános Rész. Negyedik, hatályosított kiadás. A vonatkozó rész szerzője MARGITÁN ÉVA. HVG-ORAC. Budapest, 2009.

C

CARRARA 1878 = CARRARA, FERENCZ: A büntető jogtudomány programja. I. kötet. Fordította BEKSICS GUSZTÁV. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1878.

CZAKÓ 2012 = CZAKÓ BARBARA: Dogmatikai kérdések a stádiumtan köréből, különös tekintettel a befejezettség szakaszára. In BÓKA JÁNOS (szerk.): Tudományos Diákköri Szemle 2012. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2012.

Cs

CSEREY 1975 = CSEREY EMIL: Gondolatok a bűnhalmazat törvényi szabályozásáról. Magyar Jog. 1975/5-6. sz.

CSERHÁTI 1992 = CSERHÁTI ÁGOTA: Elhatárolási problémák a bírósági gyakorlatban. In TÓTH KÁROLY (szerk.): Emlékkönyv dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára.

Acta Juridica et Politica. József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 1992.

CSEMEGI 1880 = CSEMEGI KÁROLY: A correctionalisitio. Magyar Igazságügy. XIV. évf. Budapest, 1880.

D

DEÁK 2006 = DEÁK ZOLTÁN: Dogmatikai és jogértelmezési kérdések a rablás tényállása kapcsán. Kézirat. A XXVIII. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekció Büntető (anyagi) jogi Tagozatában (Különös Rész) I. helyezett dolgozat. 2006.

DEÁK 2008 = DEÁK ZOLTÁN: A rablás rendbeliségének problémája a bírói gyakorlat (görbe) tükrében. Ügyészek Lapja. 2008/Különszám.

DEÁK 2010 = DEÁK ZOLTÁN: A rablás rendbelisége a bírói gyakorlat (görbe) tükrében. Magyar Jog. 2010/10. sz.

DEGRÉ 1912 = DEGRÉ LAJOS: Adalékok a folytatólagos bűncselekmény tanához. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből. Wessely és Horváth. Budapest, 1912.

DOERR 1908 = DOERR, FRIEDRICH: Das fortgesetzte Delict: seine Geltung und seine Wirkungen im deutschen Recht. Enke. Stuttgart, 1908.

DOMBOVÁRI 1888 = DOMBOVÁRI SCHULHOF GÉZA: A büntettekről és vétségekről szóló magyar btk. (1878:V.t.cz.) és az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló törvények (1883:XXV.t.cz.) magyarázata, tekintettel a vonatkozó egyéb törvényekre és rendeletekre s a m. kir. Curia elvi jelentőségű határozataira. Singer és Wolfner. Budapest, 1888.

E

EDVI 1887 = EDVI ILLÉS KÁROLY: A bűnhalmazat, különös tekintettel a magyar B.T.K. 95. §-ára, s a csalás és okirathamítás eseteire. Különlenyomat a „Büntető Jog Tára” XIV. kötetéből. Lloyd-társulat. Budapest, 1887.

EDVI 1894 = EDVI ILLÉS KÁROLY: A büntetőtörvénykönyv magyarázata. Első kötet. Második, teljesen átdolgozott kiadás. Révai Testvérek. Budapest, 1894.

ERDEI 2008 = ERDEI ÁRPÁD: Dogmatika nélküli büntetőeljárás – képtelenség vagy valóság. Magyar Jog. 2008/8. sz.

ERDÉSZ 1958 = ERDÉSZ LÁSZLÓ: A garázdaság büntette a szovjet és a magyar büntetőjogban. KJK. Budapest, 1958.

ERDÉSZ 1960 = ERDÉSZ LÁSZLÓ: A közhasználatra szánt dolgok büntetőjogi védelme és a garázdaság. Magyar Jog 1960/4. sz.

ERDŐSY 1977 = ERDŐSY EMIL: Értékegybefoglalás a tulajdon elleni szabálysértések esetében. Magyar Jog. 1977/10. sz.

ERDŐSY – FÖLDVÁRI – TÓTH 2002 = ERDŐSY EMIL – FÖLDVÁRI JÓZSEF – TÓTH MIHÁLY: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris. Budapest, 2002.

F

FADGYAS 1971 = FADGYAS ANDRÁS: A magánlaksértés büntetnének minősítésével kapcsolatos problémák. Magyar Jog. 1971/11-12. sz.

FARAGÓ 1992 = FARAGÓ M. JUDIT: A kifosztásról: egy új törvényi tényállás megfogalmazása ürügyén. In TÓTH KÁROLY (szerk.): Emlékkönyv dr. Cséka Ervin egyetemi tanár születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Acta Juridica et Politica. József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 1992.

FARKAS 2000 = FARKAS ÁKOS: A (büntetőjogi) dogmatika trónfosztása. In GELLÉR BALÁZS (szerk.): Békés Imre ünnepi kötet. ELTE ÁJK, Budapest, 2000.

FAYER 1895 = FAYER LÁSZLÓ: A magyar büntetőjog kézikönyve. Franklin-társulat. Budapest, 1895.

FAYER 1896 = FAYER LÁSZLÓ: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. I. rész. Budapest, 1896.

FEUERBACH 1847 = FEUERBACH, JOHANN PAUL ANSELM VON: Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts. Mittermaier. Giessen, 1847.

FINKEY 1895 = FINKEY FERENC: Az egység és a többség tana: egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat. Szerzői kiadás yomtatta: Steinfeld Jenő) Sárospatak, 1895.

FINKEY 1900 = FINKEY FERENC: A bűnhalmazati szabályok revisiója. Jogtudományi Közlöny. 1900/2. sz.

FINKEY 1914 = FINKEY FERENC: A magyar büntetőjog tankönyve. Grill. Budapest, 1914.

FÖLDVÁRI 1955 = FÖLDVÁRI JÓZSEF: Az „ismételtség” a társadalmi tulajdon elleni bűncselekményeknél. Jogtudományi Közlöny. 1955/1. sz.

FÖLDVÁRI 1959 = FÖLDVÁRI JÓZSEF: A büntetlen elő- és utócselekményekről. Jogtudományi Közlöny. 1959/1. sz.

FÖLDVÁRI 1960 = FÖLDVÁRI JÓZSEF: A bűnhalmazat kodifikációjáról. Jogtudományi Közlöny. 1960/11. sz.

FÖLDEVÁRI 1962 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Az egység és a halmazat határesetei a büntetőjogban. KJK. Budapest, 1962.

FÖLDEVÁRI 1965 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Az igazságszolgáltatás elleni büntet-
tek. KJK. Budapest, 1965.

FÖLDEVÁRI 1970a = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: A büntetés tana. KJK. Budapest,
1970.

FÖLDEVÁRI 1970b = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: A halmazat törvényi szabályozásáról.
Magyar Jog. 1970/11. sz.

FÖLDEVÁRI 1974 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Büntetőjog. Általános rész. Kézirat.
Tankönyvkiadó. Budapest, 1974.

FÖLDEVÁRI 1983 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Néhány szó a halmazatról. Magyar
Jog. 1983/6. sz.

FÖLDEVÁRI 1984 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Magyar Büntetőjog. Általános Rész.
Tankönyvkiadó. Budapest, 1984.

FÖLDEVÁRI 1985 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Megjegyzések a jogszabály-
magyarázatról – az üzletszerűség ürügyén. Magyar Jog. 1985/6.

FÖLDEVÁRI 1995 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Finkey Ferenc és a bűnhalmazat tana.
In SZATHMÁRY BÉLA (szerk.): Emlékkönyv. Finkey Ferenc 1870-1949.
Sárospatak, 1995.

FÖLDEVÁRI 2006 = FÖLDEVÁRI JÓZSEF: Magyar Büntetőjog Általános Rész.
Osiris. Budapest, 2006.

FÜSTÖS 1960 = FÜSTÖS GEDEON: A garázda cselekmények. Magyar Jog.
1960/10. sz.

FÜVESSY 1963 = FÜVESSY SÁNDOR: Néhány fontosabb kérdés a garázdaság
körében a Btk. alapján folytatott ítélkezési gyakorlatból. Magyar Jog.
1963/12. sz.

G

GÁL A. 1980 = GÁL ATTILA: Az üzletszerűen elkövetett vagyon elleni bűn-
cselekmények törvényi egysége és az ebből adódó eljárásjogi problémák.
Magyar Jog. 1980/11. sz.

GÁL A. 2006 = GÁL ATTILA: Néhány büntetéskiszabást érintő kérdés és az
új Btk. In NAGY FERENC (szerk.): Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida
Mihály 70. születésnapjára. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2006.

GÁL I. 2004 = GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ: A pénzmosás. KJK-KERSZÖV. Buda-
pest, 2004.

GASKÓ 1964 = GASKÓ BÉLA: Közösségellenesség és halmazat garázdaság
esetén. Magyar Jog. 1964/1. sz.

GELLÉR 2008 = GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: A magyar büntetőjog tankönyve. I. Általános tanok. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2008.

GELLÉR 2011 = GELLÉR BALÁZS JÓZSEF: Gondolatok a kettős értékelés tilalmáról és a látszólagos alaki halmazat feloldására szolgáló elvekről. In GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011.

GOMBOS 1958 = GOMBOS ENDRE: A halmazat kérdése a garázdaság bünteténél. Magyar Jog. 1958/2. sz.

GROPP 2001 = GROPP, WALTER: Strafrecht Allgemeiner Teil. Zweite Auflage. Springer. Berlin, 2001.

GYÖRGYI 1984 = GYÖRGYI KÁLMÁN: Büntetések és intézkedések. KJK. Budapest, 1984.

GYÖRGYI – WIENER 1996 = GYÖRGYI KÁLMÁN – WIENER A. IMRE: A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. A vonatkozó rész szerzője: MOHÁCSI PÉTER – SZEDER GYULA. KJK. Budapest, 1996.

H

HACKER 1936 = HACKER ERVIN: A magyar büntetőjog tankönyve. Általános rész. Ludvig István. Miskolc, 1936.

HALÁSZ 1966 = HALÁSZ SÁNDOR: A látszólagos halmazatról. Magyar Jog. 1966/8. sz.

HALÁSZ 1968 = HALÁSZ SÁNDOR (szerk. és társszerző): A Büntető Törvénykönyv Kommentárja. I. kötet. A vonatkozó rész szerzője RÁCZ GYÖRGY. KJK. Budapest, 1968.

HALÁSZ 1970 = HALÁSZ SÁNDOR: A halmazat törvényi szabályozásáról. Magyar Jog. 1970/11. sz.

HALÁSZ 1972 = HALÁSZ SÁNDOR: A vagyon elleni bűncselekmények értékegybefoglalásáról. Magyar Jog. 1972/4. sz.

HÁRS 1943 = HÁRS LÁSZLÓ: A bűnhalmazat eljárásjogi vonatkozásai. Universitas Francisco-Josephina. Acta Juridico-Politica 8. Kolozsvár, 1943.

HARTAY 1966 = HARTAY HENRIK: A valódi és látszólagos halmazat elhatárolásánál a rendszerinti és a benső összefüggés figyelembevétele. Magyar Jog. 1966/4. sz.

HEIL 1911 = HEIL FAUSZTIN: Büntetőjogi tanulmányok. Első kötet. Különlenyomat a „Jogállam” II.-IX. évfolyamaiból. Jogállam. Budapest, 1911.

HELLER 1913 = HELLER ERIK: Degré Lajos: Adalékok a folytatólagos bűncselekmény tanához. Jogállam. 1913/8. sz.

HELLER 1931 = HELLER ERIK: A magyar büntetőjog tankönyve. Szent István Társulat. Szeged, 1931.

HOMOKI 1977 = HOMOKI ISTVÁN: Elévülhet-e részenként a folytatólagos bűncselekmény? Magyar Jog. 1977/4. sz.

HONIG 1927 = HONIG, RICHARD: Strafloße Vortat und Nachtat. Neudr. d. Ausg. Leipzig, 1927.

HORNYÁK 2009 = HORNYÁK SZABOLCS: Magánszemélyek üzletszerű pénzkölcsönzésének minősítési kérdései. Rendészeti Szemle. 2009/7-8. sz.

HORNYÁK 2010 = HORNYÁK SZABOLCS: A köznyugalom elleni bűncselekmények. PhD értekezés. Kézirat. Pécs, 2010. Forrás: http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/hornyak/hornyak_ertekezes_nyilv.pdf

HOROWITZ 1891 = HOROWITZ SIMON: A magyar büntetőjog rendszeres tan- és kézikönyve: általános rész. Bernovits G. Kassa, 1891.

HORVÁTH 2005 = HORVÁTH TIBOR (szerk. és társszerző): Magyar büntetőjog. Különös rész I. kötet. KJK-KERSZÖV. Budapest, 2005.

HORVÁTH 2007 = HORVÁTH TIBOR (szerk. és társszerző): Magyar büntetőjog. Általános rész. A vonatkozó rész szerzője SÁNTHA FERENC. Complex. Budapest, 2007.

HORVÁTH – LÉVAY 2009 = HORVÁTH TIBOR – LÉVAY MIKLÓS (szerk. és társszerzők): Magyar büntetőjog. Különös rész. Complex. Budapest, 2009.

HORVÁTH – LÉVAY 2012 = HORVÁTH TIBOR – LÉVAY MIKLÓS (szerk. és társszerzők): Magyar büntetőjog. Általános rész. A vonatkozó rész szerzője SÁNTHA FERENC. Complex. Budapest, 2012.

HÖPFNER 1908 = HÖPFNER, WILHELM: Einheit und Mehrheit der Verbrechen. Eine strafrechtliche Untersuchung. Vahlen. Berlin, 1908.

I

IRK 1915 = IRK ALBERT: A büntetőjog átalakulása. Gombos Ny. Kolozsvár, 1915.

IRK 1928 = IRK ALBERT: A magyar anyagi büntetőjog. Dunántúli Pécsi Egyetem. Pécs, 1928.

J

JAKUCS 2004 = JAKUCS TAMÁS (szerk.): A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. I. kötet. A vonatkozó rész szerzője VASKUTI ANDRÁS. KJK-KERSZÖV. Budapest, 2004.

JESCHECK – WEIGEND 1996 = JESCHECK, HANS-HEINRICH – WEIGEND, THOMAS: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Duncker&Humblot. Berlin, 1996.

JUHÁSZ J. et al. 1978 = JUHÁSZ JÓZSEF – SZÓKE ISTVÁN – O. NAGY GÁBOR – KOVALOVSKY MIKLÓS (szerk.): Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1978.

JULIS 1966 = JULIS MIHÁLY: A folytatólágosság néhány kérdése a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeknél. Magyar Jog. 1966/3. sz.

JULIS 1971 = JULIS MIHÁLY: Néhány gondolat a folytatólágosság törvényi szabályozásáról. Magyar Jog. 1971/4. sz.

JULIS 1982 = JULIS MIHÁLY: Az egység és a halmazat határesetei a vagyon elleni bűncselekmények körében. Ügyészségi Értesítő. 1982/3. sz.

K

KÁDÁR 1953/1963 = KÁDÁR MIKLÓS: Büntetőjog Általános Rész. I. kötet. Tankönyvkiadó. Budapest, 1953., 1963. évi kiadás

KÁDÁR 1955 = KÁDÁR MIKLÓS: A termelékenység és az életszínvonal emelkedésének büntetőjogi védelme. Magyar Jog. 1955/12. sz.

KÁDÁR – KÁLMÁN 1966 = KÁDÁR MIKLÓS – KÁLMÁN GYÖRGY: A büntetőjog általános tanai. KJK. Budapest, 1966.

KÁLMÁN 1961 = KÁLMÁN GYÖRGY: A becsület védelme az anyagi büntetőjogban. KJK. Budapest, 1961.

KARSAI 2013 = KARSAI KRISZTINA (szerk. és társszerző): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. A vonatkozó rész szerzője: SZOMORA ZSOLT. Complex. Budapest, 2013.

KARSAI – NEPARÁCZKI – SZOMORA 2012 = KARSAI KRISZTINA – NEPARÁCZKI ANNA – SZOMORA ZSOLT: The approach to terrorist offences by means of criminal law in Hungary: A national report to the Third Session of International Forum on Crime and Criminal Law in the Global Era. In: Sistema Penal & Violencia. Vol. 4. Nr 1. Porto Alegre, 2012.

KAUTZ 1873 = KAUTZ GUSZTÁV: A magyar büntető jog és eljárás tankönyve különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire is. Eggenberger. Pest, 1873.

KAUTZ 1881 = KAUTZ GUSZTÁV: A magyar büntetőjog tankönyve különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire. Eggenberger. Budapest, 1881.

KÉMÉNDI 2011 = KÉMÉNDI KONRÁD: A folytatólágosság eltérő értelmezései a gyakorlatban. Ügyészek Lapja. 2011/5. sz.

KIS 2006a = GELLÉR BALÁZS – HOLLÁN MIKLÓS – KIS NORBERT: A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. I. kötet. Általános rész. (szerk.: KIS NORBERT). Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2006.

KIS 2006b = GELLÉR BALÁZS – HOLLÁN MIKLÓS – KIS NORBERT: A Büntető Törvénykönyv Magyarázata. II. kötet. Különös rész. (szerk.: KIS NORBERT). Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2006.

KISS G. 1909 = KISS GÉZA: A jogalkalmazás módszeréről: dogmatörténeti és kritikai tanulmány a magánjog köréből. Athenaeum. Budapest, 1909.

KISS ZS. – SZABÓNÉ 1979 = KISS ZSIGMOND – SZABÓNÉ NAGY TERÉZ: A polgári jogi igény érvényesítése a büntetőeljárásban. Magyar Jog. 1979/7. sz.

KOCSIS 1939 = KOCSIS MIHÁLY: A folytatólagos bűncselekmény. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó. Pécs, 1939.

KORDA 1967 = KORDA GYÖRGY: Egység és halmazat a hivatali büntettek körében. Magyar Jog. 1967/12. sz.

KORDA 1981 = KORDA GYÖRGY: Egység és halmazat a hivatali bűncselekmények körében. Magyar Jog. 1981/4. sz.

KOVÁCS L. 1982 = KOVÁCS LAJOS: Néhány gondolat a garázdaságról és jogalkalmazási tapasztalatairól. Magyar Jog. 1982/10. sz.

KOVÁCS L. 1986 = KOVÁCS LAJOS: A halmazat néhány kérdése. Magyar Jog. 1986/9. sz.

KOVÁCS P. 1958 = KOVÁCS PÁL: A garázdaság büntetnének alapvető kérdései. Magyar Jog. 1958/11. sz.

KOVÁCS P. 1962 = KOVÁCS PÁL: A valóságos és látszólagos bűnhalmazat elhatárolása. Magyar Jog. 1962/9. sz.

KOVÁCS P. 1966 = KOVÁCS PÁL: Az egység és többség elhatárolásának problémái. Magyar Jog. 1966/9. sz.

KOVÁTS 1922 = KOVÁTS ANDOR: A büntetőjogi elévülés dogmatikája. Szeged-városi Nyomda és Könyvkiadó. Szeged, 1922.

KÖRÖSI 1879 = KÖRÖSI SÁNDOR: A magyar büntetőjog tankönyve : az 1878. V.ik törvénycikkben foglalt magyar büntetőtörvénykönyv alapján. Pfeifer Ferdinánd. Debrecen, 1879.

KUHNYÁR 1983 = KUHNYÁR LÁSZLÓ: Az üzletszerűség. A Legfelsőbb Bíróság Büntető és Katonai Kollégiumának 104. sz. közös állásfoglalása. Magyar Jog. 1983/1. sz.

L

LÁSZLÓ 1984 = LÁSZLÓ JENŐ (szerk.): Az 1978. évi IV. Törvény /BTK/ Előkészítése. I. kötet. Igazságügyi Minisztérium. Budapest, 1984.

LÁSZLÓ 1977 = LÁSZLÓ JENŐ: A hivatali és a hivatalos személy elleni bűncselekmények új szabályozására vonatkozó elgondolások. Magyar Jog. 1977/9. sz.

LÁSZLÓ 1986 = LÁSZLÓ JENŐ (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata. I. kötet. A vonatkozó rész szerzője BÉKÉS IMRE. KJK. Budapest, 1986.

LÁZÁR 1963 = LÁZÁR MIKLÓS: A hivatalos személy büntetőjogi fogalma. Állam és Jogtudomány. 1963/2. sz.

LIGETI 2006 = LIGETI KATALIN: Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója. Büntetőjogi Kodifikáció. 2006/1. sz.

LISZT 1911/1927 = LISZT, FRANZ VON: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. Guttentag. Berlin, 18. Auflage 1911, 25. Auflage 1927.

LOSONCZY 1951 = LOSONCZY ISTVÁN: Magyar anyagi büntetőjog. Losonczy István egyetemi előadásainak vezérfonala az 1950-51 tanévben. Vallás és Közoktatási Minisztérium. Pécs, 1951.

LOSONCZY 1960 = LOSONCZY ISTVÁN: Adalékok a tartós és állapotbűncselekmények kérdéséhez. Tankönyvkiadó. Budapest, 1960.

LOSONCZY 1961 = LOSONCZY ISTVÁN: A tettesség. KJK. Budapest, 1961.

LÖW 1880 = LÖW TOBIÁS (szerk.): A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye. Első kötet. Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság. Budapest, 1880.

LUKÁCS 1966 = LUKÁCS TIBOR: Az egységről és a többségről, mint a szocialista törvényesség egyik problémájáról. Jogtudományi Közlöny. 1966/7. sz.

LUKÁCS 1967 = LUKÁCS TIBOR: A bűncselekményegység sajátos faja: a látszólagos többség. Jogtudományi Közlöny. 1967/2. sz.

LUKÁCS 1979 = LUKÁCS TIBOR: A magyar népbírói jog és a népbírói jogok (1945-1950). KJK. Budapest, 1979.

LUKÁTS 1896 = LUKÁTS ADOLF: A közhivatalnok által elkövetett sikkasztások csak egy büntetett képeznek. BJT. XXXII. kötet. 1896.

LUKÁTS 1914 = LUKÁTS ADOLF: Előadási jegyzetek az anyagi büntetőjog általános részéből. Egyedül jogosított kiadás. Lepage Lajos. Kolozsvár, 1914.

M

MADÁCSI 2002 = MADÁCSI IMRE: A bűnhalmazat és az üzletszerűség problematikája. Büntetőjogi Kodifikáció. 2002/1. sz.

MAATZ 1997 = KURT RÜDIGER, MAATZ: Háttérbe szoríthatja-e egy befejezett enyhébb bűncselekmény tényállását egy súlyosabb bűncselekmény kísérellete? Magyar Jog. 1997/10. sz.

MÉSZÁR 2005 = MÉSZÁR RÓZA: Az üzletszerűség megítélése a bírói gyakorlatban. In GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ – KÖHALMI LÁSZLÓ (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István Professzor Halálának 25. Évfordulójára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005.

MÉSZÁR 2010 = MÉSZÁR RÓZA: Ellentmondások, furcsaságok a büntető törvénykönyv módosításaiban az elmúlt egy évben. Belügyi Szemle. 2010/7-8. sz.

MÉSZÁROS 2008 = MÉSZÁROS ÁDÁM: A bűncselekmény elkövetői. Elméleti és gyakorlati alapkérdések. Doktori Disszertációk sorozat. Ad Librum. Budapest, 2008.

MEZEY 2007 = MEZEY BARNA (szerk. és társszerző): Magyar jogtörténet. Osiris. Budapest, 2007.

MOLNÁR G. 2009 = MOLNÁR GÁBOR: Gazdasági bűncselekmények. HVG-ORAC. Budapest, 2009.

MOLNÁR G. 2011 = MOLNÁR GÁBOR: A jogerős ügydöntő határozat jelentősége a folytatatólagos bűncselekményegység körében. In GÁL ISTVÁN LÁSZLÓ (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011.

MOLNÁR L. 1958 = MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: Büntető ítélkezési gyakorlat. KJK. Budapest, 1958.

MOLNÁR L. 1959 = MOLNÁR LÁSZLÓ: A bűnhalmazat kodifikációjának néhány kérdése. Magyar Jog. 1959/6. sz.

N

NAGY F. 1995 = NAGY FERENC: A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről. Magyar Jog 1995/5. sz.

NAGY F. 1997 = NAGY FERENC: Új fejlődési irányok, avagy a tradicionális jogállami büntetőjog eróziója. Magyar Jog. 1997/6. sz.

NAGY F. 2004 = NAGY FERENC: A magyar büntetőjog általános része. Átdolgozott, bővített kiadás. Korona. Budapest, 2004.

NAGY F. 2005a = KERESZTY BÉLA – MARÁZ VILMOSNÉ – NAGY FERENC – VIDA MIHÁLY: A magyar büntetőjog különös része (szerk.: NAGY FERENC). Korona. Budapest, 2005.

NAGY F. 2005b = NAGY FERENC: Tanulmányok a Btk. Általános Részének kodifikációjához. HVG-ORAC. Budapest, 2005.

NAGY F. 2009a = JUHÁSZ ZSUZSANNA – KARSAI KRISZTINA – MARÁZ VILMOSNÉ – NAGY FERENC – SZOMORA ZSOLT – VIDA MIHÁLY: A magyar büntetőjog különös része (szerk.: NAGY FERENC). HVG-ORAC. Budapest, 2009.

NAGY F. 2009b = NAGY FERENC: Büntetőjogi dogmatika és/vagy kriminálpolitika. Tudományos előadózás a Büntügyi Oktatók Országos Találkozóján. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2009.

NAGY F. 2008/2010 = NAGY FERENC: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC. Budapest, 1. kiadás 2008., 2., átdolgozott kiadás 2010.

NAGY F. – TOKAJI 1993/1996 = NAGY FERENC – TOKAJI GÉZA: A magyar büntetőjog általános része. JATEPress. Szeged, 1993., 1996. évi kiadás

NAGY L. 2009 = NAGY LÁSZLÓ TIBOR: A garázda jellegű bűnözés büntetőjogi és kriminológiai aspektusai. PhD értekezés. Kézirat. Miskolc, 2009. Forrás: <http://www.okri.hu>

NAGY Z. 2007 = NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A felbújtó felelőssége, a zsarolás törvényi szubszidiaritása és a 300/C. § részekre osztása. Rendészeti Szemle. 2007/10. sz.

NEMÉNYI 1961 = NEMÉNYI BÉLA: A garázdaság büntetével kapcsolatos gyakorlati problémák. Magyar Jog. 1961/12. sz.

NÉMETH – STEINER 1910 = NÉMETH PÉTER – STEINER IMRE: Magyar anyagi büntetőjog: az érvényben lévő, 1910-ig hozott törvényekben foglalt anyagi büntetőjogi szabályok összeállítása az 1880-tól 1910-ig kifejtett judicatura fel-tüntetésével: egyúttal mutató a "Büntető jog tára" ötvennyolcz kötetében fog-lalt, az anyagi büntető jogra vonatkozó tartalomhoz. Pfeifer. Budapest, 1910.

P

PALLAGI 2010 = PALLAGI ANIKÓ: Az alaki halmazatok. In NÉMETH ZSOLT – PALLAGI ANIKÓ (szerk.): Rendészettudományok a közbiztonságért. Tanulmányok a 60 éves Blaskó Béla tiszteletére. Rendőrtiszti Főiskola. Budapest, 2010.

PAPP 2002 = PAPP LÁSZLÓ: (szerk. és társszerző): Új szabálysértési jogszabályok, magyarázatokkal. 2. átdolgozott kiadás. HVG-ORAC. Budapest, 2002.

PAULER 1869 = PAULER TIVADAR: Büntetőjogtan. Pfeifer Ferdinánd. Pest, 1869.

PESCHKA 1965 = PESCHKA VILMOS: Jogforrás és jogalkotás. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1965.

PINTÉR 1977 = PINTÉR JENŐ (szerk.): Büntetőjog. Általános rész. II. kötet. A vonatkozó rész szerzője SZÜK LÁSZLÓ. Tankönyvkiadó. Budapest, 1977.

POJNÁR 2008 = POJNÁR PETRA: A folytatolagosság és az üzletszerűség megállapításának gyakorlati problémái az áruházi lopások esetében. Ügyészek Lapja. 2008/Különszám.

POLT 2013 = POLT PÉTER (főszerk. és társszerző): Új Btk. kommentár. 1. kötet. Általános Rész. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó. Budapest, 2013.

R

RÁCZ 1962 = RÁCZ GYÖRGY: A bűnhalmazat megállapításának mellőzéséről. Magyar Jog. 1962/10. sz.

RÓNAI 1895 = RÓNAI SÁNDOR: Az egység s többség tana a büntető jogban. Ügyvédek Lapja. 1895/42.

RÓNAI – SALAMON 1969 = RÓNAI RÓBERT – SALAMON GÉZA: A vagyon elleni büntettek minősítési kérdései. Ügyészszégi Kiskönyvtár. KJK. Budapest, 1969.

RÓZSA – MÜNNICH 1972 = RÓZSA JÁNOS – MÜNNICH IVÁN: Az erőszakos nemi közösülés kriminológiája. In Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok (szerk.: Gödöny József). KJK. Budapest, 1972.

ROXIN 2003 = ROXIN, CLAUDIUS: Strafrecht Allgemeiner Teil. Band II. Besondere Erscheinungsformen der Strafrecht. Verlag C.H. Beck. München, 2003.

S

SALAMON 1963 = SALAMON GÉZA: A bűnhalmazat kérdései a hivatali büntettek körében. Magyar Jog. 1963/4. sz.

SCHNIERER 1873 = SCHNIERER ALADÁR: A büntetőjog általános tanai tekintettel az újabbkori törvényhozásra. Heckenast Gusztáv. Pest, 1873.

SCHÖNKE – SCHRÖDER 2006 = SCHÖNKE, ADOLF – SCHRÖDER, HORST (szerk.): Strafgesetzbuch. Kommentar. 27. Auflage. C.H.Beck. München, 2006.

SCHULTHEISZ 1948 = SCHULTHEISZ EMIL: A bűncselekmény tana. Debreceni Tudományegyetemi Nyomda. Debrecen, 1948.

SCHULTHEISZ 1949 = SCHULTHEISZ EMIL: A jellem figyelembevétele a tettesbüntetőjogban. Jogtudományi Közlöny. 1949/1-2. sz.

SCHULTHEISZ 1956 = SCHULTHEISZ EMIL: A látszólagos halmazat. Acta Juridica et Politica. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. Szeged, 1956.

SCHULTHEISZ 1966 = SCHULTHEISZ EMIL: A nemi erkölcs elleni büntettek de lege lata. KJK. Budapest, 1966.

STEFFLER 1981 = STEFFLER SÁNDOR: Az egység és halmazat a Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. tv.) szerint. Magyar Jog. 1981/11. sz.

STÜRENBURG 1908 = STÜRENBURG, BERNHARD: Die Bestrafung konkurrierender Verbrechen. R. Noske. Leipzig, 1908.

Sz

SZABÓ A. 1963 = SZABÓ ANDRÁS: Dr. Földvári József: Az egység és a halmaz határesetei a büntetőjogban. Állam- és Jogtudomány. 1963/4. sz.

SZABÓ GY. 1966 = SZABÓ GYULA: Egység és halmazat kérdése a nemi erkölcs elleni büntetteknel. Magyar Jog. 1966/11. sz.

SZATHMÁRY 2010 = SZATHMÁRY ZOLTÁN: A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének halmazati kérdései, valamint a sértett a zenei és filmalkotások vonatkozásában. Magyar Jog. 2010/10. sz.

SZERZŐI MUNKAKÖZÖSSÉG 1979 = SZERZŐI MUNKAKÖZÖSSÉG: Az új Büntető Törvénykönyv egyes rendelkezéseiről. Az új Btk. I.-III. fejezetéhez. Magyar Jog. 1979/2. sz.

SZLEMENICS 1847 = SZLEMENICS PÁL: Fenyítő törvényszéki magyar törvény. Eggenberger J. Pest, 1847.

SZOKOLAY 1848 = SZOKOLAY ISTVÁN: Büntető jogtan. Heckenast Gusztáv. Pest, 1848.

SZOMORA 2003 = SZOMORA ZSOLT: A tettességről. In Tudományos Diákköri Szemle. Szerk.: BADÓ ATTILA – BÓKA JÁNOS. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2003.

SZOMORA 2005 = SZOMORA ZSOLT: Néhány gondolat a nemi erkölcs elleni bűncselekmények szabályozása kapcsán. In KARSAI KRISZTINA (szerk.): Keresztmetszet. Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából. Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 7. Szeged, 2005.

SZOMORA 2009a = SZOMORA ZSOLT: A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés. Bűnügyi Szemle 2009/2. sz.

SZOMORA 2009b = SZOMORA ZSOLT: A nemi bűncselekmények alapkérdései. Rejtjel. Budapest, 2009.

SZOMORA 2010 = SZOMORA ZSOLT: A Legfelsőbb Bíróság ítélete a fajtalanságról. A csokolózás szeméremsértő jellege. Jogesetek Magyarázata. 2010/4. sz.

T

TAMÁSFY 1985 = TAMÁSFY JÓZSEF: Az üzletszerűségről. Magyar Jog. 1985/7. sz.

TOKAJI 1984 = TOKAJI GÉZA: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK. Budapest, 1984.

TÓTH 2000 = TÓTH MIHÁLY: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK. Budapest, 2000.

TÓTH 2002 = TÓTH MIHÁLY: Gazdasági bűncselekmények egyszerű többséggel és számos kétséggel. Cég és Jog. 2002/9. sz.

TÓTH 2006 = TÓTH MIHÁLY: A befolyással üzérkedés a vagyon elleni bűnözés, a korrupció és a lobbizás határán. In NAGY FERENC (szerk.): Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapjára. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2006.

TÓTH 2010 = TÓTH MIHÁLY: Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól. JURA. 2010/2. sz.

V

VÁMBÉRY 1901 = VÁMBÉRY RUSZTEM: A házasság védelme a büntetőjogban. I. kötet. Politzer. Budapest, 1901.

VÁMBÉRY 1913 = VÁMBÉRY RUSZTEM: Büntetőjog. Grill. Budapest, 1913.

VARGA 2009 = VARGA ZOLTÁN (szerk. és társszerző): A büntető törvénykönyv magyarázata 1. A vonatkozó rész szerzője SZEPESI ERZSÉBET. CompLex. Budapest, 2009.

VARGHA 1893 = VARGHA FERENC: Adalék a zsarolás fogalmához (B. T. K. 351. §.). BJT. XXVI. kötet. 1893.

VIDA F. 1955 = VIDA FERENC: A gazdasági bűntettek üldözése fejlődésünk új szakaszában. Jogtudományi Közlöny. 1955/4. sz.

VIDA F. 1967 = VIDA FERENC: Hol tart a gyakorlat a bűnhalmazat megállapítását kizáró okok rendszerének kidolgozásában? Magyar Jog. 1967/1. sz.

VISKI 1959 = VISKI LÁSZLÓ: Szándékosság és társadalomra veszélyesség. KJK. Budapest, 1959.

VISZOKAY 1960 = VISZOKAY LÁSZLÓ: Néhány szó az értékegybefoglalásról. Magyar Jog. 1960/4. sz.0

VISZOKAY 1980 = VISZOKAY LÁSZLÓ: A törvényi egység különleges esetei: az értékegybefoglalás és az üzletszerűség. Magyar Jog. 1980/7. sz.

VISZOKAY 1981 = VISZOKAY LÁSZLÓ: Még egyszer az üzletszerűségről. Magyar Jog. 1981/7. sz.

VISZOKAY 1983 = VISZOKAY LÁSZLÓ: A bűncselekményi egység különböző fajtái a hatályos Büntetőtörvény tükrében. Magyar Jog. 1983/2. sz.

VISZOKAY 1984 = VISZOKAY LÁSZLÓ: A magánlaksértés szabályozása a hatályos Büntető Törvénykönyvben. Magyar Jog. 1984/5. sz.

VISZOKAY 1985 = VISZOKAY LÁSZLÓ: Az üzletszerűség értékelése a Btk. hatálya alatt. Magyar Jog. 1985/1. sz.

W

WERNER 1898 = WERNER E. REZSŐ: A magyar büntetőjog kézikönyve. Hornyánszky. Budapest, 1898.

WESSELS 1994 = WESSELS, JOHANNES: Strafrecht Allgemeiner Teil. 24., neubearbeitete Auflage. C. F. Müller Juristischer Verlag. Heidelberg, 1994.

WIENER 1966 = WIENER A. IMRE: Néhány gondolat a bírói egység új formájáról. Magyar Jog. 1966/8. sz.

WIENER 1968 = WIENER A. IMRE: A hivatalos személy fogalma a hatályos büntetőjogszabályban. Jogtudományi Közlöny. 1968/11-12. sz.

WIENER 1972 = WIENER A. IMRE: A hivatali bűntettek. KJK. Budapest, 1972.

WIENER 2003a = WIENER A. IMRE: A Btk. általános része de lege ferenda. MTA Jogtudományi Intézete. Közlemények No. 17. Budapest, 2003.

WIENER 2003b = WIENER A. IMRE (szerk. és társszerző): Büntetőjog. Általános Rész. KJK-KERSZÖV. Budapest, 2003.

Z

ZÁDOR 2006 = ZÁDOR ORSOLYA: Néhány észrevétel a pénzmosás tényállásához. Debreceni Jogi Műhely. 2006/4. sz.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2006/nehany_eszrevetel_a_penzmosas_tenyallasahoz/

ZÖLDY 1929 = ZÖLDY MIKLÓS: Üzletszerűség és visszaesés a II. Bn.-ban. Jogtudományi Közlöny. 1929/2. sz.

ZÖLDY 1931 = ZÖLDY MIKLÓS: A halmazat büntetőjogi alapelmélete, különös tekintettel az egység-többség gyakorlati tanára. Kilián Frigyes utóda, M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedés kiadása. Budapest, 1931.

Felhasznált joganyagok jegyzéke

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról

1883. évi XXV. törvénycikk az uzsoráról és káros hitelügyletekről

1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról

1914. évi XL. tc. a hatóságok büntetőjogi védelméről

1928. évi X. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról

1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről

1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

1968. évi I. törvény a szabálysértésekről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1987. évi III. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról

1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről

1999. évi CXX. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2001. évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról

2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról

2005. évi XCI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról

2007. évi XXVII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról

2008. évi LXIII. törvény az Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án

kelt Egyezménye kihirdetéséről, valamint a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény módosításáról

2008. évi CXV. törvény az egyes törvényeknek az uzsoratevékenységgel szembeni fellépést elősegítő módosításáról

2009. évi CXXXVI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról

2010. évi LXXXVI. törvény a közbiztonság javítása érdekében szükséges egyes törvénymódosításokról

2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról

2010. évi CXLVII. törvény egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról

2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról

2011. évi LXXXIX. törvény az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról

2011. évi CXXXIV. törvény az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartásról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi CCXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról

1953. évi 16. tvr. a rendőrségi kihágási bíráskodás megszüntetése és a kihágási eljárásra vonatkozó egyes rendelkezések módosítása

1955. évi 17. tvr. a kihágás intézményének és a kihágási bíráskodásnak megszüntetéséről

1956. évi 16. tvr. a szabálysértések megállapításának rendjéről és egyes büntettek szabálysértéssé minősítéséről

1962. évi 10. tvr. a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről

1971. évi 28. tvr. a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről

1979. évi 5. tvr. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról

1979. évi 10. tvr. a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvény módosításáról és kiegészítéséről

INDOKOLÁS-1961 = Az 1961. évi V. törvény (Btk.) miniszteri indokolása. In A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Közzéteszi az Igazságügyminisztérium. KJK. Budapest, 1962.

INDOKOLÁS-1978 = A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény Indokolása. Megjelent: Magyar Közlöny. 1978/92. sz.

TERVEZET-2007 = Törvénytervezet a Büntető Törvénykönyvről. Büntetőjogi Kodifikáció. 2007/1. sz.

A Büntető Jog Tára vonatkozó kötetei

A Büntetőjogi Döntvénytár vonatkozó kötetei. KJK. Budapest, 1953-1979

A Bírósági Határozatokban közzétett vonatkozó eseti döntések

A www.birosag.hu portálról szabadon letölthető Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett, továbbá a joggyakorlati tevékenységem körében beszerzett, jogerős, nyilvános és anonimizált eseti döntések

Melléklet

